คัณฐีธัมมปทัฏฐกถา
ยกศัพท์แปล ภาค ๓

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ ผู้ขวนขวายในปฐวีกถา

๑. ๑/๕ ตั้งแต่ เต กิร ภควตา สทฺธึ ชนปทจาริกํ เป็นต้นไป.

กิร ได้ยินว่า เต ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. เหล่านั้น จริตฺวา เที่ยวไปแล้ว ชนปทาจาริกํ สู่ที่จาริกในชนบท สทฺธึ กับ ภควตา ด้วยพระผู้มีพระภาคเจ้า อาคนฺตฺวา มาแล้ว เชตวนํ สู่พระเชตวัน นิสินฺนา นั่งแล้ว อุปฏฺฐานสาลายํ ในศาลาอันเป็นที่บำรุง สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น กเถสุํ กล่าวแล้ว ปจวีกถํ ซึ่งถ้อยคำเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งแผ่นดินว่า อสุกคามโต อสุกคามคมนฏฺฐาเน° อ. ที่อันเป็นที่ไป จากบ้านโน้น สู่บ้านโน้น สมํ เป็นที่สม่ำเสมอ (โหติ) ย่อมเป็น ---- วิสมํ เป็นที่มีความสม่ำเสมอไปปราศแล้ว ---- --- กทฺทมพหุลํ เป็นที่มีเปือกตมมาก ---- ---- สกฺขรพหุลํ เป็นที่มีก้อนกรวดมาก ---- ---- กาฬมตฺติกํ เป็นที่มีดินอันดำ ---- อสุกคามโต อสุกคามคมนฏฺฐาเน อ. ที่อันเป็นที่ไปจากบ้านโน้นสู่บ้านโน้น ตมฺพมตฺติกํ เป็นที่มีดินอันแดง (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อตฺตโน

๑. ประโยคที่ละไว้ เวลาแปลเขียนเพิ่มให้เต็มทุกประโยค ฯ

คตตคตฏฺฐาเน ในที่แห่งตนไปแล้วและไปแล้ว

สตฺถา อ. พระศาสดา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ปฐวีกถาย ด้วยถ้อยคำเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งแผ่นดิน อมฺเหหิ วิจริตฏฺฐาเน ในที่อันข้าพระองค์ ท. เที่ยวไปแล้ว (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอสา ปฐวี อ. แผ่นดินนั่น พาหิรปฐวี นาม ชื่อว่าเป็นแผ่นดินอันมีในภายนอก (โหติ) ย่อมเป็น ตุมฺเหหิ อชฺฌตฺติกปฐวิยํ ปริกมฺมํ กาตุํ อ. อันเธอ ท. กระทำซึ่งอันบริกรรม ในแผ่นดินอันเป็นไปในภายใน วฏฺฏติ ย่อมควร อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ทรงภาษิตแล้ว คาถา ซึ่งพระคาถา ท. เทฺว ๒ อิมา เหล่านี้ว่า

โก อ. ใคร วิเชสฺสติ จักรู้แจ้ง อิมํ ปฐวึ จ
ซึ่งแผ่นดินนี้ด้วย (อิมํ) ยมโลกํ จ ซึ่งยมโลก
นี้ด้วย อิมํ สเทวกํ มนุสฺสโลกํ จ ซึ่งมนุษย-
โลกนี้ อันเป็นไปกันด้วยเทวโลกด้วย โก อ. ใคร
ปเจสฺสติ จักเลือก ธมฺมปทํ ซึ่งบทแห่งธรรม

(มยา) สุเทสิตํ อันเราแสดงไว้ดีแล้ว กุสโล มาลากาโร ปุปฺผํ (ปจินนฺโต) อิว ราวกะ อ. นายมาลาการ ผู้ฉลาด เลือกอยู่ ซึ่งดอกไม้ เสโข อ. พระเสขะ วิเชสฺสติ จักรู้แจ้ง (อิมํ) ปธวึ จ ซึ่งแผ่นดินนี้ด้วย (อิมํ) ยมโลกํ จ ซึ่งยมโลกนี้ด้วย อิมํ สเทวกํ มนุสฺสโลกํ จ ซึ่งมนุษยโลกนี้ อันเป็นไปกับด้วยเทวโลกด้วย เสโข อ. พระเสขะ ปเจสฺสติ จักเลือก ธมฺมปทํ ซึ่งบทแห่งธรรม (มยา) สุเทสิตํ อันเราแสดงไว้ดีแล้ว กุสโล มาลากาโร ปุปฺผํ (ปจินนฺโต) อิว ราวกะ อ. นายมาลาการ ผู้ฉลาด เลือกอยู่ ซึ่งดอกไม้ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โก อ. ใคร (วิเชสฺสติ) จักรู้แจ้ง ปธวึ ซึ่งแผ่นดิน อิมํ นี้ คือว่า อตฺตภาวสงฺขาตํ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าอัตภาพ (อติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า โก อิมํ อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า วิชานิสฺสติ จักรู้แจ้ง คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ จักแทงตลอด คือ สจฺฉิกริสฺสติ จักกระทำให้แจ้ง ญาเณน ด้วยญาณ อตฺตโน ของตน อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า วิเชสฺสติ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า จตุพฺพิธํ อปายโลกํ จ ซึ่งโลกคืออบาย

อันมีอย่าง ๔ ด้วย (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ยมโลกญฺจ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า (สตฺถา) อ. พระศาสดา ปุจฺฉติ ย่อมตรัสถามว่า โก อ. ใคร วิเชสฺสติ จักรู้แจ้ง คือว่า วิชานิสฺสติ จักรู้ชัด คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ จักแทงตลอด คือว่า สจฺฉิกริสฺสติ จักกระทำให้แจ้ง อิมํ มนุสฺสโลกํ เทวโลเกน สทฺธึ จ ซึ่งมนุษยโลกนี้กับด้วยเทวโลกด้วย อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า อิมํ สเทวกํ อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า โก อ. ใคร วิเจสฺสติ จักเลือก คือว่า วิจินิสฺสติ จักคัดเลือก คือว่า อุปปริกฺขิสฺสติ จักเข้าไปพิจารณาเห็น คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ จักแทงตลอด คือว่า สจฺฉิกริสฺสติ จักกระทำให้แจ้ง ธมฺมปทํ ซึ่งบทแห่งธรรม สตฺตตฺตึสโพธิปกฺขิยธมฺมสงฺขาตํ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าธรรมอันมีในฝักฝ่ายแห่งพระปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ ๓๗ สุเทสิตํ ชื่อว่าอันเราแสดงไว้ดีแล้ว (ตสฺส ธมฺมปทสฺส) กถิตตฺตา เพราะความที่แห่งบทแห่งธรรมนั้น เป็นบทอันเรากล่าวแล้ว ยถาสภาวโต ตามสภาพอย่างไร กุสโล มาลาการโร ปุปฺผํ วิจินนฺโต วิย ราวกะ อ. นายมาลาการผู้ฉลาด เลือกอยู่ ซึ่งดอกไม้ อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า โก ธมฺมปทํ สุเทสิตํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สตฺตวิโธ อริยปุคฺคโล อ. พระอริยบุคคลผู้มีอย่าง ๗ กตฺวา กระทำ โสตาปตฺติมคฺคฏฺฐํ อริยปุคฺคลํ ซึ่งพระ

อริยบุคคล ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค อาทึ ให้เป็นต้น ยาว เพียงใด อรหตฺตมคฺคฏฺฐา อริยปุคฺคลา แต่พระอริยบุคคล ผู้ตั้งอยู่ในอรหัต-มรรค เสโข ชื่อว่าพระเสขะ สิกฺขนโต เพราะอันต้องศึกษา สิกฺขา ซึ่งสิกขา ท. ติสฺโส ๓ อิมา เหล่านี้ อิติ คือ อธิสีลสิกฺขา อ. สิกขา คือศีลอันยิ่ง อธิจิตฺตสิกฺขา อ. สิกขาคือจิตอันยิ่ง อธิปญฺญาสิกฺขา อ. สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง อปกฑฺฒนฺโต คร่าไปปราศอยู่ ฉนฺทราคํ ซึ่งความกำหนัดด้วยอำนาจแห่งความพอใจ ตโต อตฺตภาวโต จาก อัตภาพนั้น อรหตฺตมคฺเคน ด้วยอรหัตมรรค วิเชสฺสติ ชื่อว่าจัก รู้แจ้ง คือว่า วิชานิสิสติ ชื่อว่า จักรู้ชัด คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ ชื่อว่า จักแทงตลอด คือว่า สจฺฉิกริสฺสติ ชื่อว่าจักกระทำให้แจ้ง ปฐวึ ซึ่ง แผ่นดิน อิมํ นี้ คือว่า อตฺตภาวสงฺขาตํ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า อัตภาพ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า เสโข อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โสเอว เโข อ. พระเสขะนั้นนั่นเทียว วิเชสฺสติ จักรู้แจ้ง คือว่ วิชานิสฺสติ จักรู้ชัด คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ จักแทงตลอด คือว่า สจฺฉิกริสฺสติ จักกระทำให้แจ้ง ตถา วุตฺตปฺปการํ ยมโลกํ จ ซึ่งยมโลก อันมีประการแห่งคำอันเรากล่าวแล้ว เหมือน อย่างนั้นด้วย อิมํ มนุสฺสโลกํ สห เทเวหิ สเทวกํ จ ซึ่งมนุษยโลกนี้ กับด้วยเทวโลก ท. ชื่อว่าอันเป็นไปกับด้วยเทวโลกด้วย (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ยมโลกญฺจ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ เสโข อ. พระ อริยบุคคลผู้ต้องศึกษา สตฺตวิโธ ผู้มีอย่าง ๗ โสเอว นั้นนั่นเทียว เสโข อิติ ชื่อว่าพระเสขะ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า มาลาการโร อ. นายมาลาการ กุสโล ผู้ฉลาด ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว ปุปฺผารามํ สู่สวนแห่งดอกไม้ วชฺเชตฺวา เว้นแล้ว ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. ตรุณมกุลานิ จ ทั้งอ่อนทั้งตูมด้วย ปาณกวิทฺธานิ จ อันสัตว์ผู้มีลมปราณเจาะแล้วด้วย มิลาตานิ จ อันเหี่ยวแห้งแล้วด้วย คณฺฐิกชาตานิ จ อันมีปมเกิดแล้วด้วย วิจินาติ ย่อมคัดเลือก ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. โสภณานิ อันงาม สุชาตานิ อันเกิดดีแล้ว ยถา นาม ชื่อฉันใด (เสโข) อ. พระเสขะ ปเจสฺสติ จักเลือก คือว่า วิจินิสฺสติ จักคัดเลือก คือว่า อุปปริกฺขิสฺสติ จักเข้าไปพิจารณาเห็น คือว่า ปฏิวิชฺฌิสฺสติ จักแทงตลอด คือว่า สจฺฉิกริสฺสติ จักกระทำให้แจ้ง โพธิปกฺขิยธมฺมปทํปิ แม้ซึ่งบทแห่งธรรมอันมีในฝักฝ่ายแห่งพระปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ อิมํ นี้ สุกถิตํ อันอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว สุนิทฺทิฏฺฐํ ชื่อว่าอันเราแสดงออกไว้ด้วยดีแล้ว ปญฺญาย ด้วยปัญญา เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องมรีจิกัมมัฏฐานิกเถระ

๒. ๓/๑๐ ตั้งแต่ โส กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ เป็นต้นไป.

กิร ได้ยินว่า โส ภิกฺขุ อง ภิกษุนั้น คเหตฺวา เรียนเอาแล้ว กมฺมฏฺฐานํ ซึ่งพระกรรมฐาน สนฺติเก ในสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อหํ อ. เรา กริสฺสามิ จักกระทำ สมณธมฺมํ ซึ่งสมณธรรม อิติ ดังนี้ ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรญฺญํ สู่ป่า ฆฏิตฺวา สืบต่อแล้ว วายมิตฺวา พยายามแล้ว อสกฺโกนฺโต ไม่อาจอยู่ ปตฺตุํ เพื่ออันบรรลุ อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อหํ อ.เรา กถาเปสฺสามิ จักทูลยังพระศาสดาให้ตรัสบอก กมฺมฏฺฐานํ ซึ่งพระกรรมฐาน วิเสเสตฺวา ให้พิเศษ อิติ ดังนี้ อาคจฺฉนฺโต เดินมาอยู่ สนฺติกํ สู่สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ทิสฺวา เห็นแล้ว มรีจึ ซึ่งพยับแดด อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง มรีจิกมฺมฏฺฐานํ ยังกรรมฐานอันมีพยับแดดเป็นอารมณ์ว่า อยํ มรีจิ อ. พยับแดดนี้ อุฏฺฐิตา ตั้งขึ้นแล้ว คิมฺหสมเย ในสมัยแห่งฤดูร้อน ปญฺญายติ ย่อมปรากฏ ทูเร ฐิตานํ ชนานํ แก่ชน ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ไกล รูปคตํ วิย เป็นเพียงดังว่าถึงแล้วซึ่งความเป็นรูป (หุตฺวา) เป็น นเอว ปญฺญายติ ย่อมไม่ปรากฏนั่นเทียว สนฺติกํ อาคจฺฉนฺตานํ ชนานํ แก่ชน ท. ผู้มาอยู่ สู่ที่ใกล้ ยถา ฉันใด อยํ อตฺตภาโวปิ

แม้ อ.อัตภาพนี้ เอวรูโป เป็นสภาพมีรูปอย่างนี้ อุปฺปาทวยตฺเถน เพราะอรรถว่าเกิดขึ้นและเสื่อมไป (โหติ) ย่อมเป็น (เอวํ) ฉันนั้น อิติ ดังนี้ ภาเวนฺโต ให้เป็นอยู่ อาคนฺตฺวา มาแล้ว มคฺคกิลนฺโต ผู้ลำบากแล้วในหนทาง นหายิตฺวา สรงน้ำแล้ว อจิรวติยํ ในแม่น้ำชื่อว่าอจิรวดี นิสินฺโน นั่งแล้ว ฉายาย ที่ร่มเงา จณฺฑโสตตีเร ใกล้ฝั่งอันมีกระแสน้ำอันเชี่ยว เอกสฺมึ แห่งหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว เผณปิณฺเฑ ซึ่งก้อนแห่งฟองน้ำ ท. มหนฺเต อันใหญ่ อุทกเวคาภิฆาเตน อุฏฺฐหิตฺวา ภิชฺชมาเน อันตั้งขึ้นแล้ว ด้วยการกระทบแห่งกำลังแห่งน้ำแตกไปอยู่ อคฺคเหสิ ได้ถือเอาแล้ว (เผณํ) ซึ่งฟองน้ำ (กตฺวา) กระทำ อารมฺมณํ ให้เป็นอารมณ์ว่า อยํ อตฺตภาโวปิ แม้ อ. อัตภาพนี้ อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺเถน เอวรูโปเอว เป็นสภาพมีรูปอย่างนี้ เพราะอรรถว่าเกิดขึ้นแล้วแตกไปนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา คนฺธกุฏิยํ ฐิโต ว ผู้ประทับยืนอยู่แล้วที่พระคันธกุฎีเทียว ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว ตํ เถรํ ซึ่งพระเถระนั้น วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุ เอวํเอว อ. อย่างนี้นั่นเทียว อยํ อตฺตภาโว อ. อัตภาพนี้ เอวรูโป ว อันมีรูปอย่างนี้เทียว อุปฺปชฺชนภิชฺชนสภาโวเอว เป็นของมีอันเกิดขึ้นและอันแตกไปเป็นสภาพนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น เผณปิณฺโฑ วิย ราวกะ อ. ก้อนแห่งฟองน้ำ มรีจิ วิย ราวกะ อ. พยับแดด อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

(ภิกฺขุ) อ. ภิกษุ วิทิตฺวา รู้แล้ว อิมํ กายํ ซึ่ง

กายนี้ เผณูปมํ ว่ามีฟองน้ำเป็นเครื่องเปรียบ

อภิสมฺพุธาโน รู้พร้อมเฉพาะอยู่ (อิมํ กายํ) ซึ่ง

กายนี้ มรีจิธมฺมํ ว่ามีพยับแดดเป็นธรรม เฉตฺวาน

ตัดแล้ว ปปุปฺผกานิ ซึ่งพวงดอกไม้ ท. มารสฺส

ของมาร คจฺเฉ พึงถึง อทสฺสนํ ซึ่งที่เป็นที่ไม่เห็น

มจฺจุราชสฺส แห่งมัจจุผู้พระราชา อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วิทิตฺวา รู้แล้ว กายํ ซึ่งกาย อิมํ นี้ คือว่า เกสาทิสมุหสงฺขาตํ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าประชุมแห่งส่วนมีผมเป็นต้นว่า เผณปิณฺฑสริกฺขโก ชื่อว่าอันบัณฑิตพึงเห็นสมด้วยก้อนแห่งฟองน้ำ อพลทุพฺพลอนทฺธนิยตาวกาลิกตฺเถน เพราะอรรถว่าไม่มีกำลัง และมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว และไม่ควรแก่กาลนานและเป็นไปตลอดกาลเพียงนั้น อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า เผณูปมํ อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า อภิสมฺพุธาโน รู้พร้อมเฉพาะอยู่ คือว่า พุชฺฌนฺโต รู้อยู่ คือว่า ชานนฺโต ทราบอยู่ว่า มรีจิ อ. พยับแดด รูปคตํ วิย เป็นเพียงดังว่าถึงแล้วซึ่งความเป็นรูป คยฺหุปคา วิย เป็นเพียงดังว่าเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุอันบุคคลผู้ถือเอา โหติ ย่อมมี ชนานํ แก่ชน ท. ฐิตานํ ผู้ยืนอยู่แล้ว ทูเร ในที่ไกล ริตฺตา เป็นธรรมชาติเปล่า ตุจฺฉา เป็นธรรมชาติว่าง อคยฺหุปคา เป็นธรรมชาติเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุอันบุคคลไม่พึงถือเอา (หุตฺวา) เป็น สมฺปชฺชติ ย่อมถึงพร้อม ชนานํ แก่ชน ท. อุปคจฺฉนฺตานํ ผู้เข้าไปอยู่ สนฺติเก

ในที่ใกล้ ยถา ฉันใด อยํ กาโยปิ แม้ อ. กายนี้ มรีจิธมฺโม ชื่อว่า เป็นสภาพมีพยับแดดเป็นธรรม (โหติ) ย่อมเป็น ขณิกอิตฺตรปจฺจุ-ปกฺฐานตฺเถน เพราะอรรถว่าเป็นไปในขณะและปรากฏนิดหน่อย เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า มรีจิธมฺมํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ภิกฺขุ อ. ภิกษุ ขีณาสโว ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว วฏฺฏานิ ซึ่งวัฏฏะ ท. เตภูมิกานิ อันเป็นไปในภูมิ ๓ ปปฺปุปฺผกสงฺขาตานิ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าพวงดอกไม้ มารสฺส ของมาร อริยมคฺเคน ด้วยอริยมรรค คจฺเฉยฺย พึงถึง อทสฺสนํ ซึ่งที่เป็นที่ไม่เห็น คือว่า อวิสยํ ซึ่งที่ไม่เป็นวิสัย มจฺจุราชสฺส แห่งมัจจุผู้พระราชา คือว่า มหานิพฺพานํ ซึ่งมหานิพพาน อมตํ อันเป็นอมตะ อิติ ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า มารสฺส ปปฺปุปฺผกานิ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

เรื่องพระเจ้าวิฑูฑภะ

๓. ๕/๕ ตั้งแต่ สาวตฺถิยํ มหาโกสลรญฺโญ ปุตฺโต เป็นต้นไป.

ตโย กุมารา อ. พระกุมาร ท. ๓ อิเม เหล่านี้ อิติ คือ ปุตฺโต อ. พระโอรส มหาโกสลรญฺโญ ของพระราชาพระนามว่ามหา-โกศล สาวตฺถิยํ ในเมืองสาวัตถี ปเสนทิกุมาโร นาม พระนามว่า ปเสนทิกุมาร ลิจฺฉวิกุมาโร อ. พระกุมารของเจ้าลิจฉวี เวสาลิยํ ในเมืองไพศาลี มหาลิ นาม พระนามว่ามหาลี มลฺลราชปุตฺโต อ. พระโอรสของเจ้ามัลละ กุสินารายํ ในเมืองกุสินารา พนฺธุโล นาม พระนามว่าพันธุละ คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว ตกฺกสิลํ สู่เมืองตักกสิลา สิปฺปุคฺคหณตฺถํ เพื่ออันทรงเรียนเอาซึ่งศิลปะ สนฺติเก ในสำนัก อาจริยสฺส ของอาจารย์ ทิสาปาโมกฺขสฺส ชื่อว่าทิสาปาโมกข์ สมาคตา เสด็จมาพร้อมแล้ว สาลายํ ที่ศาลา พหินคเร ในภายนอกแห่งพระนคร ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้ว (อตฺตโน) อาคตการณํ จ ซึ่งเหตุแก่งพระองค์เสด็จมาแล้วด้วย กุลํ จ ซึ่งตระกูลด้วย นามํ จ ซึ่งพระนามด้วย อญฺญมญฺญสฺส ของกันและกัน สหายกา ทรงเป็นพระสหายกัน หุตฺวา เป็น อุปสงฺกมิตฺวา เสด็จเข้าไปหาแล้ว อาจริยํ ซึ่งอาจารย์ เอกโต ว โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว อุคฺคหิตสิปฺปา ผู้มีศิลปะอันทรงเรียนเอาแล้ว น จิรสฺเสว ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว อาปุจฺฉิตฺวา ทรงอำลาแล้ว อาจริยํ ซึ่งอาจารย์ นิกฺขมิตฺวา เสด็จออกไปแล้ว

เอกโต ว โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว อคมํสุ ได้เสด็จไปแล้ว สกสกฏฺฐานานิ สู่ที่อันเป็นของพระองค์และอันเป็นของพระองค์ ท. ฯ

เตสุ ตีสุ กุมาเรสุ ในพระกุมาร ท. ๓ เหล่านั้นหนา ปเสนทิ- กุมาโร อ. พระปเสนทิกุมาร ทสฺเสตฺวา ทรงแสดงแล้ว สิปฺปํ ซึ่งศิลปะ ปิตุ แก่พระบิดา ปิตรา อันพระบิดา ปสนฺเนน ผู้ทรงเลื่อมใสแล้ว อภิสิตฺโต ทรงอภิเษกแล้ว รชฺเช ในความเป็นแห่งพระราชา ฯ มหาลิกุมาโร อ. พระกุมารพระนามว่ามหาลี ทสฺเสนฺโต เมื่อทรงแสดง สิปฺปํ ซึ่งศิลปะ ลิจฺฉวีนํ แก่เจ้าลิจฉวี ท. ทสฺเสสิ ทรงแสดงแล้ว อุสฺสาเหน ด้วยพระอุตสาหะ มหนฺเตน อันใหญ่ ฯ อกฺขีนิ อ. พระนัยน์ตา ท. ตสฺส มหาลิกุมารสฺส ของพระกุมารพระนามว่ามหาลีนั้น ภิชฺชิตฺวา อคมํสุ ได้แตกไปแล้ว ฯ ลิจฺฉวิราชาโน อ. เจ้าลิจฉวี ท. (มนฺเตตฺวา) ทรงปรึกษากันแล้วว่า อโห วต โอหนอ อาจริโย อ. พระอาจารย์ อมฺหากํ ของเรา ท. ปตฺโต ทรงถึงแล้ว อกฺขิวินาสํ ซึ่งความพินาศแห่งพระนัยน์ตา มยํ อ. เรา ท. น ปริจฺจชิสฺสาม จักบำรุงไม่สละรอบ ตํ อาจริยํ ซึ่งพระอาจารย์นั้น อุปฏฺฐหิสฺสาม จักบำรุง นํ อาจริยํ ซึ่งพระอาจารย์นั้น อิติ ดังนี้ อทํสุ ได้ถวายแล้ว ทฺวารํ ซึ่งประตู เอกํ ประตูหนึ่ง สตสหสฺสุฏฺฐานกํ อันเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งแสนแห่งทรัพย์ ตสฺส มหาลิโน แก่พระกุมารพระนามว่ามหาลีนั้น ฯ โส มหาลิ อ. พระกุมารพระนามว่ามหาลีนั้น นิสฺสาย ทรงอาศัยแล้ว ตํ ทฺวารํ ซึ่งประตูนั้น ลิจฺฉวิราชปุตฺเต ยังโอรสของเจ้าลิจฉวี ท. ปญฺจสเต ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ สิกฺขาเปนฺโต ทรงให้ศึกษาอยู่

สิปฺปํ ซึ่งศิลปะ วสิ ประทับอยู่แล้ว

พนฺธุลกุมาโร อ. พระกุมารพระนามว่าพันธุละ (วจเน) ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า (พนฺธุโล) อ. เจ้าพันธุละ กปฺเปตุ จงตัด อิเม สฏฺฐิกลาเป ซึ่งมัด ๖๐ ท. เหล่านี้ อิติ ดังนี้ มลฺลราชกุเลหิ อันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. วุตฺเต ตรัสแล้ว อุลฺลงฺฆิตฺวา ทรงกระโดดขึ้นไปแล้ว อากาสํ สู่อากาศ อสีติหตฺถํ อันมีศอก ๘๐ เป็นประมาณ กปฺเปนฺโต ตัดอยู่ สฏฺฐิกลาเป ซึ่งมัด ๖๐ ท. สฏฺฐึ เวฬู คเหตฺวา มชฺเฌ อยสลากํ ปกฺขิปิตฺวา (มลฺลราชกุเลหิ) อุสฺสาเปตฺวา ฐปิเต อันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งไม้ไผ่ ท. ๖๐ ทรงใส่เข้าไปแล้ว ซึ่งซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ในท่ามกลาง ทรงยกขึ้นตั้งไว้แล้ว อสินา ด้วยดาบ อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

โส พนฺธุลกุมาโร อ. พระกุมารพระนามว่าพันธุละนั้น สุตฺวา ทรงสดับแล้ว สทฺทํ ซึ่งเสียงว่า กิริ อิติ ดังนี้ อยสลากาย ของซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก โอสานกลาเป ในมัดอันเป็นที่สุดลง ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า เอตํ วตฺถุ อ. วัตถุนั่น กึ อะไร อิติ ดังนี้ สุตฺวา ทรงสดับแล้ว สพฺพกลาเปสุ อยสลากรนํ (มลฺลราชกุเลหิ) ฐปิตภาวํ ซึ่งความที่แห่งซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. เป็นซี่อันตระกูลแห่งเจ้ามัลละ ท. ทรงตั้งไว้แล้ว ในมัดทั้งปวง ท. ฉฑฺเฑตฺวา ทรงทิ้งแล้ว อสึ ซึ่งดาบ โรทมาโน ทรงกันแสงอยู่ วตฺวา ตรัสแล้วว่า ญาติสุหสฺเชสุ ในญาติและสหายผู้มีใจดี ท. เอตฺตเกสุ ผู้มีประมาณเท่านี้ มยฺหํ ของเราหนา เอโกปิ ปุคฺคโล อ. บุคคลแม้คนหนึ่ง สสิเนโห

เป็นผู้เป็นไปกับด้วยความสิเนหา หุตฺวา เป็น น อาจิกฺขิ ไม่บอกแล้ว อิมํ การณํ ซึ่งเหตุนี้ หิ ก็ สเจ ถ้าว่า อหํ อ. เรา ชาเนยฺยํ พึงรู้ไซร้ อหํ อ.เรา ฉินฺเทยฺยํ พึงตัด อยสลากาย สทฺทํ อนุฏฺฐาเปนฺโต ว ไม่ยังเสียง ของซี่อันเป็นวิการแห่งเหล็กให้ตั้งขึ้นอยู่เทียว อิติ ดังนี้ กเถสิ กราบทูลแล้วว่า อหํ อ. หม่อมฉัน อิเม มลฺลราชาโน จักยังเจ้ามัลละ ท.เหล่านี้ สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง มาเรตฺวา จักให้ทิวงคตแล้ว กาเรสฺสํ จักยังบุคคลให้กระทำ รชฺชํ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา อิติ ดังนี้ มาตาปิตูนํ แก่พระมารดาและพระบิดา ท. (มาตาปิตูหิ) วาริโต ผู้อันพระมารดาและพระบิดา ท. ทรงห้ามแล้ว นานปฺปกาเรน โดยประการต่าง ๆ ว่า ตาต แนะพ่อ อิทํ กรณํ อ. อันกระทำนี้ ปเวณิรชฺชํ นาม ชื่อว่าเป็นความเป็นแห่งพระราชาตามประเพณี (โหติ) ย่อมเป็น (ตยา) อันเจ้า น ลพฺภา ไม่ได้ กาตุํ เพื่ออันกระทำ เอวํ อย่างนี้ อิติ ดังนี้เป็นต้น (วตฺวา) ทูลแล้วว่า เตนหิ ถ้าอย่างนั้น อหํ อ. หม่อมฉัน คมิสฺสามิ จักไป สนฺติกํ สู่สำนัก สหายสฺส ของพระสหาย มม ของหม่อมฉัน อิติ ดังนี้ อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว สาวตฺถึ สู่เมืองสาวัตถี ฯ

ปเสนทิราชา อ. พระราชาพระนามว่าปเสนทิ สุตฺวา ทรงสดับแล้ว อาคมนํ ซึ่งการเสด็จมา ตสฺส พนฺธุลสฺส แห่งเจ้าพันธุละนั้น ปจฺจุคฺคนฺตฺวา เสด็จต้องรับแล้ว ปเวเสตฺวา ทรงยังเจ้าพันธุละให้เสด็จเข้าไปแล้ว นครํ สู่พระนคร สกฺกาเรน ด้วยสักการะ มหนฺเตน อันใหญ่ ฐเปสิ ทรงตั้งไว้แล้ว เสนาปติฏฺฐาเน ในตำแหน่งแห่ง

เสนาบดี ฯ โส พนฺธุโล อ. เจ้าพันธุละนั้น ปกฺโกสาเปตฺวา ทรงยังบุคคลให้ร้องเรียกมาแล้ว มาตาปิตโร ซึ่งพระมารดาและพระบิดา ท. กปฺเปสิ ทรงสำเร็จแล้ว วาสํ ซึ่งอันประทับอยู่ ตตฺถเอว สาวตฺถิยํ ในเมืองสาวัตถีนั้นนั่นเทียว ฯ

๔. ๑๐/๔ ตั้งแต่ กปฺปโกปิ น จิรสฺเสว อุกฺกณฺฐิตฺวา เป็นต้นไป.

กปฺปโกปิ แม้ อ. ดาบสชื่อว่ากัปปกะ อุกฺกณฺฐิตฺวา กระสันขึ้นแล้ว น จิรสฺสํเอว ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว อาจริเยน ปุนปฺปุนํ วาริยมาโนปิ ผู้แม้อันอาจารย์ห้ามอยู่ บ่อย ๆ วตฺวา เรียนแล้วว่า อหํ อ. กระผม น สกฺโกมิ ย่อมไม่อาจ อิติ ดังนี้ ปกฺกามิ หลีกไปแล้ว ฯ ปน แต่ว่า (โส กปฺปโก) อ. ดาบสชื่อว่ากัปปกะนั้น อคนฺตฺวา ไม่ไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก อิตเรสํ ตาปสานํ ของดาบส ท. เหล่านอกนี้ สุณนฺโต ฟังอยู่ ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไป อาจริยสฺส แห่งอาจารย์ วสิ อยู่แล้ว ฐาเน ในที่ อวิทูเร อันไม่ไกล ฯ อปรภาเค ในกาลเป็นส่วนอื่นอีก กุจฺฉิโรโค อ. โรคในท้อง อุปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว อาจริยสฺส แก่อาจารย์ อนุสฺสรนฺตสฺส ผู้ตามระลึกถึงอยู่ อนฺเตวาสิเก ซึ่งอันเตวาสิก ท. ฯ ราชา อ. พระราชา เวชฺเชหิ ยัง หมอ ท. ติกิจฺฉาเปติ ย่อมทรงให้เยียวยา ฯ โรโค อ. โรค น วูป-สมฺมติ ย่อมไม่เข้าไปสงบวิเศษ ฯ ตาปโส อ. พระดาบส อาห ทูล

แล้วว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร ตุวํ อ. พระองค์ อิจฺฉสิ ย่อม ทรงปรารถนา เม โรคํ วูปสมิตุํ เพื่ออันยังโรค ของอาตมภาพ ให้เข้าไปสงบวิเศษหรือ อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สเจ ถ้าว่า อหํ อ. ข้าพเจ้า สกฺกุเณยฺยํ พึงอาจไซร้ อหํ อ. ข้าพเจ้า กเรยฺยํ พึงกระทำ ผาสุกํ ซึ่งความสบาย โว แก่ท่าน ท. อิทานิเอว ในกาลนี้นั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ (ตาปโส) อ. พระดาบส (อาห) ทูลแล้วว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร สเจ ถ้าว่า ตุวํ อ. พระองค์ อิจฺฉสิ ย่อมทรงปรารถนา ผาสุกํ ซึ่งความสบาย เม แก่อาตมภาพไซร้ ตุวํ อ. พระองค์ เปเสหิ จงทรงส่งไป มํ ซึ่งอาตมภาพ สนฺติกํ สู่สำนัก อนฺเตวาสิกานํ ของอันเตวาสิก ท. อิติ ดังนี้ ฯ

ราชา อ. พระราชา (สมฺปฏิจฺฉิตฺวา) ทรงรับพร้อมแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สาธุ อ. ดีละ อิติ ดังนี้ ตํ เกสวตาปสํ ยังพระดาบสพระนามว่าเกสวะนั้น นิปชฺชาเปตฺวา ให้นอนแล้ว มญฺจเก บนเตียงน้อย อุยฺโยเชสิ ทรงส่งไปแล้ว อมจฺเจ ซึ่งอำมาตย์ ท. จตฺตาโร ๔ นารทามจฺจปฺปมุเข ผู้มีอำมาตย์ชื่อว่านารทะเป็นหัวหน้า (วจเนน) ด้วยพระดำรัสว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ญตฺวา ทราบแล้ว ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไป อยฺยสฺส แห่งพระผู้เป็นเจ้า มม ของฉัน ปหิเณยฺยาถ พึงส่งไป สาสนํ ซึ่งสาส์น มยฺหํ เพื่อฉัน อิติ ดังนี้ ฯ กปฺปกนฺเตวาสิโก อ. อันเตวาสิกชื่อว่ากัปปกะ สุตฺวา ฟังแล้ว อาคมนํ ซึ่งการมา อาจริยสฺส แห่งอาจารย์ กตฺวา กระทำแล้ว ปจฺจุคฺคมนํ

ซึ่งการต้อนรับ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า อิตเร ตาปสา อ. ดาบส ท. เหล่านอกนี้ (วสนฺติ) ย่อมอยู่ กหํ ฐาเน ณ ที่ไหน อิติ ดังนี้ (อาจริเยน) อันอาจารย์ วุตฺเต กล่าวแล้ว อาเห เรียนแล้วว่า กิร ได้ยินว่า (เต ตาปสา) อ. ดาบส ท. เหล่านั้น วสนฺติ ย่อมอยู่ อสุกฏฺฐาเน ในที่โน้น อิติ ดังนี้ ฯ เตปิ ตาปสา อ. ดาบส ท. แม้เหล่านั้น สุตฺวา ฟังแล้ว อาจริยสฺส อาคตภาวํ ซึ่งความที่แห่งอาจารย์เป็นผู้มาแล้ว สโมสริตฺวา ประชุมกันแล้ว ตตฺถเอว ฐเน ในที่นั้นนั่นเทียว ทตฺวา ถวายแล้ว อุณฺโหทกํ ซึ่งน้ำอันร้อน อาจริยสฺส แก่อาจารย์ อทํสุ ได้ถวายแล้ว ผลาผลํ ซึ่งผลไม้ใหญ่และผลไม้น้อย ฯ ตํขณํเอว ในขณะนั้นนั่นเทียว โรโค อ. โรค วูปสมิ เข้าไปสงบวิเศษแล้ว ฯ

โส เกสวตาปโส อ. พระดาบสพระนามว่าเกสวะนั้น สุวณฺณวณฺโณ เป็นผู้มีวรรณะเพียงดังว่าวรรณะแห่งทอง กติปาเหนเอว โดยวันแม้เล็กน้อยนั่นเทียว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ อถ ครั้นนั้น นารโท อ. อำมาตย์ชื่อว่านารทะ ปุจฺฉิ เรียถามแล้ว นํ เกสวตาปสํ ซึ่งพระดาบสพระนามว่าเกสวะนั้นว่า

เกสิ ข้าแต่พระดาบสชื่อว่าเกสี ภควา ผู้มีโชค
ตฺวํ อ. ท่าน ชหิตฺวาน ละแล้ว มนุสฺสินฺทํ ราชานํ
ซึ่งพระราชาผู้เป็นจอมแห่งมนุษย์ สพฺพกาม-
สมิทฺธินํ ผู้ยังสมบัติอันสัตว์พึงใคร่ทั้งปวงให้สำเร็จ
รมสิ ย่อมยินดี อสฺสเม ในอาศรม กปฺปสฺส

ของดาบสชื่อว่ากัปปกะ กถํ นุ อย่างไรหนอ อิติ ดังนี้ ฯ

(เกสวตาปโส) อ. พระดาบสพระนามว่าเกสวะ (อาห) ตรัสแล้วว่า (วจนานิ) อ. คำ ท. สาทูนิ อันไพเราะ รมณียานิ อันบุคคลพึงยินดี (สนฺติ) มีอยู่ รุกฺขา อ.ต้นไม้ ท. มโนรมา อันเป็นที่ยินดีแห่งใจ สนฺติ มีอยู่ นารท ดูก่อนนารทะ กปฺปสฺส สุภาสิตานิ วจนานิ อ. คำ ท. อันดาบสชื่อว่ากัปปกะกล่าวดีแล้ว มํ ยังเรา รมยนฺติ ย่อมให้ยินดี อิติ ดังนี้ ฯ

(นารโท) อ. อำมาตย์ชื่อว่านารทะ (อาห) กราบเรียนแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ภุตฺวา เป็นผู้บริโภคแล้ว โอทนํ ซึ่งข้าวสุก สาลีนํ แห่งข้าวสาลี ท. สุจิมํสูปเสจนํ อันเจือด้วยเนื้ออันสะอาด (อสิ) ย่อมเป็น สามากนิวารา อ. ข้าวฟ่างและลูกเดือย ท. อโลณา อันไม่มีรสเค็ม ตํ ยังท่าน สาทยนฺติ ย่อมให้ยินดี กถํ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ

(เกสวตาปโส) อ. พระดาบสพระนามว่าเกสวะ (อาห) ตรัสแล้วว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล วิสิสฏฺโจ ผู้คุ้นเคยกันแล้ว ภุญฺเชยฺย พึงบริโภค (อาหารํ) ซึ่งอาหาร อสาทุํ วา อันไม่อร่อยหรือ

ยทิวา สาทุํ หรือว่าอันอร่อย อปฺปํ วา อันน้อย
หรือ อทิวา พหุํ หรือว่าอันมาก ยตฺถ ฐาเน
ในที่ใด (ตตฺถ ฐเน ภุตฺตาหาโร) อ. อาหารอัน
อันบุคคลบริโภคแล้วในที่นั้น (สาธุ) เป็นคุณ
ยังประโยชน์ให้สำเร็จ (โหติ) ย่อมเป็น (หิ)
เพราะว่า รสา อ. รส ท. วิสฺสาสปรมา เป็นรส
มีความคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง (โหนฺติ) ย่อมเป็น
อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ ฯ

๕. ๑๔/๖ ตั้งแต่ เอโก ปุริโส อตฺตโน อาวุธํ เป็นต้นไป.

เอโก ปุริโส อ. บุรุษคนหนึ่ง ปมฺมุสฺสิตฺวา ลืมทั่วแล้ว อาวุธํ ซึ่งอาวุธ อตฺตโน ของตน นิวตฺโต กลับแล้ว คณฺหนฺโต ถือเอาอยู่ ตํ อาวุธํ ซึ่งอาวุธนั้น สุตฺสา สดับแล้ว อกฺโกสนสทฺทํ ซึ่งเสียงแห่งการด่า วิฑูฑภกุมารสฺส ซึ่งพระกุมารพระนามว่าวิฑูฑภะ ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้ว ตํ อนฺตรํ ซึ่งโทษนั้น ญตฺวา ทราบแล้วว่า วาสภขตฺติยา อ. พระนางวาสภขัตติยา ชาตา เกิดแล้ว กุจฺฉิมฺหิ ในท้อง ทาสิยา ของนางทาสี มหานามสกฺกสฺส ของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ อิติ ดังนี้ กเถสิ กล่าวแล้ว พลกายสฺส แก่หมู่แห่งพล ฯ มหาโกลาหลํ อ. ความโกลาหลอันใหญ่ว่า กิร ได้ยินว่า วาสภขตฺติยา อ. พระนางวาสภขัตติยา ทาสีธีตา เป็นธิดาของนางทาสี (โหติ) ย่อมเป็น อิติ

ดังนี้ อโหสิ ได้มีแล้ว ฯ วิฑูฑโภ อ. พระกุมารพระนามว่าวิฑูฑภะ สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตํ วจนํ ซึ่งคำนั้น ฐเปสิ ทรงตั้งไว้แล้ว จิตฺตํ ซึ่งพระทัยว่า เอเต สากิยา อ.เจ้าศากยะ ท.เหล่านั่น โธวนฺตุ จงล้าง มม นิสินฺนผลกํ ซึ่งแผ่นกระดานแห่งเรานั่งแล้ว ขีโรทเกน ด้วยน้ำอันเจือด้วยน้ำนม ตาว ก่อน ปน แต่ว่า (มม) รชฺเช ปติฏฺฐิตกาเล ในกาลแห่งเราดำรงอยู่แล้ว ในความเป็นแห่งพระราชา อหํ อ. เรา คเหตฺวา จักถือเอาแล้ว คลโลหิตํ ซึ่งเลือดในลำพระศอ เอเตสํ สากิยานํ ของเจ้าศากยะ ท. เหล่านั่น โธวิสฺสามิ จักล้าง มม นิสินฺนผลกํ ซึ่งแผ่นกระดานแห่งเรานั่งแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ ตสฺมึ วิฑูฑเภ ครั้นเมื่อพระกุมารพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น คเต เสด็จถึงแล้ว สาวตฺถึ ซึ่งเมืองสาวัตถี อมจฺจา อ. อำมาตย์ ท. อาโรจยึสุ กราบทูลแล้ว ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไป สพฺพํ ทั้งปวง รญฺโญ แก่พระราชา ฯ

ราชา อ. พระราชา กุชฺฌิตฺวา ทรงพระพิโรธแล้วว่า (สากิยา) อ. เจ้าศากยะ ท. อทํสุ ได้ให้แล้ว ทาสีธีตรํ ซึ่งธิดาของนางทาสี มยฺหํ แก่เรา อิติ ดังนี้ สากิยานํ ต่อเจ้าศากยะ ท. อจฺฉินฺทิตฺวา ทรงริบแล้ว (อตฺตนา) ทินฺนปริหารํ ซึ่งเครื่องบริหารอันพระองค์พระราชทานแล้ว วาสภขตฺติยาย จ แก่พระนางวาสภขัตติยาด้วย ปุตฺตสฺส จ แก่พระโอรสด้วย ทาเปสิ ทรงยังบุคคลให้ให้แล้ว ทาสทาสีหิ ลทฺธพฺพมตฺตํเอว วตฺถุํ ซึ่งวัตถุอันสักว่าอันทาสและทาสี ท. พึงได้นั่นเทียว ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว ราชนิเวสนํ สู่พระราชนิเวศน์ นิสีทิ ประทับนั่งแล้ว กติปาหจฺจเยน

โดยอันล่วงไปแห่งวันแม้เล็กน้อย ตโต ทิวโต แต่วันนั้น ฯ ราชา อ. พระราชา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว อาห กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิร ได้ยินว่า ทาสีธีตา อ. ธิดาของทาสี ญาตเกหิ อันพระญาติ ท. ตุมฺหากํ ของพระองค์ ท. ทินฺนา ประทานแล้ว มยฺหํ แก่หม่อมฉัน เตน การเณน เพราะเหตุนั้น อหํ อ.เหม่อมฉัน อจฺฉินฺทิตฺวา ริบแล้ว ปริหารํ ซึ่งเครื่องบริหาร อสฺสา วาสภขตฺติยาย ของพระนางวาสภขัตติยานั้น สปุตฺตาย ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร ทาเปสึ ยังบุคคลให้ให้แล้ว ทาสทาสีหิ ลทฺธพฺพมตฺตํเอว วตฺถุํ ซึ่งวัตถุอักสักว่าอันทาสและทาสี ท. พึงได้นั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร อยุตฺตํ กมฺมํ อ. กรรมอันไม่ควรแล้ว สากิเยหิ อันเจ้าศากยะ ท. กตํ ทรงกระทำแล้ว สมชาติกา ธีตา อ. พระธิดาผู้มีพระชาติอันเสมอกัน ททนฺเตหิ นาม สากิเยหิ ทาตพฺพา พึงเป็นผู้อันเจ้าศากยะ ท. ชื่อว่าผู้เมื่อประทาน พึงประทาน อสฺส พึงเป็น มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร ปน ก็ อหํ อ. อาตมภาพ วทามิ จะกล่าวว่า วาสภขตฺติยา อ. พระนางวาสภขัตติยา ขตฺติยราชธีตา เป็นพระธิดาของพระราชาผู้กษัตริย์ (หุตฺวา) เป็น ลภิ ทรงได้แล้ว อภิเสกํ ซึ่งการอภิเษก เคเห ในพระตำหนัก ขตฺติยรญฺโญ ของพระราชาผู้กษัตริย์ วิฑูฑโภปิ แม้ อ. พระกุมารพระนามว่าวิฑูฑภะ ปฏิจฺจ ทรงอาศัยแล้ว ขตฺติยราชานํเอว ซึ่งพระราชาผู้กษัตริย์นั่นเทียว ชาโต

ประสูติแล้ว มาตุโคตฺตํ นาม ชื่อ อ. โคตรของมารดา กริสฺสติ จัก กระทำ กึ ซึ่งอะไร ปิตุโคตฺตํเอว อ. พระโคตรของพระบิดานั่นเทียว ปมาณํ เป็นประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ตํ กะพระองค์ โปราณกปณฺฑิตา อ.บัณฑิตผู้มีในก่อน ท. อทํสุ ได้พระราชทานแล้ว อคฺคมเหสิฏฺฐานํ ซึ่งตำแหน่งแห่งพระอัครมเหสี หลิทฺทิตฺถิยา แก่ หญิงผู้ขัดสน กฏฺฐหาริกาย ผู้นำไปซึ่งฟืน จ ก็ ชาตกุมาโร อ. พระ กุมารผู้ประสูติแล้ว กุจฺฉิมฺหิ ในท้อง ตสฺสา ทลิทฺทิตฺถิยา ของหญิง ผู้ขัดสนนั้น ปตฺวา ทรงถึงแล้ว รชฺชํ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา พาราณสิยํ ในเมืองพาราณสี ทฺวาทสโยชนิกาย อันประกอบด้วย โยชน์ ๑๒ กฏฺฐวาหนราชา นาม เป็นผู้ทรงพระนามว่ากัฏฐวาหนราชา ชาโต เกิดแล้ว อิติ ดังนี้ กเถสิ ตรัสแล้ว กฏฺฐหาริยชาตกํ ซึ่ง กัฏฐหาริยชาดก ฯ ราชา อ. พระราชา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ธมฺมกถํ ซึ่งพระธรรมกถา ตุสิตฺวา ทรงยินดีแล้วว่า กิร ได้ยินว่า ปิตุโคตฺตํเอว อ. พระโคตรของพระบิดานั่นเทียว ปมาณํ เป็นประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ทาเปสิ ทรงยับบุคคลให้ให้แล้ มาตาปุตฺตานํ ปกติปริหารํเอว ซึ่งเครื่องบริหารตามปกติ แก่พระมารดาและพระโอรส ท. นั่นเทียว ฯ

๖. ๒๑/๒๐ ตั้งแต่ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปน ญาตกา เป็นต้นไป.

ปน ก็ ญาตกา อ. พระญาติ ท. สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ของพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้า อสตฺตฆาตกา นาม ชื่อว่าผู้ฆ่าซึ่งสัตว์หามิได้ มรนฺตาปิ แม้เมื่อจะตาย น โวโรเปนฺติ ย่อมไม่ปลงลง ชีวิตํ ซึ่งชีวิต ปเรสํ สตฺตานํ ของสัตว์ ท. เหล่าอื่น ฯ เต สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท.เหล่านั้น จินฺตยึสุ คิดแล้วว่า มยํ อ.เรา ท. สิกฺขิตหตฺถา เป็นผู้มีมืออันศึกษาแล้ว กตุปาสนา เป็นผู้มีเครื่องผูกสอดอันกระทำแล้ว มหิสฺสาสา เป็นผู้มีอันหัดปรือมาก (อมฺห) ย่อมเป็น ปน แต่ว่า อมฺเหหิ อันเรา ท. น โข สกฺกา ไม่อาจแล โวโรเปตุํ เพื่ออันปลงลง ปรํ สตฺตํ ซึ่งสัตว์อื่น ชีวิตา จากชีวิต มยํ อ.เรา ท. ทสฺเสตฺวา จักแสดงแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม อตฺตโน ของตน ปลาเปสฺสาม จักให้หนีไป อิติ ดังนี้ ฯ เต สากิยา อ.เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น กตสนฺนาหา ผู้มีเครื่องผูกสอดอันกระทำแล้ว นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว อารภึสุ เริ่มแล้ว ยุทฺธํ ซึ่งการรบ ฯ สรา อ. ลูกศร ท. เตหิ สากิเยหิ ขิตฺตา อันอันเจ้าศากยะ ท.เหล่านั้น ยิงไปแล้ว คจฺฉนฺติ ย่อมไป อนฺตรนฺตา ในระหว่างและระหว่าง ปุริสานํ ของบุรุษ ท. วิฑูฑภสฺส ของพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ นิกฺขมนฺติ ย่อมออกไป ผลกนฺตร-กณฺณฉิทฺทนฺตราทีหิ อนฺตเรหิ โดยระหว่าง ท. มีระหว่างแห่งโล่และระหว่างแห่งช่องของหูเป็นต้น ฯ

วิฑูฑโภ อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว (อาห) ตรัสแล้วว่า ภเณ แน่ะพนาย สากิยา อ.เจ้าศากยะ ท. วทนฺติ ย่อมตรัสว่า มยํ อ.เรา ท. อสตฺตฆาตกา เป็นผู้ฆ่าซึ่งสัตว์หามิได้ (อมฺห) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ นนุ มิใช่หรือ จ ปน ก็แล

อถ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่ (สากิยา) อ. เจ้าศากยะ ท. ปุริเส ยังบุรุษ ท. เม ของฉัน นาเสนฺติ ย่อมให้ฉิบหาย อิติ ดังนี้ ฯ อถ ครั้งนั้น เอโก ปุริโส อ. บุรุษคนหนึ่ง ทรงกลับแล้ว โอโลเกสิ ทรงตรวจดูแล้ว กึ หรือ อิติ ดังนี้ นํ วิฑูฑภํ กะพระราชาพระนามวิฑูฑภะนั้น ฯ (โส วิฑูฑโภ) อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น (อาห) ตรัสแล้วว่า สกิยา อ.เจ้าศากยะ ท. ปุริเส ยังบุรุษ ท. เม ของฉัน นาเสนฺติ ย่อมให้ฉิบหาย อิติ ดังนี้ ฯ (โส ปุริโส) อ. บุรุษนั้น (อาห) ทูลแล้วว่า ปุริโส อ. บุรุษโกจิ ไร ๆ ตุมฺหากํ ของพระองค์ ท. มโต นาม ชื่อว่าตายแล้ว นตฺถิ ย่อมไม่มี อิงฺฆ เชิญเถิด ตุมฺเห อ. พระองค์ ท. คณาเปถ จงทรงยังบุคคลให้นับ เต ปุริเส ซึ่งบุรุษ ท. เหล่านั้นเถิด อิติ ดังนี้ ฯ (โส วิฑูฑโภ) อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น คณาเปนฺโต ทรงยังบุคคลให้นับอยู่ น ปสฺสิ ไม่ทรงเห็นแล้ว ขยํ ซึ่งความสิ้นไป เอกสฺสปิ ปุริสสฺส แห่งบุรุษแม้คนหนึ่ง ฯ

โส วิฑูฑโภ อ. พระราชพระนามว่าวิฑูฑภะนั้น นิวตฺติตฺวา เสด็จกลับแล้ว ตตฺต ฐานตฺต จากที่นั้น อาห ตรัสแล้วว่า ภเณ แน่ะพนาย เย เย ชนา อ. ชน ท. เหล่าใดเหล่าใด ภณนฺติ ย่อมกล่าวว่า มยํ อ. เรา ท. สากิยา เป็นเจ้าศากยะ อมฺห ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. เต เต สพฺเพ ชเน ยังชน ท. เหล่านั้นเหล่านั้น ทั้งปวง มาเรถ จงให้ตาย ปน แต่ว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท.

เทถ จงให้ ชีวิตํ ซึ่งชีวิต ฐิตานํ ชนานํ แก่ชน ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว สนฺติเก ในสำนัก มหานามสกฺกสฺส ของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ มาตามหสฺส ผู้เป็นพระเจ้าตา เม ของฉัน อิติ ดังนี้ ฯ

สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. อปฺปสฺสนฺตา เมื่อไม่เห็น คเห-ตพฺพคฺคหณํ ซึ่งเครื่องถือเอาอันตนพึงถือเอา เอกจฺเจ สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท.บางพวก ติณํ ฑํสิตฺวา (อฏฺฐํสุ) ได้ยืนคาบเอาแล้ว ซึ่งหญ้า เอกจฺเจ สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. บางพวก นฬํ คเหตฺวา อฏฺฐํสุ ได้ยืนถือเอาแล้ว ซึ่งไม้อ้อ (สากิยา) อ. เจ้าศากยะ ท. (วิฑูฑภปุริเสหิ) อันบุรุษของพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ท. ปุจฺฉิตา ถามแล้วว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. สากิยา เป็นเจ้าศากยะ (อตฺถ) ย่อมเป็น (กึ) หรือ (อุทาหุ) หรือว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. โน (สากิยา) เป็นผู้ไม่ใช่เจ้าศากยะ (อตฺถ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ เต สากิยา อ.เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น มรนฺตาปิ แม้เมื่อจะตาย น ภณนฺติ ย่อมไม่กล่าว มุสาวาทํ ซึ่งมุสาวาท ยสฺมา เหตุใด ตสฺมาเพราะเหตุนั้น ติณํ ฑํสิตฺวา ฐิตา สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนคาบเอาแล้ว ซึ่งหญ้า วทนฺติ ย่อมกล่าวว่า มยํ อ. เรา ท. โน สาโก เป็นผู้ไม่ใช่เจ้าศากยะ (อมฺห) ย่อมเป็น ติณํ อ. หญ้า อิติ ดังนี้ นฬํ คเหตฺวา ฐิตา สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนถือเอาแล้ว ซึ่งไม้อ้อ วทนฺติ ย่อมกล่าวว่า มยํ อ. เรา ท. โน สาโก เป็นผู้ไม่ใช่เจ้าศากยะ (อมฺห) ย่อมเป็น นโฬ อ. ไม้อ้อ อิติ ดังนี้ เต สากิยา จ อ. เจ้าศากยะ ท. เหล่านั้นด้วย มหานามสฺส สนฺติเก ฐิตา

สากิยา จ อ. เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ในสำนัก ของเจ้าศากยะ พระนามว่ามหานามะด้วย ลภึสุ ได้แล้ว ชีวิตํ ซึ่งชีวิต ฯ

เตสุ สากิเยสุ ในเจ้าศากยะ ท. เหล่านั้นหนา ติณํ ฑํสิตฺวา ฐิตา สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนคาบเอาแล้ว ซึ่งหญ้า ติณสากิยา นาม ชื่อว่าเป็นเจ้าศากยะหญ้า (ชาตา) เกิดแล้ว นฬํ คเหตฺวา ฐิตา สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. ผู้ยืนถือเอาอยู่แล้ว ซึ่งไม้อ้อ นฬสากิยา นาม ชื่อว่าเป็นเจ้าศากยะไม้อ้อ ชาตา เกิดแล้ว ฯ (วิฑูฑโภ) อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ ฆาตาเปนฺโต ทรงยังราชบุรุษให้ฆ่าอยู่ อวเสเส ชเน ซึ่งชน ท. ผู้เหลือลง อวิสฺสชฺเชตฺวา ไม่ทรงสละวิเศษ ทารเก ซึ่งเด็ก ท. ขีรปเกปิ ผู้แม้ดื่มซึ่งนม โลหิตนทึ ยังแม่น้ำ คือเลือด ปวตฺเตตฺวา ให้เป็นไปแล้ว โธวาเปสิ ทรงยังราชบุรุษให้ล้างแล้ว ผลกํ ซึ่งแผ่นกระดาน คลโลหิเตน ด้วยเลือดในลำพระศอ เตสํ สากิยานํ ของเจ้าศากยะ ท. เหล่านั้น ฯ สากิยวํโส อ. วงศ์ของเจ้าศากยะ วิฑูฑเภน อันพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ อุปจฺฉินฺโน ทรงเข้าไปตัดขาดแล้ว เอวํ อย่างนี้ ฯ

๗. ๒๓/๒๒ ตั้งแต่ มหาชโน กถํ สมุฏฺฐาเปสิ สากิยานํ เป็นต้นไป.

มหาชโน อ.มหาชน กถํ ยังถ้อยคำว่า มรณํ อ. ความตาย สากิยานํ แห่งเจ้าศากยะ ท. อยุตฺตํ ไม่สมควรแล้ว สากิยา อ. เจ้า

ศากยะ ท. (วิฑูฑเภน) อันพระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ โกฏฺเฏตฺวา ทุบแล้ว โกฏฺเฏตฺวา ทุบแล้ว เอวํ นาม ชื่ออย่านี้ มาเรตพฺพา พึงให้ตาย อิติ เพราเหตุนั้น เอตํ มรณํ อ. ความตายนั่น อนุจฺฉวิกํ เป็นการสมควร (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสิ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตํ กถํ ซึ่งถ้อยคำนั้น อาห ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. มรณํ อ. ความตายเอวํ อย่างนี้ สากิยานํ แห่งเจ้าศากยะ ท. อยุตฺตํ ไม่สมควรแล้ว อิมสฺมึ อตฺตภาเว ในอัตภาพนี้ กิญฺจาปิ แม้โดยแท้ ปน ถึงอย่างนั้น มรณํ อ. ความตาย เอเตหิ สากิเยหิ ลทฺธํ อันเจ้าศากยะ ท. เหล่านั่นได้แล้ว ยุตฺตํเอว สมควรแล้วนั่นเทียว กตปาปกมฺมวเสน ด้วยอำนาจแห่งกรรมอันลามกอันตนกระทำแล้ว ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิติ ดังนี้ ฯ (ภิกฺขู) อ. ภิกษุ ท. (ปุจฺฉึสุ) ทูลถามแล้วว่า ภนฺเต ข้า-แต่พระองค์ผู้เจริญ ปน ก็ เอเต สากิยา อ. เจ้าศากยะ ท. เหล่านั่นอกํสุ ได้กระทำแล้ว กึ กมฺมํ ซึ่งกรรมอะไร ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิติ ดังนี้ ฯ (สตฺถา) อ. พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้วว่า (สากิยา) อ. เจ้าศากยะ ท. หุตฺวา เป็น เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน ปกฺขิปึสุ โปรยแล้ว วิสํ ซึ่งยาพิษ นทิยํ ในแม่น้ำ ปุพฺเพ ในกาลก่อน อิติ ดังนี้ ฯ

ปุเนกทิวสํ ในวันหนึ่งอีก ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. กถํ ยังถ้อยคำว่า วิฑูฑโภ อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูฑภะ สากิเย ยังเจ้าศากยะ ท.

เอตฺตเก ผู้มีประมาณเท่านี้ มาเรตฺวา ทรงให้ตายแล้ว อาคจฺฉนฺโต เสด็จมาอยู่ มโนรเถ ครั้นเมื่อมโนรถ อตฺตโน ของพระองค์ อตฺถตํ อปฺปตฺเตเอว ไม่ถึงแล้ว ซึ่งที่สุดนั่นเทียว อาทาย ทรงพาเอาแล้ว เอตฺตกํ ชนํ ซึ่งชนผู้มีประมาณเท่านี้ สมุทฺทมจฺแกจฺฉปภกฺโข เป็นภักษาของปลาและเต่าในสมุทร ชาโต เกิดแล้ว อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสุํ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ธมฺมสภายํ ในธรรมสภา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺเขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. มโนรเถ ครั้นเมื่อมโนรถ อิเมสํ สตฺตานํ ของสัตว์ ท. เหล่านี้ มตฺถกํ อปฺปตฺเตเอว ไม่ถึงแล้ว ซึ่งที่สุดนั่นเทียว มจฺจุราชา อ.มัจจุผู้พระราชา ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว ชีวิตินฺทฺริยํ ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต นิมุชฺชาเปติ ย่อมให้จมลง จตุราปายสมุทฺเท ในสมุทรคืออบาย ๔ มโหโฆ วิย ราวกะ อ. ห้วงน้ำอันใหญ่ อชฺโฌตฺถรนฺโต ท่วมทับอยู่ คามํ ซึ่งชาวบ้าน สุตฺตํ ผู้หลับแล้ว อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

หิ ก็ มจฺจุ อ. มัจจุ อาทาย คจฺฉติ ย่อมพาเอาไป นรํ ซึ่งนระ ปจินนฺตํ ผู้เลือกเก็บอยู่ ปุปฺผานิเอว ซึ่งดอกไม้ ท. นั่นเทียว พฺยาสตฺตมนสํ ผู้มีใจอันข้องแล้วในอารมณ์อันมีอย่างต่าง ๆ มโหโฆ อิว ราวกะ อ. ห้วงน้ำอันใหญ่ (อาทาย คจฺฉนฺโต) พาเอาไปอยู่ คามํ ซึ่งชาวบ้าน สุตฺตํ ผู้หลับแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ลคฺคมานสํ ผู้มีฉันทะอันมีในใจอันข้องแล้ว อารมฺมเณ ในอารมณ์ สมฺปตฺเต วา อันถึงพร้อมแล้วหรือ อสมฺปตฺเต วา หรือว่าอันไม่ถึงพร้อมแล้ว (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า พฺยาสตฺตมนสํ นรํ อิติ ดังนี้ ฯ

อิทํ อตฺถรูปํ อ. อรรถรูปนี้ว่า มาลาการโร อ. นายมาลาการ ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว ปุปฺผารามํ สู่สวนแห่งดอกไม้ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อหํ อ.เรา ปจินิสฺสามิ จักเลือกเก็บ ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. อิติ ดังนี้ อคฺคเหตฺวา ไม่ถือเอาแล้ว ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. ตโต ปุปฺผารามโต จากสวนแห่งดอกไม้นั้น อญฺญมญฺญํ คจฺฉํ ปฏฺเฐนฺโต สกเล ปุปฺผาราเม มนํ เปเสสิ วา ปรารถนาอยู่ ซึ่งกออื่น ชื่อว่าส่งไปแล้ว ซึ่งใจ ในสวนแห่งดอกไม้ทั้งสิ้นหรือ อิโต คจฺฉโต จ ปุปฺผานิ ปจินิสฺสามิ อิติ (จินฺเตตฺวา) ตโต คจฺฉโต ปุปฺผานิ อคฺคเหตฺวา อญฺญตฺถ ฐาเน มนํ เปเสติ วา หรือว่า คิดแล้วว่า

ก็ อ. เรา จักเลือกเก็บ ซึ่งดอกไม้ ท. จากกอนี้ ดังนี้ ไม่ถือเอาแล้ว ซึ่งดอกไม้ ท. จากกอนั้น ย่อมส่งไป ซึ่งใจ ในที่อื่น ปจินนฺโต เลือกเก็บอยู่ ตํเอว คจฺฉํ ซึ่งกอนั้นนั่นเทียว อาปชฺชติ ชื่อว่าย่อมถึงทั่ว ปมาทํ ซึ่งความประมาท ยถา ฉันใด เอกจฺโจ นโร อ. นระบางคน ปุปฺผารามสทิสํ ปญฺจกามคุณมชฺฌํ โอตริตฺวา มโนรมํ รูปํ ลภิตฺวา มโนรมานํ สทฺทคนฺธรสโผฏฺฐพฺพานํ อญฺญตรํ อารมฺมณํ ปฏฺเจติ วา ข้ามลงแล้ว สู่ท่ามกลางแห่งกามคุณ ๕ อันเช่นกับด้วยสวนแห่งดอกไม้ ได้แล้ว ซึ่งรูป อันเป็นที่ยินดีแห่งใจ ย่อมปรารถนาซึ่ง - แห่งเสียงและกลิ่นและรสและโผฏฐัพพะ ท. อันเป็นที่ยินดีแห่งใจหนา อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือ เตสุ สทฺทาทีสุ อารมฺมเณสุ อญฺญตรํ อารมฺมณํ ลภิตฺวา อญฺญตรํ อารมฺมณํ ปฏฺฐจติ วา หรือว่าได้แล้ว ซึ่ง - ในอารมณ์ ท. มีเสียงเป็นต้น เหล่านั้นหนา อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรารถนา ซึ่งอารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง รูปํเอว ลภิตฺวา อญฺญตรํ อารมฺมณํ ปฏฺฐจนฺโต ตํเอว อารมฺมณํ อสฺสาเทติ วา ได้แล้ว ซึ่งรูปนั่นเทียว ปรารถนาอยู่ ซึ่งอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่าย่อมยินดีซึ่งอารมณ์นั้นนั่นเทียวหรือ สทฺทาทีสุ อารมฺมเณสุ อญฺญตรํ อารมฺมณํ (ลภิตฺวา อญฺญตรํ อารมฺมณํ ปฏฺเจนฺโต ตํ ลทฺธารมฺมณํ อสฺสาเทติ) วา หรือว่า ได้แล้ว ซึ่ง - ในอารมณ์ ท. มีเสียงเป็นต้นหนา อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ปรารถนาอยู่ ซึ่งอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่าย่อมยินดี ซึ่งอารมณ์อันตนได้แล้วนั้น เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว ฯ นโย อ. นัย โคมหิสทาสีทาสเขตฺตวตฺถุคามนิคมชนปทาทีสุ

ในโคและกระบือและทาสีและทาสและนาและสวนและบ้านและนิคมและชนบทเป็นต้น ท. เอโสเอว นี้นั่นเทียว (นโย) อ. นัย ปริเวณวิหารปตฺตจีวราทีสุ ในบริเวณและวิหารและบาตรและจีวรเป็นต้น ท. ปพฺพชิตานํปิ แม้ของบรรพชิต ท. (เอโสเอว) นี้นั่นเทียว นรํ ซึ่งนระ พฺยาสตฺตมนสํ ผู้มีใจอันข้องแล้วในอารมณ์อันมีอย่างต่าง ๆ กามคุเณ ในกามคุณ สมฺปตฺเต วา อันถึงพร้อมแล้วหรือ อสมฺปตฺเต วา หรือว่าอันไม่ถึงพร้อมแล้ว ปจินนฺตํ ผู้เลือกเก็บอยู่ ปุปฺผานิเอว ซึ่งดอกไม้ ท. นั่นเทียว ปญฺจกามคุณสงฺขาตานิ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่ากามคุณ ๕ เอวํ อย่างนี้ อิติ ด้วยประการฉะนี้ (อิติ) ดังนี้ (ภควตา) วุตฺตํ เป็นคำอธิบายอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สุปนํ นาม ชื่อ อ. ความหลับ สุปนวเสน ด้วยอำนาจแห่งความหลับ เคหภิตฺติอาทีนํ สมฺภารานํ แห่งสัมภาระ ท. มีฝาแห่งเรือนเป็นต้น คามสฺส ของบ้าน นตฺถิ ย่อมไม่มี ปน แต่ว่า (คาโม) อ. บ้าน สุตฺโต นาม ชื่อว่าเป็นบ้านหลับแล้ว อุปาทาย เพราะเปรียบเทียบ สตฺตานํ สุตฺตปฺปมตฺตตํ ซึ่งความที่แห่งสัตว์ ท. เป็นผู้ประมาทแล้วเพียงดังว่าหลับแล้ว โหติ ย่อมเป็น มจฺจุ อ.มัจจ อาทาย คจฺฉติ ย่อมพาเอาไป (นรํ) ซึ่งนระ มโหโฆ อิว ราวกะ อ. ห้วงน้ำอันใหญ่ อายตคมฺภีโร ทั้งกว้างทั้งลึก โยชนานิ สิ้นโยชน์ ท. เทฺว ๒ ตีณิ ๓ (อาทาย คจฺฉนฺโต) พาเอาไปอยู่ คามํ ซึ่งชาวบ้าน สุตฺตํ ผู้หลับแล้ว เอวํ อย่างนี้ คือว่า

มโหโฆ อ. ห้วงน้ำอันใหญ่ โส นั้น คามํ ยังชาวบ้าน ตํ นั้น
สพฺพํ ทั้งปวง อิตฺถีปุริสโคมหิสกุกฺกุฏาทีสุ กญฺจิ สตฺตํ อนวเสเสตฺวา
ไม่ยัง ในหญิงและบุรุษและโคและกระบือและไก่เป็นต้น ท.หนา สัตว์
อะไร ๆ ให้เหลือลง ปาเปตฺวา ให้ถึงแล้ว สมุทฺทํ ซึ่งสมุทร กโรติ
ย่อมกระทำ มจฺฉกจฺฉปภกฺขํ ให้เป็นภักษาของปลาและเต่า ยถา ฉันใด
มรณมจฺจุ อ. มัจจุคือความตาย อาทาย พาเอาแล้ว นรํ ซึ่งนระ
พฺยาสตฺตมนสํ ผู้มีใจอันข้องแล้วในอารมณ์ อันมีอย่างต่าง ๆ คือว่า
ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว ชีวิตินฺทฺริยํ ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต อสฺส นรสฺส
ของนระนั้น นิมุชฺชาเปติ ย่อมให้จมลง จตุราปายสมุทฺเท ในสมุทร
คืออบาย ๔ เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ (ปทฺทฺวยสฺส)
แห่งหมวดสอง แห่งบทว่า สุตฺตํ คามํ อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องมัจฉริโกสิยเศรษฐี

๘. ๓๕/๑๗ ตั้งแต่ ปุนทิวเส สายณฺหสมเย ธมฺมสภายํ เป็นต้นไป.

ปุนทิวเส ในวันใหม่ ภิกฺขู อ.ภิกษุ ท. สนฺนิปติตา ผู้ประชุมกันแล้ว ธมฺมสภายํ ในธรรมสภา สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น กเถนตา นิสีทึสุ นั่งกล่าวอยู่แล้ว คุณกถํ ซึ่งถ้อยคำเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งคุณ เถรสฺส ของพระเถระว่า อาวุโส แน่ะผู้มีอายุ ท. ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ปสฺสถ จงดู อานุภาวํ ซึ่งอานุภาพ มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรสฺส ของพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะเถิด (โส มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร) อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะนั้น อนุปหจฺจ นาม ชื่อว่าไม่เข้าไปกระทบแล้ว สทฺธํ ซึ่งศรัทธา อนุปหจฺจ ไม่เข้าไปกระทบแล้ว โภเค ซึ่งโภคะ ท. ทมิตฺวา ทรมานแล้ว มจฺฉริเสฏฺฐึ ซึ่งเศรษฐีผู้มีความตระหนี่ มุหุตฺเตน โดยครู่เดียว กตฺวา กระทำแล้ว นิพฺพิเสวนํ ให้เป็นผู้มีความเสพผิดออกแล้ว คาหาเปตฺวา ยังเศรษฐีให้ถือเอาแล้ว ปูเว ซึ่งขนม ท. อาเนตฺวา นำมาแล้ว เชตวนํ สู่พระเชตวัน กตฺวา กระทำแล้ว สมฺมุขํ ให้เป็นผู้มีหน้าพร้อม สตฺถุ ต่อพระศาสดา ปติฏฺฐาเปสิ ยังเมียและผัวให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว โสตาปตฺติผเล ในโสดาปัตติผล อโห โอ เถโร อ. พระเถระ มหานุภาโว เป็นผู้มีอานุภาพอันใหญ่ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว กถํ ซึ่งถ้อยคำ ภิกฺขูนํ ของภิกษุ ท. โสตธาตุยา ด้วยพระโสตธาตุ ทิพฺพาย อันเป็นทิพ อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อง เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิ-สินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิป ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว ปสํสิตฺวา ทรงสรรเสริญแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (กุลํ อ. ตระกูล) ภิกฺขุนา อันภิกษุ กุลทมเกน นาม ชื่อว่าผู้ทรมานซึ่งตระกูล อนุปหจฺจ ไม่เข้าไปกระทบแล้ว สทฺธํ ซึ่งศรัทธา อนุปหจฺจ ไม่เข้าไปกระทบแล้ว โภเค ซึ่งโภคะ ท. กุลํ อกิลเมตฺวา ไม่ยังตระกูลให้ลำบากแล้ว อวิเหเจตฺวา ไม่ยังตระกูลให้ชอกช้ำแล้ว ภมเรน วิย ผู้เพียงดังว่าภมเร คณฺหนฺเตน คาบเอาอยู่ เรณุํ ซึ่งละออง ปุปฺผโต จากดอกไม้ อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว ชานาเปตพฺพํ พึงให้รู้ พุทฺธคุณํ[๑] ซึ่งพระคุณของพระพุทธเจ้า โมคฺคลฺลาโน อ. ภิกษุชื่อว่าโมคคัลลานะ ปุตฺโต ผู้เป็นบุตร มม ของเรา ตาทิโส เป็นผู้เช่นนั้น (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ภมโร อ. ภมร ปุปฺผํ วณฺณคนฺธํ อเหจยํ ไม่ยังดอกไม้ ยังสีและกลิ่น ให้ชอกช้ำอยู่ อาทาย คาบ

๑. ยกขึ้นเป็นประธานแทน กุลํ ก็ได้.

เอาแล้ว รสํ ซึ่งรส ปเลติ ย่อมบินไป ยถาปิ

แม้ฉันใด มุนี อ.มุนี จเร พึงเที่ยวไป คาเม

ในบ้าน เว ฉันนั้น อิติ ดังนี้ ฯ

มธุกรชาติ อ. ชาติของสัตว์ตัวกระทำซึ่งน้ำหวาน ยากาจิ ชนิดใด ชนิดหนึ่ง ภมโร อิติ ชื่อว่าภมร ตตฺถ คาถายํ ในพระคาถานั้น ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า (ภมโร) อ. ภมร จรนฺโต เมื่อบินเที่ยวไป ปุปฺผาราเม ในสวนแห่งดอกไม้ ปุปฺผํ จ วณฺณํ จ คนฺธํ จ อเหเฐนฺโต ไม่ยังดอกไม้ด้วย ยังสีด้วย ยังกลิ่นด้วย ให้ชอกช้ำอยู่ คือว่า (ปุปฺผํ จ วณฺณํ จ คนฺธํ จ) อวินาเสนฺโต ไม่ยังดอกไม้ด้วย ยังสีด้วย ยังกลิ่นด้วย ให้ฉิบหายอยู่ จรติ ย่อมบนเที่ยวไป อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ปุปฺผํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า (ภมฺโร) อ. ภมร จริตฺวา ครั้นบินเที่ยวไปแล้ว เอวํ อย่างนี้ ปิวิตฺวา ดื่มแล้ว รสํ ซึ่งรส ยาวทตฺถํ กำหนดเพียงใดแต่ความต้องการ อาทาย คาบเอาแล้ว อปรํปิ รสํ ซึ่งรสแม้อื่นอีก มธุกรณตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่อันกระทำซึ่งน้ำหวาน ปเลติ ย่อมบินไป (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ปเลติ อิติ ดังนี้ ฯ

โส ภมโร อ. ภมรนั้น อชฺโฌคาเหตฺวา ร่อนลงแล้ว วนคหนํ สู่ชัฏแห่งป่า เอกํ ชัฏหนึ่ง ฐเปตฺวา วางไว้แล้ว รสํ ซึ่งรส รชมิสฺสกํ อันเจือด้วยธุลี ตํ นั้น รุกฺขสุสิเร ที่โพรงของต้นไม้ เอกสฺมึ ที่หนึ่ง กโรติ ย่อมกระทำ มธุรสํ ซึ่งรสของน้ำหวาน มธุ

ให้เป็นน้ำผึ้ง อนุปุพฺเพน ตามลำดับ ปุปฺผํ วา อ. ดอกไม้หรือ อสฺส ปุปฺผสฺส วณฺณคนฺธํ วา หรือว่า อ. สีและกลิ่น ของดอกไม้ นั้น น วิคจฺฉติ ย่อมไม่ไปปราศ จริตปฺปจฺจยา เพราะปัจจัยคืออันเที่ยว ไป ปุปฺผาราเม ในสวนแห่งดอกไม้ ตสฺส ภมรสฺส แห่งภมรนั้น อถโข ที่แท้ สพฺพํ ปุปฺผวณฺณคนฺธํ อ. ดอกไม้และสีและกลิ่นทั้งปวง ปากติกํเอว เป็นของตั้งอยู่ตามปกตินั่นเทียว โหติ ย่อมเป็น ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า อนาคาริยมุนิ อ. พระมุนีผู้ไม่มีเรือน เสขาเสขเภโท ผู้ต่างด้วยพระเสขะและพระอเสขะ คณฺหนฺโต จรติ ย่อมเที่ยวไปรับเอาอยู่ ภิกฺขํ ซึ่งภิกษา คาเม ในบ้าน กุลปฏิป ฏิยา ตามลำดับแห่งตระกูล เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่ง บาทแห่งพระคาถาว่า เอวํ คาเม มุนี จเร อิติ ดังนี้ ฯ

หิ จริงอยู่ สทฺธาหานิ วา อ. ความเสื่อมแห่งศรัทธาหรือ โภคหานิ วา หรือว่า อ. ความเสื่อมแห่งโภคะ น โหติ ย่อมไม่มี กุลานํ แก่ตระกูล ท. จรณปฺปจฺจยา เพราะปัจจัยคืออันเที่ยวไป คาเม ในบ้าน ตสฺส มุนิโน แห่งพระมุนีนั้น สทฺธาปิ อ. ศรัทธาก็ดี โภคาปิ อ. โภคะ ท. ก็ดี ปากติกา ว เป็นของตั้งอยู่ตามปกติเทียว โหนฺติ ย่อมเป็น จ ปน ก็แล (เต เสขาเสขมุนโย) อ. พระเสข-มุนีและพระอเสขมุนี ท. เหล่านั้น จริตฺวา ครั้นเที่ยวไปแล้ว เอวํ อย่างนี้ นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว เสขมุนิ อ. พระเสขมุนี ปญฺญา-เปตฺวา ปูลาดแล้ว สงฺฆาฏึ ซึ่งผ้าสังฆาฏิ อุทกผาสุกฏฺฐาเน ในที่ อันเป็นที่สบายด้วยน้ำ พหิคาเม ในภายนอกแห่งบ้าน นิสินฺโน นั่ง

แล้ว ปจฺจเวกฺขนฺโต พิจารณาเห็นเฉพาะอยู่ (ปิณฺฑปาตํ) ซึ่งบิณฑ-บาต อกฺขภญฺชนวณปฏิจฺฉาทนปุตฺตมํสุปมาวเสน ด้วยอำนาจแห่งอันเปรียบด้วยน้ำมันเป็นเครื่องหยอดซึ่งเพลา และผ้าเป็นเครื่องปิดซึ่งแผลและเนื้อแห่งบุตร ปริภุญฺชิตฺวา ฉันแล้ว ปิณฺฑปาตํ ซึ่งบิณฑบาต อนุปวิสิตฺวา เข้าไปแล้วตามลำดับ วนสณฺฑํ สู่ชัฏแห่งป่า ตถารูปํ อันมีรูปอย่างนั้น สมฺมสนฺโต พิจารณาอยู่ อชฺฌตฺติกกมฺมฏฺฐานํ ซึ่งพระกรรมฐานอันเป็นไปในภายใน กโรติ ย่อมกระทำ จตฺตาโร มคฺเค จ ซึ่งมรรค ท. ๔ ด้วย จตฺตาริ ผลานิ จ ซึ่งผล ท. ๔ ด้วย หตฺถคตานิเอว ให้เป็นคุณไปแล้วในมือนั่นเทียว ตาว ก่อน ปน ส่วนว่า อเสขมุนิ อ. พระอเสขมุนี อนุยุญฺชติ ย่อมตามประกอบ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ ซึ่งธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในธรรมอันตนเห็นแล้ว ฯ อสฺส อเสขมุนิโน ภมเรน สทฺธึ มธุกรณสริกฺขตา อ. ความที่แห่งพระอเสขมุนีนั้น เป็นผู้อันบัณฑิตพึงเห็นเสมอด้วยการกระทำซึ่งน้ำหวาน กับด้วยภมร อยํ นี้ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต เวทิตพฺพา พึงทราบ ปน แต่ว่า ขีณาสโว อ. พระขีณาสพ (สตฺถารา) อันพระศาสดา อธิปฺเปโต ทรงพระประสงค์เอาแล้ว อิธ ฐาเน ในที่นี้ ฯ

เรื่องปาฏิกาชีวก

๙. ๔๐/๖ ตั้งแต่ อถ นํ สตฺถา กึ อุปาสิเก จิตฺตํ เป็นต้นไป.

อถ. ครั้งนั้น สตฺถา อ. พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้วว่า อุปาสิเก ดูก่อนอุบาสิกา ตฺวํ อ. ท่าน น สกฺโกสิ ย่อมไม่อาจ กาตุํ เพื่ออันกระทำ จิตฺตํ ซึ่งจิต เทสนานุคตํ ให้เป็นธรรมชาติไป ตามแล้วซึ่งเทศนา กึ หรือ อิติ ดังนี้ นํ อุปาสิกํ กะอุบาสิกานั้น ฯ (สา อุปาสิกา) อ. อุบาสิกานั้น (อาห) ทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ จิตฺตํ อ. จิต เม ของหม่อมฉัน อุปคตํ เข้าถึงแล้ว อญฺญถตฺตํ ซึ่งความเป็นโดยประการอื่น กถาย เพราะถ้อยคำ เอตสฺส อาชีวกสฺส ของอาชีวกนั่น อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า เอวรูปสฺส วิสภาค-ชนสฺส กถิตํ กถํ นาม อาวชฺชิตุํ อ. อันรำพึงถึงชื่อซึ่งถ้อยคำ อัน อันชนผู้มีส่วนเสมอไปปราศแล้ว ผู้มีรูปอย่างนี้ กล่าวแล้ว น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร เอวรูปํ อสมํ กถํ อนาหริตฺวา อตฺตโน กตากตํเอว กิจฺจํ โอโลเกตุํ อ. อันไม่นำมาแล้ว ซึ่งถ้อยคำอันไม่เสมอ อันมีรูป อย่างนี้ แลดูซึ่งกิจ อันอันตนกระทำแล้วและไม่กระทำแล้ว ของตน นั่นเทียว วฏฺฏติ ย่อมสมควร อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่ง พระคาถา อิมํ นี้ว่า

วิโลมานิ อ. คำแสยงขน ท. ปเรสํ ชนานํ ของ

ชน ท. เหล่าอื่น (ปุคฺคเลน) อันบุคคล น

(มนสิกาตพฺพานิ) ไม่พึงกระทำไว้ในใจ กตากตํ

กิจฺจํ อ. กิจ อันตนกระทำแล้วและไม่กระทำแล้ว

ปเรสํ ชนานํ ของชน ท. เหล่าอื่น (ปุคฺคเลน)

อันบุคคล น (โอโลเกตพฺพํ) ไม่ควรแลดู

(ปุคฺคโล) อ. บุคคล อเวกฺเขยฺย พึงพิจารณาดู

กิจฺจานิ ซึ่งกิจ ท. กตานิ จ อันตนกระทำ

แล้วด้วย อกตานิ จ อันตนไม่กระทำแล้วด้วย

อตฺตโน ว ของตนเทียว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโต) อ. อรรถว่า วิโลมานิ อ. คำแสยงขน ท. คือว่า ผรุสานิ อ. คำหยาบ ท. คือว่า มมฺมจฺเฉทวจนานิ อ. คำอันเป็นเหตุตัดเสียซึ่งความรัก ท. ปเรสํ ชนานํ ของชน ท. เหล่าอื่น (ปุคฺคเลน) อันบุคคล ย มนสิกาตพฺพานิ ไม่ควรกระทำไว้ในใจ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า น ปเรสํ วิโลมานิ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กตาตํ นาม กิจฺจํ อ. กิจ ชื่อว่าอันตนกระทำแล้วและไม่กระทำแล้ว ปเรสํ ชนานํ ของชน ท. เหล่าอื่น (ปุคฺคเลน) อันบุคคล น โอโลเตพฺพํ ไม่ควรแลดู เอวํ อย่างนี้ว่า อสุโก อุปาสโก อ. อุบาสกคนโน้น อสฺสทฺโธ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา อปฺปสนฺโน เป็นผู้ไม่เลื่อมใสแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น กฏจฺฉุภิกฺขาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีภิกษาอันบุคคลพึงถือเอาด้วยทัพพีเป็นต้น เคเห ในเรือน อสฺส อุปาสกสฺส ของอุบาสกคนนั้น (เตน อุปาสเกน)

อันอุบาสกนั้น นอปิ ทียนฺติ แม้ย่อมไม่ถวาย สลากภตฺตาทีนิ ภตฺตานิ อ. ภัต ท. มีสลากภัตเป็นต้น (เตน อุปาสเกน) อันอุบาสกนั้น น (ทียนฺติ) ย่อมไม่ถวาย จีวราทิปฺปจฺจยทานํ อ. การถวายซึ่งปัจจัยมีจีวรเป็นต้น น อตฺถิ ย่อมไม่มี เอตสฺส อุปาสกสฺส แก่อุบาสกนั่น ตถา อนึ่ง อสุกา อุปาสิกา อ. อุบาสิกาคนโน้น อสฺสทฺธา เป็นคนไม่มีศรัทธา อปฺปสนฺนา เป็นคนไม่เลื่อมใสแล้ว อสฺสทฺธา เป็นคนไม่มีศรัทธา อปฺปสนฺนา เป็นคนไม่เลื่อมใสแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น กฏจฺฉุภิกฺขาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีภิกษาอันบุคคลพึงถือเอาด้วยทัพพีเป็นต้น เคเห ในเรือน อสฺสา อุปาสิกาย ของอุบาสิกานั้น (ตาย อุปาสิกาย) อันอุบาสิกานั้น นอปิ ทียนฺติ แม้ย่อมไม่ถวาย สลากภตฺทาทีนิ ภตฺตานิ อ. ภัต ท. มีลากภัตเป็นต้น (ตาย อุปาสิกาย) อันอุบาสิกานั้น น (ทียนฺติ) ย่อมไม่ถวาย จีวราทิปฺปจฺจยทานํ อ. การถวายซึ่งปัจจัยมีจีวรเป็นต้น น อตฺถิ ย่อมไม่มี เอติสฺสา อุปาสิกาย แก่อุบาสิกานั่น ตถา อนึ่ง อสุโก ภิกฺขุ อ. ภิกษุรูปโน้น อสฺสทฺโธ ผู้ไม่มีศรัทธา อปฺปสนฺโน ผู้ไม่เลื่อมใสแล้ว นอปิ กโรติ แม้ยอมไม่กระทำ อุปชฺฌายวตฺตํ ซึ่งวัตรเพื่ออุปัชฌาย์ น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ อาจริยวตฺตํ ซึ่งวัตรเพื่ออุปัชฌาย์ น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ อาคนฺตุกวตฺตํ ซึ่งวัตรเพื่ออาคันตุกะ น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ คมิกวตฺตํ ซึ่งวัตรเพื่อภิกษุผู้เตรียมจะไป น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ เจติยงฺคณวตฺตํ ซึ่งวัตรที่ลานแห่งพระเจดีย์ น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ อุโปสถาคารวตฺตํ ซึ่งวัตรในเรือนแห่งอุโบสถ น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ วตฺตํ ซึ่งวัตร โภชนสาลาย ที่ศาลาอันเป็นที่ฉัน

น (กโรติ) ย่อมไม่กระทำ ชนฺตาฆรวตฺตาทีนิ วตฺตานิ ซึ่งวัตร ท. มีวัตรในเรือนไฟเป็นต้น ธูตงฺคํ อ. ธุดงค์ กิญฺจิ น้อยหนึ่ง นอปิ อตฺถิ แม้ย่อมไม่มี อสิส ภิกฺขุโน แก่ภิกษุนั้น อุสฺสาหมตฺตํปิ คุณ-ชาตํ อ. คุณชาติแม้สักว่าความอุตสาหะ ภาวนารามตาย เพื่อความเป็นแห่งบุคคลผู้มีภาวนาเป็นที่มายินดี น (อตฺถิ) ย่อมไม่มี อสฺส ภิกฺขุโน แก่ภิกษุนั้น อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทพระคาถาว่า น ปเรสํ กตากตํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กุลปุตฺโต อ. กุลบุตร สทฺธาปพฺพชิโต ผู้บวชแล้วด้วยศรัทธา อนุสฺสรนฺโต ตามระลึกถึงอยู่ อิมํ โอวาทํ ซึ่งพระโอวาทนี้ว่า ปพฺพชิเตน อันบรรพชิต ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ พึงพิจารณาเห็นเฉพาะ อภิณฺหํ เนือง ๆ ว่า รตฺตินฺทิวา อ. คืนและวัน ท. เม ของเรา ภูตสฺส ผู้เป็นแล้ว กถํ อย่างไร วีติปตนฺติ ย่อมตกล่วงไปวิเศษ อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ โอโลเกยฺย พึงแลดู กตากตานิ กิจฺจานิ ซึ่งกิจ ท. อันตนกระทำแล้วและไม่กระทำแล้ว อตฺตโน ของตน เอวํ อย่างนี้ว่า อหํ อ. เรา น อสกฺขึ ไม่ได้อาจแล้ว อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อิติ ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา โยคกฺเขมํ กาตุํ เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งลักษณะ ๓ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วกระทำ ให้เป็นแดนเกษมจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ กึ นุ โข หรือหนอแล อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺย อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องฉัตตปาณิอุบาสก

๑๐. ๔๒/๔ ตั้งแต่ โสปิ ตเถว อุโปสถิโก หุตฺวา สตฺถารํ เป็นต้นไป.

โสปิ ฉตฺตปาณิอุปาสโก อ. อุบาสกชื่อว่าฉันตตปาณิแม้นั้น อุโปสถิโก เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ หุตฺวา เป็น ตถาเอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สุณนฺโต นิสีทิ นั่งฟังอยู่แล้ว ธมฺมกถํ ซึ่งพระธรรมกถา ฯ ตสฺมึ สมเย ในสมัยนั้น ราชา อ. พระราชา ปเสนทิโกสโล พระนามว่าปเสนทิโกศล อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว อุปฏฺฐานํ สู่ที่เป็นที่บำรุง สตฺถุ แห่งพระศาสดา ฯ

อุปาสโก อ. อุบาสก ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ ราชานํ ซึ่งพระราชานั้น อาคจฺฉนฺตํ ผู้เสด็จมาอยู่ จินฺเตตฺวา คิดแล้วว่า (มยา) อันเรา อุฏฺฐาตพฺพํ นุ โข พึงลุกขึ้นหรือหนอแล (อุทาหุ) หรือว่า (มยา) อันเรา โน (อุฏฺฐาตพฺพํ) ไม่พึงลุกขึ้น อิติ ดังนี้ น อุฏฺฐหิ ไม่ลุกขึ้นแล้ว (จินิตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา นิสินฺโน เป็นผู้นั่งแล้ว สนฺติเก ในสำนัก อคฺคราชสฺส ของพระราชาผู้เลิศ (อมฺหิ) ย่อมเป็น ตสฺส เม ปเทสราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐาตุํ อ. อัน อันเรานั้น เห็นแล้ว ซึ่งพระราชาในประเทศ ลุกขึ้น น ยุตฺตํ ไม่ควรแล้ว ปน ก็ ราชา อ. พระราชา โข แล กุชฺฌิสฺสติ จักทรงกริ้ว เม ต่อเรา อนุฏฺฐหนฺตสฺส ผู้ไม่ลุกขึ้นอยู่ เอตสฺมึ รญฺเญ

ครั้นเมื่อพระราชานั่น กุชฺฌนฺเตปิ แม้ทรงกริ้วอยู่ อหํ อ. เรา นเอว อุฏฺฐหิสฺสามิ จักไม่ลุกขึ้นนั่นเทียว หิ เพราะว่า ราชา อ. พระราชา ราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐหนฺเตน มยา ครุกโต เป็นผู้อันเรา ผู้เห็นแล้ว ซึ่งพระราชา ลุกขึ้นอยู่ กระทำให้หนักแล้ว โหติ ย่อมเป็น สตฺถา อ. พระศาสดา (มยา ครุกโต) เป็นผู้อันเรากระทำให้หนักแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น โน หามิได้ อหํ อ. เรา นเอว อุฏฺฐหิสฺสามิ จักไม่ลุกขึ้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ

จ ก็ ปณฺฑิตปุริสา นาม ชื่อ อ. บุรุษผู้เป็นบัณฑิต ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคล ครุตรานํ ชนานํ สนฺติเก นิสีทิตฺวา อนุฏฺฐาหนฺตํ ผู้นั่งแล้ว ในสำนัก ของชน ท. ผู้เป็นที่เคารพกว่า ไม่ลุกขึ้นอยู่ น กุชฺฌนฺติ ย่อมไม่โกรธ ฯ ปน แต่ว่า ราชา อ. พระราชา ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว ตํ อุปาสกํ ซึ่งอุบาสกนั้น อนุฏฺฐหนฺตํ ผู้ไม่ลุกขึ้นอยู่ กุปิตมานโส ผู้มีฉันทะอันมีในพระทัยทรงกำเริบแล้ว วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา นิสีทิ ประทับนั่งแล้ว เอกมนฺตํ ณ ส่วนสุดข้างหนึ่ง ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา ญตฺวา ทรงทราบแล้ว (รญฺโญ) กุปิตภาวํ ซึ่งความที่แห่งพระราชาทรงเป็นผู้กำเริบแล้ว กเถสิ ตรัสแล้ว คุณกถํ ซึ่งพระดำรัสเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งคุณ อุปาสกสฺส ของอุบาสกว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร อุปาสโก อ. อุบาสก ฉตฺตปาณิ ชื่อว่าฉัตตปาณิ อยํ นี้ ปณฺฑิโต เป็นบัณฑิต ทิฏฺฐธมฺโม เป็นผู้มีธรรมอันตนเห็นแล้ว ติปิฏกธโร เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งปิฎก ๓ อตฺถ-

นตฺถกุสโล เป็นผู้ฉลาดในความเจริญและความฉิบหายมิใช่ความเจริญ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ จิตฺตํ อ. พระหฤทัย รญฺโญ ของพระราชา ตสฺส อุปาสกสฺส คุณกถํ สุณนฺตสฺสเอว ผู้ทรงสดับอยู่ซึ่งถ้อยคำเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งคุณ ของอุบาสกนั้นนั่นเทียว มุทุกํ เป็นธรรมชาติอ่อนโยน ชาตํ เกิดแล้ว ฯ

อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ราชา อ. พระราชา ฐิโต ประทับยืนอยู่แล้ว อุปริปาสาเท ในเบื้องบนแห่งปราสาท ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว ฉตฺตปาณิอุปาสกํ ซึ่งอาบาสกชื่อว่าฉัตตปาณิ กตภตฺตกิจฺจํ ผู้มีกิจด้วยภัตอันกระทำแล้ว ฉตฺตํ อาทาย อุปหนํ อารุยฺห ราชงฺคเณน คจฺฉนฺตํ ผู้ถือเอาแล้ว ซึ่งร่ม ขึ้นแล้ว สู่รองเท้า เดินไปอยู่ โดยเนินของพระราชา ปกฺโกสาเปสิ ทรงยังราชบุรุษให้ร้องเรียกมาแล้ว ฯ โส อุปาสโก อ. อุบาสกนั้น อปเนตฺวา นำไปปราศแล้ว ฉตฺตุปาหนา ซึ่งร่มและรองเท้า ท. อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว ราชานํ ซึ่งพระราชา วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว อฏฺฐาสิ ได้ยินอยู่แล้ว ฯ อถ ครั้งนั้น ราชา อ. พระราชา อาห ตรัสแล้วว่า อุปาสก ดูก่อนอุบาสก โภ ผู้เจริญ ฉตฺตุปาหนํ อ. ร่มและรองเท้า เต อันท่าน อปนีตํ นำไปปราศแล้ว กึ เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ นํ อุปาสกํ กะอุบาสกนั้น ฯ (โส อุปาสโก) อ. อุบาสกนั้น (อาห) กราบทูลแล้วว่า อหํ อ. ข้าพระองค์ สุตฺวา สดับแล้วว่า ราชา อ. พระราชา ปกฺโกสติ ย่อมทรงร้องเรียกหา อิติ ดังนี้ อาคโต เป็นผู้มาแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัส

แล้วว่า อมฺหากํ ราชภาโว อ. ความที่แห่งเรา ท. เป็นพระราชา ตุมฺเหหิ ญาโต จักเป็นอาการอันท่าน ท. รู้แล้ว อชฺช ในวันนี้ ภวิสฺสติ จักเป็น อิติ ดังนี้ ฯ (อุปาสโก) อ.อุบาสก (อาห) กราบทูลแล้วว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. ชานาม ย่อมรู้ ตุมฺหากํ ราชภาวํ ซึ่งความที่แห่งพระองค์ ท. เป็นพระราชา สทาปิ แม้ในกาลทุกเมื่อ อิติ ดังนี้ ฯ

(ราชา) อ.พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า เอวํ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ (สนฺเต) มีอยู่ ปุริมทิวเส ในวันอันมีในก่อน ตฺวํ อ. ท่าน นิสินฺโน นั่งแล้ว สนฺติเก ในสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ทิสฺวา เห็นแล้ว มํ ซึ่งเรา น อุฏฺฐหิ ไม่ลุกขึ้นแล้ว กสฺมา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ ฯ (อุปาสโก) อ. อุบาสก (อาห) กราบทูลแล้วว่า มหาราช ข้าแต่พระมหาราชเจ้า อหํ อ. ข้าพระองค์ นิสินฺโน นั่งแล้ว สนฺติเก ในสำนัก อคฺคราชสฺส ของพระราชาผู้เลิศ ทิสฺวา เห็นแล้ว ปเทสราชานํ ซึ่งพระราชาในประเทศ อุฏฺฐาหนฺโต ลุกขึ้นอยู่ อคารโว พึงเป็นผู้ไม่เคารพ สตฺถริ ในพระศาสดา ภเวยฺยํ พึงเป็น ตสฺมา เพราะเหตุนั้น อหํ อ. ข้าพระองค์ น อุฏฺฐหึ ไม่ลุกขึ้นแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า โภ ดูก่อนผู้เจริญ (เอตํ วตฺถุ) อ. เรื่องนั่น โหตุ จงมีเถิด เอตํ วตฺถุ อ. เรื่องนั่น ติกฺฐตุ จงตั้งอยู่เถิด กิร ได้ยินว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. กุสลา เป็นผู้ฉลาด อตฺถานตฺถานํ ในความเจริญและความฉิบหายมิใช่ความเจริญ ท. ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิกานํ

อันเป็นไปในธรรมอันตนเห็นแล้ว และเป็นไปในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ติปิฏกธรา เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งปิฎก ๓ (หุตฺวา) เป็น วาเจถ จงบอก ธมฺมํ ซึ่งธรรม อมฺหากํ แก่เรา ท. อนฺเตปุเร ในภายในแห่งบุรีเถิด อิติ ดังนี้ ฯ (อุปาสโก) อ. อุบาสก (อาห) กราบทูลแล้วว่า เทว ข้าแต่สมมติเทพ (มยา) อันข้าพระองค์ น สกฺกา ไม่อาจ อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า (ตยา) อันท่าน (น สกฺกา) ไม่อาจ กึการณา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ ฯ (อุปาสโก) อ. อุบาสก (อาห) กราบทูลแล้วว่า เทว ข้าแต่สมมติเทพ ราชเคหํ นาม ชื่อ อ. พระราชมณเฑียร มหาสาวชฺชํ เป็นที่เป็นไปกับด้วยโทษอันใหญ่ (โหติ) ย่อมเป็น ทุยุตฺตสุยุตฺตกานิ กมฺมานิ อ. กรรม ท. อันบุคคลประกอบชั่วแล้วและประกอบดีแล้ว เอตฺถ ราชเคเห ในพระราชมณเฑียรนี้ ครุกานิ เป็นกรรมหนัก (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

(ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. มา วเทถ จงอย่ากล่าว เอวํ อย่างนี้ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. มา กโรถ จงอย่ากระทำ กุกฺกุจฺจํ ซึ่งความรังเกียจว่า ปุริมทิวเส ในวันอันมีในก่อน อหํ อ. เรา ทิสฺวา เห็นแล้ว มํ ซึ่งเรา น อุฏฺฐิโต เป็นผู้ไม่ลุกขึ้นแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ (อุปาสโก) อ. อุบาสก (อาห) กราบทูลแล้วว่า เอทว ข้าแต่สมมติเทพ วิจรณฏฺ-ฐานํ นาม ชื่อ อ. ที่อันเป็นที่เที่ยวไป คิหีนํ แห่งคฤหัสถ์ ท. สาวชฺชํ เป็นที่เป็นไปกับด้วยโทษ (โปติ) ย่อมเป็น ตุมฺเห อ. พระองค์ ท.

ปกฺโกสาเปตฺวา ทรงยังราชบุรุษให้ร้องเรียกมาแล้ว ปพฺพชิตํ ซึ่ง
บรรพชิต เอกํ รูปหนึ่ง วาเจถ จงทรงยังบรรพชิตให้บอก ธมฺมํ
ซึ่งธรรมเถิด อิติ ดังนี้ ฯ ราชา อ. พระราชา อุยฺโยเชตฺวา ทรง
ส่งไปแล้ว ตํ อุปาสกํ ซึ่งอุบาสกนั้น (วจเนน) ด้วยพระดำรัสว่า
โภ ดูก่อนผู้เจริญ สาธุ อ. ดีละ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. คจฺฉถ จงไป
เถิด อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก สตฺถุ ของ
พระศาสดา ยาจิ ทูลขอแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มลฺลิกา
เทวี จ อ. พระเทวีพระนามว่ามัลลิกาด้วย วาสภขตฺติยา จ อ. พระนาง
วาสภขัตติยาด้วย วทนฺติ ย่อมกล่าวว่า มยํ อ. หม่อมฉัน ท. ปริยา-
ปุณิสฺสาม จักเล่าเรียน ธมฺมํ ซึ่งธรรม อิติ ดังนี้ ตุมฺเห อ. พระ-
องค์ ท. สทฺธึ พร้อม ภิกฺขุสเตหิ ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญฺจหิ ๕
คนฺตฺวา จงเสด็จไปแล้ว เคหํ สู่ตำหนัก มม ของหม่อมฉัน นิพทฺธํ
เนืองนิตย์ อุทฺทิสถ จงทรงแสดงขึ้น ธมฺมํ ซึ่งธรรม ตาสํ เทวีนํ
แก่พระเทวี ท. เหล่านั้นเถิด อิติ ดังนี้ สตฺถารํ กะพระศาสดา ฯ

(สตฺถา) อ. พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้วว่า มหาราช
ดูก่อนมหาบพิตร เอกฏฺฐานคมนํ นาม ชื่อ อ. การไปสู่ที่อันเดียวกัน
นิพทฺธํ เนืองนิตย์ นตฺถิ ย่อมไม่มี พุทฺธานํ แก่พระพุทธเจ้า ท.
อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ทูลแล้วว่า ภนฺเต
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เตนหิ ถ้าอย่างนั้น ตุมฺเห อ. พระองค์ ท.
เทถ ขอจงทรงประทาน อญฺญํ ภิกฺขุํ ซึ่งภิกษุรูปอื่นเถิด อิติ ดังนี้ ฯ
สตฺถา อ. พระศาสดา อกาสิ ได้ทรงกระทำแล้ว (นิมนฺตนํ) ซึ่งอัน

นิมนต์ ภารํ ให้เป็นภาระ อานนฺทตฺเถรสฺส ของพระเถระชื่อว่าอานนท์ ฯ เถโร อ. พระเถระ คนฺตฺวา ไปแล้ว อุทฺทิสติ ย่อมแสดงขึ้น อุทฺเทสํ ซึ่งอุทเทส ตาสํ เทวีนํ แก่พระเทวี ท.เหล่านั้น นิพทฺธํ เนืองนิตย์ ฯ ตาสุ เทวีสุ ในพระเทวี ท. เหล่านั้นหนา มลฺลิกา อ. พระเทวี พระนามว่ามัลลิกา คเหตฺวา ทรงเรียนเอาแล้ว สชฺฌายิตฺวา ทรงสาธยายแล้ว ปฏิจฺฉาเปสิ ทรงยังพระเถระให้รับรองแล้ว อุทฺเทสํ ซึ่งอุทเทส สกฺกจฺจํ โดยเคารพ ฯ ปน ส่วนว่า วาสภขตฺติยา อ. พระนางวาสภขัตติยา นเอว คณฺหาติ ย่อมไม่ทรงเรียนเอานั่นเทียว น สชฺฌายติ ย่อมไม่ทรงสาธยาย น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ ปฏิจฺฉาเปตุํ เพื่ออันยังพระเถระให้รับรอง อุทฺเทสํ ซึ่งอุทเทส สกฺกจฺจํ โดยเคารพ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง สตฺถา อ. พระศาสดา ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ อุปาสิกา อ. อุบาสิกา ท. ปริยาปุณนฺติ เล่าเรียนอยู่ ธมฺมํ ซึ่งธรรม กึ หรือ อิติ ดังนี้ ฯ (เถโร) อ. พระเถระ (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (อุปาสิกา) อุบาสิกา ท. (ปริยาปุณนฺติ) เล่าเรียนอยู่ (ธมฺมํ) ซึ่งธรรม อิติ ดังนี้ ฯ (สตฺถา) อ. พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้วว่า กา อุปาสิกา อ. อุบาสิกาคนไหน คณฺหาติ ย่อมเรียนเอา สกฺกจฺจํ โดยเคารพ อิติ ดังนี้ ฯ (เถโร) อ. พระเถระ (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มลฺลิกา อ. พระเทวีพระนามว่ามัลลิกา คณฺหาติ ย่อมทรงเรียนเอา สกฺกจฺจํ โดยเคารพ สชฺฌายติ

ย่อมทรงสาธยาย สกฺกจฺจํ โดยเคารพ สกฺโกติ ย่อมทรงอาจ ปฏิจฺฉาเปตุํ เพื่ออันยังข้าพระองค์ให้รับรอง อุทฺเทสํ ซึ่งอุทเทส สกฺกจฺจํ โดยเคารพ ปน ส่วนว่า ญาติธีตา อ. ธิดาแห่งพระญาติ ตุมฺหากํ ของพระองค์ ท. นเอว สกฺกจฺจํ คณฺหาติ ย่อมไม่ทรงเรียนเอา โดยเคารพนั่นเทียว น (สกฺกจฺจํ) สชฺฌายติ ย่อมไม่ทรงสาธยาย โดยเคารพ น (สกฺกจฺจํ) อุทฺเทสํ ปฏิจฺฉาเปตุํ สกฺโกติ ย่อมไม่ทรงอาจเพื่ออันยังข้าพระองค์ให้รับรอง ซึ่งอุทเทส โดยเคารพ อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว วจนํ ซึ่งคำ เถรสฺส ของพระเถระ วตฺวา ตรัสแล้วว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ มยา กถิตธมฺโม นาม ชื่อ อ. ธรรมอันเรากล่าวแล้ว อผโล เป็นธรรมมีผลหามิได้ โหติ ย่อมมี (ปุคฺคลสฺส) แก่บุคคล อสฺสุณนฺตสฺส ผู้ไม่ฟังอยู่ อคฺคณฺหนฺตสฺส ผู้ไม่เรียนเอาอยู่ อสชฺฌายนฺตสฺส ผู้ไม่สาธยายอยู่ อเทเสนฺตสฺส ผู้ไม่แสดงอยู่ สกฺกจฺจํ โดยเคารพ ปุปฺผํ วิยะ ราวกะ อ. ดอกไม้ วณฺณสมฺปนฺนํ อันถึงพร้อมแล้วด้วยสี อคนฺธกํ อันมีกลิ่นหามิได้ ปน แต่ว่า (โส มยา กถิตธมฺโม) อ. ธรรมอัน อันเรากล่าวแล้วนั้น มหปฺผโล เป็นธรรมมีผลมาก มหานิสํโส เป็นธรรมมีอานิสงส์มาก โหติ ย่อมมี (ปุคฺคลสฺส) แก่บุคคล กโรนฺตสฺส ผู้กระทำอยู่ สวนาทีนิ กิจฺจานิ ซึ่งกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น สจฺกจจํ โดยเคารพ อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ทรงภาษิตแล้ว คาถา ซึ่งพระคาถา ท. เทฺว ๒ อิมา เหล่านี้ว่า

ปุปฺผํ อ. ดอกไม้ รุจิรํ อันงาม วณฺณวนฺตํ เป็น

ดอกไม้มีสี อคนฺธกํ เป็นดอกไม่มีกลิ่นหามิได้ (โหติ) ย่อมเป็น ยถาปิ แม้ฉันใด วาจา อ. วาจา สุภาสิตา อันเป็นสุภาษิต อผลา เป็นวาจามีผล หามิได้ โหติ ย่อมมี อกุพฺพโต ปุคฺคลสฺส แก่ บุคคลผู้ไม่กระทำอยู่ เอวํ ฉันนั้น ปุปฺผํ อ. ดอกไม้ รุจิรํ อันงาม วณฺณวนฺตํ เป็นดอกไม่มีสี สคนฺธกํ เป็นดอกไม้เป็นไปกับด้วยกลิ่น (โหติ) ย่อมเป็น ยถาปิ แม้ฉันใด วาจา อ.วาจา สุภาสิตา อัน เป็นสุภาษิต สผลา เป็นวาจาเป็นไปกับด้วยผล โหติ ย่อมมี สุกุพฺพโต ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลผู้ กระทำดีอยู่ เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โสภนํ อันงาม (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า รุจิรํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วณฺณสณฺฐานสมฺปนฺนํ เป็นดอกไม้ ถึงพร้อมแล้วด้วยสีและสัณฐาน (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า วณฺณวนฺตํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า คนฺธรหิตํ เป็นดอกไม้เว้นแล้วจากกลิ่น คือว่า ปาลิภทฺทคิริกณฺณิกกุสุมาทิเภทํ เป็นดอกไม้ต่างด้วยดอกไม้มี ดอกหงอนไก่และดอกกรรณิกาเขาและดอกคำเป็นต้น (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า อคนฺธกํ อิติ ดังนี้

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า พุทฺธวจนํ อ. พระพุทธพจน์ เตปิฏกํ

คือประชุมแห่งปิฎก ๓ วาจา นาม ชื่อว่าวาจา สุภาสิตา อันเป็น สุภาษิต ตํ พุทฺธวจนํ อ. พระพุทธพจน์นั้น วณฺณสณฐานสมฺปนฺน- อคนฺธกปุปฺผสทิสํ เป็นเช่นกับด้วยดอกไม้ ทั้งถึงพร้อมแล้วด้วยสีและ สัณฐาน ทั้งมีกลิ่นหามิได้ (โหติ) ย่อมเป็น ปน เหมือนอย่างว่า ปุปฺผํ อ. ดอกไม้ อคนฺธกํ เป็นดอกไม้มีกลิ่นหามิได้ (โหติ) ย่อม เป็น โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด ธาเรติ ย่อมทรงไว้ ตํ ปุปฺผํ ซึ่ง ดอกไม้นั้น คนฺโธ อ. กลิ่น น ผรติ ย่อมไม่แผ่ไป สรีเร ในสรีระ ตสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลนั้น ยถา ฉันใด โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด น สมาจรติ ย่อมไม่ประพฤติโดยเอื้อเฟื้อด้วยดี นํ ธมฺมํ ซึ่งธรรมนั้น สวนาทีหิ กิจฺเจหิ ด้วยกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น สกฺกจฺจํ โดยเคารพ เอตํปิ พุทฺธวจนํ อ. พระพุทธพจน์แม้นั้น น อาวหติ ย่อมไม่นำมา สุตคนฺธํ จ ซึ่งกลิ่นคือการฟังด้วย ธารณคนฺธํ จ ซึ่งกลิ่นคือการทรง จำด้วย ปฏิปตฺติคนฺธํ จ ซึ่งกลิ่นคือการปฏิบัติด้วย อผลํ ชื่อว่าเป็น คุณชาติมีผลหามิได้ โหติ ย่อมมี ตสฺส ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลนั้น อสมาจรนฺตสฺส ผู้ไม่ประพฤติโดยเอื้อเฟื้อด้วยดีอยู่ (ตํ พุทฺธวจนํ) ซึ่งพระพุทธนั้น สกฺกจฺจํ โดยเคารพ อกุพฺพโต ชื่อว่าผู้ไม่กระทำอยู่ ยํ กิจฺจํ อ. กิจใด (อตฺตนา) อันตน กตฺตพฺพํ พึงกระทำ ตตฺถ พุทฺธวจเน ในพระพุทธพจน์นั้น ตํ กิจฺจํ ซึ่งกิจนั้น (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า เอวํ สุภาสิตา วาจา อิติ ดังนี้ ฯ

เตน การเณน เพราะเหตุนั้น (วจนํ) อ. พระดำรัสว่า วาจา

อ. วาจา สุภาสิตา อันเป็นสุภาษิต อผลา เป็นวาจามีผลหามิได้ โหติ ย่อมมี อกุพฺพโต ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลผู้ไม่กระทำอยู่ เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํ ตรัสแล้ว ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า จมฺปกนีลุปฺปลาทิเภทํ เป็นดอกไม้ต่างด้วยดอกไม่มีดอกจำปาและดอกอุบลเขียวเป็นต้น (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า สคนฺธกํ อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า คนฺโธ อ.กลิ่น ผรติ ย่อมแผ่ไป สรีเร ในสรีระ ธาเรนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้ทรงไว้อยู่ ตํ ปุปฺผํ ซึ่งดอกไม้นั้น ยถา ฉันใด วาจาปิ แม้ อ. วาจา สุภาสิตา อันเป็นสุภาษิต เตปิฏกพุทฺธวจนสงฺขาตา อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าพระพุทธพจน์ คือประชุมแห่งปิฎก ๓ สผลา เป็นวาจาเป็นไปกับด้วยผล โหติ ย่อมมี คือว่า มหปฺผลา ชื่อว่าเป็นวาจามีผลมาก มหานิสํสา เป็นวาจามีอานิสงส์มาก อาวหนโต เพราะอันนำมา สุตคนฺธธารณคนฺธ-ปฏิปตฺติคนฺธานํ ซึ่งกลิ่นคือการฟัง และกลิ่นคือการทรงจำ และกลิ่นคือการปฏิบัติ ท. โหติ ย่อมมี สุกุพฺพโต ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลผู้กระทำดีอยู่ คือว่า โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด กโรติ ย่อมกระทำ กตฺตพฺพํ กิจฺจํ ซึ่งกิจอันตนพึงกระทำ ตตฺถ พุทฺธวจเน ในพระพุทธพจน์นั่น สวนาทีหิ กิจฺเจหิ ด้วยกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น สกฺกจฺจํ โดยเคารพ อสฺส ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลนั้น อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า เอวํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

เรื่องนางวิสาขา

๑๑. ๕๗/๘ ตั้งแต่ อถ เสฺว มม ธีตา คมิสฺสตีติ เป็นต้นไป.

อถ ครั้งนั้น (เสฏฺฐี) อ. เศรษฐี (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า เสฺว วันพรุ่ง ธีตา อ. ธิดา มม ของเรา คมิสฺสติ จักไป อิติ ดังนี้ นิสินฺโน นั่งแล้ว คพฺเภ ในห้อง ธีตรํ ยังธิดา นิสีทาเปตฺวา ให้นั่งแล้ว สมีเป ในที่ใกล้ อทาสิ ได้ให้แล้ว โอวาทํ ซึ่งโอวาทว่า อมฺม ดูก่อนแม่ ปติกุเล วสนฺติยา นาม อิตฺถิยา อิมํ จ อิมํ จ อาจารํ รกฺขิตุํ อ. อันหญิง ชื่อว่าผู้อยู่ในตระกูลของผัว รักษา ซึ่งมารยาท นี้ด้วย นี้ด้วย วฏฺฏติ ย่อมควร อิติ ดังนี้ ฯ มิคารเสฏฺฐี อ. เศรษฐีชื่อว่ามิคาระ อยํปิ แม้นี้ นิสินฺโน นั่งแล้ว อนนฺตรคพฺเภ ในห้องอันเป็นลำดับ อสฺโสสิ ได้ฟังแล้ว โอวาทํ ซึ่งโอวาท ธนญฺชยเสฏฺฐิโน ของเศรษฐีชื่อว่าธนญชัย ฯ

โสปิ เสฏฺฐี อ. เศรษฐีแม้นั้น โอวทิ โอวาทแล้ว ธีตรํ ซึ่งธิดา เอวํ อย่างนี้ ทตฺวา ให้แล้ว โอวาทํ ซึ่งโอวาท ทสวิธํ อันมีอย่าง ๑๐ อิมํ นี้ว่า อมฺม ดูก่อนแม่ อนฺโตอคฺคิ อ. ไฟในภายใน สสุรกุเล วสนฺติยา นาม อิตฺถิถา อันหญิงชื่อว่าผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว น นีหริตพฺโพ ไม่พึงนำออกไป พหิ ในภายนอก พหิอคฺคิ อ. ไฟในภายนอก (สสุรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว น ปเวเสตพฺโพ ไม่พึงให้เข้าไป อนฺโต ในภายใน (อุปกรณ-

วตฺถุ) อ. วัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์ (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว ทาตพฺพํ พึงให้ ททนฺตสฺสเอว ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลผู้ให้อยู่นั่นเทียว (อุปกรณวตฺถุ) อ. วัตถุเป็นเครื่องอุปกรณ์ (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว น ทาตพฺพํ ไม่พึงให้ อททนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลผู้ไม่ให้อยู่ (อุปกรณวตฺถุ) อ. วัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์ (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว ทาตพฺพํ พึงให้ (ปุคฺคลสฺส) แก่บุคคล ททนฺตสฺสอปิ ผู้ให้อยู่บ้าง อททนฺตสฺสอปิ ผู้ไม่ให้อยู่บ้าง (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว นิสีทิตพฺพํ พึงนั่ง สุขํ เป็นสุข (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว ภุญฺชิตพฺพํ พึงบริโภค สุขํ เป็นสุข (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว นิปชฺชิตพฺพํ พึงนอน สุขํ เป็นสุข อคฺคิ อ. ไฟ (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว ปริจริตพฺโพ พึงบำเรอ อนฺโตเทวตา อ. เทวดาในภายใน (สสฺรกุเล วสนฺติยา อิตฺถิยา) อันหญิงผู้อยู่ ในตระกูลแห่งพ่อผัว นมสฺสิตพฺพา พึงนอบน้อม อิติ ดังนี้ เสนิโย ยังเสนา ท. สพฺพา ทั้งปวง สนฺนิปาเตตฺวา ให้ประชุมกันแล้ว ปุนทิวเส ในวันใหม่ คเหตฺวา ยึดเอาแล้ว กุฏุมฺพิเก ซึ่งกุฎุมพี ท. อฏฺจ ๘ (กตฺวา) กระทำ ปาฏิโภเค ให้เป็นผู้ค้ำประกัน มชฺเฌ ในท่ามกลาง ราชเสนาย แห่งเสนาของพระราชา วตฺวา กล่าวแล้วว่า สเจ ถ้าว่า โทโส อ. โทษ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ธีตุ แก่ธิดา เม ของฉัน (มม

ธีตุ) คตฏฺฐาเน ในที่แห่งธิดาของฉันไปแล้วไซร้ (โส โทโส) อ. โทษ นั้น ตุมฺเหหิ อันท่าน ท. โสเธตพฺโพ พึงให้หมดจด อิติ ดังนี้ ธีตรํ ยังธิดา ปสาเธตฺวา ให้ประดับแล้ว มหาลตาปสาธเนน ด้วยเครื่องประดับชื่อว่ามหาลดา นวโกฏิอคฺฆนเกน อันถึงค่าซึ่งโกฏิ ๙ ทตฺวา ให้แล้ว จตุปฺปญฺญาสโกฏิธนํ ซึ่งทรัพย์อันมีโกฏิ ๕๔ เป็นประมาณ นหานจุณฺณมูลกํ อันเป็นมูลค่าแห่งจุณอันเป็นเครื่องอาบน้ำ อาโรเปตฺวา ยกขึ้นแล้ว ยานํ สู่ยาน เภรี ยังชาวกลอง จาราเปสิ ให้เที่ยวไปแล้ว ภุตฺตคาเมสุ ในบ้านอันตนใช้สอยแล้ว ท. จุทฺทสสุ ๑๔ อนุราธปุรมตฺเตสุ อันมีอนุราธบุรีเป็นประมาณ สนฺตเกสุ อันเป็นของมีอยู่ อตฺตโน ของตน สามนฺตา โดยรอบ สาเกตสฺส แห่งเมืองสาเกต (ญาปนตฺถํ) เพื่ออันยังบุคคลให้รู้ว่า (ชนา) อ. ชน ท. คนฺตุกามา ผู้ใคร่เพื่ออันไป สทฺธึ กับ ธีตรา ด้วยธิดา มม ของเรา คจฺฉนฺตุ จงไปเถิด อิติ ดังนี้ ฯ

จุทฺทสคามา อ. ชาวบ้าน ๑๔ ตำบล ท. สทฺทํ สุตฺวา ว ฟังแล้วซึ่งเสียงเทียว นิกฺขมึสุ ออกไปแล้ว กญฺจิ อเสเสตฺวา ไม่ยังใคร ๆ ให้เหลือ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า คมนกาเล ในกาลอันเปนที่ไปอยฺยาย แห่งพระแม่เจ้า อมฺหากํ ของเรา ท. กึ ปโยชนํ อ. ประโยชน์อะไร อิธ ฐาเน ในที่นี้ อมฺหากํ ของเรา ท. อิติ ดังนี้ ฯ ธนญฺชยเสฏฺฐีปิ แม้ อ. เศรษฐีชื่อว่าธนญชัย กตฺวา กระทำแล้ว สกฺการํ ซึ่งสักการะ รญฺโญ จ แก่พระราชาด้วย มิคารเสฏฺฐิโน จ แก่เศรษฐีชื่อว่ามิคาระด้วย อนุคนฺตฺวา ตามไปแล้ว โถกํ หน่อยหนึ่ง อุยฺโยเชสิ ส่งไปแล้ว ธีตรํ ซึ่งธิดา สทฺธึ พร้อม เตหิ ชเนหิ ด้วยชน ท. เหล่านั้น ฯ

๑๒. ๖๔/๑๙ ตั้งแต่ สตฺถา ตฺวํ พหิสาณิยํ วา นิสีท เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน พหิสาณิยํ นิสีท วา จงนั่ง ในภายนอกแห่งม่านก็ตาม ปรกุฑฺเฑ (นิสีทา) วา จงนั่ง ที่ฝาเรือนของบุคคลอื่นก็ตาม ปรเสเล (นิสีท) วา จงนั่ง ที่ภูเขาลูกอื่นก็ตาม ปรจกฺกวาเฬ วา ปน นิสีท ก็หรือว่า จงนั่ง ที่จักรวาลอื่น อหํ อ. เรา พุทฺโธ นาม ชื่อว่าผู้เป็นพระพุทธเจ้า สกฺโกมิ ย่อมอาจ ตํ มม สทฺทํ สาเวตุํ เพื่ออันยังท่านให้สดับ ซึ่งเสียงของเรานั้น อิติ ดังนี้ มหาชมฺพุกฺขนฺเธ คเหตฺวา จาเลนฺโต วิย จ ราวกะว่าทรงจับแล้ว ที่ลำต้นของต้นหว้าใหญ่ ให้หวั่นไหวอยู่ด้วย อมตวสฺสํ วสฺสนฺโต วิย จ ราวกะว่าทรงยังฝนอันเป็นอมตะให้ตกอยู่ด้วย อารภิ ทรงเริ่มแล้ว อนุปุพฺพีกถํ ซึ่งอนุบุพพีกถา เทเสตุํ เพื่ออันทรงแสดง ธมฺมํ ซึ่งธรรม ฯ

ปน ก็ สมฺมาสมฺพุทฺเธ ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทเสนฺเต ทรงแสดงอยู่ ธมฺมํ ซึ่งธรรม (ชนา) อ. ชน ท. ปุรโต ฐิตาปิ ผู้ยืนอยู่แล้ว ข้างหน้าก็ดี ปจฺฉโต ฐิตาปิ ผู้ยืนอยู่แล้ว ข้างหลังก็ดี จกฺกวาฬสตํ จกฺกวาฬสหสฺสํ อติกฺกมิตฺวา ฐิตาปิ ผู้ยืนอยู่แล้ว ก้าวล่วง ซึ่งร้อยแห่งจักรวาล ซึ่งพันแห่งจักรวาลก็ดี อกนิฏฺฐภวเน ฐิตาปิ ผู้ยืนอยู่แล้ว ในภพชื่อว่าอกนิฏฐะก็ดี วทนฺติ ย่อมกล่าวว่า สตฺถา อ. พระศาสดา โอโลเกติ ทรงแลดูอยู่ มมํเอว ซึ่งเรานั่นเทียว เทเสติ ทรงแสดงอยู่ ธมฺมํ ซึ่งธรรม มยฺหํเอว แก่เรานั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ หิ แท้จริง สตฺถา อ. พระศาสดา ตํ ตํ ปุคฺคลํ โอโลเกนฺโต วิย จ ทรงเป็นผู้เพียงดังว่าแล

ดูอยู่ ซึ่งบุคคลนั้นนั้นด้วย เตน เตน ปุคฺคเลน สทฺธึ สลฺลปนฺโต วิย จ ทรงเป็นผู้เพียงดังว่าทรงสนทนาอยู่ กับด้วยบุคคลนั้นนั้นด้วย โหติ ย่อมเป็น ฯ

กิจ ได้ยินว่า พุทฺธา อ. พระพุทธเจ้า ท. จนฺทุปมา ผู้เปรียบด้วยพระจันทร์ ขายนฺติ ย่อมทรงปรากฏ ฐิตา วิย เป็นราวกะว่าประทับยืนอยู่แล้ว อภิมุเข ในที่มีหน้าเฉพาะ ฐิตานํ สตฺตานํ ของสัตว์ ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ยตฺถ กตฺถจิ ฐาเน ในที่ที่ใดที่หนึ่ง (หุตฺวา) เป็น จนฺโท อ. พระจันทร์ ฐิโต ตั้งอยู่แล้ว คคณมชฺเฌ ในท่ามกลางแห่งท้องฟ้า ขายติ ย่อมปรากฏ สพฺพสตฺตานํ แก่สัตว์ทั้งปวง ท. ว่า จนฺโท อ. พระจันทร์ (ฐิโต) ตั้งอยู่แล้ว อุปริ ในเบื้องบน มยฺหํ ของเรา จนฺโท อ.พระจันทร์ (ฐิโต) ตั้งอยู่แล้ว อุปริ ในเบื้องบน มยฺหํ ของเรา อิติ ดังนี้ ยถา ฉันใด เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว ฯ

กิร ได้ยินว่า อิทํ พุทฺธานํ เอวํ ภูตตฺตํ อ. ความที่แห่งพระพุทธเจ้า ท. ทรงเป็นผู้เป็นแล้ว อย่างนี้ เตสํ พุทฺธานํ อลงฺกตสีสํ ฉินฺทิตฺวา สุอญฺชนอกฺขีนิ อุปฺปาเฏตฺวา หทยมํสํ อุพฺพตฺเตตฺวา ปรสฺส ปุคฺคลสฺส ทาสตฺถาย ชาลิสทิเส ปุตฺเต กณฺหาชินาสทิสา ธีตโร มทฺทีสทิสา ปชาปติโย ปริจฺจชิตฺวา ทินฺนทานสฺส ผลํ เป็นผลของทาน อันอันพระพุทธเจ้า ท. เหล่านั้น ทรงตัดแล้ว ซึ่งพระเศียรอันทรงประดับแล้ว ทรงควักขึ้นแล้ว ซึ่งพระนัยน์ตาอันหยอดด้วยดี ท. ทรงชำแหละแล้ว ซึ่งเนื้อแห่งพระหทัย ทรงบริจาครอบแล้ว ซึ่งพระโอรส ท. ผู้เช่นกับด้วยพระชาลี ซึ่งพระธิดา ท. ผู้เช่นกับด้วยพระนางกัณหาชินา ซึ่งพระ

ปชาบดี ท. ผู้เช่นกับด้วยพระนางมัทรี ให้แล้ว เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นทาส ของบุคคลอื่น (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

มิคารเสฏฺฐีปิ แม้ อ. เศรษฐีชื่อว่ามิคาระ ตถาคเต ครั้นเมื่อพระตถาคต ธมฺมเทสนํ ยังพระธรรมเทศนา วินิวตฺเตนฺเต ทรงให้เป็นไปวิเศษอยู่ วินิวตฺเตนฺเต ทรงให้เป็นไปวิเศษอยู่ พหิสาณิยํ นิสินฺโน ฯ นั่งแล้ว ในภายนอกแห่งม่านเทียว ปติฏฺฐาย ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว โสตาปตฺติผเล ในโสดาปัตติผล สหสฺสนยปฺปฏิมณฺฑิเต อันประดับแล้วด้วยนัยอันมีพันเป็นประมาณ สมนฺนาคโต มาตามพร้อมแล้ว อจลสทฺธาย ด้วยศรัทธาอันไม่หวั่นไหว นิกฺกงฺโข เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ตีสุ รตเนสุ ในรตนะ ท. ๓ หุตฺวา เป็น อุกฺขิปิตฺวา ยกขึ้นแล้ว สาณิกณฺณํ ซึ่งชายของม่าน อาคนฺตฺวา มาแล้ว คาเหตฺวา คาบแล้ว ถนํ ซึ่งนม สุณิสาย ของหญิงสะใภ้ มุเขน ด้วยปกา จเปสิ ตั้งไว้แล้ว ตํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น มาติฏฺฐาเน ในตำแหน่งแห่งมารดา (วจเนน) ด้วยคำว่า ตฺวํ อ. เจ้า มาตา เป็นมารดา เม ของฉัน (อสิ) ย่อมเป็น ปฏฺฐาย จำเดิม อชฺชโต แต่วันนี้ อิติ ดังนี้ ฯ (วิสาขา) อ. นางวิสาขา มิคารมาตา นาม เป็นผู้ชื่อว่ามิคารมารดา ชาตา เกิดแล้ว ปฏฺฐาย จำเดิม ตโต กาลโต แก่กาลนั้น ลภิตฺวา ได้แล้ว ปุตฺตํ ซึ่งบุตร ปจฺฉาภาเค ในกาลเป็นส่วนภายหลัง อกาสิ ได้กระทำแล้ว (วจนํ) ซึ่งคำว่า มิคาโร อ. มิคาระ อิติ ดังนี้ นามํ ให้เป็นเชื่อ อสฺส ปุตฺตสฺส ของบุตรนั้น ฯ

มหาเสฏฺฐี อ. มหาเศรษฐี วิสฺสชฺเชตฺวา ปล่อยแล้ว ถนํ ซึ่งนม สุณิสาย ของหญิงสะใภ้ คนฺตฺวา ไปแล้ว ปติตฺวา ล้มลงแล้ว ปาเทสุ

ใกล้พระบาท ท. ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปาเท ปาณีหิ ปริสมฺพาหนฺโต จ นวดฟั้นอยู่ ซึ่งพระบาท ท. ด้วยฝ่ามือ ท. ด้วย มุเขน ปริจุมฺพนฺโต จ จุมพิตอยู่ ด้วยปากด้วย สาเวตฺวา ยังพระศาสดาให้ทรงสดับแล้ว นามํ ซึ่งชื่อ ติกฺขตฺตุํ ๓ ครั้งว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์ มิคาโร เป็นผู้ชื่อว่ามิคาระ (อมฺหิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ วตฺวา กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์ น ชานามิ ย่อมไม่ทราบว่า ทินฺนํ ทานํ อ. ทานอันบุคคลให้แล้ว เอตฺถ สาสเน ในศาสนานี้ มหปฺผลํ เป็นทานมีผลมาก (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ เอตฺตกํ กาลํ สิ้นกาลอันมีประมาณเท่านี้ อิทานิ ในกาลนี้ ทานผลํ อ. ผลแห่งทาน เม อันข้าพระองค์ ญาตํ ทราบแล้ว นิสฺสาย เพราะอาศัย สุณิสํ ซึ่งหญิงสะใภ้ อหํ อ. ข้าพระองค์ มุตฺโต เป็นผู้พ้นแล้ว สพฺพาปายทุกฺขา จากทุกข์ในอบายทั้งปวง อมฺหิ ย่อมเป็น สุณิสา อ. หญิงสะใภ้ เม ของข้าพระองค์ อาคจฺฉนฺตี เมื่อมา อิมํ เคหํ สู่เรือนนี้ อาคตา มาแล้ว อตฺถาย เพื่อประโยชน์ หิตาย เพื่อเกื้อกูล สุขาย เพื่อความสุข มม แก่ข้าพระองค์ อิติ ดังนี้ อาห กราบทูลแล้ว คาถํ ซึ่งคาถา อิมํ นี้ว่า

ทินฺทํ ทานํ อ. ทานอันบุคคลให้แล้ว ยตฺถ เขตฺเต
ในเขตใด มหปฺผลํ เป็นทานมีผลมาก (โหติ)
ย่อมเป็น โส อหํ อ. ข้าพระองค์นั้น ปชานามิ
ย่อมรู้ทั่ว (ตํ เขตฺตํ) ซึ่งเขตนั้น อชฺช ในวันนี้
สุณิสา อ. หญิงสะใภ้ ภทฺทา ผู้เจริญ อาคตา มา

แล้ว ฆรํ สู่เรือน เม อตฺถาย วต เพื่อประโยชน์ แก่ข้าพระองค์หนอ อิติ ดังนี้ ฯ

๑๓. ๖๖/๑๕ ตั้งแต่ วิสาขาปิ ตโต ปฏฺฐาย ทานาทีนิ เป็นต้นไป.

วิสาขาปิ แม้ อ. นางวิสาขา กโรนฺตี กระทำอยู่ ปุญฺญานิ ซึ่งบุญ ท. ทานาทีนิ มีทานเป็นต้น ปฏฺฐาน จำเดิม ตโต กาลโต แต่กาลนั้น ลภิตฺวา ได้แล้ว วเร ซึ่งพร ท. อฏฺฐ ๘ สนฺติกา จากสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ปญฺญายมานา ปรากฏอยู่ จนฺทเลขา วิย ราวกะ อ. รอยขีดแห่งพระจันทร์ คคณตเล ที่พื้นแห่งท้องฟ้า ปาปุณิ ถึงแล้ว วุฑฺฒึ ซึ่งความเจริญ ปุตฺตธีตาหิ ด้วยบุตรและธิดา ท. ฯ

กิร ได้ยินว่า ปตฺตา อ. บุตร ท. ทส ๑๐ ธีตโร อ. ธิดา ท. ทส ๑๐ อเหสุํ ได้มีแล้ว ตสฺสา วิสาขาย แก่นางวิสาขานั้น ทส ปุตฺตา จ อ. บุตร ท. ๑๐ ด้วย ทส ธีตโร จ อ. ธิดา ท.๑๐ ด้วย อเหสุํ ได้มีแล้ว เตสุ ปุตฺเตสุ ในบุตร ท. เหล่านั้นหนา เอเกกสฺส ปุตฺตสฺส แก่บุตรคนหนึ่งคนหนึ่ง ทส ปุตฺตา จ อ. บุตร ท. ๑๐ ด้วย ทส ธีตโร จ อ. ธิดา ท. ๑๐ ด้วย (อเหสุํ) ได้มีแล้ว เตสุ ปุตฺเตสุ ในบุตร ท. เหล่านั้นหนา เอเกกสฺส ปุตฺตสฺส แก่บุตรคนหนึ่งคนหนึ่ง จตฺตาริ สตานิ จ อ. ร้อย ท. ๔ ด้วย อฏฺฐ ปาณสหสฺสานิ จ อ. พันแห่งสัตว์ผู้มีลมปราณ ท. ๘ ด้วย วีสาธิกานิ อันยิ่งด้วย ๒๐ ปวตฺตานิ อันเป็นไปแล้ว ปุตฺตนตฺตปนตฺตสนฺตานวเสน ด้วยอำนาจแห่งความสืบต่อแห่ง

บุตรและหลานและเหลน อเหสุํ ได้มีแล้ว อสฺสา วิสาขาย แก่นาง วิสาขานั้น เอวํ อย่างนี้ อิติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ (วิสาขา) อ. นาง วิสาขา อฏฺฐาสิ ได้ดำรงอยู่แล้ว วีสวสฺสสตํ ตลอดร้อยแห่งปี ๒๐ สยํ เอง ปลิตํ นาม ชื่อ อ. ผมหงอก เอกํปิ แม้เส้นหนึ่ง สีเส บนศีรษะ น อโหสิ ไม่ได้มีแล้ว ฯ (วิสาขา) อ. นางวิสาขา โสฬสวสฺสุทฺเทสิกา วิย เป็นผู้เพียงดังว่าประกอบด้วยอันแสดงขึ้นซึ่งกาลฝน ๑๖ อโหสิ ได้ เป็นแล้ว นิจฺจํ เป็นนิจ ฯ

(ชนา) อ. ชน ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น ปุตฺตนตฺตปริวารํ ผู้มีบุตรและหลานเป็นบริวาร คจฺฉนฺตึ ผู้ไปอยู่ วิหารํ สู่วิหาร ปฏิปุจฺฉิตาโร เป็นผู้ถามตอบว่า เอตฺถ อิตฺถีสุ ในหญิง ท. เหล่านี้หนา กตมา อิตฺถี อ. หญิงคนไหน วิสาขา เป็นนางวิสาขา (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ โหนฺติ ย่อมเป็น ฯ เย ชนา อ. ชน ท. เหล่าใด ปสฺสนฺติ ย่อมเห็น นํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น คจฉนฺตํ ผู้ ไปอยู่ (เต ชนา) อ. ชน ท. เหล่านั้น จินฺเตนฺติ ย่อมคิดว่า อิทานิ ในกาลนี้ อยฺยา อ. พระแม่เจ้า คจฺฉตุ จงไป โถกํ หน่อยหนึ่งเถิด อยฺยา อ. พระแม่เจ้า โน ของเรา ท. คจฺฉมานา ว ไปอยู่เทียว โสภติ ย่อมงาม อิติ ดังนี้ ฯ เย ชนา อ. ชน ท. เหล่าใด ปสฺสนฺติ ย่อมเห็น นํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น ฐิตํ ผู้ยืนอยู่แล้ว นิสินฺนํ ผู้นั่งแล้ว นิปนฺนํ ผู้นอนแล้ว (เต ชนา) อ. ชน ท. เหล่านั้น จินฺเตนฺติ ย่อมคิดว่า อิทานิ ในกาลนี้ (อยฺยา) อ. พระแม่เจ้า นิปชฺชตุ จงนอน โถกํ หน่อย หนึ่งเถิด อยฺยา อ. พระแม่เจ้า โน ของเรา ท. นิปนฺนา ว นอนแล้วเทียว

โสภติ ย่อมงาม อิติ ดังนี้ ฯ สา วิสาขา อ.นางวิสาขานั้น (เกนจิ) น วตฺตพฺพา เป็นผู้อันใคร ๆ พึงกล่าวไม่ได้ว่า (วิสาขา) อ. นางวิสาขา น โสภติ ย่อมไม่งาม อิริยาปเถสุ ในอิริยาบถ ท. จตูสุ ๔ หนา อสุก-อิริยาปเถน ด้วยอิริยาบถโน้น อิติ ดังนี้ อโหสิ ได้เป็นแล้ว อิติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ ปน ก็ (วิสาขา) อ. นางวิสาขา ธาเรติ ย่อมทรงไว้ ถามํ ซึ่งเรี่ยวแรง หตฺถีนํ ของช้าง ท. ปญฺจนฺนํ โข ๕ แล ฯ

ราชา อ. พระราชา สุตฺวา ทรงสดับแล้วว่า กิร ได้ยินว่า วิสาขา อ. นางวิสาขา ธาเรติ ย่อมทรงไว้ ถามํ ซึ่งเรี่ยวแรง หตฺถีนํ ของช้าง ท. ปญฺจนฺนํ ๕ อิติ ดังนี้ วีมํสิตุกาโม ทรงเป็นผู้ใคร่เพื่ออันทดลอง ถามํ ซึ่งเรี่ยวแรง (หุตฺวา) เป็น วิชฺสชฺชาเปสิ ทรงยังบุรุษให้ปล่อยแล้ว หตฺถึ ซึ่งช้าง วิหารํ คนฺตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา อาคมนเวลาย ในเวลาอันเป็นที่ไป สู่วิหาร แล้วฟัง ซึ่งธรรม แล้วมา ตสฺสา วิสาขาย แห่งนางวิสาขานั้น ฯ โส หตฺถี อ. ช้างนั้น อุกฺขิปิตฺวา ยกขึ้นแล้ว โสณฺฑํ ซึ่งงวง วิสาขาภิมุโข ผู้มีหน้าเฉพาะต่อนางวิสาขา อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ ปริวริตฺถิโย อ. หญิงผู้เป็นบริวาร ท. ตสฺสา วิสาขาย ของนางวิสาขานั้น ปญฺจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ เอกจฺจา บางพวก ปลายึสุ หนีไปแล้ว เอกจฺจา อิตฺถิโย อ. หญิง ท. บางพวก อปริจฺจชิตฺวา ไม่สละรอบแล้ว นํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า อิทํ การณํ อ. เหตุนี้ กึ อะไร อิติ ดังนี้ (วิสาขาย) อันนางวิสาขา วุตฺเต กล่าวแล้ว วทึสุ กล่าวแล้วว่า อยฺเย ข้าแต่แม่เจ้า กิร ได้ยินว่า ราชา อ. พระราชา วีมํสิตุกาโม ผู้ใคร่เพื่ออันทดลอง ถามํ ซึ่งเรี่ยวแรง เต ของ

ท่าน วิสฺสชฺชาเปสิ ทรงยังราชบุรุษให้ปล่อยแล้ว หตฺถึ ซึ่งช้าง อิติ ดังนี้ ฯ

วิสาขา อ. นางวิสาขา จินฺเตตฺวา คิดแล้วว่า กึ ปโยชนํ อ. ประ-โยชน์อะไร อิมํ หตฺถึ ทิสฺวา ปลายิเตน ด้วยการเห็น ซึ่งช้างนี้ แล้วหนีไป อหํ อ. เราคณฺหิสฺสามิ จักจับเอา ตํ หตฺถึ ซึ่งช้างนั้น กถํ นุ โข อย่างไร หนอแล อิติ ดังนี้ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า สเจ ถ้าว่า อหํ อ. เรา คณฺหิสฺสามี จักจับ ตํ หตฺถึ ซึ่งช้างนั้น ทฬฺหํ อย่างมั่นไซร้ (โส หตฺถี) อ. ช้างนั้น วินสฺเสยฺย พึงพินาศ อิติ ดังนี้ คเหตฺวา จับแล้ว โสณฺฑาย ที่งวง องฺคุลีหิ ด้วยนิ้วมือ ท. ทฺวีหิ ๒ ปฏิปฺปณาเมสิ ยังช้างให้น้อมกลับไปแล้ว ฯ หตฺถี อ. ช้าง น อสกฺขิ ไม่ได้อาจแล้ว สณฺฐาตุํ เพื่ออันดำรงไว้ด้วยดี อตฺตานํ ซึ่งตน อุกฺกุฏิโก เป็นสัตว์กระ-หย่ง หุตฺวา เป็น ปติ ล้มลงแล้ว ราชงฺคเณ ที่เนินของพระราชา ฯ สา วิสาขา อ. นางวิสาขานั้น สปริวารา ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร อคมาสิ ได้ไปแล้ว เคหํ สู่เรือน โสตฺถินา โดยสวัสดี ฯ

๑๔. ๗๓/๑๐ ตั้งแต่ สา วิหารมหสฺส นิฏฺฐิตทิวเส เป็นต้นไป.

วิหารมหสฺส นิฏฺฐิตทิวเส ในวันแห่งการฉลองซึ่งวิหารสำเร็จแล้ว วฑฺฒมานกจฺฉายาย เวลาย ในเวลา อันมีเงาอันเจริญอยู่ สา วิสาขา อ. นางวิสาขานั้น ปุตฺตนตฺตปริวุตา ผู้อันบุตรและหลานแวดล้อมแล้ว (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า ยํ ยํ วตฺถุ อ. เรื่องใดใด มยา อันเรา ปตฺถิตํ ปรารถนาแล้ว ปุพฺเพ ในกาลก่อน สพฺพิเอว (ตํ ตํ) วตฺถุ อ. เรื่อง

นั้นนั้นทั้งปวงนั่นเทียว ปตฺตํ ถึงแล้ว มตฺถกํ ซึ่งที่สุด อิติ ดังนี้ อนุ-ปริยายนฺตี เดินเวียนรอบอยู่ ปาสาทํ ซึ่งปราสาท อุทาเนสิ เปล่งแล้ว อุทานํ ซึ่งอุทาน อิมํ นี้ มธุรสทฺเทน ด้วยเสียงอันไพเราะ คาถาหิ ด้วยคาถา ท. ปญฺจหิ ๕ ว่า

สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า อหํ อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย นวปฺปาสาทํ ซึ่งปราสาทหลังใหม่ สุธามตฺ-ติกเลปนํ อันฉาบทาด้วยปูนขาวและดินเหนียว (กตฺวา) กระทำ วิหารทานํ ให้เป็นการถวายซึ่งวิหาร กทา ในกาลไร (อิติ) ดังนี้ ปูรโต เต็มแล้ว มยฺหํ แก่เรา ฯ สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า อหํ อ. เรา ทสฺสามิ จักถวาย มญฺจปีฐํ จ ซึ่งเตียงและตั่งด้วย ภิสิพิมฺโพหนานิ จ ซึ่งฟูกและหมอน ท. ด้วย (กตฺวา) กระทำ เสนาสนภณฺฑํ ให้เป็นภัณฑะเพื่อเสนาสนะ กทา ในกาลไร (อิติ) ดังนี้ ปูริโต เต็มแล้ว มยฺหํ แก่เรา ฯ สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า อหํ อ. เรา ทสฺสามิ จักถวาย สลากภตฺตํ ซึ่งภัตตามสลาก สุจิมํสูปเสจนํ อันเจือด้วยเนื้ออันสะอาด (กตฺวา) กระทำ โภชนทานํ ให้เป็นการถวายซึ่งโภชนะ กทา ในกาลไร (อิติ) ดังนี้ ปูริโต เต็มแล้ว มยฺหํ แก่เรา ฯ สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า อหํ อ. เรา ทสฺสามิ จักถวาย กาสิกวตฺถํ

จ ซึ่งผ้ากาสิกพัสตร์ด้วย โขมกปฺปาสิกานิ จ ซึ่ง ผ้าเปลือกไม้และผ้าฝ้าย ท. ด้วย (กตฺวา) กระทำ จีวรทานํ ให้เป็นการถวายซึ่งจีวร กทา ในกาลไร (อิติ) ดังนี้ ปูริโต เต็มแล้ว มยฺหํ แก่เรา ฯ สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า อหํ อ. เรา ทสฺสามิ จักถวาย สปฺปินวนีตํ จ ซึ่งเนยใสและเนยข้นด้วย มธุเตลํ จ ซึ่งน้ำผึ้งและน้ำมันด้วย ผาณิตํ จ ซึ่ง น้ำอ้อยด้วย (กตฺวา) กระทำ เภสชฺชทานํ ให้เป็น การถวายซึ่งเภสัช กทา ในกาลไร (อิติ) ดังนี้ ปูริโต เต็มแล้ว มยฺหํ แก่เรา อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. สุตฺวา สดับแล้ว สทฺทํ ซึ่งเสียง ตสฺสา วิสาขาย ของนางวิสาขานั้น อาโรจยึสุ กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คายนํ นาม ชื่อ อ. การขับร้อง วิสาขาย แห่งนางวิสาขา อมฺเหหิ น ทิฏฺฐปุพฺพํ เป็นธรรมชาติอันข้าพระองค์ ท. ไม่เคยเห็นแล้ว อทฺธาเน ในกาลนาน เอตฺตเก อันมีประมาณเท่านี้ (โหติ) ย่อมเป็น อชฺช ในวันนี้ สา วิสาขา อ. นางวิสาขานั้น ปุตฺตนตฺตปริวุตา ผู้อันบุตรและหลานแวดล้อมแล้ว คายมานา ขับร้องอยู่ อนุปริยายติ เดินเวียนรอบอยู่ ปาสาทํ ซึ่งปราสาท ปิตฺตํ อ. ดี อสฺสา วิสาขาย ของนางวิสาขานั้น กุปิตํ กำเริบแล้ว กึ นุ โข หรือหนอแล อุทาหุ หรือว่า (สา วิสาขา) อ. นางวิสาขานั้น อุมฺมตฺติกา เป็นผู้เป็นบ้า ชาตา เกิดแล้ว อิติ ดังนี้ สตฺถุ แก่พระศาสดา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ธีตา อ. ธิดา มยฺหํ ของเรา น คายติ ย่อมไม่ขับร้อง ปน แต่ว่า อชฺฌาสโย อ.อัธยาศัย อตฺตโน ของตน อสฺสา วิสาขาย ของนางวิสาขานั้น ปริปุณฺโณ เต็มรอบแล้ว สา วิสาขา อ. นางวิสาขานั้น ตุฏฺจมานสา ผู้มีฉันทะอันมีในใจอันยินดีแล้วว่า เม ปตฺถิตปตฺถนา อ. ความปรารถนาอันเราปรารถนาแล้ว ปตฺตา ถึงแล้ว มตฺถกํ ซึ่งที่สุด อิติ ดังนี้ อุทาเนนฺตี วิจรติ ย่อมเที่ยวไปเปล่งอยู่ อุทานํ ซึ่งอุทาน อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปน ก็ ปตฺถนา อ. ความปรารถนา ตาย วิสาขาย อันนางวิสาขานั้น ปตฺถิตา ปรารถนาแล้ว กทา ในกาลไร อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สุณิสฺสถ จักฟังหรือ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มยํ อง ข้าพระองค์ ท. สุณิสฺสาม จักฟัง อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว อาหริ ทรงนำมาแล้ว อตีตํ วตฺถุํ ซึ่งเรื่องอันล่วงไปแล้ว ฯ

๑๕. ๗๖/๓ ตั้งปต่ อิติ โข ภิกฺขเว น มยฺหํ ธีตา เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ธีตา อ. ธิดา มยฺหํ ของเรา น คายติ ย่อมไม่ขับร้อง อิติ โข ด้วยประการฉะนี้แล ปน แต่ว่า (มม ธีตา) อ. ธิดาของเรา ทิสฺวา

เห็นแล้ว นิปฺผตฺตึ ซึ่งความสำเร็จ ปตฺถิตปฺปตฺถนาย แห่งความปรารถนาอันตนปรารถนาแล้ว อุทาเนติ ย่อมเปล่ง อุทานํ ซึ่งอุทาน อิติ ดังนี้ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงแสดง ธมฺมํ ซึ่งธรรม วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. มาลากาโร อ. นายมาลาการ เฉโก ผู้เฉียบแหลม กตฺวา กระทำแล้ว ราสึ ซึ่งกอง มหนฺตํ อันใหญ่ นานา-ปุปฺผานํ แห่งดอกไม้ต่าง ๆ ท. กโรติ ย่อมกระทำ มาลาคุเณ ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ ท. นานปฺปกาเร อันมีประการต่าง ๆ ยถา นาม ชื่อฉันใด จิตฺตํ อ. จิต วิสาขาย ของนางวิสาจา นมติ ย่อมน้อมไป กาตุํ เพื่ออันกระทำ กุสลานิ ซึ่งกุศล ท. นานปฺปการานิ อันมีประการต่าง ๆ เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

(มาลากาโร) อ. นายมาลาการ กยิรา พึงกระทำ
มาลาคุเณ ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ ท. พหู มาก
ปุปฺผราสิมฺหา จากกองแห่งดอกไม้ ยถาปิ แม้
ฉันใด กุสลํ อ. กุศล พหุํ อันมาก มจฺเจน อันสัตว์
ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ชาเตน ผู้เกิดแล้ว
กตฺตพฺพํ พึงกระทำ เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ราสิมฺหา จากกอง ปุปฺผานํ แห่งดอกไม้ ท. นานปฺปการานํ อันมีประการต่าง ๆ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ใน บท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า ปุปฺผราสิมฺหา อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กเรยฺย พึงกระทำ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า กยิรา อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า มาลาวิกติโย ซึ่งชนิดแห่งดอกไม้ ท. นานปฺปการา อันมีประการต่าง ๆ วณฺฏิกมาลาทิเภทา อันต่างด้วยดอกไม้มีดอกไม้อันมีขั้ว เอกโต ข้างเดียว เป็นต้น (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า มาลาคุเณ พหู อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กุสลํ อ. กุศล พหุํ อันมาก จีวรทานาทิเภทํ อันต่างด้วยกุศลมีการถวายซึ่งจีวรเป็นต้น สตฺเตน อันสัตว์ ลทฺธนาเมน ผู้มีชื่ออันได้แล้วว่า มจฺโจ ชื่อว่ามัจจะ อิติ ดังนี้ (อตฺตโน) มริตพฺพสภาวตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ กตฺตพฺพํ พึงกระทำ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า มจฺเจน อิติ ดังนี้ ฯ

ปุปฺผราสิคฺคหณํ อ. การถือเอาซึ่งบุปผราสิ ตตฺถ คาถายํ ในพระคาถานั้น พหุปุปฺผทสฺสนตฺถํ เป็นเหตุมีอันแสดงซึ่งดอกไม่มากเป็นอรรถ (โหติ) ย่อมเป็น ฯ หิ ก็ สเจ ถ้าว่า ปุปฺผานิ อ. ดอกไม้ ท. อปฺปานิ อันน้อย โหนฺติ มีอยู่ไซร้ จ ส่วนว่า ม าลากาโร อ. นายมาลาการ เฉโก ผู้เฉียบแหลม นเอว พหู มาลาคุเณ กาตุํ สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ อ. นายมาลาการ ผู้ไม่เฉียบแหลม ปุปฺเผสุ ครั้นเมื่อดอกไม้ ท. อปฺเปสุปิ อันน้อยบ้าง พหูสุปิ อันมากบ้าง วิชฺช-

มาเนสุ มีอยู่ น สกฺโกติเอว ย่อมไม่อาจนั่นเทียว ปน แต่ว่า ปุปฺเผสุ ครั้นเมื่อดอกไม้ ท. พหูสุ อันมาก สติ มีอยู่ มาลากาโร อ. นายมาลาการ เฉโก ผู้เฉียบแหลม ทกฺโข ผู้ขยัน กุสโล ผู้ฉลาด กโรติ ย่อมกระทำ มาลาคุเณ ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ ท. พหู มาก (ยถา) ฉันใด สเจ ถ้าว่า สทฺธา อ. ศรัทธา เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลบางคน มนฺทา โหติ จ เป็นธรรมชาติน้อย ย่อมเป็นด้วย โภคา พหู สํวิชฺชนฺติ จ อ. โภคะ ท. อันมาก มีอยู่ด้วย ไซร้ (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้นนเอว พหูนิ กุสลานิ กาตุํ สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งกุศล ท. อันมากนั่นเทียว ปน ก็แล มนฺทาย สทฺธาย (สมานาย) จ เมื่อศรัทธาอันน้อย มีอยู่ด้วย มนฺเทสุ โภเคสุ (สมาเนสุ) จ ครั้นเมื่อโภคะ ท. อันน้อย มีอยู่ด้วย (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ ปน อนึ่ง อุฬาราย สทฺธาย (สมานาย) จ ครั้นเมื่อศรัทธา อันอุฬาร มีอยู่ด้วย มนฺเทสุ โภเคสุ (สมาเนสุ) จ ครั้นเมื่อโภคะ ท. อันน้อย มีอยู่ด้วย (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น น สกฺโก-ติเอว ย่อมไม่อาจนั่นเทียว ปน อนึ่ง อุฬาราย สทฺธาย จ ครั้นเมื่อศรัทธา อันอุฬารด้วย อุฬาเรสุ โภเคสุ จ ครั้นเมื่อโภคะ ท. อันอุฬารด้วย สติ มีอยู่ (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น สกฺโกติ ย่อมอาจ อุปาสิกา อ. อุบาสิกา วิสาขา ชื่อว่าวิสาขา ตถารูปา ว เป็นผู้มีรูปอย่างนั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น เอตํ คาถาปพนฺธวจนํ อ. คำอันเป็นคาถาประพันธ์นี้ว่า

(มาลากาโร) อ. นายมาลาการ กยิรา พึงกระทำ

มาลาคุเณ ซึ่งพวงแห่งดอกไม้ ท. พหู อันมาก

ปุปฺผราสิมฺหา จากกองแห่งดอกไม้ ยถาปิ แม้ฉัน

ใด กุสลํ อ. กุศล พหุํ อันมาก มจฺเจน อันสัตว์

ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ชาเตน ผู้เกิดแล้ว

กตฺตพฺพํ พึงกระทำ เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้

(ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า สนฺธาย วุตฺตํ ตรัสแล้ว ทรงหมายเอา ตํ วิสาขํ ซึ่งนางวิสาขานั้น ฯ

เรื่องปัญหาของพระอานนทเถระ

๑๖. ๗๙/๒ ตั้งแต่ อิทํ โข ตํ อานนฺท คนฺธชาตํ ยสฺส เป็นต้นไป.

(สตฺถา) อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ คนฺโธ อ. กลิ่น ยสฺส คนฺธชาตสฺส ของคันธชาติใด คจฺฉติ ย่อมฟุ้งไป อนุวาตํปิ สู่ที่ตามซึ่งลมบ้าง คนฺโธ อ. กลิ่น (ยสฺส คนฺธ-ชาตสฺส) ของคันธชาติใด คจฺฉติ ย่อมฟุ้งไป ปฏิวาตํปิ สู่ที่ทวนแก่ลมบ้าง คนฺโธ อ. กลิ่น (ยสฺส คนฺธชาตสฺส) ของคันธชาติใด คจฺฉติ ย่อมฟุ้งไป อนุวาตปฺปฏิวาตํปิ สู่ที่ตามซึ่งลมและทวนแก่ลมบ้าง คนฺธ. ชาตํ อ. คันธชาติ ตํ นั้น อิทํ โข นี้แล อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ทรงภาษิตแล้ว คาถา ซึ่งพระคาถา ท. อิมา เหล่านี้ว่า

ปุปฺผคนฺโธ อ. กลิ่นของดอกไม้ น เอติ ย่อมไม่ฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม จนฺทนํ วา อ. กลิ่นของจันทน์หรือ ตครมลฺลิกา วา หรือว่า อ. กลิ่นของกฤษณาและกะลำพัก น เอติ ย่อมไม่ฟุ้งไป (ปฏิวาตํ) สู่ที่ทวนแก่ลม จ ส่วนว่า คนฺโธ อ. กลิ่น สตํ ของสัตบุรุษ ท. เอติ ย่อมฟุ้งไป ปฏิวาตํ

สู่ที่ทวนแก่ลม (หิ) เพราะว่า สปฺปุริโส อ. สัตบุรุษ ปวายติ ย่อมขจรขจายไป ทิสา ตลอดทิศ ท. สพฺพา ทั้งปวง สีลคนฺโธ อ. กลิ่นของศีล อนุตฺตโร เป็นกลิ่นยอดเยี่ยม คนฺธชาตานํ กว่าคันธชาติ ท. เอเตสํ เหล่านั้น จนฺทนํ วา คือ อ. กลิ่นของจันทน์หรือ ตครํ วาปิ คือ แม้หรือว่า อ.กลิ่นของกฤษณา อุปฺปลํ อถ คือ อ. กลิ่นของดอกอุบลหรือ วสฺสิกี อถ คือ หรือว่า อ. กลิ่นของดอกมะลิ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปาริจฺฉตฺตกรุกฺโข อ. ต้นไม้ชื่อว่าแคฝอย ตาวตึสภวเน ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ โยชนสติโก เป็นต้นไม้ประกอบด้วยร้อยแห่งโยชน์ อายามโต จ โดยยาวด้วย วิตฺถารโต จ โดยกว้างด้วย (โหติ) ย่อมเป็น อาภา อ. รัศมี ปุปฺผานํ ของดอกไม้ ท. ตสฺส ปาริจฺฉตฺตกรุกฺขสฺส ของต้นไม้ชื่อว่าแคฝอยนั้น คจฺฉติ ย่อมฟุ้งไป ปญฺญาสโยชนานิ ตลอดโยชน์ ๕๐ ท. คนฺโธ อ. กลิ่น (ตสฺส ปาริจฺฉตฺตกรุกฺขสฺส ปุปฺผานํ) ของดอกไม้ ท. ของต้นไม้ชื่อว่าแคฝอยนั้น (คจฺฉติ) ย่อมฟุ้งไป โยชนสตํ ตลอดร้อยแห่งโยชน์ โสปิ คนฺโธ อ. กลิ่นแม้นั้น คจฺฉติ ย่อมฟุ้งไป อนุวาตํเอว สู่ที่ตามซึ่งลมนั่นเทียว ปนแต่ว่า (โส คนฺโธ) อ. กลิ่นนั้น นสกฺโกติ ย่อมไม่อาจ คนฺตุํ เพื่ออันฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม อฑฺฒงฺคุลํปิ แม้สิ้นนิ้วมือทั้งกึ่ง

ปุปฺผคนฺโธ อ. กลิ่นของดอกไม้ เอวรูโปปิ แม้อันมีรูปอย่างนี้ น เอติ ย่อมไม่ฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า น ปุปฺผคนฺโธ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า จนฺทนคนฺโธ อ. กลิ่นของจันทน์ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า จนฺทนํ อิติ ดังนี้ ฯ

อิเมสํปิ คนฺธชาตานํ คนฺโธเอว อ. กลิ่น ของคันธชาติ ท. แม้เหล่านี้นั่นเทียว (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า อธิปฺเปโต ทรงพระประสงค์เอาแล้ว (ปเทน) ด้วยบทว่า ตครมลฺลิกา วา อิติ ดังนี้ ฯ

หิ จริงอยู่ (คนฺโธ) อ. กลิ่น โลหิตจนฺทนสฺสอปิ ของจันทน์ อันแดงก็ดี ตครมลฺลิกายปิ ของกฤษณาและกะลำพักก็ดี อคฺคสฺส อัน เป็นเลิศ สารคนฺธานํ ของกลิ่นอันเกิดจากแก่น ท. ยาติ ย่อมฟุ้งไป อนุวาตํเอว สู่ที่ตามซึ่งลมนั่นเทียว โน (ยาติ) ย่อมไม่ฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปน ส่วนว่า สีลคนฺโธ อ. กลิ่นของศีล สปฺปุริสานํ ของสัตบุรุษ ท. คือว่า พุทฺธปฺปจฺเจกพุทฺธสาวกานํ ของ พระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระสาวกของพระพุทธเจ้า ท. เอติ ย่อมฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า สตญฺจ คนฺโธ อิติ ดังนี้ ฯ

(ปุจฺฉา) อ. อันถามว่า (คนฺโธ) อ. กลิ่น (สตํ) ของสัต-
บุรุษ ท. (เอติ) ย่อมฟุ้งไป (ปฏิวาตํ) สู่ที่ทวนแก่ลม ก็การณา
เพราะเหตุอะไร (อิติ) ดังนี้ ฯ

(วิสฺสชฺชนํ) อ. อันเฉลยว่า (หิ) เพราะว่า สปฺปุริโส อ.
สัตบุรุษ ปวายติ ย่อมขจรขจายไป ทิสา ตลอดทิศ ท. สพฺพา ทั้งปวง
อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า สปฺปุริโส อ. สัตบุรุษ อชฺโฌตฺถริตฺวา
คจฺฉติ ย่อมฟุ้งท่วมทับไป ทิสา ตลอดทิศ ท. สพฺพา ทั้งปวง สีลคนฺเธน
ด้วยกลิ่นของศีล ยสฺมา เหตุใด ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (โส สปฺปุริโส)
อ. สัตบุรุษนั้น (เกนจิ) อันใคร ๆ วตฺตพฺโพ พึงกล่าวว่า คนฺโธ อ.
กลิ่น ตสฺส สปฺปุริสสฺส ของสัตบุรุษนั้น เอติ ย่อมฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่
ทวนแก่ลม อิติ ดังนี้ เตน การเณน เพราะเหตุนั้น (วจนํ) อ. พระ
ดำรัสว่า เอติ ย่อมฟุ้งไป ปฏิวาตํ สู่ที่ทวนแก่ลม อิติ ดังนี้ (ภควตา)
อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํ ตรัสแล้ว (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส)
แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า สพฺพา ทิสา สปฺปุริโส ปวายติ อิติ ดังนี้ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ชาติสุมนา อ. ดอกมะลิโดยชาติ (อิติ)
ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า วสฺสิกี อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สีลคนฺโธ ว อ. กลิ่นของศีลเทียว
สปฺปุริสานํ ของสัตบุรุษ ท. สีลวนฺตานํ ผู้มีศีล อนุตฺตโร เป็นกลิ่น
ยอดเยี่ยม คนฺธโต กว่ากลิ่น คนฺธชาตานํ ของคันธชาติ ท. จนฺทนาทีนํ

มีจันทน์เป็นต้น อิเมสํ เหล่านี้ คือว่า อสทิโส เป็นกลิ่นเช่นกับหามิได้ คือว่า อปฺปฏิภาโค เป็นกลิ่นมีส่วนเปรียบหามิได้ (โหติ) ย่อมเป็น (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า เอเตสํ อิติ ดังนี้ เป็นต้น ฯ

เรื่องถวายบิณฑบาตพระมหากัสสปเถระ

๑๗. ๘๑/๑๔ ตั้งแต่ เถโรปิ ทุคฺคตานํ สงฺคหํ กริสฺสามีติ เป็นต้นไป.

เถโรปิ แม้ อ. พระเถระ นคราภิมุโข ผู้มีหน้าเฉพาะต่อพระนคร คจฺฉนฺโต เดินไปอยู่ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา กริสฺสามิ จักกระทำ สงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ ทุคฺคตานํ ชนานํ แก่ชน ท. ผู้ถึงแล้วซึ่งความลำบาก อิติ ดังนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ วิถึ ซึ่งถนนสายนั้น พหินคเรเอว ในภายนอกแห่งพระนครนั่นเทียว โอโลเกนฺโต แลดูอยู่ อทฺทส ได้เห็นแล้ว เทฺว ชเน ซึ่งชน ท. ๒ ฯ ตสฺมึ ขเณ ในขณะนั้น สกฺโก อ. ท้าวสักกะ ปสาเรติ ทรงขึงอยู่ ตนฺตํ ซึ่งหูก สุชาตา อ. นางสุชาดา วฏฺเฏติ กรออยู่ ตสรํ ซึ่งหลอด ฯ เถโร อ. พระเถระ จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อิเม ชนา อ. ชน ท. เหล่านี้ กโรนฺติ ย่อมกระทำ กมฺมํ ซึ่งการงาน (อตฺตโน) มหลฺลกกาเลปิ แม้ในกาลแห่งตนเป็นคนแก่ ทุคฺคตตโร ชโน อ. ชนผู้ถึงแล้วซึ่งความลำบากกว่า อิเมหิ ชเนหิ กว่าชน ท. เหล่านี้ นตฺถิ มญฺเญ ชะรอยจะไม่มี อิมสฺมึ นคเร ในนครนี้ อหํ อ. เรา คเหตฺวา จักรับเอาแล้ว อฺฬุงฺกมตฺตํปิ ภตฺตํ ซึ่งภัตแม้อันมีกระบวยเป็นประมาณ อิเมหิ ชเนหิ ทินฺนํ อันชน ท. เหล่านี้ถวายแล้ว กริสฺสามิ จัก

กระทำ สงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ อิเมสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านี้ อิติ ดังนี้ ฯ โส เถโร อ. พระเถระนั้น เตสํ ชนานํ เคหาภิมุโข ว เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อเรือน ของชน ท. เหล่านั้นเทียว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

สกฺโก อ. ท้าวสักกะ ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว ตํ เถรํ ซึ่งพระเถระนั้น อาคจฺฉนฺตํ ผู้มาอยู่ อาห ตรัสแล้วว่า ภทฺเท แน่ะนางผู้เจริญ อยฺโย อ. พระผู้เป็นเจ้า มยฺหํ ของเรา อาคจฺฉติ มาอยู่ อิโต ข้างนี้ ตฺวํ อ.เธอ อปสฺสนฺตี วิย เป็นผู้เพียงดังว่าไม่เห็นอยู่ ตํ เถรํ ซึ่งพระเถระนั้น หุตฺวา เป็น นิสีท จงนั่งเถิด มยํ อ. เรา ท. วญฺเจตฺวา ลวงแล้ว นํ เถรํ ซึ่งพระเถระนั้น ขเณน โดยขณะ ทสฺสาม จักถวาย ปิณฺฑปาตํ ซึ่งบิณฑบาต อิติ ดังนี้ สุชํ กะนางสุชาดา ฯ เถโร อ. พระเถระ อาคนฺตฺวา มาแล้ว อฏฺฐาสิ ได้ยืนอยู่แล้ว เคหทฺวาเร ที่ประตูแห่งเรือน ฯ เตปิ ชนา อ. ชน ท. แม้เหล่านั้น อปสฺสนฺตา วิย เป็นผู้เพียงดังว่าไม่เห็นอยู่ (หุตฺวา) เป็น กโรนฺตา กระทำอยู่ อตฺตโน กมฺมํเอว ซึ่งการงาน ของตนนั่นเทียว โถกํ กาลํ ยังกาลหน่อยหนึ่ง อาคมึสุ ให้มาแล้ว ฯ อถ ครั้งนั้น สกฺโก อ. ท้าวสักกะ อาห ตรัสแล้วว่า เถโร วิย ราวกะ อ. พระเถระ เอโก รูปหนึ่ง ฐิโต ยืนอยู่แล้ว เคหทฺวาเร ที่ประตูแห่งเรือน ตฺวํ อ. เธอ อุปธาเรหิ จงใคร่ครวญ ตาว ก่อนเถิด อิติ ดังนี้ ฯ (สุชาตา) อ. นางสุชาดา (อาห) ทูลแล้วว่า สามิ ข้าแต่นาย ตุมฺเห อ. ท่าน ท. คนฺตฺวา จงไปแล้ว อุปธาเรถ จง

ใคร่ครวญเถิด อิติ ดังนี้ ฯ

โส สกฺโก อ. ท้าวสักกะนั้น นิกฺขมิตฺวา เสด็จออกไปแล้ว เคหา จากเรือน วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ โอลมฺพิตฺวา ทรงห้อยลงแล้ว ชนฺนุกานิ ซึ่งเข่า ท. หตฺเถหิ ด้วยพระหัตถ์ ท. อุโภหิ ทั้งสอง ตรัสแล้วว่า อยฺโย อ. พระผู้เป็นเจ้า กตรตฺเถโร นุ โข เป็นพระเถระรูปไหน หนอแล (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ โอสกฺกิตฺวา ทรงย่อลงแล้ว โถกํ หน่อยหนึ่ง วตฺวา ตรัสแล้วว่า อกฺขีนิ อ. นัยน์ตา ท. เม ของข้าพเจ้า ธูมายนฺติ ย่อมประพฤติเป็นควัน อิติ ดังนี้ ฐเปตฺวา ทรงวางไว้แล้ว หตฺถํ ซึ่งพระหัตถ์ นลาเฏ ที่พระนลาฏ โอโลเกตฺวา ทรงแลดูแล้ว อุทฺธํ ในเบื้องบน อาห ตรัสแล้วว่า อโห โอ ทุกฺขํ อ. ทุกข์ มหากสฺสปตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่ามหากัสสปะ อยฺโย ผู้พระเป็นเจ้า โน ของเรา ท. อาคโต มาแล้ว กุฏิทฺวารํ สู่ประตูแห่งกระท่อม เม ของเรา จิรสฺสํ ต่อกาลนาน กิญฺจิ วตฺถุ อ. วัตถุอะไร ๆ เคเห ในเรือน อตฺถิ นุ โข มีอยู่หรือหนอแล อิติ ดังนี้ ฯ สุชาตา อ. นางสุชาดา โถกํ อากุลา วิย เป็นผู้เพียงดับว่ากุลีกุจอหน่อยหนึ่ง หุตฺวา เป็น อทาสิ ได้ให้แล้ว ปฏิวจนํ ซึ่งคำตอบว่า สามิ ข้าแต่นาย (กิญฺจิ วตฺถุ) อ. วัตถุอะไร ๆ (เคเห) ในเรือน อตฺถิ มีอยู่ อิติ ดังนี้ ฯ

สกฺโก อ. ท้าวสักกะ (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่าน

ผู้เจริญ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. อจินฺเตตฺวา ไม่คิดแล้วว่า (ทานํ) อ. ทาน ลูขํ วา เศร้าหมองหรือ ปณีตํ วา หรือว่าประณีต อิติ ดังนี้ กโรถ ขอจงกระทำ สงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ โน แก่ข้าพเจ้า ท. เถิด อิติ ดังนี้ คณฺหิ รับเอาแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร ฯ เถโร อ.พระเถระ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า เอเตหิ ชเนหิ ทินฺนํ ทานํ อ. ทาน อันชน ท. เหล่านั่น ถวายแล้ว สากํ โหตุ วา จงเป็นน้ำผักดอง จงเป็นหรือ กุณฺฑกมุฏฺฐิ (โหตุ) วา หรือว่า จงเป็นกำแห่งรำ จงเป็น อหํ อ. เรา กริสฺสามิ จักกระทำ สงฺคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ เนสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านั้น อิติ ดังนี้ อทาสิ ได้ให้แล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร ฯ โส สกฺโก อ. ท้าวสักกะนั้น ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อนฺโตเคหํ สู่ภายในแห่งเรือน อุทฺธริตฺวา คดขึ้นแล้ว ฆฏิโอทนํ ซึ่งข้าวสุกในหม้อ ฆฏิโต จากหม้อ ปตฺตํ ยังบาตร ปูเรตฺวา ให้เต็มแล้ว ฐเปสิ ทรงตั้งไว้แล้ว หตฺเถ ในมือ เถรสฺส ของพระเถระ ฯ

๑๘. ๘๕/๑๒ ตั้งแต่ สุตฺเต ปน เอตฺตกเมว อาคตํ เป็นต้นไป.

ปน ก็ เอตฺตกํเอว วจนํ อ. คำอันมีประมาณเท่านี้นั่นเทียวว่า ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า อสฺโสสิ โข ได้ทรงสดับแล้วแล (สทฺทํ) ซึ่งเสียง สกฺกสฺส ของท้าวสักกะ เทวานมินฺทสฺส ผู้เป็นจอมแห่งเทพ ท. อพฺภุคฺคนฺตฺวา ผู้ทรงเหาะขึ้นไปแล้ว เวหาสํ สู่เวหาส อุทาเนนฺตสฺส

ทรงเปล่งอยู่ อุทานํ ซึ่งพระอุทานว่า

อโห โอ ทานํ อ. ทาน ปรมทานํ อันเป็นทาน อย่างเยี่ยม (มยา) อันเรา สุปติฏฺฐิตํ ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว กสฺสเป ในพระเถระชื่อว่ากัสสปะ อโห โอ ทานํ อ. ทาน ปรมทานํ อันเป็นทานอย่างเยี่ยม (มยา) อันเรา สุปติฏฺฐิตํ ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว กสฺสเป ในพระเถระชื่อว่ากัสสปะ อิติ ดังนี้

ติกฺขตฺตุํ ๓ ครั้ง อากาเส ในอากาศ อนฺตลิกฺเข ในกลางหาว โสตธาตุยา ด้วยพระโสตธาตุ ทิพฺพาย อันเป็นทิพ วิสุทฺธาย อันหมดจดวิเศษแล้ว อติกฺกนฺตมานุสิกาย อันเป็นของมีอยู่ของมนุษย์อันก้าวล่วงแล้ว (อิติ) ดังนี้ อาคตํ มาแล้ว สุตฺเต ในพระสูตร ฯ

อถ โข ครั้งนั้นแล ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า วิทิตฺวา ทรงทราบแล้ว เอตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั่น อุทาเนสิ ทรงเปล่งแล้ว อุทานํ ซึ่งพระอุทาน อิมํ นี้ว่า

เทวา อ. เทวดาและมนุษย์ ท. ปิหยนฺติ ย่อมกระหยิ่ม ภิกฺขุโน ต่อภิกษุ ปิณฺฑปาติกสฺส ผู้มีการเที่ยวไปเพื่อก้อนข้าว อตฺตภรสฺส ผู้เลี้ยงซึ่งตน อนญฺญโปสิโน ผู้เลี้ยงซึ่งบุคคลอื่นโดยปกติหามิได้ ตาทิโน ผู้คงที่ อุปสนฺตสฺส ผู้เข้าไปสงบแล้ว สตีมโต ผู้มีสติ สทา ในกาลทุกเมื่อ อิติ ดังนี้

ตายํ เวลายํ ในเวลานั้น ฯ

จ ก็แล (ภควา) อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า อุทาเนตฺวา ครั้น ทรงเปล่งแล้ว อิมํ อุทานํ ซึ่งพระอุทานนี้ วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. สกฺโก อ. ท้าวสักกะ เทวานมินฺโท ผู้เป็นจอมแห่งเทพ ท. อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว อทาสิ ได้ทรงถวายแล้ว ปิณฺฑปาตํ ซึ่ง บิณฑบาต ปุตฺตสฺส แก่บุตร มม ของเรา สีลคนฺเธน เพราะกล่อน แห่งศีล อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ตครจนฺทนี อ. กลิ่นแห่งกฤษณาและจันทน์ โย
อยํ นี้ใด คนฺโธ อ. กลิ่น (โส) อยํ นี้นั้น
อปฺปมตฺโต เป็นกลิ่นมีประมาณอันน้อย (โหติ)
ย่อมเป็น จ ส่วนว่า คนฺโธ อ. กลิ่น สีลวตํ
ปุคฺคลานํ ของบุคคล ท. ผู้มีศีล โย ใด (โส
สีลวตํ ปุคฺคลานํ คนฺโธ) อ. กลิ่น ของบุคคล
ท. ผู้มีศีลนั้น อุตฺตโม เป็นกลิ่นสูงสุด (หุตฺวา)
เป็น วาติ ย่อมฟุ้งไป เทเวสุ ในเทวดาและ
มนุษย์ ท. อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปริตฺตปฺปมาโณ เป็นกลิ่นมีประมาณนิด หน่อย (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า อปฺปมตฺโต อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปน ส่วนว่า สีลคนฺโธ อ. กลิ่นแห่งศีล สีลวนฺตานํ ปุคฺคลานํ ของบุคคล ท. ผู้มีศีล โย ใด โส สีลวนฺตานํ

ปุคฺคลานํ สีลคนฺโธ อ. กลิ่นแห่งศีล ของบุคคล ท. ผู้มีศีลนั้น
ปริตฺตโก เป็นกลิ่นนิดหน่อย โหติ ย่อมเป็น น หามิได้ ตคเร
(คนฺโธ) วิย จ ราวกะ อ. กลิ่น ในกฤษณาด้วย โลหิตจนฺทเน
(คนฺโธ) วิย จ ราวกะ อ. กลิ่น ในจันทน์อันแดงด้วย คือว่า อุฬาโร
เป็นกลิ่นอุฬาร (หุตฺวา) เป็น วิปฺผาริโต แผ่ซ่านไปแล้ว อติวิย
เกินเปรียบ เตนเอว การเณน เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว (สีลคนฺโธ)
อ. กลิ่นแห่งศีล อุตฺตโม เป็นกลิ่นสูงสุด คือว่า วโร เป็นกลิ่น
ประเสริฐ คือว่า เสฏฺโฐ เป็นกลิ่นประเสริฐที่สุด หุตฺวา เป็น วาติ
ย่อมฟุ้งไป เทเวสุ ในเทวดาและมนุษย์ ท. คือว่า วาติ ย่อมขจรไป
เทเวสุ จ ในเทวดา ท. ด้วย มนุสฺเสสุ จ ในมนุษย์ ท. ด้วย
สพฺพตฺถกํเอว ฐานํ ตลอดที่อันมีประโยชน์ทั้งปวงนั่นเทียว คือว่า
โอตฺถรนฺโต คจฺฉติ ย่อมท่วมทับไปอยู่ อิติ ดังนี้ (ปทฺทฺวยสฺส)
แห่งหมวดสองแห่งบทว่า โย จ สีลวตํ อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องโคธิกเถระปรินิพพาน

๑๙. ๘๖/๑๙ ตั้งแต่ โส หิ อายสฺมา อิสิคิลิปสฺเส เป็นต้นไป.

หิ ความพิสดารว่า โส อายสฺมา อ. ท่านผู้มีอายุนั้น วิหรนฺโต อยู่ กาลสิลายํ ใกล้กาลสิลา อิสิคิลิปสฺเส ณ ข้างแห่งภูเขาชื่อว่า อิสิคิลิ อปฺปมตฺโต เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว อาตาปี เป็นผู้มีความเพียรเรื่องยังกิเลสให้เร่าร้อน ปหิตตฺโต เป็นผู้มีตนอันส่งไปแล้ว (หุตฺวา) เป็นผุสิตฺวา ถูกต้องแล้ว เจโตวิมุตฺตึ ซึ่งเจโตวิมุติ สามายิกํ อันเป็นไปในสมัย ปริหายิ เสื่อมรอบแล้ว ตโต เจโตวิมุตฺติโต จากเจโตวิมุตินั้น วเสน ด้วยอำนาจ โรคสฺส แห่งโรค อนุสายิกสฺส อันนอนตาม เอาสฺส อย่างหนึ่ง ๆ โส โคธิกตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าโคธิกะนั้น ฌานํ ยังฌาน ทุติยํปิ ที่ ๒ บ้าง ตติยํปิ ที่ ๓ บ้าง นิพฺพตฺเตตฺว ให้บังเกิดแล้ว ฉกฺขตฺตุํ ๖ ครั้ง ปริหีโน เสื่อมรอบแล้ว อุปฺปาเทตฺวา ยังฌานให้เกิดขึ้นแล้ว วาเร ในวาระ สตฺตเม ที่ ๗ จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อหํ อ. เรา ปริหีโน เป็นผู้เสื่อมรอบแล้ว ฌานา จากฌาน ฉกฺขตฺตุํ ๖ ครั้ง (อมฺหิ) ย่อมเป็น ปน ก็ คติ อ. คติ ปริหีนชฺฌานสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้มีฌานอันเสื่อมรอบแล้ว โข แล อนิยตา ไม่แน่นอนแล้ว อหํ อ. เรา อาหริสฺสามิ

จักนำมา สตฺถํ ซึ่งศาสตรา อิทานิเอว ในกาลนี้นั่นเทียว อิติ ดังนี้ คเหตฺวา ถือเอาแล้ว เกโสโรปนสตฺถํ ซึ่งศาสตราอันเป็นเครื่องปลงลงซึ่งผม นิปชฺชิ นอนแล้ว มญฺจเก บนเตียงน้อย ฉินฺทิตุํ เพื่ออันตัด คลนาฬึ ซึ่งก้านแห่งคอ ฯ

มาโร อ.มาร ญตฺวา ทราบแล้ว จิตฺตํ ซึ่งจิต ตสฺส โคธิกตฺเถรสฺส ของพระเถระชื่อว่าโคธิกะนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า ภิกฺขุ อ. ภิกษุ อยํ นี้ สตฺถํ อาหริตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันนำมา ซึ่งศาสตรา (โหติ) ย่อมเป็น ปน ก็ ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. สตฺถํ อาหรนฺตา โข เมื่อนำมา ซึ่งศาสตราแล นิรเปกฺขา เป็นผู้ไม่มีความเยื่อใย ชีวิเต ในชีวิต โหนฺติ ย่อมเป็น เต ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. เหล่านั้น ปฏฺฐเปตฺวา เริ่มตั้งไว้แล้ว วิปสฺสนํ ซึ่งวิปัสสนา ปาปุณนฺติ ย่อมบรรลุ อรหตฺตํปิ แม้ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สเจ ถ้าว่า อหํ อ. เรา วาเรสฺสามิ จักห้าม เอตํ ภิกฺขุํ ซึ่งภิกษุนั่นไซร้ (โส ภิกฺขุ) อ. ภิกษุนั้น น กริสฺสติ จักไม่กระทำ วจนํ ซึ่งคำ เม ของเรา อหํ อ.เรา สตฺถารํ ยังพระศาสดา วาราเปสฺสามิ จักให้ทรงห้าม อิติ ดังนี้ อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา อญฺญาตกเวเสน ด้วยเพศอันบุคคลไม่รู้แล้ว อาห กราบทูลแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า

มหาวีร ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า มหาปุญฺญ ผู้ทรงมีบุญมาก ชล ผู้ทรงรุ่งเรือง อิทฺธิยา ด้วยพระฤทธิ์

ยสสา ด้วยพระยศ สพฺพเวรภยาตีต ผู้ทรงล่วงไป แล้ว ซึ่งเวรและภัยทั้งปวง จกฺขุม ผู้มีพระจักษุ อหํ อ. ข้าพระองค์ วนฺทามิ ย่อมถวายบังคม ปาเท ซึ่งพระบาท ท. มหาวีร ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า สาวโก อ. พระสาวก เต ของพระองค์ มรณาภิภู ผู้อันความตายครอบงำ อากงฺขติ ย่อมจำนงหวัง เจตยติ ย่อมคิด มรณํ ซึ่งความตาย ชุตินฺธร ข้า แต่พระองค์ผู้ทรงไว้ซึ่งความรุ่งเรือง ตฺวํ อ. พระ องค์ นิเสธ ขอจงทรงห้าม ตํ สาวกํ ซึ่งพระ สาวกนั้น ภควา ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ชเน- สุต ผู้ทรงปรากฏในหมู่ชน สาวโก อ. พระสาวก ตุยฺหํ ของพระองค์ รโต ยินดีแล้ว สาสเน ใน ศาสนา อปฺปตฺตมานโส ผู้มีฉันทะอันมีในใจอัน ไม่บรรลุแล้ว เสโข ผู้ยังต้องศึกษา กริยา พึง กระทำ กาลํ ซึ่งกาละ กถํ หิ อย่างไรแล อิติ ดังนี้ ฯ

ตสฺมึ ขเณ ในขณะนั้น สตฺถํ อ. ศาสตรา เถเรน อาหริตํ เป็นวัตถุอันพระเถระนำมาแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ สตฺถา อ. พระ ศาสดา วิทิตฺวา ทรงทราบแล้วว่า อยํ มาณโว อ. มาณพนี้ มาโร เป็นมาร (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่ง พระคาถา อิมํ นี้ว่า

ธีรา อ. ปราชญ์ ท.กุพฺพนฺติ ย่อมกระทำ เอวํ
หิ อย่างนี้แล น อวกงฺขนฺติ ย่อมไม่จำนงหวัง
ชีวิตํ ซึ่งชีวิต โคธิโก อ. กุลบุตรชื่อว่าโคธิกะ
อพฺพุยฺห ถอนขึ้นแล้ว ตณฺหํ ซึ่งตัณหา สมูลํ
อันเป็นไปกับด้วยรากเหง้า ปรินิพฺพุโต ปรินิพพาน
แล้ว อิติ ดังนี้ ฯ

อถ โข ครั้งนั้นแล ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว เถรสฺส สตฺถํ อาหริตฺวา นิปนฺนฏฺฐานํ สู่ที่แห่งพระเถระ นำมาแล้ว ซึ่งศาสตรา นอนแล้ว สทฺธึ พร้อม ภิกฺขูหิ ด้วยภิกษุ ท. สมฺพหุเลหิ ผู้มากพร้อม ฯ ตสฺมึ ขเณ ในขณะนั้น มาโร อ. มาร ปาปิมา ผู้มีบาป (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า ปฏิสนฺธิวิญฺญาณํ อ. ปฏิสนธิวิญญาณ อิมสฺส โคธิกสฺ ของกุลบุตรชื่อว่าโคธิกะนี้ ปติฏฺฐิตํ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว กตฺถ นุ โข ฐาเน ณ ที่ไหนหนอแล อิติ ดังนี้ ธูมราสิ วิย จ เป็นผู้เพียงดังว่ากลุ่มแห่งควันด้วย ติมิรปุญฺโช วิย จ เป็นผู้เพียงดังก้อนแห่งเมฆด้วย หุตฺวา เป็น สมนฺเวสติ แสวงหาด้วยดีอยู่ วิญฺญาณํ ซึ่งวิญญาณ เอรสฺส ของพระเถระ สพฺพทิสาสุ ในทิศทั้งปวง ท. ฯ

ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทสฺเสตฺวา ทรงแสดงแล้ว (มารสฺส) ธูมติมิรภาวํ ซึ่งความที่แห่งมารเป็นผู้เพียงดังว่าควันและเมฆ ตํ นั้น ภิกฺขูนํ แก่ภิกษุ ท. อาห ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อน

ภิกฺขุ ท. มาโร อ. มาร ปาปิมา ผู้มีบาป เอโส โข นั้นแล สมนฺเวสติ ย่อมแสวงหาด้วยดี วิญฺญาณํ ซึ่งวิญญาณ กุลปุตฺตสฺส ของกุลบุตร โคธิกสฺส ชื่อว่าโคธิกะ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า วิญฺญาณํ อ. วิญญาณ กุลปุตฺตสฺส ของกุลบุตร โคธิกสฺส ชื่อว่าโคธิกะ ปติฏฺฐิตํ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว กตฺถ ฐาเน ณ ที่ไหน อิติ ดังนี้ ภิกฺขเว ดูก่อน ภิกษุ ท. กุลปุตฺโต อ. กุลบุตร โคธิโก ชื่อว่าโคธิกะ วิญฺญาเณน มีวิญญาณ อปฺปติฏฺฐิเตนเอว อันไม่ตั้งอยู่เฉพาะแล้วนั่นเทียว ปรินิพฺพุโต ปรินิพพานแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ

มาโรปิ แม้ อ.มาร อสกฺโกนฺโต ไม่อาจอยู่ ทฏฺฐุํ เพื่ออันเห็น วิญฺญาณฏฺฐานํ ซึ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณ ตสฺส โคธิกาสฺส ของกุลบุตรชื่อว่าโคธิกะนั้น กุมารวณฺโณ เป็นผู้มีวรรณะเพียงดังว่าวรรณะแห่งกุมาร หุตฺวา เป็น อาทาย ถือเอาแล้ว เพลุวปณฺฑุวีณํ ซึ่งพิณอันเหลืองเพียงดังว่ามะตูม อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา ปุจฺฉิ ทูลถามแล้วว่า

อหํ อ. ข้าพระองค์ อนฺเวสํ แสวงหาอยู่ อุทฺธํ จ
ในเบื้องบนด้วย อโธ จ ในเบื้องต่ำด้วย ติริยํ จ
ในเบื้องขวางด้วย ทิสาสุ จ ในทิศใหญ่ ท. ด้วย
วิทิสาสุ จ ในทิศเฉลียง ท. ด้วย น อธิคจฺฉามิ
ย่อมไม่ถึงทับ โส โคธิโก อ. กุลบุตรชื่อว่าโคธิกะ

นั้น คโต ไปแล้ว กุหึ ฐาเน ณ ที่ไหน อิติ

ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ. พระศาสดา อาห ตรัสแล้วว่า

โย โคธิโก อ. กุลบุตรชื่อว่าโคธิกะใด ธีโร ผู้

เป็นปราชญ์ ธีติสมฺปนฺโน ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย

ปัญญาเป็นเครื่องทรงจำ ฌายี ผู้มีความเพ่ง ฌาน-

รโต ผู้ยินดีแล้วในฌาน สทา ในกาลทุกเมื่อ

อนุยุญฺชํ ตามประกอบอยู่ (วิริยํ) ซึ่งความเพียร

อโหรตฺตํ ตลอดวันและคืน อนิกามยํ ผู้ไม่ใคร่อยู่

ชีวิตํ ซึ่งชีวิต (โส โคธิโก) อ. กุลบุตรชื่อว่า

โคธิกะนั้น ชิตฺวาน ชนะแล้ว เสนํ ซึ่งเสนา

มจฺจุโน ของมัจจุ อนาคนฺตวา ไม่มาแล้ว ปุนพฺภวํ

สู่ภพใหม่ อพฺพุยฺห ถอนขึ้นแล้ว ตณฺหํ ซึ่งตัณฆา

สมูลํ อันเป็นไปกับด้วยรากเหง้า ปรินิพฺพุโต

ปรินิพพานแล้ว อิติ ดังนี้

นํ มารํ กะมารนั้น ฯ เอวํ วจเน ครั้นเมื่อพระดำรัสอย่างนี้

(สตฺถารา) อันพระศาสดา วุตฺเต ตรัสแล้ว

วีณา อ. พิณ อภสฺสถ ได้พลัดตกแล้ว กจฺฉา

จากรักแร้ ตสฺส มารสฺส ของมารนั้น โสกปเรตสฺส

ผู้มีความเศร้าโศกอันไปแล้วในเบื้องหน้า ตโต

ลำดับนั้น ใส ยกฺโข อ. ยักษ์นั้น ทุมฺมโน ผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว อนฺตรธายถ อันตรธานแล้ว ตตฺถเอว ธาเน ในที่นั้นนั่นเทียว อิติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สตฺถาปิ แม้ อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า ปาปิม ดูก่อนมารผู้มีบาป กึ ปโยชนํ อ. ประโยชน์อะไร เต ของเธอ โคธิกสฺส กุลปุตฺตสฺส นิพฺพตฺตฏฺฐาเนน ด้วยที่แห่งกุลบุตรชื่อว่าโคธิกะบังเกิดแล้ว หิ เพราะว่า สตํปิ อ. ร้อยก็ดี สหสฺสํปิ อ. พันก็ดี ตุมฺหาทิสานํ ชนานํ แห่งชน ท. ผู้เช่นกับด้วยเธอ น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ ทฏฺฐุํ เพื่ออันเห็น ตสฺส โคธิกกุลปุตฺตสฺส นิพฺพตฺตฏฺฐานํ ซึ่งที่แห่งกุลบุตรชื่อว่าโคธิกะนั้นบังเกิดแล้ว อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

มาโร อ. มาร น วินฺทติ ย่อมไม่ประสพ มคฺคํ ซึ่งหนทาง เตสํ ขีณาสวานํ ของพระขีณาสพ ท. เหล่านั้น สมฺปนฺนสีลานํ ผู้มีศีลอันถึงพร้อมแล้ว อปฺปมาทวิหารินํ ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท วิมุตฺตานํ ผู้พ้นวิเศษแล้ว สมฺมทญฺญา เพราะรู้โดยชอบ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กุลปุตฺโต อ. กุลบุตร โคธิโก ชื่อว่าโคธิกะ วิญฺญาเณน มีวิญญาณ อปฺปติฏฺฐิเตน อันไม่ตั้งอยู่เฉพาะ

แล้ว ปรินิพฺพุโต ปรินิพพานแล้ว ยถา ฉันใด จ ก็ เย ขีณาสวา อ. พระขีณาสพ ท. เหล่าใด ปรินิพฺพายนฺติ ย่อมปรินิพพาน เอวํ ฉันนั้น เตสํ ขีณาสวานํ ของพระขีณาสพ ท. เหล่านั้น (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า เตสํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปริปุณฺณสีลานํ ผู้มีศีลอันเต็มรอบแล้ว (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า สมฺปนฺนสีลานํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วิหรนฺตานํ ผู้อยู่ อปฺปมาเทน ด้วยความไม่ประมาท สติอวิปฺปวาสสงฺขาเตน อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า ความไม่อยู่ปราศจากสติ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า อปฺปมาทวิหาวินํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วิมุตฺตานํ ผู้พ้นวิเศษแล้ว วิมุตฺตีหิ ด้วยวิมุติ ท. ปญฺจหิ ๕ อิมาหิ เหล่านี้ อิติ คือ ตทงฺควิมุตฺติยา ด้วยตทังควิมุติ วิกฺขมฺภนวิมุตฺติยา ด้วยวิกขัมภนวิมุติ สมุจฺเฉทวิมุตฺติยา ด้วยสมุจเฉทวิมุติ ปฏิปสฺสทฺธิวิมุตฺติยา ด้วยปฏิปัสสัทธิวิมุติ นิสฺสรณ-วิมุตฺติยา ด้วยนิสสรณวิมุติ ชานิตฺวา เพราะรู้ เหตุนา โดยเหตุ คือว่า นเยน โดยนัย คือว่า การเณน โดยการณ์ (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบทแห่งพระคาถาว่า สมฺมทญฺญา วิมุตฺตานํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโต) อ. อรรถว่า มาโร อ.มาร มคฺคนฺโตปิ แม้แสวงหาอยู่ สพฺพตฺถาเมน ด้วยเรี่ยวแรงทั้งปวง น วินฺทติ ชื่อว่าย่อมไม่

ประสพ คือว่า น ปฏิลภติ ชื่อว่าย่อมไม่ได้เฉพาะ คือว่า น ปสฺสติ ชื่อว่าย่อมไม่เห็น เอวรูปานํ มหาขีณาสวานํ คตมคฺคํ ซึ่งหนทางแห่งพระมหาขีณาสพ ท. ผู้มีรูปอย่างนี้ไปแล้ว อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า มาโร มคฺคํ น วินฺทติ อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องนายครหทิน

๒๐. ๙๑/๗ ตั้งแต่ โส ตสฺมึ ทฺวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร เป็นต้นไป.

โส สิริคุตฺโต อ. นายสิริคุตนั้น ขนาเปตฺวา ยังบุคคลให้ขุดแล้ว อาวาฏํ ซึ่งหลุม ทีฆํ อันยาว อุภโต ปสฺสโต โดยข้างทั้งสอง อนฺตเร ในระหว่าง ทฺวินฺนํ เคหานํ แห่งเรือน ท. ๒ ตสฺมึ นิเวสเน ในที่เป็นที่อยู่นั้น ปูราเปสิ ยังหลุมให้เต็มแล้ว คูถกลลสฺส ด้วยเปือกตมอันระคนแล้วด้วยคูถ โกฏฺฏาเปตฺวา ยังบุคคลให้ตอกแล้ว ขานุเก ซึ่งหลัก ท. ปริยนฺเตสุ ณ ที่สุดรอบ ท. ทฺวีสุ ๒ พหิอาวาเฏ ในภายนอกแห่งหลุม พนฺธาเปตฺวา ยังบุคคลให้ตอกแล้ว รชฺชุโย ซึ่งเชือก ท. เตสุ ขานุเกสุ ที่หลัก ท. เหล่านั้น ฐปาเปตฺวา ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว อุปริมปาเท ซึ่งเท้าอันมีในเบื้องหน้า ท. อาสนานํ แห่งอาสนะ ท. ปุริมปสฺเส ที่ข้างอันมีในเบื้องหน้า อาวาฏสฺส แห่งหลุม ฐปาเปสิ ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว ปจฺฉิมปาเท ซึ่งเท้าอันมีในเบื้องหลัง ท. (อาสนานํ) แห่งอาสนะ ท. รชฺชุเกสุ บนเชือก ท. มญฺญมาโน สำคัญอยู่ว่า (นิคฺคณฺฐา) อ. นิครนถ์ ท. อวํสิรา เป็นผู้มีหัวลง (หุตฺวา) เป็น ปติสฺสนฺติ จักตกไป เอวํ (อตฺตโน) นิสินฺนกาเลเอว ในกาลแห่งตนนั่งแล้ว อย่างนี้นั่นเทียว อิติ ดังนี้ ทาเปสิ ยังบุคคล

ให้ให้แล้ว ปจฺจตฺถรณานิ ซึ่งเครื่องปูลาด ท. อุปริ ในเบื้องบน อาสนานํ แห่งอาสนะ ท. ยถา อาวาโฏ น ปญฺญายติ เอวํ โดย- อ. หลุม ย่อมไม่ปรากฏ โดยประการใด ประการนั้น โธวาเปตฺวา ยังบุคคลให้ล้างแล้ว จาฏิโย ซึ่งตุ่ม ท. มหนฺตมหนฺตา ทั้งใหญ่ ทั้งใหญ่ พนฺธาเปตฺวา ยังบุคคลให้ผูกแล้ว มุขานิ ซึ่งปาก ท. กทลิ- ปณฺเณหิ จ ด้วยใบแห่งกล้วย ท. ด้วย ปิโลติกาหิ จ ด้วยผ้าเก่า ท. ด้วย ฐปาเปสิ ยังบุคคลให้ตั้งไว้แล้ว ตา จาฏิโย ซึ่งตุ่ม ท. เหล่า นั้น ตุจฺฉาเอว อันเปล่านั่นเทียว ปจฺฉาภาเค ที่ส่วนภายหลัง เคหสฺส แห่งเรือน กตฺวา กระทำ ยาคุภตฺตสิตฺถสปฺปิผาณิตปูวจุณฺณมกฺขิตา ให้เป็นตุ่มอันข้าวยาคูและเมล็ดแห่งภัตและเนยในและน้ำอ้อยและจุณแห่ง ขนมเปื้อนแล้ว พหิ ในภายนอก ฯ

ครหทินฺโน อ. นายครหทิน คนฺตฺวา ไปแล้ว ฆรํ สู่เรือน ตสฺส สิริคุตฺตสฺส ของนายสิริคุตนั้น เวเคน โดยเร็ว ปาโต ว แต่ เช้าเทียว ปุจฺฉิ ถามแล้วว่า สกฺกาโร อ. สักการะ (ตยา) อันท่าน สชฺชิโต ตระเตรียมแล้ว อยฺยานํ เพื่อพระผู้เป็นเจ้า ท. หรือ อิติ ดังนี้ ฯ (สิริคุตฺโต) อ. นายสิริคุต (อาห) กล่าวแล้วว่า สมฺม แน่ะสหาย อาม เออ (สกฺกาโร) อ. สักการะ (มยา) อันเรา สชฺชิโต ตระเตรียมแล้ว (อยฺยานํ) เพื่อพระผู้เป็นเจ้า ท. อิติ ดังนี้ ฯ (ครหทินฺโน) อ. นายครหทิน (ปุจฺฉิ) ถามแล้วว่า ปน ก็ เอโส สกฺกาโร อ. สักการะนั่น (ตยา) อันท่าน (สชฺชิโต) ตระเตรียม แล้ว กหํ ฐเน ณ ที่ไหน อิติ ดังนี้ ฯ (สิริคุตฺโต) อ. นายสิริ-

คุต (อาห) กล่าวแล้วว่า ยาคุ อ. ข้าวยาคู (มยา) อันเรา (สชฺชิตา) ตระเตรียมแล้ว จาฏีสุ ในตุ่ม ท. เอตฺตกาสุ อันมีประมาณเท่านี้ เอตาสุ เหล่านี้ ภตฺตํ อ.ภัต (มยา) อันเรา (สชฺชิตํ) ตระเตรียมแล้ว เอตฺตกาสุ จาฏีสุ ในตุ่ม ท. อันมีประมาณเท่านี้ สปฺปิผาณิตปูวาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีเนยใสและน้ำอ้อยและขนมเป็นต้น (มยา) อันเรา (สชฺชิตานิ) ตระเตรียมแล้ว เอตฺตากาสุ จาฏีสุ ในตุ่ม ท. อันมีประมาณเท่านี้ อาสนานิ อ. อาสนะ ท. (มยา) อันเรา ปญฺญตฺตานิ ปูลาดแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ โส ครหทินฺโน อ. นายครหทินนั้น วตฺวา กล่าวแล้วว่า สาธุ อ. ดีละ อิติ ดังนี้ คโต ไปแล้ว ฯ

นิคฺคณฺฐา อ. นิครนถ์ ท. ปญฺจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ อาคมึสุ มาแล้ว ตสฺส ครหทินฺนสฺส คตกาเล ในกาลแห่งนายครห-ทินนั้นไปแล้ว ฯ สิริคุตฺโต อ. นายสิริคุต นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว เคหา จากเรือน วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว นิคฺคณฺเฐ ซึ่งนิครนถ์ ท. ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ ปคฺคยฺห ฐิโต ยืนประคองแล้ว อญฺชลึ ซึ่งอัญชลี ปุรโต ข้างหน้า เตสํ นิคฺคณฺฐานํ แห่งนิครนถ์ ท. เหล่านั้น จินฺเตสิ คิดแล้วว่า กิร ได้ยินว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ชานาถ ย่อมรู้ สพฺพํ การณํ ซึ่งเหตุทั้งปวง อตีตาทิเภทํ อันต่างด้วยเหตุมีเหตุอันเป็นอดีตเป็นต้น เอวํ วจนํ อ. คำอย่างนี้ อุปฏฺฐาเกน อันอุปัฏฐาก ตุมฺหากํ ของท่าน ท. กถิตํ กล่าวแล้ว มยฺหํ แก่เรา สเจ ถ้าว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ชานาถ ย่อมรู้ สพฺพํ

การณํ ซึ่งเหตุทั้งปวงไซร้ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. มา ปวิสถ จงอย่าเข้าไป เคหํ สู่เรือน มยฺหํ ของเรา หิ เพราะว่า ยาคุ อ. ข้าวยาคูนเอว อตฺถิ ย่อมไม่มีนั่นเทียว โว เพื่อท่าน ท. ปวิฏฺฐานํ ผู้เข้าไปแล้ว เคหํ สู่เรือน มม ของเรา ภตฺตาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น น (อตฺถิ) ย่อมไม่มี (โว) เพื่อท่าน ท. (ปวิฏฺฐานํ) ผู้เข้าไปแล้ว (เคหํ) สู่เรือน (มม) ของเรา สเจ ถ้าว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. อชานิตฺวา ไม่รู้แล้ว ปวิสิสฺสถ จักเข้าไปไซร้ อหํ อ. เรา โว ยังท่าน ท. ปาเตตฺวา จักให้ตกไปแล้ว คูถอาวาเฏ ในหลุมแห่งคูถ โปเถสฺสามิ จักโบย อิติ ดังนี้ ฯ

(สิริคุตฺโต) อ. นายสิริคุต จินฺเตตฺวา ครั้นคิดแล้ว เอวํ อย่างนี้ อทาสิ ได้ให้แล้ว สญฺญํ ซึ่งความหมายรู้ว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ญตฺวา พึงรู้แล้ว นิสีทนภาวํ ซึ่งความเป็นคืออันนั่ง เอเตสํ นิคฺคณฺฐานํ แห่งนิครนถ์ ท. เหล่านั่น ฐตฺวา พึงยืนอยู่แล้ว ปจฺฉิมปสฺเส ที่ข้างอันมีในเบื้องหลัง อปเนยฺยาถ พึงนำออก ปจฺจตฺถรณานิ ซึ่งเครื่องปูลาด ท. อุปริ ในเบื้องบน อาสนานํ แห่งอาสนะ ท. ตานิ ปจฺจตฺถรณานิ อ. เครื่องปูลาด ท. เหล่านั้น มา มกฺขิยึสุ อย่าเปื้อนแล้ว อสุจินา ด้วยของไม่สะอาด อิติ ดังนี้ ปุริสานํ แก่บุรุษ ท. ฯ อถ ครั้งนั้น (สิริคุตฺโต) อ. นยสิริคุต อาห กล่าวแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. เอถ จงมา อิโต ข้างนี้เถิด อิติ ดังนี้ นิคฺคณฺเฐ กะนิครนถ์ ท. ฯ

๒๑. ๔๗/๔ ตั้งแต่ สตฺถา สาธูติ วตฺวา เอกโก ว เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า สาธุ อ. ดีละ อิติ ดังนี้ เอกโก ว ผู้พระองค์เดียวเทียว ปาวิสิ ได้เสด็จเข้าไปแล้ว ฯ ครหทินฺโน อ. นายครหทิน ปตฺวา ถึงแล้ว องฺคารกาสุํ ซึ่งหลุมแห่งถ่านเพลิง อปสกฺกิตฺวา ถอยไปแล้ว ฐิโต ยืนอยู่แล้ว อาห กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตุมฺเห อ. พระองค์ ท. ยาถ จงเสด็จไป ปุรโต ข้างหน้าเถิด อิติ ดังนี้ ฯ อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ. พระศาสดา ปสาเรสิ ทรงเหยียดออกแล้ว ปาทํ ซึ่งพระบาท องฺคารกาสุมตฺถเก บนที่สุดแห่งหลุมแห่งถ่านเพลิง กิลญฺชํ อ. เสื่อลำแพน อนฺตรธายิ อันตรธานแล้ว ปทุมานิ อ. ดอกปทุม ท. จกฺกมตฺตานิ อันมีล้อเป็นประมาณ อุฏฺฐหึสุ ตั้งขึ้นแล้ว ภินฺทิตฺวา ทำลาย องฺคารกาสุํ ซึ่งหลุมแห่งถ่านเพลิง ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา อกฺกมนฺโต เสด็จเหยียบอยู่ ปทุมกณฺณิกา ซึ่งช่อแห่งดอกปทุม ท. คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว นิสีทิ ประทับนั่งแล้ว ปญฺญตฺตพุทฺธาสเน บนพระพุทธ-อาสน์อันบุคคลปูลาดแล้ว ฯ ภิกฺขูปิ แม้ อ.ภิกษุ ท. คนฺตฺวา ไปแล้ว นิสีทึสุ นั่งแล้ว อาสเน บนอาสนะ ตถาเอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ฯ ฑาโห อ. ความเร่าร้อน อุฏฺฐหิ ตั้งขึ้นแล้ว กายโต แต่กาย ครหทินฺนสฺส ของนายครหทิน ฯ

โส ครหทินฺโน อ. นายครหทินนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว เวเคน โดยเร็ว อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว สิริคุตฺตํ ซึ่งนายสิริคุต อาห

กล่าวแล้วว่า สามิ แน่ะนาย ตฺวํ อ. ท่าน ตาณํ จงเป็นที่ต้านทาน เม แห่งข้าพเจ้า โหหิ จงเป็นเถิด อิติ ดังนี้ ฯ (สิริคุตฺโต) อ. นาย สิริคุต (อาห) กล่าวแล้วว่า เอตํ การณํ อ. เหตุนั่น กึ อะไร อิติ ดังนี้ ฯ (ครหทินฺโน) อ. นายครหทิน (อาห) กล่าวแล้วว่า ยาคุ วา อ. ข้าวยาคูหรือ ภตฺตาทีนิ วตฺถูนิ วา หรือว่า อ. วัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น นตฺถิ ย่อมไม่มี เคเห ในเรือน ภิกฺขุสตานํ เพื่อร้อย แห่งภิกษุ ท. ปญฺจนฺนํ ๕ อหํ อ. เรา กโรมิ จะกระทำ กึ นุ โข ซึ่งอะไรหนอแล อิติ ดังนี้ ฯ (สิริคุตฺโต) อ. นายสิริคุต (ปุจฺฉิ) ถามแล้วว่า ปน ก็ กึ อ. อะไร ตยา อันท่าน กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ (ครหทินฺโน) อ. นายครหทิน (อาห) กล่าวแล้วว่า อหํ อ. เรา กาเรสึ ยังบุคคลให้กระทำแล้ว อาวาฏํ ซึ่งหลุม มหนฺตํ อันใหญ่ องฺคารปูรํ อันเต็มด้วยถ่านเพลิง อนฺตเร ในระหว่าง ทฺวินฺนํ เคหานํ แห่งเรือน ท. ๒ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา ปาเตตฺวา จักยังภิกษุให้ตกไปแล้ว ตตฺถ องฺคารกาสุยํ ในหลุมแห่งถ่านเพลิงนั้น นิคฺคณฺหิสฺสามิ จักข่มขี่ อิติ ดังนี้ อถ ครั้งนั้น มหาปทุมานิ อ. ดอกปทุมอันใหญ่ ท. อุฏฺฐหึสุ ตั้งขึ้นแล้ว ภินฺทิตฺวา ทำลาย นํ องฺคารกาสุํ ซึ่งหลุมแห่งถ่านเพลิงนั้น สพฺเพ ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. ทั้งปวง อกฺกมิตฺวา เหยียบแล้ว ปทุมกณฺณิกา ซึ่งช่อของดอกปทุม ท. คนฺตฺวา ไปแล้ว นิสินฺนา นั่งแล้ว ปญฺญตฺตาสเน บน อาสนะอันบุคคลปูลาดแล้ว อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ. เรา กโรมิ จะกระทำ กึ ซึ่งอะไร อิติ ดังนี้ ฯ

(สิริคุตฺโต) อ. นายสิริคุต (ปุจฺฉิ) ถามแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ทสฺเสสิ แสดงแล้วว่า จาฏิโย อ. ตุ่ม ท. เอตฺตกา อันมีประมาณเท่านี้ (จาฏิโย) เป็นตุ่ม ยาคุยา แห่งข้าวยาคู (โหนฺติ) ย่อมเป็น เอตฺตกา จากฺโย อ. ตุ่ม ท. อันมีประมาณเท่านี้ (จาฏิโย) เป็นตุ่ม ภตฺตาทีนํ วตฺถูนํ แห่งวัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ มยฺหํ แก่เรา อิทานิเอว ในกาลนี้นั่นเทียว นนุ มิใช่หรือ อิติ ดังนี้ ฯ (ครหทินฺโน) อ. นายครหทิน (อาห) กล่าวแล้วว่า สามิ แน่ะนาย ตํ วจนํ อ. คำนั้น มุสา เป็นคำเท็จ (โหติ) ย่อมเป็น จาฏิโย อ. ตุ่ม ท. ตุจฺฉา ว เป็นตุ่มเปล่าเทียว (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ (สิริคุตฺโต) อ. นายสิริคุต (อาห) กล่าวแล้วว่า เอตํ ปพฺพํ อ. ข้อนั่น โหตุ จงมีเถิด ตฺวํ อ. ท่าน คจฺฉ จงไป โอโลเกหิ จงแลดู ยาคุอาทีนิ วตฺถูนิ ซึ่งวัตถุ ท. มีข้าวยาคูเป็นต้น ตาสุ จาฏีสุ ใสตุ่ม ท. เหล่านั้นเถิด อิติ ดังนี้ ฯ

ตํขณํเอว ในขณะนั้นนั่นเทียว ยาคุ อ. ข้าวยาคู ยาสุ จาฏีสุ ในตุ่ม ท. เหล่าใด (เตน ครหทินฺเนน) อันนายครหทินนั้น วุตฺตา กล่าวแล้ว ตา จาฏิโย อ. ตุ่ม ท. เหล่านั้น ปูรึสุ เต็มแล้ว ยาคุยา ด้วยข้าวยาคู ภตฺตาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีภัตเป็นต้น ยาสุ จาฏีสุ ในตุ่ม ท. เหล่าใด (เตน ครหทินฺเนน) อันนายครหทินนั้น วุตฺตานิ กล่าวแล้ว ตา จาฏิโย อ. ตุ่ม ท. เหล่านั้น ภตฺตาทีนํ วตฺถูนํ ปริปุณฺณา ว เป็นตุ่มเต็มรอบแล้ว ด้วยวัตถุ ท. มีภัตเป็นต้นเทียว อเปสุํ ได้เป็นแล้ว ฯ สรีรํ อ. สรีระ ครหทินฺนสฺส ของนายครหทิน

ปูริตํ เต็มแล้ว ปีติปาโมชฺเชน ด้วยปีติและปราโมทย์ ทิสฺวา เพราะ เห็น ตํ สมฺปตฺตึ ซึ่งสมบัตินั้น จิตฺตํ อ. จิต ปสนฺนํ เลื่อมใสแล้ว ฯ โส ครหทินฺโน อ. นายครหทินนั้น ปริวิสิตฺวา อังคาสแล้ว ภิกฺขุสงฺฆํ ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมุขํ อันมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน สกฺกจฺจํ โดยเคารพ กตภตฺตกิจฺจสฺส สตฺถุโน อนุโมทนํ กาเรตุกาโม เป็นผู้ ใคร่เพื่ออันยังพระศาสดา ผู้มีกิจด้วยพระกระยาหารอันทรงกระทำแล้ว ให้ทรงกระทำ ซึ่งอันอนุโมทนา (หุตฺวา) เป็น คณฺหิ รับเอาแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา กโรนฺโต เมื่อจะทรงกระทำ อนุโมทนํ ซึ่งอันอนุโมทนา วตฺนา ตรัสแล้วว่า อิเม สตฺตา อ. สัตว์ ท. เหล่านี้ น ชานนฺติ ย่อมไม่รู้ คุรํ ซึ่งคุณ มม สาวกานํ จ แห่งสาวก ท. ของเราด้วย พุทฺธสาสนสฺส จ แห่งพระพุทธศาสนาด้วย ปญฺญาจกฺขุโน อภาวนเอว เพราะความไม่มี แห่งจักษุคือปัญญานั่นเทียว ปญฺญา-จกฺขุวิรหิตา สตฺตา อ. สัตว์ ท. ผู้เว้นแล้วจากจักษุคือปัญญา อนฺธา นาม ชื่อว่าเป็นผู้บอด (โหนฺติ) ย่อมเป็น ปญฺญวนฺโต สตฺตา อ. สัตว์ ท. ผู้มีปัญญา สจกฺขุกา นาม ชื่อว่าเป็นผู้เป็นไปกับด้วยจักษุ (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ทรงภาษิตแล้ว คาถา ซึ่ง พระคาถา ท. อิมา เหล่านี้ว่า

ปทุมํ อ. ดอกปทุม สุจิคนฺธํ อันมีกลิ่นอันสะอาด
ชาเยถ พึงเกิด สงฺการธานสฺมึ ในที่แห่งอยากเยื่อ
อุชฺฌิตสฺมึ อันอันบุคคลทิ้งแล้ว มหาปเถ ใกล้ทาง

ใหญ่ ตตฺถ ปทุเม อ. ดอกปทุมนั้น มโนรมํ เป็น
ที่ยินดีแห่งใจ ภเวยฺย พึงเป็น ยถา ฉันใด
สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก อ. สาวกของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า สงฺการภูเตสุ ปุถุชฺชเนสุ ครั้นเมื่อปุถุชน
ท. ผู้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว (ชาเตสุ)
เกิดแล้ว อติโรจติ ย่อมรุ่งเรืองล่วง ปุถุชฺเชน ซึ่ง
ปุถุชน ท. อนฺธภูเต ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว
ปญฺญาย ด้วยปัญญา เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า สงฺการฏฺฐานสฺมึ ในที่แห่งหยากเยื่อ คือว่า กจวรราสิมฺหิ ที่กองแห่งหยากเยื่อ อิติ ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า สงฺการธานสฺมึ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ฉฑฺฑิตสฺมึ อันบุคคลทิ้งแล้ว มหามคฺเค ใกล้หนทางใหญ่ (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่ง บทว่า อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สุรภิคนฺธํ อันมีกลิ่นอันบุคคลพึงยินดี ด้วยดี (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า สุจิคนฺธํ อิติ ดังนี้ ฯ

(วิคฺคโห) อ. วิเคราะห์ (อิธ ปเท) ในบทนี้ว่า มโนรมํ อิติ ดังนี้ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต (กาตพฺโพ) พึงกระทำ มโน อ. ใจ รมติ ย่อมยินดี เอตฺถ ปทุเม ในดอกปทุมนี้ อิติ เพราะเหตุนั้น (อิทํ ปทุมํ) อ. ดอกปทุมนี้ มโนรมํ ชื่อว่าเป็นที่ยินดีแห่งใจ (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สงฺการมิวภูเตสุ ผู้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า สงฺการภูเตสุ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โลกิยมหาชเน ซึ่งโลกิยมหาชน ท. เอวํลทฺธนาเม ผู้มีชื่ออันได้แล้วอย่างนี้ ปุถูนํ กิเลสานํ ชนนโต เพราะอันยังกิเลส ท. อันหนาให้เกิด (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ปุถุชฺชเน อิติ ดังนี้ ฯ

อิทํ อตฺถรูปํ อ.อรรถรูปนี้ว่า ปทุมํ อ. ดอกปทุม สุจิคนฺธํ อันมีกลิ่นอันสะอาด ชาเยถ พึงเกิด สงฺการธานสฺมึ อสุจิเชคุจฺฉปฏิกฺกูเลปิ แม้ในที่แห่งหยากเยื่อ คือว่า ในของอันปฏิกูลไม่สะอาดทั้งน่าเกลียด ฉฑฺฑิเต อันอันบุคคลทิ้งแล้ว มหาปเถ ใกล้ทางใหญ่ ตํ ปทุมํ อ. ดอกปทุมนั้น มโนรมํ เป็นที่ยินดีแห่งใจ คือว่า ปิยํ เป็นที่รัก มนาปํ เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ ราชราชมหามตฺตาทีนํ อิสฺสรชนานํ แห่งอิสรชน ท. มีพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้น คือว่า (ราชราชมหามตฺตาทีนํ อิสฺสรชนานํ) อุปริมตฺถเก ปติฏฺฐานรหํเอว พึงเป็นของควรแก่อันตั้งไว้เฉพาะ ในเบื้องบนแห่งกระหม่อม แห่งอิสรชน ท. มีพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นนั่นเทียว ภเวยฺย พึงเป็น ยถา นาม ชื่อฉันใด สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก อ. สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือว่า ภิกฺขุ อ. ภิกษุ ขีณาสโว ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ปุถุชฺชเนสุ ครั้นเมื่อปุถุชน ท. สงฺการภูเตสุปิ ผู้แม้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว ชาเตสุ เกิดแล้ว นิพฺพตฺโตปิ ผู้แม้บังเกิดแล้ว

อนฺตเร ในระหว่าง มหาชนสฺส แห่งมหาชน นิปฺปญฺญสฺส ผู้มีปัญญาออกแล้ว อจกฺขุกสฺส ผู้มิใช่ผู้มีจักษุ (วิโรจติ) ชื่อว่าย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า (โสภติ) ชื่อว่าย่อมงาม (อติกฺกมิตฺวา) ก้าวล่วง (ปุถุชฺชเน) ซึ่งปุถุชน ท. (อนฺธภูเต) ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว ปญฺญาพเลน ด้วยกำลังแห่งปัญญา อตฺตโน ของตน กาเมสุ อาทีนวํ จ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ จ ทสฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิโต ผู้เห็นซึ่งโทษในกาม ท. ด้วย ซึ่งอานิสงส์ ในเนกขัมมะด้วย แล้วจึงออกบวชแล้ว (วิโรจติ) ชื่อว่าย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า (โสภติ) ชื่อว่าย่อมงาม (อติกฺกมิตฺวา) ก้าวล่วง (ปุถุชฺชเน) ซึ่งปุถุชน ท. (อนฺธภูเต) ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว ปพฺพชฺชามตฺเตนปิ คุเณน ด้วยคุณแม้สักว่าอันบรรพชา อาโรเปตฺวาปิ แม้ยกขึ้นแล้ว สีลสมาธิปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติญาณทสฺสนานิ ซึ่งศีลและสมาธิและปัญญาและวิมุติและวิมุติญาณทัสสนะ ท. อุตฺตรึ ยิ่งขึ้น ตโต ปพฺพชฺชามตฺตคุณโต กว่าคุณอันสักว่าอันบรรพชานั้น วิโรจติ ชื่อว่าย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า โสภติ ชื่อว่าย่อมงาม อติกฺกมิตฺวา ก้าวล่วง ปุถุชฺชเน ซึ่งปุถุชน ท. อนฺธภูเต ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ (ภควตา) วุตฺตํ เป็นอรรถรูปอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ

เทสนาวสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา ธมฺมาภิสมโย อ. การตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่งธรรม อโหสิ ได้มีแล้ว ปาณสหสฺสานํ แก่พันแห่งสัตว์ผู้มีลมปราณ ท. จตุราสีติยา ๘๔ ฯ ครหทินฺโน จ อ. นายครหทินด้วย สิริคุตฺโต จ อ. นายสิริคุตด้วย ปาปุณึสุ บรรลุแล้ว

โสตาปตฺติผลํ ซึ่งโสดาปัตติผล ฯ เต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั้น วิปฺปกฺกิรึสุ หว่านแล้ว ธนํ ซึ่งทรัพย์ อตฺตโน ของ สพฺพํ ทั้งปวง พุทฺธสาสเน ในพระพุทธศาสนา ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา อุฏฺฐาย เสด็จลุกขึ้นแล้ว อาสนา จากพระอาสนะ อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร ฯ

ภิกฺขู อง ภิกษุ ท. กถํ ยังถ้อยคำว่า อโห โอ พุทฺธคุณา นาม ชื่อ อ. พระคุณของพระพุทธเจ้า ท. อจฺฉริยา เป็นพระคุณน่าอัศจรรย์ (โหนฺติ) ย่อมเป็น ปทุมานิ อ. ดอกปทุม ท. อุฏฺฐหึสุ ตั้งขึ้นแล้ว ภนฺทิตฺวา ทำลาย ขทิรงฺคารราสึ ซึ่งกองแห่งถ่านเพลิงของไม่ตะเคียน ตถารูปํ นาม ชื่ออันมีรูปอย่างนั้น อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสุํ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ธมฺมสภายํ ในธรรมสภา สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวัน ในเวลาเย็น ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ (อิติ) ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ปทุมานิ อ. ดอกปทุม ท. อุฏฺฐิตานิ ตั้งขึ้นแล้ว องฺคารราสิโต จากกองแห่งถ่านเพลิง มม เพื่อเรา พุทฺธภูตสฺส

ผู้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นแล้ว เอตรหิ ในกาลบัดนี้ ยํ ใด (ตํ มม เอตรหิ พุทฺธภูตสฺส องฺคารราสิโต ปทุมานํ อุฏฺฐิตตฺตํ) อ. ความที่แห่งดอกปทุม ท. เป็นดอกไม้ตั้งขึ้นแล้ว จากกองแห่งถ่านเพลิง เพื่อเรา ผู้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นแล้ว ในกาลบัดนี้นั้น อนจฺฉริยํ เป็นคุณชาติไม่น่าอัศจรรย์ (โหติ) ย่อมเป็น ปุพฺเพ ในกาลก่อน ตานิ ปทุมานิ ท. เหล่านั้น อุฏฺฐหึสุ ตั้งขึ้นแล้ว เม เพื่อเรา โพธิสตฺตภูตสฺสอปิ ผู้แม้เป็นพระโพธิสัตว์เป็นแล้ว วตฺตมานสฺส ผู้เป็นไปอยู่ ปเทสญาเณ ในญาณอันเป็นเครื่องแนะนำ อิติ ดังนี้ เตหิ ภิกฺขูหิ ยาจิโต ผู้อันภิกษุ ท. เหล่านั้นทูลวิงวอนแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (ตานิ ปทุมานิ) อ. ดอกปทุม ท. เหล่านั้น (อุฏฺฐหึสุ) ตั้งขึ้นแล้ว (เต) เพื่อพระองค์ (โพธิสตฺตภูตสฺส) ผู้เป็นพระโพธิสัตว์เป็นแล้ว (วตฺตมานสฺส) ผู้เป็นไปอยู่ (ปเทสญาเณ) ในญาณอันเป็นเครื่องแนะนำ กทา ในกาลไร ตุมฺเห อ. พระองค์ ท. อาจิกฺขถ ของจงตรัสบอก โน แก่ข้าพระองค์ ท. เถิด อิติ ดังนี้ อาหริตฺวา ทรงนำมาแล้ว อตีตํ วตฺถุํ ซึ่งเรื่องอันล่วงไปแล้ว วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ ตรัสให้พิสดารแล้ว ขทิรงฺคารชาตกํ ซึ่งชาดกอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วด้วยถ่านเพลิงแห่งไม้ตะเคียน อิมํ นี้ว่า

อหํ อ. เรา อุทฺธํปาโท ผู้มีเท้าในเบื้องบน อวํสิโร
ผู้มีหัวลง ปตามิ จะตก นิรยํ สู่เหว กามํ โดยแท้
อหํ อ. เรา น กริสฺสามิ จักไม่กระทำ อนริยํ กมฺมํ

ซึ่งกรรมอันมิใช่อริยะ หนฺท เอาเถิด ตฺวํ อ. ท่าน ปฏิคฺคห จงรับเอา ปิณฺฑํ ซึ่งก้อนข้าวเถิด อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้แล ฯ

เรื่องบุรุษคนใดคนหนึ่ง

๒๒. ๑๐๑/๑๗ ตั้งแต่ โส อวสฺสํ มยา คนฺตพฺพํ กุมุทุปฺปเลหิ เป็นต้นไป.

โส ปุริโส อ. บุรุษนั้น จินฺเตนฺโต คิดอยู่ว่า มยา อันเรา คนฺตพฺพํ พึงไป อวสฺสํ แน่แท้ อรุณวตี มตฺติกา นาม ชื่อ อ. ดินเหนียวอันมีสีเพียงดังว่าสีแห่งอรุณ สทฺธึ พร้อม กุมุทุปฺปเลหิ ด้วยดอกโกมุทและดอกอุบล ท. อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น นาคภวเน ในภพของนาค อหํ อ. เรา ลภิสฺสามิ จักได้ กุหึ ฐาเน ณ ที่ไหน อิติ ดังนี้ มรณภยภีโต ผู้กลัวแล้วแต่ภัยคือความตาย คนฺตฺวา ไปแล้ว เคหํ สู่เรือน อาห กล่าวแล้วว่า ภทฺเท แน่ะนางผู้เจริญ ภตฺตํ อ. ภัต เม เพื่อฉัน นิฏฺฐิตํ สำเร็จแล้วหรือ อิติ ดังนี้ฯ (ภริยา) อ. ภรรยา (อาห) กล่าวแล้วว่า สามิ ข้าแต่นาย (ภตฺตํ) อ. ภัต (เต) เพื่อท่าน (ติฏฺฐติ) ย่อมตั้งอยู่ อุทฺธนมตฺถเก บนที่สุดแห่งเตา อิติ ดังนี้ฯ โส ปุริโส อ. บุรุษนั้น ภตฺตํ อ. ภัต โอตรติ ย่อมข้ามลง ยาว เพียงใด อสกฺโกนฺโต ไม่อาจอยู่ สนฺธาเรตุํ เพื่ออันทรงไว้พร้อม ตาว เพียงนั้น อสกฺโกนฺโต ยังภรรยาให้นำไปแล้ว กญฺชิกํ ซึ่งน้ำข้าว อุฬุงฺเกน ด้วยกระบวย โอปิเฬตฺวา บีบลงแล้ว ภตฺตํ ซึ่งภัต อลฺลํเอว อันสดนั่นเทียว สทฺธึ กับ พยญฺชเนน ด้วยกัน ยถาลทฺเธน อันตนได้แล้วอย่างไร ปจฺฉึ ในกระเชา อาทาย ถือเอาแล้ว ปกฺขนฺโต แล่นไปแล้ว มคฺคํ สิ้นหนทาง โยชนิกํ อันประกอบด้วยโยชน์ ตสฺส ปุริสฺส เมื่อบุรุษนั้น คจฺฉนฺตสฺสเอว

ไปอยู่นั่นเทียว ภตฺตํ อ.ภัต ปกฺกํ เป็นภัตสุกแล้ว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

โส ปุริโส อ. บุรุษนั้น อปเนตฺวา นำไปปราศแล้ว ภตฺตํ ซึ่งภัต โถกํ หน่อยหนึ่ง อนุจฺฉิฏฺฐํ กตฺวา ว กระทำ ให้เป็นภัตไม่เป็นเดนเทียว ภุญฺชนฺโต บริโภคอยู่ ทิสฺวา เห็นแล้ว อทฺธิกํ ซึ่งบุคคลผู้เดินทางไกล เอกํ คนหนึ่ง (อาห) กล่าวแล้วว่า มยา อปนีตํ โถกํ อนุจฺฉิฏฺฐํ ภตฺตํเอว อ. ภัตอันไม่เป็นเดน หน่อยหนึ่ง อันข้าพเจ้านำไปปราศแล้วนั่นเทียว อตฺถิ มีอยู่ สามิ แน่ะนาย ตฺวํ อ. ท่าน คเหตฺวา ถือเอาแล้ว ภุญฺช จงบริโภคเถิด อิติ ดังนี้ ฯ โส อทฺธิโก อ. บุคคลผู้เดินทางไกลนั้น คณฺหิตฺวา ถือเอาแล้ว ภุญฺชิ บริโภคแล้ว ฯ อิตโรปิ ปุริโส อ. บุรุษแม้นอกนี้ ภุญฺชิตฺวา บริโภคแล้ว ขิปิตฺวา หว่านไปแล้ว ภตฺตมุฏฺฐึ ซึ่งกำแห่งภัต เอกํ กำหนึ่ง อุทเก ในน้ำ วิกฺขาเลตฺวา บ้วนแล้ว มุขํ ซึ่งปาก อนุสฺสาเวสิ ยังบุคคลให้สดับตามแล้ว ติกฺขตฺตุํ ๓ ครั้งว่า นาคา จ อ. เทวดา ท. ด้วย อธิวตฺถา ผู้อยู่ทับแล้ว นทีปเทเส ในประเทศแห่งแม่น้ำ อิมสฺมึ นี้ สุณนฺตุ จงฟัง วจนํ ซึ่งคำ เม ของข้าพเจ้า ราชา อ. พระราชา กตฺตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ อาณํ ซึ่งอาชญา มยฺหํ แก่ข้าเจ้า (หุตฺวา) เป็น มํ ยังข้าพเจ้า อาณาเปสิ ให้รู้ทั่วแล้ว (วจเนน) ด้วยคำว่า ตฺวํ อ. ท่าน อาหร จงนำมา อรุณวตีมตฺติกํ ซึ่งดินเหนียวอันมีสีเพียงดังว่าสีแห่งอรุณ สทฺธึ พร้อม กุมุทุปฺปเลหิ ด้วยดอกโกมุทและดอก

อุบล ท. อิติ ดังนี้ จ ก็ ภตฺตํ อ. ภัต เม อันข้าพเจ้า ทินฺนํ ให้แล้ว อทฺธิกมนุสฺสสฺส แก่มนุษย์ผู้เดินทางไกล ตํ ภตฺตํ อ. ภัตนั้น สหสฺสานิสํสํ เป็นภัตมีอานิสงส์อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยพัน (โหติ) ย่อมเป็น (ภตฺตํ) อ. ภัต (มยา) อันข้าพเจ้า ทินฺนํ ให้แล้ว มจฺฉานํ แก่ปลา ท. อุทเก ในน้ำ ตํ ภตฺตํ อ. ภัตนั้น ตานิสํสํ เป็นภัตมีอานิสงส์อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยร้อย (โหติ) ย่อมเป็น อหํ อ. ข้าพเจ้า เทมิ ย่อมให้ ปุญฺญผลํ ซึ่งผลแห่งบุญ เอตฺตกํ อันมีประมาณเท่านี้ กตฺวา กระทำ ปตฺตึ ให้เป็นส่วนบุญ ตุมฺหากํ แก่ท่าน ท. ตุมฺเห อ. ท่าน ท. อาหรถ จงนำมา อรุณวตีมตฺติกํ ซึ่งดินเหนียวอันมีสีเพียงดังว่าสีแห่งอรุณ สทฺธึ พร้อม กุมุทุปฺปเลหิ ด้วยดอกโกมุทและดอกอุบล ท. มยฺหํ แก่ข้าพเจ้า อิติ ดังนี้ สทฺเทน ด้วยเสียง มหนฺเตน อันดัง ฯ

นาคราชา อ. นาคผู้พระราชา อธิวตฺโถ ผู้อยู่ทับแล้ว ตตฺถ ปเทสสฺมึ ในประเทศนั้น สุตฺวา ฟังแล้ว สทฺทํ ซึ่งเสียง ตํ นั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก ตสฺส ปุริสสฺส ของบุรุษนั้น มหลฺลกเวเสน ด้วยเพศของบุรุษแก่ อาห กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน วเทสิ กล่าวแล้ว กึ วจนํ ซึ่งคำอะไร อิติ ดังนี้ ฯ โส ปุริโส อ. บุรุษนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว ตถาเอว เหมือนอยู่นั้นนั่นเทียว ปุนปิ แม้อีก (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ตฺวํ อ. ท่าน เทหิ จงให้ ปตฺตึ ซึ่งส่วนบุญ ตํ นั้น มยฺหํ แก่ข้าพเจ้า อิติ ดังนี้ (นาครญฺญา) อันนาคผู้พระราชา วุตฺเต กล่าวแล้ว อาห กล่าวแล้วว่า สามิ ข้าแต่นาย อหํ อ. ข้าพเจ้า เทมิ ย่อมให้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ตฺวํ อ. ท่าน เทหิ จงให้

อิติ ดังนี้ (นาครญฺญา) อันนาคผู้พระราชา วุตฺเต กล่าวแล้ว ปุนปิ แม้อีก อาห กล่าวแล้วว่า สามิ ข้าแต่นาย อหํ อ. ข้าพเจ้า เทมิ ย่อมให้ อิติ ดังนี้ ฯ โส นาคราชา อ. นาคผู้พระราชานั้น อาหรา-เปตฺวา ยังบุรุษให้นำมาแล้ว ปตฺตึ ซึ่งส่วนบุญ วาเร สิ้นวาระ ท. เทฺว ๒ ตโย ๓ เอวํ อย่างนี้ อทาสิ ได้ให้แล้ว อรุณวตีมตฺติกํ ซึ่งดินเหนียว อันมีสีเพียงดังว่าสีแห่งอรุณ สทฺธึ พร้อม กุมุทุปฺปเลหิ ด้วยดอกโกมุท และดอกอุบล ท. ฯ

๒๓. ๑๐๖/๑๙ ตั้งแต่ อตีเต วีสติวสฺสสหสฺสายุเกสุ มนุสฺเสสุ เป็นต้นไป.

(ภควา) อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า (อาห) ตรัสแล้วว่า อตีเต กาเล ในกาลอันล่วงไปแล้ว มนุสฺเสสุ ครั้นเมื่อมนุษย์ ท. วีสติวสฺส-สหสฺสายุเกสุ ผู้มีอายุมีพันแห่งปี ๒๐ เป็นประมาณ (สมาเนสุ) มีอยู่ ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า กสฺสโป ทรงพระนามว่ากัสสปะ อุปฺปชฺชิตฺวา ทรงอุบัติแล้ว โลเก ในโลก จรมาโน เสด็จเที่ยวไปอยู่ จาริกํ สู่ที่จาริก สทฺธึ พร้อม ขีณาสวสหสฺเสหิ ด้วยพันแห่งพระขีณาสพ ท. วีสติยา ๒๐ อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว พาราณสึ สู่เมืองพาราณสี ฯ พาราณสีวาสิโน ชนา อ.ชน ท. ผู้มีปกติอยู่ในเมืองพาราณสี เทฺวปิ ๒ คนบ้าง ตโยปิ ๓ คนบ้าง พหุตราปิ มากกว่าบ้าง หุตฺวา เป็น เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน อาคนฺตุกทานํ ยังทานเพื่ออาคันตุกะ

ปวตฺตยึสุ ให้เป็นไปแล้ว ฯ ตทา ในกาลนั้น เสฏฺฐิปุตฺตา อ. บุตร
ของเศรษฐี ท. จตฺตาโร ๔ จตฺตาฬีสโกฏิวิภวา ผู้มีโภคะอันบุคคลพึง
เสวยมีโกฏิ ๔๐ เป็นประมาณ พาราณสิยํ ในเมืองพาราณสี สหายกา
เป็นผู้เป็นสหายกัน อเหสุํ ได้เป็นแล้ว ฯ เต เสฏฺฐิปุตฺตา อ. บุตรของ
เศรษฐี ท. เหล่านั้น มนฺตยึสุ ปรึกษากันแล้วว่า พหุธนํ อ. ทรัพย์
อันมาก (อตฺถิ) มีอยู่ เคเห ในเรือน อมฺหากํ ของเรา ท. มยํ อ.เรา
ท. กโรม จะกระทำ กึ ซึ่งอะไร เตน ธเนน ด้วยทรัพย์นั้น อิติ ดังนี้ ฯ

พุทฺเธ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้า เวรูเป ผู้มีรูปอย่างนี้ จรมาเน
เสด็จเที่ยวไปอยู่ จาริกํ สู่ที่จาริก เตสุ เสฏฺฐิปุตฺเตสุ ในบุตรของเศรษฐี
ท. เหล่านั้นหนา เอโก เสฏฺฐิปุตฺโต อง บุตรของเศรษฐีคนหนึ่ง อวตฺวา
ไม่กล่าวแล้วว่า มยํ อ. เรา ท. ทสฺสาม จักถวาย ทานํ ซึ่งทาน มยํ
อ. เรา ท. กริสฺสาม จักกระทำ ปูชํ ซึ่งการบูชา มยํ อ. เรา ท. รกฺขิสฺสาม
จักรักษา สีลํ ซึ่งศีล อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า
มยํ อ. เรา ท. ปิวนฺตา ดื่มอยู่ สุรํ ซึ่งสุรา ติขิณํ อันกล้า ขาทนฺตา
เคี้ยวกินอยู่ มธุรมํสํ ซึ่งเนื้ออันอร่อย วิจริสฺสาม จักเที่ยวไป อิทํ
ชีวตํ อ. ชีวิตนี้ อมฺหากํ ของเรา ท. สผลํ เป็นธรรมชาติเป็นไปกับ
กับผล (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ตาว ก่อน ฯ อปโร เสฏฺฐิปุตฺโต
อ. บุตรของเศรษฐีคนอื่นอีก อาห กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า มยํ อ. เรา
ท. ภุญฺชนฺตา บริโภคอยู่ คนฺธสาลิตณฺฑุลภตฺตํ ซึ่งภัตแห่งข้าวสาร
แห่งข้าวสาลีอันหอม ติวสฺสิกํ อันบุคคลเก็บไว้ตลอดปี ๓ นานคฺครเสหิ
ด้วยรสอันเลิศต่าง ๆ ท. วิจริสฺสาม จักเที่ยวไป อิติ ดังนี้ ฯ อปโร

เสฏฺฐิปุตฺโต อ. บุตรของเศรษฐีคนอื่นอีก อาห กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า มยํ อ. เรา ท. ปาจาเปตฺวา ยังบุคคลให้ทอดแล้ว ขชฺชวิกตึ ซึ่งชนิดแห่งของเคี้ยว นานปฺปการํ อันมีประการต่าง ๆ ขาทนฺตา เคี้ยวกินอยู่ วิจริสฺสาม จักเที่ยวไป อิติ ดังนี้ ฯ อปโร เสฺฐิปุตฺโต อ. บุตรของเศรษฐีคนอื่นอีก อาห กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า สมฺม แน่ะสหาย มยํ อ. เรา ท. น กริสฺสาม จักไม่กระทำ กิญฺจิ กมฺมํ ซึ่งการงานอะไร ๆ อญฺญํปิ แม้อื่น อิตฺถิโย อ. หญิง ท. (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. เรา ท. ทสฺสาม จักให้ ธนํ ซึ่งทรัพย์ อิติ ดังนี้ (อมฺเหหิ) อันเรา ท. วุตฺเต กล่าวแล้ว อนิจฺฉมานา นาม ชื่อว่าไม่ปรารถนาอยู่ นตฺถิ ย่อมไม่มี ตสฺมา เพราะเหตุนั้น มยํ อ. เรา ท. ปโยเชตฺวา ประกอบแล้ว ธนํ ซึ่งทรัพย์ ปโลเภตฺวา ประเล้าประโลมแล้ว กริสฺสาม จักกระทำ ปรทาริกกมฺมํ ซึ่งกรรมอันบุคคลพึงกระทำด้วยทาระของบุรุษอื่น อิติ ดังนี้ ฯ

สพฺเพ เสฏฺฐิปุตฺตา อ. บุตรของเศรษฐี ท. ทั้งปวง (สมฺปฏิจฺฉิตฺวา) รับเอาพร้อมแล้วว่า สาธุ อ.ดีละ สาธุ อ. ดีละ อิติ ดังนี้ อฏฺฐํสุ ได้ตั้งอยู่แล้ว กถาย ในถ้อยคำ ตสฺส เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ของบุตรของเศรษฐีนั้น ฯ เต เสฏฺฐิปุตฺตา อ. บุตรของเศรษฐี ท. เหล่านั้น เปเสตฺวา ส่งไปแล้ว ธนํ ซึ่งทรัพย์ อิตฺถีนํ เพื่อหญิง ท. อภิรูปานํ ผู้มีรูปงาม ปฏฺฐาย จำเดิม ตโต กาลโต แต่กาลนั้น กตฺวา กระทำแล้ว ปรทาริกกมฺมํ ซึ่งกรรมอันบุคคลพึงกระทำด้วยทาระของบุรุษอื่น วีสติวสฺสสหสฺสาน ตลอดพันแห่งปี ๒๐ ท. กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ

ซึ่งกาละ นิพฺพตฺตา บังเกิดแล้ว อวีจิมหานิรเย ในนรกใหญ่ชื่อว่า อเวจี ฯ เต เสฏฺฐิปุตฺตา อ. บุตรของเศรษฐี ท. เหล่านั้น ปจิตฺวา ไหม้แล้ว นิรเย ในนรก พุทฺธนฺตรํ สิ้นพุทธันดร เอกํ หนึ่ง กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ ตตฺถ นิรเย ในนรกนั้น นิพฺพตฺติตฺวา บังเกิดแล้ว โลหกุมฺภิยา ในโลหกุมภี สฏฺฐิโยชนิกาย อันประกอบด้วยโยชน์ ๖๐ ปกฺกาวเสเสน วิปาเกน เพราะผลอันเหลือลงจากกรรมอันเผล็ดผลแล้ว ปตฺวา ถึงแล้ว เหฏฺฐิมตลํ ซึ่งพื้นอันมีภายใต้ วสฺส-สหสฺเสหิ โดยพันแห่งปี ท. ตึสาย ๓๐ ปตฺวา ถึงแล้ว กุมฺภิมุขํ ซึ่งปากแห่งหม้อ วสฺสสหสฺเสหิ โดยพันแห่งปี ท. ตึสาย ๓๐ ปุน อีก วตฺตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกล่าว คาถํ ซึ่งคาถา เอเกกํ คาถาหนึ่งคาถาหนึ่ง หุตฺวา เป็น อสกฺโกนฺตา เมื่อไม่อาจ วตฺตุํ เพื่ออันกล่าว วตฺวา กล่าวแล้ว อกฺขรํ ซึ่งอักษร เอเกกํ อักษรหนึ่งอักษรหนึ่ง ปริวตฺติตฺวา เป็นไปรอบแล้ว ปวิฏฺฐา เข้าไปแล้ว กุมฺภึเอว สู่กุมภีนั่นเทียว ปุน อีก มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร ตฺวํ อ. พระองค์ วเทหิ จงกล่าวเถิด กึสทฺโท นาม ชื่อ อ. เสียงอะไร เต อันพระองค์ สุโต ทรงสดับแล้ว ปฐมํ ก่อน อิติ ดังนี้ ฯ

(ราชา) อ. พระราชา (อาห) ทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สทฺโท อ. เสียงว่า ทุ อิติ ดังนี้ (มยา) อันหม่อมฉัน (สุโต) สดับแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา ทสฺเสนฺโต เมื่อจะทรงแสดง เตน สตฺเตน อปริปุณฺณํ กตฺวา วุตฺตคาถํ ซึ่งคาถาอันอันสัตว์นั้นกล่าวแล้ว กระทำให้เป็นคาถาไม่เต็มรอบแล้ว กตฺวา

ทรงกระทำ ปริปุณฺณํ ให้เป็นคาถาเต็มรอบแล้ว อาห ตรัสแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า

โน อง เรา ท. เอสํ เหล่าใด โภเคสุ ครั้นเมื่อ
โภคะ ท. วิชฺชมาเนสุ มีอยู่ น ททามฺห เส ไม่
ถวายแล้วสิ (ทานํ) ซึ่งทาน น อกมฺห ไม่ได้
กระทำแล้ว ทีปํ ซึ่งเกาะ อตฺตโน เพื่อตน (เต
มยํ) อ. เรา ท. เหล่านั้น อชีวิมฺหา ได้เป็นอยู่แล้ว
ทุชฺชีวิตํ เป็นอยู่อย่างลำบาก อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น (สตฺถา) อ. พระศาสดา ปกาเสตฺวา ครั้งทรงประกาศแล้ว อตฺถํ ซึ่งเนื้อความ อิมิสฺสา คาถาย แห่งพระคาถานี้ รญฺโญ แก่พระราชา ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร ทุติยสทฺโท อ. เสียงที่ ๒ เต อันพระองค์ (สุโต) ทรงสดับแล้ว (กึ) อย่างไร ตติยสทฺโท อ. เสียงที่ ๓ (เต) อันพระองค์ (สุโต) ทรงสดับแล้ว (กึ) อย่างไร จตุตฺถสทฺโท อ. เสียงที่ ๔ (เต) อันพระองค์ สุโต ทรงสดับแล้ว (กึ) อย่างหร อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า (สทฺโท) อ. เสียง (มยา) อันหม่อมฉัน (สุโต) สดับแล้ว เอวํ นาม ชื่ออย่างนี้ อิติ ดังนี้ (รญฺญา) อันพระราชา วุตฺเต ทูลแล้ว อวเสสํ คาถํ ปริปูเรนฺโต เมื่อจะทรงยังคาถาอันเหลือลงให้เต็มรอบ อาห ตรัสแล้วว่า

วสฺสสหสฺสานิ อ. พันแห่งปี ท. สฏฺฐี ๖๐ (อมฺหากํ)
เมื่อเรา ท. (อคฺคินา) อันไฟ ปจฺจมานานํ ไหม้อยู่

นิรเย ในนรก ปริปุณฺณานิ เต็มรอบแล้ว สพฺพโส โดยประการทั้งปวง อนฺโต อ. ที่สุด ภวิสฺสติ จักมี กทา ในกาลไร อนฺโต อ. ที่สุด นตฺถิ ย่อมไม่มี อนฺโต อ. ที่สุด (ภวิสฺสติ) จักมี กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน อนฺโต อ. ที่สุด น ปฏิทิสฺสติ ย่อม ไม่ปรากฏเฉพาะ มาริสา แน่ะท่านผู้เช่นกับด้วยเรา ท. หิ เพราะว่า ปาปํ กมฺมํ อ. กรรมอันลามก มม จ อันเราด้วย ตุยฺหํ จ อันท่านด้วย ปกตํ กระทำ ไว้ก่อนแล้ว ตทา ในกาลนั้น โส อหํ อ. เรานั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว อิโต ฐานโต จากที่นี้ ลทฺธาน ได้ แล้ว โยนึ ซึ่งกำเนิด มานุสึ อันเป็นของมีอยู่ของ มนุษย์ วทญฺญู ผู้รู้ซึ่งคำอันยาจกจะพึงกล่าว สีลสมฺปนฺโน ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล กาหามิ จักกระทำ กุสลํ ซึ่งกุศล พหุํ ให้มาก นูน แน่ อิติ ดังนี้ ฯ

(สตฺถา) อ. พระศาสดา วตฺวา ครั้นตรัสแล้ว คาถา ซึ่งคาถา ท. อิมา เหล่านี้ ปฏิปาฏิยา ตามลำดับ ปกาเสตฺวา ทรงประกาศแล้ว อตฺถํ ซึ่งเนื้อความ อาห ตรัสแล้วว่า มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร เต จตฺตาโร ชนา อ. ชน ท. ๔ เหล่านั้น วตฺตุกามา ผู้ใคร่เพื่ออันกล่าว คาถํ ซึ่งถาถา เอเกกํ คาถาหนึ่งคาถาหนึ่ง อสกฺโกนฺตา เมื่อไม่อาจ วตฺตุํ เพื่ออันกล่าว วตฺวา กล่าวแล้ว อกฺขรํ ซึ่งอักษร เอเกกํเอว ตัวหนึ่งตัวหนึ่งนั่นเทียว ปวิฏฺฐา เข้าไปแล้ว ตํ โลหกุมฺภึเอว สู่

โลหกุมภีนั้นนั่นเทียว ปุน อีก อิติ โข ด้วยประการฉะนี้แล อิติ ดังนี้ ฯ

กิร ได้ยินว่า เต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั้น เหฏฺฐา ภสฺสนิตาเอว พลัดตกไปอยู่ ในภายใต้นั่นเทียว ปฏฺฐาย จำเดิม รญฺญา ปเสนทิโกสเลน ตสฺส สทฺทสฺส สุตกาลโต แต่กาลแห่งเสียงนั้น อันพระราชาพระนาม ว่าปเสนทิโกศล ทรงสดับแล้ว น อติกฺกมุติ ย่อมไม่ก้าวล่วง วสฺสสหสฺสํ ซึ่งพันแห่งปี เอกํ หนึ่ง อชฺชอปิ แม้ในวันนี้ ฯ มหาสํเวโค อ. ความสังเวชอันใหญ่ อุปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว รญฺโญ แก่พระราชา สุตฺวา เพราะทรงสดับ ตํ เทสนํ ซึ่งเทศนานั้น ฯ

โส ราชา อ. พระราชานั้น จินฺเตตฺวา ทรงดำริแล้วว่า ปรทาริกกมฺมํ นาม ชื่อ อ. กรรมอันบุคคลพึงกระทำด้วยทาระของบุรุษอื่น อิทํ นี้ ภาริยํ วต เป็นกรรมหนักหนอ (โหติ) ย่อมเป็น กิร ได้ยินว่า (ชนา) อ. ชน ท. ปจิตฺวา ไหม้แล้ว อวีจินิรเย ในนรกชื่อว่าอเวจี เอกํ พุทฺธนฺตรํ สิ้นพุทธันดรหนึ่ง จุตา เคลื่อนแล้ว ตโต อวีจินิรยโต จากนรกชื่อว่าอเวจีนั้น นิพฺพตฺติตฺวา บังเกิดแล้ว โลหกุมฺภิยา ใน โลหกุมภี สฏฺฐิโยชนิกาย อันประกอบด้วยโยชน์ ๖๐ ปจิตฺวา ไหม้แล้ว ตตฺถ โลหกุมฺภิยา ในโลหกุมภีนั้น สฏฺฐิวสฺสหสฺสานิ สิ้นพันแห่งปี ๖๐ ท. มุจฺจนกาโล อ. กาลอันเป็นที่พ้น ทุกฺขา จากทุกข์ น ปญฺญายติ ย่อมไม่ปรากฏ เตสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านั้น เอวํปิ แม้อย่างนี้ อหํปิ แม้ อ. เรา กตฺวา กระทำแล้ว สิเนหํ ซึ่งความสิเนหา ปรทาเร ในทาระของบุรุษอื่น น ลภึ ไม่ได้แล้ว นิทฺทํ ซึ่งความหลับ สพฺพรตฺตึ ตลอดราตรีทั้งปวง อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ. เรา น พนฺธิสฺสามิ จักไม่ผูก

มานสํ ซึ่งฉันทะอันมีในใจ ปรทาเร ในทาระของบุรุษอื่น ปฏฺฐาย จำเดิม อิโต กาลโต แต่กาลนี้ อิติ ดังนี้ อาห กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รตฺติยา ทีฆภาโว อ. ความที่แห่งราตรีเป็นราตรียาว มยา อันหม่อมฉัน ญาโต ทราบแล้ว อชฺช ในวันนี้ อิติ ดังนี้ ตถาคตํ กะพระตถาคต ฯ

โสปิ ปุริโส อ. บุรุษแม้นั้น นิสินฺโน นั่งแล้ว ตตฺถเอว ฐเน ในที่นั้นนั่นเทียว สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ กถํ ซึ่งถ้อยคำนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า พลวปฺปจฺจโย อ. ปัจจัยอันมีกำลัง เม อันเรา ลทฺโธ ได้แล้ว อิติ ดังนี้ อาห กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รตฺติยา ทีฆภาโว อ. ความที่แห่งราตรีเป็นราตรียาว รญฺญา อันพระราชา ญาโต ทรงทราบแล้ว อชฺช ในวันนี้ ตาว ก่อน ปน ส่วนว่า อหํ อ. ข้าพระองค์ อญฺญาสึ ได้ทราบแล้ว โยชนสฺส ทีฆภาวํ ซึ่งความที่แห่งโยชน์เป็นที่ไกล สยํเอว เองนั่นเทียว หีโย วันวาน อิติ ดังนี้ สตฺถารํ กะพระศาสดา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สํสนฺเทตฺวา ทรงเทียบเคียงแล้ว กถํ ซึ่งถ้อยคำ ทฺวินฺนํปิ ชนานํ ของชน ท. แม้ ๒ วตฺวา ตรัสแล้วว่า รตฺติ อ. ราตรี เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลบางคน ทีฆา เป็นธรรมชาติยาว โหติ ย่อมเป็น โยชนํ อ. โยชน์ เอกจฺจสฺส ปุคฺคสฺส ของบุคคลบางคน ทีฆํ เป็นโยชน์ไกล โหติ ย่อมเป็น ปน ส่วนว่า สํสาโร อ. สงสาร พาลสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้เป็นพาล ทีโฆ เป็นสภาพยาว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงแสดง

ธมฺมํ ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

รตฺติ อ. ราตรี ชาครโต ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้ตื่นอยู่ ทีฆา เป็นธรรมชาติยาว (โหติ) ย่อมเป็น โยชนํ อ. โยชน์ สนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้ล้าแล้ว ทีฆํ เป็นโยชน์ไกล (โหติ) ย่อมเป็น สํสาโร อ. สงสาร พาลานํ ชนานํ ของชน ท. ผู้เป็นพาล อวิชานตํ ผู้ไม่รู้แจ้งอยู่ สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรม ทีโฆ เป็นสภาพยาว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า รตฺติ นาม ชื่อ อ. ราตรี เอสา นั่น ติยามมตฺตา ว เป็นธรรมชาติมียาม ๓ เป็นประมาณเทียว (โหติ) ย่อมเป็น ปน แต่ว่า (รตฺติ) อ. ราตรี ชาครนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลผู้ตื่นอยู่ ทีฆา เป็นธรรมชาติยาว โหติ ย่อมเป็น คือว่า ขายติ ย่อมปรากฏ ทิคุณติคุณา วิย หุตฺวา เป็นเป็นราวกะว่าคูณด้วยสองและคูณด้วยสาม (ปุคฺคโล) อ. บุคคล อตฺตานํ มฺกุณสงฺฆสฺส ภตฺตํ กตฺวา ยาว สุริยุคฺคมนา สมฺปริวตฺตกํ เสมาโน มหากุสีโตปิ ผู้เกียจคร้านมาก ผู้กระทำซึ่งตนให้เป็นอาหารของหมู่แห่งเรือด นอนกลิ้งเกลือกอยู่ เพียงใดแต่อันขึ้นไปแห่งพระอาทิตย์ก็ดี สุโภชนํ ภุญฺชิตฺวา สิริสยเน สยมาโน กามโภคีปิ ผู้บริโภคซึ่งกามโดยปกติ ผู้บริโภคแล้วซึ่งโภชนะอันดี นอนอยู่ บนที่เป็นที่นอนอันเป็นสิริก็ดี น ชานาติ ย่อมไม่รู้ ตสฺสา รตฺติยา ทีฆภาวํ ซึ่งความที่แห่งราตรีนั้น เป็นธรรมชาติยาว ปน ส่วนว่า

สพฺพรตฺตึ ปธานํ ปทหนฺโต โยคาวจโร จ อ. พระโยคาวจร เริ่มตั้งอยู่ ซึ่งความเพียร ตลอดราตรีทั้งปวงด้วย (สพฺพรตฺตึ) ธมฺมกถํ กเถนฺโต ธมฺมกถิโก จ อ. พระธรรมกถึก กล่าวอยู่ ซึ่งธรรมกถา ตลอดราตรีทั้งปวงด้วย (สพฺพรตฺตึ) อาสนสมีเป นิสีทิตฺวา ธมฺมํ สุณนฺโต ปุคฺคโล จ อ. บุคคล ผู้นั่งแล้ว ในที่ใกล้แห่งอาสนะ ฟังอยู่ ซึ่งธรรม ตลอดราตรีทั้งปวงด้วย สีสโรคาทีหิ โรเคหิ ผุฏฺโฐ วา หตฺถปาทจฺเฉทาทีนิ ทุกฺขการณานิ ปตฺโต วา เวทนาภิภูโต ปุคฺคโล จ อ. บุคคล ผู้อันโรค ท. มีโรคในศีรษะเป็นต้น ถูกต้องแล้วหรือ หรือว่าผู้ถึงแล้ว ซึ่งเหตุแห่งทุกข์ ท. มีการตัดซึ่งมือและเท้าเป็นต้น ผู้อันเวทนาครอบงำแล้วด้วย รตฺตึ มคฺคปฏิปนฺโน อทฺธิโก ปุคฺคโล จ อ. บุคคล ผู้เดินไปสู่ทางไกล ผู้ดำเนินไปแล้ว สู่หนทาง ตลอดราตรีด้วย ชานาติ ย่อมรู้ (ตสฺสา รตฺติยา ทีฆภาวํ) ซึ่งความที่แห่งราตรีนั้น เป็นธรรมชาติยาว (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า ทีฆา อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โยชนํปิ แม้ อ.โยชน์ จตุคฺคาวุตมตฺตํเอว เป็นโยชน์มีคาวุต ๔ เปนประมาณนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น ปน แต่ว่า (โยชนํ) อ.โยชน์ (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคล สนฺตสฺส ผู้ล้าแล้ว คือว่า กิลนฺตสฺส ผู้ลำบากแล้ว ทีฆํ เป็นโยชน์ไกล โหติ ย่อมเป็น คือว่า ขายติ ย่อมปรากฏ ทฺวิคุณํ ติคุณํ วิย (หุตฺวา) เป็นเป็นราวกะว่าคูณด้วยสองคูณด้วยสาม หิ จริงอยู่ (ปุคฺคโล) อ. บุคคล สกลทิวสํ มคฺคํ คนฺตฺวา กิลนฺโต ผู้ไปแล้ว สู่หนทาง ตลอดวันทั้งสิ้น

ลำบากแล้ว ทิสฺวา เห็นแล้ว อาคจฺฉนฺตํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลผู้มาอยู่ ปฏิปถํ สู่ทางกลับ ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้วว่า คาโม อ. บ้าน ปุรโต ข้างหน้า กีวทูโร เป็นบ้านไกลเพียงใด (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า โยชนํ อ. โยชน์ อิติ ดังนี้ (เตน ปุคฺคเลน) อันบุคคลนั้น วุตฺเต กล่าวแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว โถกํ หน่อยหนึ่ง ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้ว อปรํปิ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลแม้อื่นอีก (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า โยชนํ อ. โยชน์ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลแม้ยื่นอีก (วจเน) ครั้นแม้นั้น วุตฺเต กล่าวแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว โถกํ หน่อยหนึ่ง ปุน อีก ปุจฺฉติ ย่อมถาม อปรํปิ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลแม้อื่นอีก โสปิ ปุคฺคโล อ. บุคคลแม้นั้น วทติ ย่อมกล่าวว่า โยชนํ อ. โยชน์ อิติ ดังนี้ เต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั้น (เตน อทฺธิเกน) ปุจฺฉิตปุจฺฉิตา ผู้อันบุคคลผู้เดินไปสู่ทางไกลนั้นถามแล้วและถามแล้ว วทนฺติ ย่อมกล่าวว่า โยชนํ อ. โยชน์ อิติ ดังนี้ (โส อทฺธิโก) อ. บุคคลผู้เดินไปสู่ทาไกลนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า โยชนํ อ. โยชน์ อิทํ นี้ ทีฆํ วต เป็นโยชน์ไกลหนอ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ มญฺญติ ย่อมสำคัญ เอกํ โยชนํ ซึ่งโยชน์หนึ่ง เทฺว ตีณิ โยชนานิ วิย ราวกะ อ. โยชน์ ท. ๒,๓ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า โยชนํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปน ส่วนว่า สํสาโร อ. สงสาร (ชนานํ) ของชน ท. พาลานํ ผู้เป็นพาล อชานนฺตานํ ผู้ไม่รู้อยู่ อิธโลกปรโลกตฺถํ ซึ่งประโยชน์ในโลกนี้และโลกในเบื้องหน้า คือว่า อสกฺโกนฺตานํ ผู้ไม่อาจอยู่ กาตุํ เพื่ออันกระทำ ปริยนฺตํ ซึ่งที่สุดรอบ สํสารวฏฺฏสฺส แห่ง

สังสารวัฏ อวิชานตํ ผู้ชื่อว่าไม่รู้แจ้งอยู่ (อริยา) อ. พระอริยเจ้า ท. ญตฺวา ทราบแล้ว สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรม สตฺตตฺตึสโพธิปกฺขิกาทิเภทํ อันต่างด้วยธรรมมีธรรมอันมีในฝักฝ่ายแห่งพระปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ ๓๗ เป็นต้น ยํ ใด กโรนฺติ ย่อมกระทำ อนฺตํ ซึ่งที่สุด สํสารสฺส แห่งสงสาร ตํ สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรมนั้น ทีโฆ นาม ชื่อว่า เป็นสภาพยาว โหติ ย่อมเป็น หิ จริงอยู่ โส สํสาโร อ. สงสารนั้น ทีโฆ นาม ชื่อว่าเป็นสภาพยาว อตฺตโน ธมฺมตายเอว ตามธรรมดาของตนนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น จ จริงอยู่ เอตํ วจนํ อ. พระดำรัสนี้ว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. สํสาโร อ. สงสาร อยํ นี้ อนมตคฺโค เป็นสภาพมีเบื้องต้นและที่สุดอันใคร ๆ ไปตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว (โหติ) ย่อมเป็น ปุพฺพา อ.เบื้องต้น โกฏิ อ. ที่สุด น ปญฺญายติ ย่อมไม่ปรากฏ อิติ ดังนี้ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํปิ แม้ตรัสแล้ว ปน แต่ว่า (สํสาโร) อ. สงสาร พาลานํ ชนานํ ของชน ท. ผู้เป็นพาล อสกฺโกนฺตานํ ผู้ไม่อาจอยู่ กาตุํ เพื่ออันกระทำ ปริยนฺตํ ซึ่งที่สุดรอบ อติที่โฆเอว เป็นสภาพยาวยิ่งนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า พาลานํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

๒๔. ๑๑๒/๑๙ ตั้งแต่ อถ นํ สา อาห กึ มยฺหํ ตยิ เป็นต้นไป.

อถ ครั้งนั้น สา เทวี อ. พระเทวีนั้น อาห ทูลแล้วว่า กึ ปโยชนํ อ. ประโยชน์อะไร มยฺหํ ของหม่อมฉัน ปฏิพทฺธํ เนื่องเฉพาะ

แล้ว ตยิ ในพระองค์ ปน ก็ สามิโก อ. พระสวามี เม ของหม่อมฉัน อยํ นี้ ทาตา เป็นผู้ประทาน อิสฺสริยสฺส ซึ่งความเป็นใหญ่ (โหติ) ย่อมเป็น อหํ อ. หม่อมฉัน อวนฺทิตฺวา ไม่ถวายบังคมแล้ว อิมํ สามิกํ ซึ่งพระสวามีนี้ วนฺทิสฺสามิ จักถวายบังคม ตํ ซึ่งพระองค์ กสฺมา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ นํ ราชานํ กะพระราชานั้น ฯ รุกฺขเทวตา อ. รุกขเทวดา ตสฺส ชนสฺส เมื่อชนนั้น ปสฺสนฺตสฺสเอว เห็นอยู่นั่นเทียว วตฺวา กล่าวแล้วว่า ภทฺเท ข้าแตพระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น ภทฺเท ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น อิติ ดังนี้ ปูเชสิ บูชาแล้ว ตํ เทวึ ซึ่งพระเทวีนั้น ปุปฺผมุฏฺฐินา ด้วยกำแห่งดอกไม้ ฯ ราชา อ. พระ-ราชา อาห ตรัสแล้ว ปุน อีกว่า สเจ ถ้าว่า ตฺวํ อ. ท่าน น วนฺทสิ ย่อมไม่ไหว้ มํ ซึ่งเราไซร้ ตฺวํ อ. ท่าน น วนฺทสิ ย่อมไม่ไหว้ เทวตํ ซึ่งเทวดา มหานุภาวํ ผู้มีอานุภาพอันมาก เอวํ อย่งนี้ รชฺชสิริทายิกํ ผู้ให้ซึ่งสิริในความเป็นแห่งพระราชา มยฺหํ ของเรา กสฺมา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ ฯ (เทวี) อ. พระเทวี (อาห) ทูลแล้วว่า มหาราช ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ราชาโน อ. พระราชา ท. ตยา อันพระองค์ ฐตฺวา ทรงดำรงอยู่แล้ว ปุญฺญ ในบุญ อตฺตโน ของพระองค์ คหิตา ทรงจับแล้ว (ราชาโน) อ. พระราชา ท. เทวตาย อันเทวดา คเหตฺวา จับแล้ว ทินฺนา ถวายแล้ว น หามิได้ อิติ ดังนี้ ฯ เทวตา อ. เทวดา วตฺวา ทูลแล้วว่า ภทฺเท ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น ภทฺเท ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น อิติ ดังนี้ ปูเชสิ บูชาแล้ว

ตํ เทวึ ซึ่งพระเทวีนั้น ตถาเอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ปุนปิ แม้อีก ฯ

สา เทวี อ.พระเทวีนั้น อาห ทูลแล้วว่า ตฺวํ อ. พระองค์ วเทสิ ตรัสแล้วว่า ราชาโน อ. พระราช ท. เอตฺตกา ผู้มีประมาณเท่านี้ เทวตาย อันเทวดา คเหตฺวา จับแล้ว ทินฺนา ถวายแล้ว เม แก่เรา อิติ ดังนี้ อิทานิ ในกาลนี้ รุกฺโข อ. ต้นไม้ อคฺคินา อันไฟ ทฑฺโฒ ไหม้แล้ว วามปสฺเส ที่ข้างเบื้องซ้าย อุปริ ในเบื้องบน เทวตาย แห่งเทวดา เต ของพระองค์ สา เทวดา อ. เทวดานั้น น อสกฺขิ ไม่ได้อาจแล้ว ตํ อคฺคึ นิพฺพาเปตุํ เพื่ออันยังไฟนั้นให้ดับ กสฺมา เพราะเหตุอะไร ยทิ ผิว่า (เทวดา) อ. เทวดา (เต) ของพระองค์ มหานุภาวา เป็นผู้มีอานุภาพอันมาก เอวํ อย่างนี้ (โหติ) ย่อมเป็นไซร้ อิติ ดังนี้ ราชานํ กะพระราชา ปุน อีก ฯ เทวดา อ. เทวดา วตฺวา ทูลแล้วว่า ภทฺเท ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น ภทฺเท ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ เอวํ อ. อย่างนั้น อิติ ดังนี้ ปูเชสิ บูชาแล้ว ตํ เทวึ ซึ่งพระเทวีนั้น ตถาเอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ปุนปิ แม้อีก ฯ สา เทวี อ. พระเทวีนั้น กถยมานา จิตา ประทับยืนตรัสอยู่แล้ว โรติ จเอว ทรงกันแสงแล้วด้วยนั่นเทียว หสิ จ ทรงหัวเราะแล้วด้วย ฯ อถ ครั้งนั้น ราชา อ.พระราชา อาห ตรัสแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน อุมฺมตฺติกา เป็นผู้เป็นบ้า อสิ ย่อมเป็น กึ หรือ อิติ ดังนี้ นํ เทวึ กะพระเทวีนั้น ฯ (เทวี) อ. พระเทวี (อาห) ตรัสแล้วว่า เทว ข้าแต่สมมุติเทพ ตฺวํ อ. พระองค์ วเทสิ ตรัสแล้ว เอวํ อย่างนี้ กสฺมา

เพราะเหตุอะไร มาทิสิโย อิตฺถิโย อ. หญิง ท. ผู้เช่นกับด้วยหม่อมฉัน อุมฺมตฺติกา เป็นผู้เป็นบ้า โหนฺติ ย่อมเป็น น หามิได้ อิติ ดังนี้ ฯ (ราชา) อ. พระราชา (อาห) ตรัสแล้วว่า อถ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่ ตฺวํ อ. ท่าน โรทสิ จเอว ย่อมกันแสงด้วยนั่นเทียว หสิ จ หัวเราะแล้วด้วย กึการณา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ ฯ

(เทวี) อ. พระเทวี วตฺวา ทูลแล้วว่า มหาราช ข้าแต่มหาราชเจ้า ตฺวํ อ. พระองค์ สุณาหิ จงทรงสดับเถิด หิ ก็ อตีเต กาเล ในกาลอันล่วงไปแล้ว อหํ อ. หม่อมฉัน กุลธีตา เป็นกลุธิดา หุตฺวา เป็นวสนฺตี อยู่ ปติกุเล ในตระกูลของผัว ทิสฺวา เห็นแล้ว ปาหุนํ ซึ่งแขก สหายกํ ผู้เป็นสหาย สามิกสฺส ของสามี อาคตํ ผู้มาแล้ว ปจิตุกามา ผู้ใคร่เพื่ออันหุง ภตฺตํ ซึ่งภัต ตสฺส ปาหุนกสิส เพื่อแขกนั้น ทตฺวา ให้แล้ว กหาปณํ ซึ่งกหาปณะ ทาสิย แก่นางทาสี (วจเนน) ด้วยคำว่า ตฺวํ อ. ท่าน อาหร จงนำมา มํสํ ซึ่งเนื้อ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มํสํ อ. เนื้อ นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ดังนี้ ตาย ทาสิยา อันนางทาสีนั้น อลภิตฺวา ไม่ได้แล้ว มํสํ ซึ่งเนื้อ อาคตาย มาแล้ว วุตฺเต กล่าวแล้ว ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว สีสํ ซึ่งศีรษะ เอฬิกาย ของแม่แพะ สยิตาย ตัวนอนแล้ว ปจฺฉิมภาเค ในส่วนอันมีในเบื้องหลัง เคหสฺส แห่งเรือน ภตฺตํ ยังภัต สมฺปาเทสึ ให้ถึงพร้อมแล้ว สา อหํ อ. หม่อมฉันนั้น ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว สีสํ ซึ่งศีรษะ เอกิสฺสา เอฬิกาย ของแม่แพะตัวหนึ่ง ปจิตฺวา ไหม้แล้ว นิรเย ในนรก ปาปุณึ ถึงแล้ว สีสจฺเฉทํ ซึ่งการตัด

ซึ่งศีรษะ โลมคณนาย ด้วยการนับซึ่งขน ตสฺสา เอฬิกาย ของแม่แพะ นั้น ปกฺกาวเสเสน วิปาเกน เพราะผลอันเหลือลงจากกรรมอันเผล็ดผลแล้ว อหํ อ. หม่อมฉัน อนุสฺสรนฺตี ตามระลึกถึงอยู่ ทุกฺขํ ซึ่งทุกข์ ตว ของพระองค์ มหนฺตํ อันใหญ่ เอวํ อย่างนี้ว่า ตฺวํ อ. พระองค์ วธิตฺวา ทรงฆ่าแล้ว ชนํ ซึ่งชน เอตฺตกํ ผู้มีประมาณเท่านั้น มุจฺจิสฺสสิ จักทรงพ้น ทุกฺขา จากทุกข์ กทา ในกาลไร อิติ ดังนี้ โรทามิ ย่อมกันแสง อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

อหํ อ. หม่อมฉัน ฉินฺทิตฺวา ตัดแล้ว กณฺฐํ ซึ่ง
คอ เอกิสฺสา เอฬิกาย ของแม่แพะตัวหนึ่ง ปจฺจิสํ
ไหม้แล้ว (นิรเย) ในนรก โลมคณนาย ด้วยการ
นับซึ่งขน ขตฺติย ข้าแต่พระองค์ผู้กษัตริย์ ตฺวํ
อ. พระองค์ เฉตฺวานน ทรงตัดแล้ว กณฺเฐ ซึ่งคอ
ท. พหุนฺนํ ชนานํ ของชน ท. มาก กาหสิ จัก
ทรงกระทำ กถํ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องสัทธิวิหาริกของพระมหากัสสปเถระ

๒๕. ๑๑๕/๔ ตั้งแต่ เถรํ กิร ราชคหํ นิสฺสาย เป็นต้นไป.

กิร ได้ยินว่า สทฺธิวิหาริกา อ. สัทธิวิหาริก ท. เทฺว ๒ อุปฏฺฐหึสุ บำรุงแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ ราชคหํ นิสฺสาย ปิปฺปลิคูหายํ วสนฺตํ ผู้อาศัย ซึ่งเมืองราชคฤห์ แล้วอยู่ ในปิปผลิคูหา ฯ เตสุ ทฺวีสุ ภิกฺขูสุ ในภิกษุ ท. ๒ เหล่านั้นหนา เอโก ภิกฺขุ อ. ภิกษุรูปหนึ่ง กโรติ ย่อมกระทำ วตฺตํ ซึ่งวัตร สกฺกจฺจํ โดยเคารพ เอโก ภิกฺขุ อ. ภิกษุรูปหนึ่ง ทสฺเสนฺโต แสดงอยู่ วตฺตํ ซึ่งวัตร เตน ภิกฺขุนา กตํ อันภิกษุนั้นกระทำแล้ว อตฺตนา กตํ วตฺตํ วิย ราวกะ อ. วัตร อันตนกระทำแล้ว ญตฺวา ทราบแล้ว มุโขทกทนฺตกฏฺฐานํ (เตน ภิกฺขุนา) ปฏิยาทิตภาวํ ซึ่งความที่แห่งน้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้า และไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน ท. เป็นของอันภิกษุนั้นตระเตรียมแล้ว วทติ ย่อมเรียนว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มุโขทกทนฺตกฏฺฐานิ อ. น้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้าและไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน ท. (มยา) อันกระผม ปฏิยาทิตานิ ตระเตรียมแล้ว ตุมฺเห อ. ท่าน ท. โธวถ จงล้าง มุขํ ซึ่งหน้าเถิด อิติ ดังนี้ วทติ ย่อมเรียน เอวํเอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ปาทโธวนนหานาทิกาเลปิ แม้ในกาลแห่งกิจมีการล้างซึ่งเท้าและการสรงน้ำเป็นต้น ฯ อิตโร ภิกฺขุ อ. ภิกษุรูปนอกนี้ จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อยํ ภิกฺขุ อ. ภิกษุนี้ ทสฺเสติ ย่อมแสดง วตฺตํ ซึ่งวัตร มยา กตํ อันเรากระทำแล้ว อตฺตนา กตํ วตฺตํ วิย ราวกะ

อ. วัตรอันตนกระทำแล้ว นิจฺจกาลํ ตลอดกาลเป็นนิจ (เอตํ ปพฺพํ) อ. ข้อนั่น โหตุ จงมีเถิด อหํ อ. เรา กริสฺสามิ จักกระทำ (มยา) กตฺตพฺพํ กิจฺจํ ซึ่งกิจอันเราพึงกระทำ อสฺส ภิกฺขุโน ภิกษุนั้น อิติ ดังนี้ ตสฺส ภิกฺขุโน เมื่อภิกษุนั้น ภุญฺชิตฺวา ฉันแล้ว สุปนฺตสฺสเอว หลับอยู่นั่นเทียว มหาโนทกํ ยังน้ำอันเป็นเครื่องอาบน้ำ ตาเปตฺวา ให้ร้อนแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว กูเฏ ในหม้อ เอกสฺมึ ใบหนึ่ง ฐเปสิ ตั้งไว้แล้ว ปิฏฺฐิโกฏฺฐเก ที่หลังแห่งซุ้ม ปน แต่ว่า (โส ภิกฺขุ) อ. ภิกษุนั้น เสเสตฺวา เหลือไว้แล้ว อุทกํ ซึ่งน้ำ นาฬิมตฺตํ อันมีทะนานเป็นประมาณ อุทกตาปนภาชเน ในภาชนะอันเป็นเครื่องยังน้ำให้ร้อน ฐเปสิ ตั้งไว้แล้ว (กตฺวา) กระทำ มุญฺจนฺตํ ให้เป็นน้ำปล่อยอยู่ อุสฺมํ ซึ่งไออุ่น ฯ

อิตโร ภิกฺขุ อ. ภิกษุรูปนอกนี้ ปพุชฺฌิตฺวา ตื่นแล้ว สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น ทิสฺวา เห็นแล้ว อุสฺมํ ซึ่งไออุ่น นิกฺขมนฺตํ อันไหลออกไปอยู่ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อุทกํ อ. น้ำ อุทกํ ตาเปตฺวา โกฏฺฐเก (เตน ภิกฺขุนา) ฐปิตํ จักเป็นน้ำอันภิกษุนั้น ยังน้ำให้ร้อนแล้ว ตั้งไว้แล้ว ในซุ้ม ภวิสฺสติ จักเป็น อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา ไปแล้ว เวเคน โดยเร็ว วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ วตฺวา กราบเรียนแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อุทกํ อ. น้ำ (มยา) อันกระผม ฐปิตํ ตั้งไว้แล้ว โกฏฺฐเก ในซุ้ม ตุมฺเห อ. ท่าน ท. นหายถ จงสรงน้ำเถิด อิติ ดังนี้ ปาวิสิ ได้เข้าไปแล้ว โกฏฺฐกํ สู่ซุ้ม เถเรน สทฺธึเอว พร้อมด้วยพระเถระนั่นเทียว ฯ เถโร

อ. พระเถระ อปสฺสนฺโต เมื่อไม่เห็น อุทกํ ซึ่งน้ำ อาห กล่าวแล้วว่า อาวุโส ดูก่อนผู้มีอายุ อุทกํ อ. น้ำ (ตยา) อันเธอ (ฐปิตํ) ตั้งไว้แล้ว กหํ ฐาเน ในที่ไหน อิติ ดังนี้ ฯ ทหโร อ.ภิกษุหนุ่ม คนฺตฺวา ไปแล้ว อคฺคิสาลํ สู่โรงแห่งไฟ อุฬุงฺกํ ยังกระบวย โอตา-เรตฺวา ให้ข้ามลงแล้ว ภาชเน ในภาชนะ ญตฺวา ทราบแล้ว (ตสฺส ภาชนสฺส) ตุจฺฉภาวํ ซึ่งความที่แห่งภาชนะนั้นเป็นภาชนะเปล่า อุชฺฌา-ยนฺโต ยกโทษอยู่ว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. ปสฺสถ จงดู กมฺมํ ซึ่งกรรม ทุพฺพินีตสฺส ภิกฺขุโน ของภิกษุผู้อันบุคคลแนะนำแล้วโดยยาก (โส ภิกฺขุ) อ. ภิกษุนั้น อาโรเปตฺวา ยกขึ้นแล้ว ตุจฺฉภาชนํ ซึ่งภาชนะอันเปล่า อุทฺธเน บนเตา คโต ไปแล้ว กุหึ ฐเน ณ ที่ไหน อหํ อ. กระผม อาโรเจสึ เรียนบอกแล้ว สญฺญาย ด้วยความหมายรู้ว่า อุทกํ อ. น้ำ (อตฺถิ) มีอยู่ โกฏฺฐเก ในซุ้ม อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ฆฏํ ซึ่งหม้อ อคมาสิ ได้ไปแล้ว ติตฺถํ สู่ท่าน้ำ ฯ

อิตโรปิ ภิกฺขุ อ. ภิกษุแม้รูปนอกนี้ อาหริตฺวา นำมาแล้ว อุทกํ ซึ่งน้ำ ปิฏฺฐิโกฏฺฐกโต จากซุ้มข้างหลัง ฐเปสิ ตั้งไว้แล้ว โกฏฺฐเก ในซุ้ม ฯ เถโรปิ แม้ อ. พระเถระ จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อยํ ทหโร อ. ภิกษุหนุ่มรูปนี้ วตฺวา กล่าวแล้วว่า อทกํ อ. น้ำเม อันกระผม ตาเปตฺวา ให้ร้อนแล้ว ฐปิตํ ตั้งไว้แล้ว โกฏฺฐเก ในซุ้ม ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. เอถ จงมาเถิด นหายถ จงสรงน้ำเถิด อิติ ดังนี้ อุชฺฌายนฺโต ยกโทษอยู่ อิทานิ ในกาลนี้

อาทาย ถือเอาแล้ว ฆฏํ ซึ่งหม้อ คจฺฉติ เดินไปอยู่ ติตฺถํ สู่ท่าน้ำ
เอตํ การณํ อ.เหตุนั่น กึ นุ โข อะไรหนอแล อิติ ดังนี้ อุป-
ธาเรนฺโต ใคร่ครวญอยู่ ญตฺวา ทราบแล้วว่า เอโส ทหโร อ. ภิกษุ
หนุ่มนั่น ปกาเสสิ ประกาศแล้ว วตฺตํ ซึ่งวัตร อิมินา ภิกฺขุนา กตํ
อันภิกษุนี้กระทำแล้ว อตฺตนา กตํ วตฺตํ วิย ราวกะ อ. วัตร
อันตนกระทำแล้ว เอตฺตกํ กาลํ สิ้นกาลอันมีประมาณเท่านี้ อิติ
ดังนี้ อทาสิ ได้ให้แล้ว โอวาทํ ซึ่งโอวาทว่า อาวุโส ดูก่อนผู้มีอายุ
ภิกฺขุนา นาม อตฺตนา กตํเอว วตฺตํ (วตฺตํ อตฺตนา) กตํ อิติ
วตฺตุํ อ. อันชื่ออันภิกษุกล่าว ซึ่งวัตรอันตนกระทำแล้วนั่นเทียวว่า
อ. วัตร อันตนกระทำแล้ว ดังนี้ วฏฺฏติ ย่อมควร (ภิกฺขุนา อตฺตนา)
อกตํ วตฺตํ (วตฺตํ อตฺตนา กตํ อิติ วตฺตุํ) อ. อันภิกษุกล่าว
ซึ่งวัตรอันตนไม่กระทำแล้วว่า อ. วัตรอันตนกระทำแล้ว ดังนี้ โน
(วฏฺฏติ) ย่อมไม่ควร อิทานิ ในกาลนี้ ตฺวํ อ. เธอ วตฺวา กล่าว
แล้วว่า อุทกํ อ. น้ำ (มยา) อันกระผม ฐปิตํ ตั้งไว้แล้ว โกฏฺฐเก
ในซุ้ม ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. นหายถ จง
สรงน้ำเถิด อิติ ดังนี้ มยิ ครั้งเมื่อเรา ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว ฐิเต
ยืนอยู่แล้ว อาทาย ถือเอาแล้ว ฆฏํ ซึ่งหม้อ อุชฺฌายนฺโต คจฺฉสิ
ย่อมเดินโพนทนาไปอยู่ ปพฺพชิตสฺส นาม เอวํ กาตุํ อ.อันชื่ออัน
บรรพชิตกระทำ อย่างนี้ น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร อิติ ดังนี้ สายํ
อาคนฺตฺวา นิสินฺนสฺส ภิกฺขุโน แก่ภิกษุ ผู้มาแล้ว นั่งแล้ว ในเวลา
เย็น ฯ

โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้วว่า ตุมฺเห อ.ท่าน ท. ปสฺสถ จงดู กมฺมํ ซึ่งกรรม เถรสฺส ของพระเถระ (เถโร) อ. พระเถระ นิสฺสาย อาศัยแล้ว อุทกมตฺตํ การณํ ซึ่งเหตุอันมีน้ำเป็นประมาณ วเทสิ กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ มํ กะเรา อิติ ดังนี้ น ปาวิสิ ไม่ได้เข้าไปแล้ว ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต สทฺธึ กับ เถเรน ด้วยพระเถระ ปุนทิวเส ในวันใหม่ ฯ เถโร อ. พระเถระ อคมาสิ ได้ไปแล้ว เอกํ ปเทสํ สู่ประเทศหนึ่ง สทฺธึ กับ อิตเร ภิกฺขุนา ด้วยภิกษุรูปนอกนี้ ฯ โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น ตสฺมึ เถเร ครั้นเมื่อพระเถระนั้น คเต ไปแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว อุปฏฺฐากกุลํ สู่ตระ-กูลของอุปัฏฐาก เถรสฺส ของพระเถระ (อุปฏฺฐาเกน) ปุฏฺโฐ ผู้อันอุปัฏฐากเรียนถามแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เถโร อาห กล่าวแล้วว่า อผาสุกํ อ. ความไม่สบาย ชาตํ เกิดแล้ว เถรสฺส แก่พระเถระ (เถโร) อ. พระเถระ นิสินฺโน นั่งแล้ว วิหาเรเอว ในวิหารนั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ (อุปฏฺฐาโก) อ. อุปัฏฐาก (อาห) เรียนแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ปน ก็ (ตยา) ลทฺธุํ อ. อันท่านได้ กึ ซึ่งอะไร วฏฺฏติ ย่อมควร อิติ ดังี้ ฯ (ภิกฺขุ) อ. ภิกษุ (อาห) กล่าวแล้วว่า กิร ได้ยินว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. เทถ จงให้ อาหารํ ซึ่งอาหาร เอวรูปํ นาม ชื่ออันมีรูปอย่างนี้ อิติ ดังนี้ ฯ (อุปฏฺฐากา) อ. อุปัฏฐาก ท. สมฺปาเทตฺวา ยังอาหารให้ถึงพร้อมแล้ว อทํสุ ได้ถวายแล้ว เตน ภิกฺขุนา วุตฺตนิยาเมนเอว

โดยทำนองแห่งคำอันภิกษุนั้นกล่าวแล้วนั่นเทียว ฯ โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น ภุญฺชิตฺวา ฉันแล้ว ตํ อาหารํ ซึ่งอาหารนั้น อนฺตรามคฺเค ว ในระหว่างแห่งหนทางเทียว คโต ไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร ฯ

เถโรปิ แม้ อ. พระเถระ ลภิตฺวา ได้แล้ว สุขุมวตฺถํ ซึ่งผ้าเนื้อละเอียด มหนฺตํ ผืนใหญ่ (อตฺตโน) คตฏฺฐาเน ในที่แห่งตนไปแล้ว อทาสิ ได้ให้แล้ว คตทหรสฺส แก่ภิกษุหนุ่มผู้ไปแล้ว สทฺธึ กับ อตฺตนา ด้วยตน ฯ โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น รชิตฺวา ย้อมแล้ว ตํ สุขุมวตฺถํ ซึ่งผ้าเนื้อละเอียดนั้น อกาสิ ได้กระทำแล้ว นิวาสนปารุปนํ ให้เป็นผ้าเป็นเครื่องนุ่งและเป็นเครื่องห่ม อตฺตโน ของตน ฯ ปุนทิวเส ในวันใหม่ เถโร อ. พระเถระ คนฺตฺวา ไปแล้ว อุปฏฺฐากกุลํ สู่ตระกูลของอุปัฏฐาก ตํ นั้น (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อาหาโร อ. อาหาร อมฺเหหิ อันกระผม ท. (ญตฺวา) ทราบแล้วว่า กิร ได้ยินว่า อผาสุกํ อ. ความไม่สบาย ชาตํ เกิดแล้ว ตุมฺหากํ แก่ท่าน ท. อิติ ดังนี้ ปฏิยาเทตฺวา จัดแจงแล้ว ทหเรน วุตฺตนิยาเมนเอว โดยทำนองแห่งคำอันภิกษุหนุ่มกล่าวแล้วนั่นเทียว เปสิโต ส่งไปแล้ว ผาสุกํ อ. ความสำราญ ชาตํ เกิดแล้ว โว แก่ท่าน ท. ปริภุญฺชิตฺวา เพราะฉันหรือ อิติ ดังนี้ (อุปฏฺฐาเกหิ) อันอุปัฏฐาก ท. วุตฺเต เรียนแล้ว ตุณฺหี เป็นผู้นิ่ง อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ ปน ก็ (เถโร) อ. พระเถระ คนฺตฺวา ไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร อาห กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า อาวุโส ดูก่อนผู้มีอายุ กิร ได้ยินว่า หีโย วันวาน เอวํ นาม กมฺมํ อ. กรรมชื่อ

อย่างนี้ ตยา อันเธอ กตํ กระทำแล้ว อิทํ กมฺมํ อ. กรรมนี้ อนนุจฺฉวิกํ เป็นกรรมไปสมควร ปพฺพชิตานํ แก่บรรพชิต ท. (โหติ) ย่อมเป็น (ปพฺพชิเตน) วิญฺญตฺตึ กตฺวา ภุญฺชิตุํ อ. อันบรรพชิต กระทำ ซึ่งวิญญัติ แล้วฉัน น วฏฺฏติ ย่อมไม่สมควร อิติ ดังนี้ ทหรํ กะภิกษุหนุ่ม ตํ นั้น สายํ วนฺทิตฺวา นิสินฺนํ ผู้ไหว้แล้ว นั่งแล้ว ในเวลาเย็น ฯ

โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว พนฺธิ ผูกแล้ว อาฆาตํ ซึ่งความอาฆาต เถเร ในพระเถระว่า ปุริมทิวเส ในวันอันมีในก่อน (เถโร) อ. พระเถระ นิสฺสาย อาศัยแล้ว อุทกมตฺตํ การณํ ซึ่งเหตุอันมีน้ำเป็นประมาณ กตฺวา กระทำแล้ว มํ ซึ่งเรา มุสาวาทึ ให้เป็นผู้มีปกติกล่าวเท็จ วเทสิ กล่าวแล้วว่า (ปพฺพชิเตน) วิญฺญตฺตึ กตฺวา ภุญฺชิตุํ อ. อันบรรพชิตกระทำ ซึ่งวิญญัติ และฉัน น วฏฺฏติ ย่อมไม่สมควร อิติ ดังนี้ มํ กะเรา อตฺตโน อุปฏฺ-ฐากกุเล ภตฺตมฺภุญฺชิยา (มยา) ภุตฺตการณา เพราะเหตุแห่งกำแห่งภัต อันเราฉันแล้ว ในตระกูลแห่งอุปัฏฐาก ของตน อชฺช ในวันนี้ วตฺถํปิ แม้ อ. ผ้า เตน เถเรน อันพระเถระนั้น ทินฺนํ ให้แล้ว อตฺตโน อุปฏฺฐากสฺสเอว ภิกฺขุโน แก่ภิกษุผู้เป็นอุปัฏฐาก ของตนนั่นเทียว กมฺมํ อ. กรรม เถรสฺส ของพระเถระ ภาริยํ เป็นกรรมหนัก อโหสิ ได้เป็นแล้ว อหํ อ. เรา ชานิสฺสามิ จักรู้ กตฺตพฺพยุตฺตกํ กมฺมํ ซึ่งกรรม อันควรแล้วแก่ความเป็นกรรมอันเราพึงกระทำ อสฺส เถรสฺส แก่พระเถระนั้น อิติ ดังนี้ เถเร ครั้นเมื่อพระเถระ ปวิสนฺเต เข้าไป

อยู่ คามํ สู่บ้าน ปุนทิวเส ในวันใหม่ โอหิยิตฺวา เหลือลงแล้ว วิหาเร ในวิหาร สยํ เอง คเหตฺวา ถือเอาแล้ว ทณฺฑํ ซึ่งท่อนไม้ ภินฺทิตฺวา ทำลายแล้ว ปริโภคภาชนาทีนิ วตฺถูนิ ซึ่งวัตถุ ท. มีภาชนะอันเป็นเครื่องบริโภคเป็นต้น ทตฺวา ให้แล้ว อคฺคึ ซึ่งไฟ ปณฺณสาลาย ที่บรรณศาลา เถรสฺส ของพระเถระ ยํ วตฺถุ อ. วัตถุใด (อคฺคินา) อันไฟ น ฌายติ ย่อมไม่ไหม้ ปหรนฺโต ทุบอยู่ ตํ วตฺถุํ ซึ่งวัตถุนั้น มุคฺคเรน ด้วยค้อน ภินฺทิตฺวา ทำลายแล้ว นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ปลาโต หนีไปแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาลํ นิพฺพตฺติ บังเกิดแล้ว อวีจิมหานิรเย ในนรกใหญ่ชื่อว่าอเวจี ฯ มหาชโน อ. มหาชน กถํ ยังถ้อยคำว่า กิร ได้ยินว่า สทฺธิวิหาริโก อ. สัทธิวิหาริก เถรสฺส ของพระเถระ อสหนฺโต ไม่อดทนอยู่ โอวาทมตฺตํ การณํ ซึ่งเหตุอันมีการโอวาทเป็นประมาณ กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว ฌาเปตฺวา ยังไฟให้ไหม้แล้ว ปณฺณสาลํ ซึ่งบรรณศาลา ปลาโต หนีไปแล้ว อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสิ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ

๒๖. ๑๑๘/๒ ตั้งแต่ อตีเต พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺเต เป็นต้นไป.

อตีเต กาเล ในกาลอันล่วงไปแล้ว พฺรหฺมทตฺเต ครั้นเมื่อพระราชาพระนามว่าพรหมทัต กาเรนฺเต ทรงยังบุคคลให้กระทำอยู่ รชฺชํ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา พาราณสิยํ ในเมืองพาราณสี สิงฺคิลสกุโณ

อ. นกชื่อว่าขมิ้น เอโก ตัวหนึ่ง กตฺวา กระทำแล้ว กุลาวกํ ซึ่งรัง วสิ อยู่แล้ว หิมวนฺตปฺปเทเส ในประเทศชื่อว่าหิมวันต์ ฯ อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง เทเว ครั้นเมื่อฝน วสฺสนฺเต ตกอยู่ มกฺกโฏ อ. ลิง เอโก ตัวหนึ่ง กมฺปมาโน หวั่นไหวอยู่ สีเตน เพราะความหนาว อคมาสิ ได้ไปแล้ว ตํ ปเทสํ สู่ประเทศนั้น ฯ สิงฺคิโล อ. นกขมิ้น ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ มกฺกฏํ ซึ่งลิงนั้น อาห กล่าวแล้ว คาถํ ซึ่งคาถาว่า

วานร แน่ะลิง สีสํ จ อ. ศีรษะด้วย หตฺถปาทา
จ อ. มือและเท้า ท. ด้วย เต ของท่าน (อตฺถิ)
มีอยู่ มนุสฺสสฺส (สีสหตฺถปาทา) อิว ราวกะ
อ. ศีรษะและมือและเท้า ท. ของมนุษย์ อถ ครั้น
เมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่ อคารํ
อ. เรือน เต ของท่าน น วิชฺชติ ย่อมไม่มี เกน
นุ วณฺเณน เพราะเหตุอะไรหนอ อิติ ดังนี้ ฯ

มกฺกโฏ อ. ลิง จินฺเตตฺวา คิดแล้วว่า หตฺถปาทา อ. มือและเท้า ท. เม ของเรา อตฺถิ มีอยู่ กิญฺจาปิ แม้ก็จริง ปน ถึงอย่างนั้น อหํ อ. เรา วิจาเรตฺวา พิจารณาแล้ว กเรยฺยํ พึงกระทำ อคารํ ซึ่งเรือน ยาย ปญฺญาย ด้วยปัญญาใด สา ปญฺญา อ. ปัญญานั้น เม ของเรา นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ดังนี้ ปกาเสตุกาโม ผู้ใคร่เพื่ออันประกาศ ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น อาห กล่าวแล้ว คาถํ ซึ่งคาถา

อิมํ นี้ว่า

สิงฺคิล แน่ะนกขมิ้น สีสํ จ อ. ศีรษะด้วย หตฺถ-
ปาทา จ อ. มือและเท้า ท.ด้วย เม ของเรา
(อตฺถิ) มีอยู่ มนุสฺสสฺส (สีสหตฺถปาทา) อิว
ราวกะ อ. ศีรษะและมือและเท้า ท. ของมนุษย์
(ปณฺฑิตา) อ. บัณฑิต ท. อาหุ กล่าวแล้วว่า ยา
ปญฺญา อ. ปัญญาใด เสฏฺฐา เป็นธรรมชาติประ
เสริฐที่สุด มนุสฺเสสุ ในมนุษย์ ท. (โหติ)
ย่อมเป็น (อิติ) ดังนี้ สา ปญฺญา อ. ปัญญานั้น
น วิชฺชติ ย่อมไม่มี เม แก่เรา อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น สิงฺคิโล อ. นกขมิ้น ครหนฺโต เมื่อจะติเตียน นํ มกฺกฏํ ซึ่งลิงนั้นว่า ฆราวาโส อ. การอยู่ครองซึ่งเรือน อิชฺฌิสฺสติ จักสำเร็จ ตว แก่ท่าน เอวรูปสฺส ผู้มีรูปอย่างนี้ กถํ อย่างไร อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว คาถาทฺวยํ ซึ่งหมวดสองแห่งคาถา อิมํ นี้ว่า

สุขภาโว อ. ภาวะแห่งความสุข น วิชฺชติ ย่อม
ไม่มี (ปุคฺคลสฺส) แก่บุคคล อนวฏฺฐิตจิตสฺส
ผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว ลหุจิตฺตสฺส ผู้มีจิตอันเบา
ทุพฺภิโน ผู้เป็นปกติประทุษร้ายต่อมิตร อทฺธุวสีลสฺส
ผู้มีปกติไม่ยั่งยืน นิจฺจํ เป็นนิจ กปิ แน่ะลิง โส ตฺวํ
อ. ท่านนั้น กรสฺสุ จงกระทำ อานุภาวํ ซึ่งอานุ-

ภาพเถิด วีติวตฺตสฺสุ จงเป็นไปล่วงวิเศษ สีลิยํ ซึ่งความเป็นปกติเถิด กรสฺสุ จงกระทำ กฏิกํ ซึ่งกระท่อม สีตวาตปริตฺตาณํ อันเป็นเครื่องต้านทานรอบซึ่งความหนาวและลมเถิด อิติ ดังนี้ ฯ

มกฺกโฏ อ. ลิง (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อยํ สิงฺคิโล อ. นกขมิ้นนี้ กโรติ ย่อมกระทำ มํ ซึ่งเรา อนวฏฺฐิตจิตฺตํ ให้เป็นผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว ลหุจิตฺตํ ให้เป็นผู้มีจิตอันเบา มิตฺตทุพฺภึ ให้เป็นผู้มีปกติประทุษร้ายต่อมิตร อทฺธุวสีลํ ให้เป็นผู้มีปกติไม่ยั่งยืน อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ. เรา ทสฺเสสฺสามิ จักแสดง (มม) ทุพฺภิภาวํ ซึ่งความที่แห่งเราเป็นผู้ประทุษร้ายต่อมิตร อสฺส สิงฺคิลสฺส แก่นกขมิ้นนั้น อิติ ดังนี้ วิทฺธํเสตฺวา ขยี้แล้ว กุลาวกํ ซึ่งรัง วิปฺปกฺกีริ โปรยลงแล้ว ฯ สกุโณ อ. นก ตสฺมึ มกฺกเฏ ครั้นเมื่อลิงนั้น กุลาวกํ คณฺหนฺเตเอว จับเอาอยู่ ซึ่งรังนั่นเทียว นิกฺขมิตฺวา บินออกไปแล้ว เอเกน ปสฺเสน โดยข้างข้างหนึ่ง ปลายิ บินหนีไปแล้ว ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา อาหริตฺวา ครั้นทรงนำมาแล้ว อิมํ ธมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ ชาตกํ ยังชาดก สโมธาเนสิ ทรงให้ตั้งลงพร้อมแล้ว (วจเนน) ด้วยพระดำรัสว่า มกฺกโฏ อ. ลิง ตทา ในกาลนั้น กุฏิทูสกภิกฺขุ เป็นภิกษุผู้ประร้ายซึ่งกุฏี อโหสิ ได้เป็นแล้ว (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ สิงฺคิลสกุโณ อ. นกชื่อว่าขมิ้น (ตทา) ในกาลนั้น กสฺสโป เป็นภิกษุชื่อว่ากัสสปะ (อโหสิ) ได้เป็นแล้ว (เอ-

ตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ ชาตกํ สโมธาเนตฺวา ครั้นทรงยัง ชาดกให้ตั้งลงพร้อมแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (โส ภิกฺขุ) อ. ภิกษุนั้น (กุชฺฌิตฺวา) โกรธแล้ว (โอวาเท) ในเพราะโอวาท (ทูเสติ) ย่อมประทุษร้าย (กุฏึ) ซึ่งกุฏี เอวํ อย่างนี้ อิทานิเอว ในกาลนี้นั่นเทียว น หามิได้ โส ภิกฺขุ อ. ภิกษุนั้น กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว โอวาเท ในเพราะโอวาท ทูเสสิ ประทุษร้ายแล้ว กุฏึ ซึ่งกุฏี ปุพฺเพปิ แม้ในกาลก่อน นิวาโส อ. การอยู่ กสฺสปสฺส แห่ง ภิกษุชื่อว่ากัสสปะ ปุตฺตสฺส ผู้เป็นบุตร มม ของเรา เอกกสฺสเอว ผู้เดียวนั่นเทียว เสยฺโย เป็นอาการประเสริฐกว่า วสนโต กว่าการ อยู่ สทฺธึ กับ พาเลน ด้วยชนพาล เอวรูเปน ผู้มีรูปอย่างนี้ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

เจ หากว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล จรํ เมื่อเที่ยว
ไป น อธิคจฺเฉยฺย ไม่พึงถึงทับ (สหายกํ) ซึ่ง
สหาย เสยฺยํ ผู้ประเสริฐกว่า สทิสํ ผู้เช่นกับ
(คุเณน) ด้วยคุณ อตฺตโน ของตนไซร้ (โส
ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น กยิรา พึงกระทำ เอก-
จริยํ ซึ่งการเที่ยวไปแห่งบุคคลผู้เดียว ทฬฺหํ ให้มั่น
(หิ) เพราะว่า สหายตา อ. คุณเครื่องความเป็น
แห่งสหาย นตฺถิ ย่อมไม่มี พาเล ในเพราะชน
พาล อิติ ดังนี้ ฯ

อิริยาปถจารํ อคฺคเหตฺวา มนสา จาโร อ. การไม่ถือเอา ซึ่งการเที่ยวไปด้วยอิริยาบถ แล้วเที่ยวไป ด้วยใจ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต เวทิตพฺโพ พึงทราบ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปเท) ในบทว่า จรํ อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อธิบายว่า ปริเยสนฺโต แสวงอยู่ กลฺยาณมิตฺตํ ซึ่งมิตรผู้ดีงาม อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า เจ หากว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล น ลเภยฺย ไม่พึงได้ (สหายกํ) ซึ่งสหาย อธิกตรํ วา ผู้ยิ่งกว่าหรือ สทิสํ วา หรือว่าผู้เช่นกับ สีลสมาธิปญฺญาคุเณหิ ด้วยคุณคือศีลและสมาธิและปัญญา ท. อตฺตโน ของตน (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า เสยฺยํ สทิสมตฺตโน อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า หิ ก็ (ปุคฺคโล) อ. บุคคล ลภมาโน เมื่อได้ เอเตสุ สหายเกสุ ในสหาย ท. เหล่านั้นหนา เสยฺยํ สหายกํ ซึ่งสหายผู้ประเสริฐกว่า วฑฺฒติ ย่อมเจริญ สีลาทีหิ คุเณหิ ด้วยคุณ ท. มีศีลเป็นต้น ลภมาโน เมื่อได้ สทิสํ สหายกํ ซึ่งสหายผู้เช่นกับ น ปริหายติ ย่อมไม่เสื่อมรอบ (สีลาทีหิ คุเณหิ) จากคุณ ท. มีศีลเป็นต้น ปน แต่ว่า (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น วสนฺโต อยู่อยู่ เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน สทฺธึ กับ หีเนน สหายเกน ด้วยสหายผู้เลว กโรนฺโต กระทำอยู่ สมฺโภคปริโภคํ ซึ่งการสมโภคและการบริโภค เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน ปริหายติ ย่อมเสื่อมรอบ สีลาทีหิ คุเณหิ จากคุณ ท. มีศีลเป็นต้น เตน การเณน เพราะ

เหตุนั้น (วจนํ) อ. พระดำรัสว่า ปุคฺคโล อ. บุคคล เอวรูโป ผู้มีรูปอย่างนี้ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต น เสวิตพฺโพ ไม่พึงเสพ น ภชิตพฺโพ ไม่พึงคบ น ปยิรุปาสิตพฺโพ ไม่พึงเข้าไปนั่งใกล้ อญฺญตฺร เว้น อนุทฺทยาย จากความเอ็นดู อญฺญตฺร เว้น อนุกมฺปาย จาก ความอนุเคราะห์ อิติ ดังนี้ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํ ตรัสแล้ว ตสฺมา เพราะเหตุนั้น สเจ ถ้าว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล ปฏิจฺจ อาศัยแล้ว การุญฺญํ ซึ่งความการุญ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อยํ ปุคฺคโล อ. บุคคลนี้ นิสฺสาย อาศัยแล้ว มํ ซึ่งเรา วฑฺฒิสฺสติ จักเจริญ สีลาทีหิ คุเณหิ ด้วยคุณ ท. มีศีลเป็นต้น อิติ ดังนี้ อปฺ-ปจฺจาสึสนฺโต ไม่หวังเฉพาะอยู่ กิญฺจิ ซึ่งอะไร ๆ ตมฺหา ปุคฺคลา จากบุคคลนั้น สกฺโกติ ย่อมอาจ สงฺคณฺหิตุํ เพื่ออันสงเคราะห์ ตํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลนั้นไซร้ อิติ เอตํ สงฺคณฺหณํ อ. การสงเคราะห์ อย่างนี้นั่น กุสลํ เป็นกุศล (โหติ) ย่อมเป็น เจ หากว่า (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น โน สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ (สงฺคณฺหิตุํ) เพื่อ อันสงเคราะห์ไซร้ (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น กยิรา พึงกระทำ เอกจริยํ ซึ่งการเที่ยวไปแห่งบุคคลผู้เดียว ทฬฺหํ ให้เป็นธรรมชาติมั่น คือว่า กตฺวา พึงกระทำแล้ว เอกีภาวํเอว ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มี ตนเป็นคนเดียวนั่นเทียว ถิรํ ให้เป็นของมั่นคง เอกโก ว ผู้เดียว เทียว วิหเรยฺย พึงอยู่ สพฺพิริยาปเถสุ ในอิริยาบถทั้งปวง ท. (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า เอกจริยํ อิติ ดังนี้ ฯ

(ปุจฺฉา) อ. อันถามว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล (กยิรา) พึง

กระทำ (เอกจริยํ) ซึ่งการเที่ยวไปแห่งบุคคลผู้เดียว (ทฬฺหํ) ให้มั่น กึการณา เพราะเหตุอะไร (อิติ) ดังนี้ ฯ

(วิสฺสชฺชนํ) อ. อันเฉลยว่า (หิ) เพราะว่า สหายตา อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสหาย นตฺถิ ย่อมไม่มี พาเล ในเพราะชนพาล อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า จูฬสีลํ อ. จุลศีล มชฺฌิมสีลํ อ. มัช-ฌิมศีล มหาสีลํ อ. มหาศีล กถาวตฺถูนิ อ. กถาวัตถุ ท. ทส ๑๐ ธูตงฺคคุณา อ. คุณคือธุดงค์ ท. เตรส ๑๓ วิปสฺสนาคุณา อ. คุณคือวัปัสสนา ท. มคฺคา อ. มรรค ท. จตฺตาโร ๔ ผลานิ อ. ผล ท. จตฺตาริ ๔ วิชฺชา อ. วิชชา ท. ติสฺโส ๓ อ. อภิญญา ท. ฉ ๖ สหายตา นาม ชื่อว่าคุณเครื่องความเป็นแห่งสหาย อยํ สหายตา-คุโณ อ. คุณเครื่องคือความเป็นแห่งสหายนี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี นิสฺสาย เพราะอาศัย พาลํ ซึ่งชนพาล อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาท แห่งพระคาถาว่า นตฺถิ พาเล สหายตา อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องอานันทเศรษฐี

๒๗. ๑๒๐/๑๒ ตั้งแต่ โส อนฺวฑฺฒมาสํ ญาตเก เป็นต้นไป.

โส อานนฺทเสฏฺฐี อ. เศรษฐีชื่อว่าอานนท์นั้น ญาตเก ยังญาติ ท. สนฺนิปาเตตฺวา ให้ประชุมกันแล้ว อนฺวฑฺฒมาสํ ตลอดเดือนทั้งกึ่ง โดยลำดับ โอวทติ ย่อมโอวาท ปุตฺตํ ซึ่งบุตร มูลสิรึ นาม ชื่อว่า มูลสิริ เวลาสุ ในเวลา ท. ตีสุ ๓ เอวํ อย่างนี้ว่า ตฺวํ อ.เจ้า มา อกริ อย่าได้กระทำแล้ว สญฺญํ ซึ่งความหมายรู้ว่า จตฺตาฬีสโกฏิธนํ อ. ทรัพย์อันมีโกฏิ ๔๐ เป็นประมาณ อิทํ นี้ พหุ เป็นทรัพย์มาก (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ธนํ อ. ทรัพย์ วิชฺชมานํ อันมีอยู่ (ตยา) อันเจ้า น ทาตพฺพํ ไม่ควรให้ ธนํ อ.ทรัพย์ นวํ ใหม่ (ตยา) อันเจ้า อุปฺปาเทตฺพฺพํ พึงให้เกิดขึ้น หิ เพราะว่า (ปุคฺคลสฺส) เมื่อบุคคล กโรนฺตสฺส กระทำอยู่ กหาปณํ ซึ่งกหาปณะ เอเกกํปิ แม้อันหนึ่งอันหนึ่ง วยํ ให้เป็นของเสื่อมไป ธนํ อ. ทรัพย์ ขิยติเอว ย่อมสิ้นไปนั่นเทียว ตสฺมา เพราะเหตุนั้น

ปณฺฑิโต อ.บุคคลผู้เป็นบัณฑิต ทิสฺวา เห็นแล้ว
อญฺชนานํ ขยํ จ ซึ่งความสิ้นไปแห่งยาเป็นเครื่อง
หยอด ท. ด้วย อุปจิกานํ อาจยํ จ ซึ่งอันก่อขึ้น
แห่งปลวก ท. ด้วย มธูนํ สมาหารํ จ ซึ่งอัน

ประมวลมา แห่งตัวผึ้ง ท. ด้วย อาวเส พึงอยู่

ครอบครอง ฆรํ ซึ่งเรือน อิติ ดังนี้ ฯ

อปเรน สมเยน โดยสมัยอื่นอีก โส อานนฺทเสฏฺฐี อ. เศรษฐี ชื่อว่าอานนท์นั้น อนาจิกฺขิตฺวา ไม่บอกแล้ว ปญฺจมหานิธึ ซึ่งขุมทรัพย์อันใหญ่ ๕ อตฺตโน ของตน ปุตฺตสฺส แก่บุตร ธนนิสฺสิโต ผู้อาศัยแล้วซึ่งทรัพย์ มจฺเฉรมลมลิโน ผู้หม่นหมองเพราะมลทินคือความตระหนี่ กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ คณฺหิ ถือเอาแล้ว ปฏิสนฺธิ ซึ่งปฏิสนธิ กุจฺฉิมฺหิ ในท้อง จณฺฑาลิยา ของหญิงจัณฑาล เอกิสฺสา คนหนึ่ง กุลสหสฺสํ อ.พันแห่งตระกูล จณฺฑาลานํ แห่งจัณฑาล ท. ปฏิวสติ ย่อมอยู่เฉพาะ ทฺวารคามเก ในบ้านใกล้ประตู เอกสฺมึ บ้านหนึ่ง นครสฺส แห่งพระนคร ตสฺสเอว นั้นนั่นเทียว ตตฺถ กุลสหสฺเส ในพันแห่งตระกูลนั้น ฯ ราชา อ. พระราชา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว กาลกิริยํ ซึ่งการกระทำซึ่งกาละ ตสฺส อานนฺทเสฏฺฐิโน แห่งเศรษฐีชื่อว่าอานนท์นั้น ปกฺโกสาเปตฺวา ทรงยังราชบุรุษให้ร้องเรียกมาแล้ว มูลสิรึ ซึ่งมูลสิริ ปุตฺตํ ผู้เป็นบุตร อสฺส อานนฺทเสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐีชื่อว่าอานนท์นั้น ฐเปสิ ทรงตั้งไว้แล้ว เสฏฺฐิฏฺฐาเน ในตำแหน่งแห่งเศรษฐี ฯ

จณฺฑาลกุลสหสฺสํ อ. พันแห่งตระกูลแห่งจัณฑาล ตํปิ แม้นั้น กตฺวา กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งการงาน ภติยา เพื่อค่าจ้าง เอกโต ว โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว ชีวมานํ เป็นอยู่ นเอว ภตึ อภติ ย่อมไม่ได้ ซึ่งค่าจ้างนั่นเทียว น (ลภติ) ย่อมไม่ได้ ภตฺตปิณฺฑํปิ

แม้ซึ่งก้อนแห่งภัต ปริ อื่น ยาปนมตฺตโต จากภัตอันเป็นเครื่องยัง
อัตภาพให้เป็นไปเป็นประมาณ ปฏฺฐาย จำเดิม ปฏิสนฺธิคฺคหณกาลโต
แต่กาลอันเป็นที่ถือเอาซึ่งปฏิสนธิ ตสฺส ทารกสฺส แห่งเด็กนั้น ฯ เต
จณฺฑาลา อ. คนจัณฑาล ท. เหล่านั้น (วตฺวา) กล่าวแล้วว่า เอตรหิ
ในกาลบัดนี้ มยํ อ. เรา ท. กโรนฺตาปิ แม้กระทำอยู่ กมฺมํ ซึ่ง
การงาน ลภาม ย่อมไม่ได้ ปิณฺฑมตฺตํ วตฺถุํ ซึ่งวัตถุอันมีก้อนข้าว
เป็นประมาณ กาลกณฺณิยา อันหญิงกาลกัณณี ภวิตพฺพํ พึงมี อนฺตเร
ในระหว่าง อมฺหากํ แห่งเรา ท. อิติ ดังนี้ มาตาปิตโร อ. มารดา
และบิดา ท. ตสฺส ทารกสฺส ของเด็กนั้น วิสุํ เป็นแผนก โหนฺติ
ย่อมเป็น ยาวเพียงใด วิภชิตฺวา แยกแล้ว เทฺว โกฏฺฐาสา หุตฺวา
เป็นผู้เป็นส่วน ๒ ตาว เพียงนั้น นีหรึสุ นำออกไปแล้ว มาตรํ ซึ่ง
มารดา ตสฺส ทารกสฺส ของเด็กนั้น (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า
กาลกณฺณี อ. หญิงกาลกัณณี อุปฺปนฺนา เกิดขึ้นแล้ว อิมสฺมึ กุเล
ในตระกูลนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

โส ทารโก อ. เด็กนั้น กุจฺฉิคโต เป็นผู้ไปแล้วในท้อง อสฺสา
อิตฺถิยา ของหญิงนั้น (โหติ) ย่อมเป็น ยาว เพียงใด (สา อิตฺถี)
อ. หญิงนั้น ลภิตฺวา ได้แล้ว ยปนมตฺตํปิ ภตฺตํ ซึ่งภัตแม้อันมีภัต
เป็นเครื่องยังอัตภาพให้เป็นไปเป็นประมาณ กิจฺเฉน โดยฝืดเคือง
ตาว เพียงนั้น วิชายิ คลอดแล้ว ปุตฺตํ ซึ่งบุตร ฯ หตฺถปาทา จ
อ. มือและเท้า ท. ด้วย อกฺขีนิ จ อ. นัยน์ตา ท. ด้วย กณฺณา จ
อ. หู ท. ด้วย นาสา จ อ. จมูก ด้วย มุขํ จ อ. ปาก ด้วย ตสฺส

ทารกสฺส ของเด็กนั้น น อเหสุํ ไม่ได้มีแล้ว ยถาฏฺฐาเน ในที่อย่างใด ฯ โส ทารโก อ. เด็กนั้น สมนฺนาคโต มาตามพร้อมแล้ว องฺคเวกลฺเลน ด้วยความบกพร่องแห่งอวัยวะ เอวรูเปน อันมีรูปอย่างนี้ วิรูโป เป็นผู้มีรูปอันแปลก อติวิย เกินเปรียบ ปํสุปิสาจโก วิย ราวกะ อ. ปิศาจผู้เล่นซึ่งฝุ่น อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ เอวํ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ สนฺเตปิ แม้มีอยู่ มาตา อ.มารดา น ปริจฺจชิ ไม่สละรอบแล้ว นํ ทารกํ ซึ่งเด็กนั้น ฯ หิ จริงอยู่ สิเนโห อ. ความ สิเนหา วสิตปุตฺตสฺมึ ในบุตรผู้อยู่แล้ว กุจฺฉิสฺมึ ในท้อง มาตุ ของมารดา พลวา เป็นสภาพมีกำลัง โหติ ย่อมเป็น ฯ

สา อิตฺถี อ. หญิงนั้น โปสยมานา เลี้ยงดูอยู่ นํ ทารกํ ซึ่งเด็กนั้น กิจฺเฉน โดยฝืดเคือง อลภิตฺวา ไม่ได้แล้ว กิญฺจิ วตฺถุํ ซึ่งวัตถุอะไร ๆ (อตฺตโน) ตํ ทารกํ อาทาย คตทิวเส ในวันแห่งตนพาเอาแล้ว ซึ่งเด็กนั้น ไปแล้ว ลภติ ย่อมได้ ภตึ ซึ่งการรับจ้าง (อตฺตโน) เคเห กตฺวา สยํเอว คตทิวเส ในวันแห่งตน กระทำแล้วในเรือน ไปแล้ว เองนั่นเทียว ฯ อถ ครั้นนั้น (ตสฺส ทารกสฺส) ปิณฺฑาย จริตฺวา ชีวิตุํ สมตฺถกาเล ในกาลแห่งเด็กนั้น เป็นผู้สามารถเพื่ออันเที่ยวไป เพื่อก้อนข้าว แล้วเป็นอยู่ สา อิตฺถี อ. หญิงนั้น ฐเปตฺวา วางไว้แล้ว กปาลํ ซึ่งกระเบื้อง หตฺเถ ในมือ (วตฺวา) กล่าวแล้วว่า ตาต ดูก่อนพ่อ มหาทุกฺขํ อ. ทุกข์อันใหญ่ มยา อันฉัน นิสฺสาย อาศัยแล้ว ตํ ซึ่งเจ้า ปตฺตํ ถึงแล้ว อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ. ฉัน น สกฺโกมิ ย่อมไม่อาจ โปเสตุํ เพื่ออันเลี้ยงดู ตํ ซึ่งเจ้า

ปฏฺยตฺตภตฺตาทีนิ วตฺถูนิ อ. วัตถุ ท. มีภัตอันบุคคลจัดแจงแล้วเป็นต้น กปณทฺธิกาทีนํ ชนานํ เพื่อชน ท. มีคนกำพร้าและคนเดินทางไกล เป็นต้น อตฺถิ มีอยู่ อิมสฺมึ นคเร ในพระนครนี้ ตฺวํ อ. เจ้า จริตฺวา จงเที่ยวไปแล้ว ภิกฺขาย เพื่อภิกษา ตตฺถ นคเร ในพระ นครนั้น ชีวาหิ จงเป็นอยู่เถิด อิติ ดังนี้ นํ ทารกํ กะเด็กนั้น วิสฺสชฺเชสิ ปล่อยไปแล้ว ตํ ทารกํ ซึ่งเด็กนั้น ฯ

๒๘. ๑๒๒/๘ ตั้งแต่ สตฺถา มูลสิรึ อามนฺเตตฺวา ชานาสิ เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา อามนฺเตตฺวา ตรัสเรียกแล้ว มูลสิรึ ซึ่ง เศรษฐีชื่อว่ามูลสิริ ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ชานาสิ ย่อมทราบ เอตํ ทารกํ ซึ่งเด็กนั่นหรือ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้น เมื่อคำว่า อหํ อ. ข้าพระองค์ น ชานามิ ย่อมไม่ทราบ อิติ ดังนี้ (มูลสิรินา) อันเศรษฐีชื่อว่ามูลสิริ วุตฺเต กราบทูลแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า (โส ทารโก) อ. เด็กนั้น อานนฺทเสฏฺฐี คือ อ. เศรษฐี ชื่อว่าอานนท์ ปิตา ผู้เป็นบิดา เต ของท่าน อิติ ดังนี้ อาจิกฺขา- เปตฺวา ทรงยังเด็กให้บอกแล้ว (วจเนน) ด้วยพระพระดำรัสว่า อานนฺทเสฏฺฐิ ดูก่อนอานันทเศรษฐี ตฺวํ อ. ท่าน อาจิกฺขาหิ จงบอก ปญฺจมาหานิธึ ซึ่งขุมทรัพย์อันใหญ่ ๕ เต ของท่าน ปุตฺตสฺส แก่บุตร เถิด อิติ ดังนี้ ตํ มูลสิรึ ยังเศรษฐีชื่อว่ามูลสิรินั้น อสทฺทหนฺตํ ผู้ไม่

เชื่ออยู่ สทฺทหาเปสิ ทรงให้เชื่อแล้ว ฯ โส มูลสิริ อ. เศรษฐีชื่อว่ามูลสิรินั้น อคมาสิ ได้ถึงแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา สรณํ ว่าเป็นสรณะ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา เทเสนฺโต เมื่อจะทรงแสดง ธมฺมํ ซึ่งธรรม ตสฺส มูลสิริโน แก่เศรษฐีชื่อว่ามูลสิรินั้น อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

พาโล อ. ชนพาล วิหญฺญติ ย่อมเดือดร้อนว่า
ปุตฺตา อ. บุตร ท. เม ของเรา อตฺถิ มีอยู่ ธนํ
อ. ทรัพย์ (เม) ของเรา อตฺถิ มีอยู่ อิติ ดังนี้
อตฺตา หิ อ. ตนแล นตฺถิ ย่อมไม่มี อตฺตโน
แก่ตน ปุตฺตา อ. บุตร ท. (ภวิสฺสนฺติ) จักมี
กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน ธนํ อ.ทรัพย์ (ภวิส-
สติ) จักมี กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. เนื้อความ ตสฺสา คาถาย แห่งพระคาถานั้นว่า พาโล อ. ชนพาล หญฺญติ ย่อมลำบาก ปุตฺตตณฺหาย จเอว ด้วยความอยากในบุตรด้วยนั่นเทียว ธนตณฺหาย จ ด้วยความอยากในทรัพย์ด้วยว่า ปุตฺตา อ. บุตร ท. เม ของเรา อตฺถิ มีอยู่ ธนํ อ. ทรัพย์ เม ของเรา อตฺถิ มีอยู่ อิติ ดังนี้ วิหญฺญติ ชื่อว่าย่อมเดือดร้อน คือว่า ทุกฺขิยติ ชื่อว่าย่อมประพฤติเป็นทุกข์ คือว่า วิหญฺญติ ย่อมเดือดร้อนว่า ปุตฺตา อ. บุตร ท. เม ของเรา นสฺสึสุ ฉิบหายแล้ว อิติ ดังนี้ วิหญฺญติ ย่อมเดือดร้อนว่า (ปุตฺตา) อ. บุตร ท. (เม) ของเรา นสฺสนฺติ

ฉิบหายอยู่ อิติ ดังนี้ วิหญฺญติ ย่อมเดือดร้อนว่า (ปุตฺตา) อ. บุตร ท. (เม) ของเรา นสฺสิสฺสนฺติ จักฉิบหาย อิติ ดังนี้ ฯ นโย อ. นัย ธเนปิ แม้ในทรัพย์ เอโสเอว นี้นั่นเทียว ฯ

(พาโล) ชนพาล วิหญฺญติ ย่อมเดือดร้อน อากาเรหิ ด้วยอาการ ท. ฉหิ ๖ อิติ ด้วยประการฉะนี้ (พาโล) อ. ชนพาล วายมนฺโตปิ แม้พยายามอยู่ ถลปถชลปถาทีสุ ฐาเนสุ ในที่ ท. มีทางบนบกและทางบนน้ำเป็นต้น รตฺตึ จ ในกลางคืนด้วย ทิวา จ ในกลางวันด้วย นานปฺปการโต โดยประการต่าง ๆ (จิตฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา โปเสสฺสามิ จักเลี้ยงดู ปุตฺเต ซึ่งบุตร ท. อิติ ดังนี้ วิหญฺญติ ชื่อว่าย่อมเดือดร้อน กโรนฺโตปิ แม้กระทำอยู่ กสิวณิชฺชาทีนิ กมฺมานิ ซึ่งการงาน ท. มีการไถและการค้าขายเป็นต้น (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา ธนํ ยังทรัพย์ อุปฺปาเทสฺสามิ จักให้เกิดขึ้น อิติ ดังนี้ วิหญฺญติเอว ชื่อว่าย่อมเดือดร้อนนั่นเทียว ฯ

จ ก็ (พาลสฺส) เมื่อชนพาล วิหญฺญนฺตสฺส เดือดร้อนอยู่ เอวํ อย่างนี้ อตฺตา หิ อ. ตนแล นตฺถิ ชื่อว่าย่อมไม่มี อตฺตโน แก่ตน คือว่า อสฺส พาลสฺส เมื่อชนพาลนั้น อสกฺโกนฺตสฺส ไม่อาจอยู่ กาตุํ เพื่ออันกระทำ อตฺตานํ ซึ่งตน ทุกฺขิตํ ผู้ถึงแล้วซึ่งทุกข์ วิฆาเตน เพราะความคับแค้น เตน นั้น สุขิตํ ให้เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความสุข ปวตฺติยํปิ แม้ในกาลเป็นที่เป็นไป อตฺตา หิ อ. ตนแล นตฺถิ ชื่อว่าย่อมไม่มี อตฺตโน แก่ตน คือว่า (อสฺส พาลสฺส) เมื่อชนพาลนั้น

นิปนฺนสฺส นอนแล้ว มรณมญฺเจ บนเตียงอันเป็นที่ตาย เวทนาหิ อัน
เวทนา ท. มรณนฺติกาหิ อันมีความตายเป็นที่สุด ปริฑยฺหมานสฺส เผาอยู่
อคฺคิชาลาหิ (ปริฑยฺหมาโน ปุคฺคโล) วิย ราวกะ อ. บุคคล ผู้อันเปลว
แห่งไฟ ท. เผาอยู่ สนฺธิพนฺธเนสุ ครั้นเมื่อเครื่องต่อและเครื่องผูก ท.
ฉิชฺชมาเนสุ ขาดไปอยู่ อฏฺฐิสงฺฆาเตสุ ครั้นเมื่อร่างแห่งกระดูก ท.
ภิชฺชมาเนสุ แตกไปอยู่ (ตสฺส พาลสฺส) เมื่อชนพาลนั้น นิมฺมิเลตฺวา
ปรโลกํ (ปสฺสนฺตสฺสอปิ) หลับตาแล้ว เห็นอยู่ ซึ่งโลกในเบื้องหน้าบ้าง
อุมฺมิเลตฺวา อิธโลกํ ปสฺสนฺตสฺสอปิ ลืมตาแล้ว เห็นอยู่ ซึ่งโลกนี้บ้าง
อตฺตา หิ อ. ตนแล ทิวเส ทิวเส ทฺวิกฺขตฺตุํ นหาเปตฺวา ติกฺขตฺตุํ
โภเชตฺวา คนฺธมาลาทีหิ วตฺถูหิ อลงฺกริตฺวา ยาวชีวํ (ปุคฺคเลน)
โปสิโตปิ ผู้แม้อันบุคคล ให้อาบน้ำแล้ว ๒ ครั้ง ในวันในวัน ให้บริโภค
แล้ว ๓ ครั้ง ประดับแล้ว ด้วยวัตถุ ท. มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น
เลี้ยงดูแล้ว กำหนดเพียงใดแห่งชีวิต นตฺถิ ชื่อว่าย่อมไม่มี อตฺตโน
แก่ตน (อตฺตโน) อสมตฺถตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้ไม่สามารถ
กาตุํ เพื่ออันกระทำ ทุกฺขปริตฺตาณํ ซึ่งเครื่องต้านทานรอบซึ่งทุกข์
สหายภาเวน โดยความเป็นแห่งสหาย ปุตฺตา อ. บุตร ท. (ภวิสฺสนฺติ)
จักมี กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน ธนํ อ. ทรัพย์ (ภวิสฺสติ) จักมี กุโต
ฐานโต แต่ที่ไหน คือว่า ปุตฺตา วา อ. บุตร ท. หรือ ธนํ วา หรือว่า
อ. ทรัพย์ กริสฺสนฺติ จักกระทำ กึเอว ซึ่งอะไรนั่นเทียว ตสฺมึ สมเย
ในสมัยนั้น อานนฺทเสฏฺฐิโนปิ แม้เมื่อเศรษฐีชื่อว่าอานนท์ กสฺสจิ กิญฺจิ
อทตฺวา ปุตฺตสฺส อตฺถาย ธนํ สณฺฐเปตฺวา ปุพฺเพ มรณมญฺเจ

นิปนฺนสฺส วา ไม่ให้แล้วซึ่งอะไร ๆ แก่ใคร ๆ ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว ซึ่งทรัพย์ เพื่อประโยชน์ แก่บุตร นอนแล้ว บนเตียงอันเป็นที่ตาย ในกาลก่อน ก็ดี อิทานิ อิมํ ทุกฺขํ ปตฺตสฺส วา ถึงแล้ว ซึ่งความทุกข์นี้ ในกาลนี้ก็ดี ปุตฺตา อ. บุตร ท. (ภวิสฺสนฺติ) จักมี กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน ธนํ อ. ทรัพย์ (ภวิสฺสติ) จักมี กุโต ฐานโต แต่ที่ไหน คือว่า ปุตฺตา วา อ. บุตร ท. หรือ ธนํ วา หรือว่า อ. ทรัพย์ กึ ทุกฺขํ หรึสุ วา นำไปแล้ว ซึ่งทุกข์อะไรหรือ กึ สุขํ อุปฺปาทยึสุ วา หรือว่ายังความสุข อะไร ให้เกิดขึ้นแล้ว อิติ ดังนี้ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) พึงทราบ ฯ

เรื่องโจรทำลายปม

๒๙. ๑๒๔/๔ ตั้งแต่ เต กิร เทฺว สหายกา เป็นต้นไป.

กิจ ได้ยินว่า เต เทฺว โจรา อ. โจร ท. ๒ เหล่านั้น สหายกา ผู้เป็นสหายกัน คนฺตฺวา ไปแล้ว เชตวนํ สู่พระเชตวัน สทฺธึ กับ มหาชเนน ด้วยมหาชน คจฺฉนฺเตน ผู้ไปอยู่ ธมฺมสฺสวนตฺถาย เพื่อ ต้องการแก่อันฟังซึ่งธรรม เอโก โจโร อ. โจรคนหนึ่ง อสฺโสสิ ได้ฟัง แล้ว ธมฺมกถํ ซึ่งธรรมกถา ฯ เอโก โจโร อ. โจรคนหนึ่ง โอโลเกสิ แลดูแล้ว อตฺตนา คยฺหุปคํ วตฺถุํ ซึ่งวัตถุ อันเข้าถึงซึ่งความเป็นวัตถุ อันตนควรถือเอา ฯ เตสุ ทฺวีสุ โจเรสุ ในโจร ท. ๒ เหล่านั้นหนา ธมฺมํ สุณนฺโต โจโร อ. โจรผู้ฟังอยู่ ซึ่งธรรม ปาปุณิ บรรลุแล้ว โสตาปตฺติปลํ ซึ่งโสดาปัตติผล ฯ อิตโร โจโร อ. โจรคนนอกนี้ ลภิ ได้แล้ว ปญฺจมาสกมตฺตํ ธนํ ซึ่งทรัพย์ อันมีมาสก ๕ เป็นประมาณ เอกสฺส อุปาสกสฺส ทุสฺสนฺเต พทฺธํ อันอุบาสกคนหนึ่ง ผูกไว้แล้ว ที่ชาย แห่งผ้า ฯ ตํ ธนํ อ. ทรัพย์นั้น ปากวตฺตํ เป็นของเป็นไปเพื่อวัตถุอัน บุคคลพึงหุงต้ม เคเห ในเรือน ตสฺส ของเขา ชาตํ เกิดแล้ว น ปจฺจติ ย่อมไม่สำเร็จ เคเห ในเรือน อิตรสฺส โจรสฺส ของโจรคนนอกนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น สหายกโจโร อ. โจรผู้เป็นสหาย สทฺธึ พร้อม ภริยาย ด้วยภรรยา อตฺตโน ของตน อุปฺผณฺฑิยมาโน เมื่อจะเยาะเย้ย นํ

โสตาปนฺนโจรํ ซึ่งโจรผู้เป็นโสดาบันนั้น อาห กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ.ท่าน ปากวตฺตมูลํปิ แม้ยังมูลค่าของวัตถุอันเป็นไปเพื่อวัตถุอันบุคคลพึงหุงต้ม เคเห ในเรือน อตฺตโน ของตน น นิปฺผาเทสิ ย่อมไม่ให้สำเร็จได้ (อตฺตโน) อติปณฺฑิตตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นคนฉลาดกินไป อิติ ดังนี้ ฯ อิตโร โสตาปนฺนโจโร อ. โจรผู้เป็นโสดาบันคนนอกนี้ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อยํ มม สหายโก อ. สหายของเรานี้ มญฺญติ ย่อมสำคัญ อตฺตโน ปณฺฑิตภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นคนฉลาด (อตฺตโน) พาลภาเวนเอว วต เพราะความที่แห่งตนเป็นคนโง่นั่นเทียวหนอ อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา ไปแล้ว เชตวนํ สู่พระเชตวัน สทฺธึ พร้อม ญาตีหิ ด้วยญาติ ท. อาโรเจตุํ เพื่ออันกราบทูล ตํ ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น สตฺถุ แด่พระศาสดา อาโรเจสิ กราบทูลแล้ว ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา เทเสนฺโต เมื่อจะทรงแสดง ธมฺมํ ซึ่งธรรม ตสฺส โสตาปนฺนโจรสฺส แด่โจรผู้เป็นโสดาบันนั้น อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด พาโล ผู้เป็นคนโง่ มญฺญติ ย่อมสำคัญ (อตฺตโน) พาลฺยํ ซึ่งความที่แห่งตน เป็นคนโง่ โส ปุคฺคโล อ. บุคคลนั้น ปณฺฑิโต วาปิ เป็นผู้ฉลาดได้บ้าง (โหติ) ย่อมเป็น เตน การเณน เพราะเหตุนั้น จ ส่วนว่า (โย ปุคฺคโล) อ. บุคคลใด พาโล ผู้เป็นคนโง่ ปณฺฑิตมานี เป็นผู้

มีความสำคัญว่าเป็นคนฉลาด (โหติ) ย่อมเป็น
โส เว ปุคฺคโล อ. บุคคลนั้นแล (มยา) อันเรา
วุจฺจติ ย่อมเรียกว่า พาโล อ. คนโง่ อิติ ดังนี้ อิติ
ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด พาโล เป็นคนโง่ คือว่า อปณฺฑิโต เป็นคนไม่ฉลาด สมาโน เป็นอยู่ อตฺตนา ด้วยตน มญฺญติ ย่อมสำคัญ คือว่า ชานาติ ย่อมทราบ อตฺตโน พาลฺยํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นคนโง่ คือว่า (อตฺตโน) พาลภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นคนพาล ตํ นั้นว่า อหํ อ. เรา พาโล เป็นคนโง่ (อมฺหิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า โย พาโล อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถว่า โส บุคฺคโล อ. บุคคลนั้น ปณฺฑิโต วาปิ เป็นคนฉลาดได้บ้างหรือ ปณฺฑิตสทิโส วาปิ หรือว่าเป็นผู้เช่นกับด้วยคนฉลาดได้บ้าง โหติ ย่อมเป็น เตน การเณน เพราะเหตุนั้น (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า เตน โส อิติ ดังนี้ ฯ

หิ เพราะว่า โส ปุคฺคโล อ. บุคคลนั้น ชานมาโน ทราบอยู่ว่า อหํ อ. เรา พาโล เป็นคนโง่ (อมฺหิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อุปสงฺกมฺโต เข้าไปหาอยู่ ปยิรุปาสนฺโต เข้าไปนั่งใกล้อยู่ อญฺญํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลอื่น ปณฺฑิตํ ผู้ฉลาด เตน ปณฺฑิเตน โอวทิยมาโน อนุสาสิยมาโน ผู้อันคนฉลาดนั้น กล่าวสอนอยู่ พร่ำสอนอยู่ ปณฺฑิตภาวตฺถาย เพื่อประโยชน์

แก่ความเป็นแห่งคนฉลาด อุคฺคณฺหิตฺวา เรียนเอาแล้ว ตํ โอวาทํ ซึ่งโอวาทนั้น ปณฺฑิโต วา เป็นคนฉลาดได้หรือ ปณฺฑิตตโร วา หรือว่าเป็นคนฉลาดกว่าได้ โหติ ย่อมเป็น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า จ ส่วนว่า โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด พาโล เป็นคนโง่ สมาโน เป็นอยู่ ปณฺฑิตมานี ว เป็นผู้มีความสำคัญว่าตนเป็นคนฉลาดเทียว เอวํ อย่างนี้ว่า อญฺโญ ปุคฺคโล อ. บุคคลอื่น โก คือ อ. ใคร พหุสฺสุโต เป็นผู้มีพระพุทธพจน์อันตนสดับแล้วมาก ธมฺมกถิโก เป็นพระธรรมกถึก วินยธโร เป็นผู้ทรงซึ่งวินัย ธูตวาโท เป็นผู้มีวาทะเป็นเครื่องกล่าวซึ่งคุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส สทิโส เช่นกับ มยา ด้วยเรา อตฺถิ มีอยู่ อิติ ดังนี้ โหติ ย่อมเป็น โส ปุคฺคุโล อ. บุคคลนั้น อนุปสงฺกมนฺโต ไม่เข้าไปหาอยู่ อปยิรุปาสนฺโต ไม่เข้าไปนั่งใกล้อยู่ อญฺญํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลอื่น ปณฺฑิตํ ผู้ฉลาด นเอว อุคฺคณฺหาติ ย่อมไม่เรียนเอานั่นเทียว ปริยตฺตึ ซึ่งปริยัติ น ปฏิปตฺตึ ปูเรติ ย่อมไม่ยังการปฏิบัติให้เต็ม ปาปุณาติ ย่อมถึง เอกนฺตํ พาลภาวํเอว ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้โง่โดยส่วนเดียวนั่นเทียว โส ปุคฺคโล อ. บุคคลนั้น (โหติ) ย่อมเป็น คณฺฐิเภทกโจโร วิย ราวกะ อ. โจรผู้ทำลายซึ่งปม (อิติ) ดังนี้ (ปทฺทฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า ส เว พาโล อิติ ดังนี้ ฯ เตน การเณน เพราะเหตุนั้น (วจนํ) อ. พระดำรัสว่า ส เว พาโลติ วุจฺจติ อิติ ดังนี้ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํ ตรัสแล้ว ฯ

เรื่องนายสุปปพุทธกุฏฐิ

๓๐. ๑๒๘/๑๐ ตั้งแต่ ตทา หิ สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิ ปริสปริยนฺเต เป็นต้นไป.

หิ ก็ ตทา ในกาลนั้น สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิ อ. บุรุษผู้เป็นโรคเรื้อนชื่อว่าสุปปพุทธะ นิสินฺโน นั่งแล้ว ปริสปริยนฺเต ณ ที่สุดรอบแห่งบริษัท สุตฺวา สดับแล้ว ธมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนา ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปตฺวา บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผลํ ซึ่งโสดาปัตติผล อาโรเจตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกราบทูล อตฺตนา ปฏิลทฺธคุณํ ซึ่งคุณอันตนได้เฉพาะแล้ว สตฺถุ แด่พระศาสดา (หุตฺวา) เป็น อวิสหนฺโต เมื่อไม่อาจ โอคาหิตุํ เพื่อหยั่งลง ปริสมชฺเฌ ในท่ามกลางแห่งบริษัท อคมาสิ ได้ไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร มหาชนสฺ สตฺถารํ วนฺทิตฺวา อนุคนฺตฺวา นิวตฺตกาเล ในกาลแห่งมหาชน ถวายบังคมแล้วซึ่งพระศาสดา ตามไปแล้ว กลับแล้ว ฯ

ตสฺมึ ขเณ ในขณะนั้น เทวราชา อ. เทวดาผู้พระราชา สกฺโก พระนามว่าสักกะ ญตฺวา ทรงทราบแล้วว่า สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิ อ. บุรุษผู้เป็นโรคเรื้อนชื่อว่าสุปปพุทธะ อยํ นี้ กาตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ อตฺตนา สตฺถุ สาสเน ปฏิลทฺธคุณํ ซึ่งคุณอันตนได้เฉพาะแล้วในพระศาสนา ของพระศาสดา ปากฏํ ให้เป็นคุณปรากฏแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ (จินฺเตตฺวา) ทรงดำริแล้วว่า อหํ อ. เรา วีมํสิสฺสามิ จักทดลอง นํ สุปฺปพุทฺธํ ซึ่งนายสุปปพุทธะนั้น อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา

เสด็จไปแล้ว ฐิโต ประทับยืนอยู่แล้ว อากาเส ในอากาศ อโวจ ได้ตรัสแล้ว เอตํ วจนํ ซึ่งคำนี้ว่า สุปฺปพุทฺธ ดูก่อนสุปปพุทธะ ตฺวํ อ. ท่าน มนุสฺสทลิทฺโท เป็นมนุษย์ผู้ขัดสน มนุสฺสวราโก เป็นมนุษย์ ผู้ยากไร้ (อสิ) ย่อมเป็น อหํ อ. เรา ทสฺสามิ จักให้ ธนํ ซึ่งทรัพย์ อปริยนฺตํ อันมีที่สุดรอบหามิได้ เต แก่ท่าน ตฺวํ อ. ท่าน วเทหิ จงกล่าวว่า พุทฺโธ อ. พระพุทธเจ้า น พุทฺโธ เป็นผู้ไม่ใช่พระพุทธเจ้า (โหติ) ย่อมเป็น ธมฺโม อ. พระธรรม น ธมฺโม เป็นสภาพไม่ใช่ พระธรรม (โหติ) ย่อมเป็น สงฺโฆ อ. พระสงฆ์ น สงฺโฆ เป็นผู้ ไม่ใช่พระสงฆ์ (โหติ) ย่อมเป็น อลํ อ. อย่าเลย พุทฺเธน ด้วยพระ-พุทธเจ้า เม แก่เรา อลํ อ. อย่าเลย ธมฺเมน ด้วยพระธรรม เม แก่เรา อลํ อ. อย่าเลย สงฺเฆน ด้วยพระสงฆ์ เม แก่เรา อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น โส สุปฺปพุทฺโธ อ. นายสุปปพุทธะนั้น อาห กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน โก เป็นใคร (อสิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ นํ สกฺกํ กะท้าวสักกะนั้น ฯ (สกฺโก) อ. ท้าวสักกะ (อาห) ตรัสแล้วว่า อหํ อ. เรา สกฺโก เป็นท้าวสักกะ (อมฺหิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ (สุปฺปพุทฺโธ) อ. นายสุปปพุทธะ (อาห) กล่าวแล้วว่า อนฺธพาล แน่ะท่านผู้อันธพาล อหิริก ผู้ไม่มีความละอาย ตฺวํ อ.ท่าน น ยุตฺตรูโป เป็นผู้มีรูปอันไม่ควรแล้ว กเถตุํ เพื่ออันกล่าว สทฺธึ กับ มยา ด้วยเรา อสิ ย่อมเป็น ตฺวํ อ. ท่าน วเทสิ กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ทุคฺคโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความลำบาก ทลิทฺโท เป็นคนขัดสน กปโณ เป็นคน

กำพร้า (อสิ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ มํ กะเรา อหํ อ. เรา ทุคฺคโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความลำบาก (อมฺหิ) ย่อมเป็น นเอว หามิได้นั่นเทียว ทลิทฺโท เป็นคนขัดสน (อมฺหิ) ย่อมเป็น น หามิได้ อหํ อ. เรา สุขปฺปตฺโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความสุข มหทฺธโน เป็นคนมีทรัพย์มาก อสฺมิ ย่อมเป็น หิ เพราะว่า สตฺตวิธอริยธนานิ อ. อริยทรัพย์อันมีอย่าง ๗ ท. อิมานิ เหล่านี้ (วุตฺตานิ) อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วว่า

เอตา ธนา อ. ทรัพย์ ท. เหล่านี้ สทฺธาธนํ จ คือ อ. ทรัพย์คือศรัทธาด้วย สีลธนํ จ คือ อ. ทรัพย์คือศีลด้วย หิรี (ธนํ) จ คือ อ. ทรัพย์คือหิริด้วย โอตฺตปฺปิยํ ธนํ จ คือ อ. ทรัพย์คือโอตตัปปะด้วย สุตธนํ จ คือ อ. ทรัพย์คือสุตะด้วย จาโค (ธนํ) จ คือ อ. ทรัพย์คือจาคะด้วย ปญฺญา เว สตฺตมํ ธนํ จ คือ อ. ทรัพย์ที่ ๗ คือปัญญาแล อตฺถิ มีอยู่ ยสฺส ปุคฺคลสฺส แก่บุคคลใด อิตฺถิยา วา คือ แก่หญิงหรือ ปุริสสฺส วา คือหรือว่า แก่บุรุษ (ปณฺฑิตา) อ. บัณฑิต ท. อาหุ เรียกแล้ว ตํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลนั้นว่า อทลิทฺโท เป็นคนขัดสนหามิได้ อิติ ดังนี้ ชีวิตํ อ. ชีวิต ตสฺส ปุคฺคลสฺส ของบุคคลนั้น อโมฆํ เป็นธรรมช[redacted]ตไม่เปล่า (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้

สนฺติ มีอยู่ เยสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่าใด เต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั้น พุทฺเธหิ วา อันพระพุทธเจ้า ท. หรือ ปจฺเจกพุทฺเธหิ วา หรือว่า อัน พระปัจเจกพุทธเจ้า ท. น วุจฺจนฺติ ย่อมไม่เรียกว่า ทลิทฺทา เป็นคน ขัดสน อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

๓๑. ๑๒๙/๒๐ ตั้งแต่ สา กิร เอกา ยกฺขินี ปุกฺกุสาติกุลปุตฺตํ เป็นต้นไป.

กิร ได้ยินว่า ตรุณวจฺฉคาวี อ. แม่โคตัวมีลูกอ่อน สา นั้น ยกฺขินี เป็นนางยักษิณี เอกา ตนหนึ่ง คาวี เป็นแม่โค หุตฺวา เป็น โวโรเปสิ ปลงลงแล้ว ชเน ซึ่งชน ท. จตฺตาโร ๔ อิเม เหล่านี้ อิติ คือ ปุกฺกุสาติกุลปุตฺตํ ซึ่งกุลบุตรชื่อว่าปุกกุสาติ พาหิยทารุจิริยํ ซึ่งนายพาหิย-ทารุจิริยะ ตมฺพทาฐิกโจรฆาตกํ ซึ่งบุรุษผู้ฆ่าซึ่งโจรชื่อว่าตัมพทาฐิกะ สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐึ ซึ่งบุรุษผู้เป็นโรคเรื้อนชื่อว่าสุปปพุทธะ ชีวิตา จากชีวิต อตฺตภาเว สิ้นอัตภาพ ท. สตํ อันมีร้อยเป็นประมาณ สตํ อันมีร้อย เป็นประมาณ ฯ กิร ได้ยินว่า อตีเต กาเล ในกาลอันล่วงไปแล้ว เต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั้น เสฏฺฐิปุตฺตา เป็นบุตรของเศรษฐี จตฺตาโร ๔ หุตฺวา เป็น เนตฺวา นำไปแล้ว คณิกํ ซึ่งหญิงแพศยา นครโสภินึ ผู้มี ความงามในพระนคร เอกํ คนหนึ่ง อุยฺยานํ สู่สวน อนุภวิตฺวา เสวยแล้ว สมฺปตฺตึ ซึ่งสมบัติ ทิวสํ ตลอดวัน มนฺตยึสุ ปรึกษากันแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า อญฺโญ ปุคฺคโล อ. บุคคลอื่น นตฺถิ ย่อมไม่มี อิมสฺมึ ฐาเน ในที่นี้ มยํ อ. เรา ท. คเหตฺวา ถือเอาแล้ว กหาปณสหสฺสํ จ ซึ่งพัน

แห่งกหาปณะด้วย สพฺพํ ปสาธนภณฺฑํ จ ซึ่งสิ่งของอันเป็นเครื่องประดับทั้งปวงด้วย อมฺเหหิ ทินฺนํ อันอันเรา ท. ให้แล้ว อิมิสฺสา อิตฺถิยา แก่หญิงนี้ อิมํ อิตฺถึ ยังหญิงนี้ มาเรตฺวา ให้ตายแล้ว คจฺฉาม จงไปเถิด อิติ ดังนี้ สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น ฯ

สา คณิกา อ. หญิงเพศยานั้น สุตฺวา ฟังแล้ว กถํ ซึ่งถ้อยคำ เตสํ เสฏฺฐิปุตฺตานํ ของบุตรของเศรษฐี ท. เหล่านั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า อิเม ชนา อ. ชน ท. เหล่านี้ นิลฺลชฺชา ผู้มีความละอายออกแล้ว อภิรมิตฺวา ยินดียิ่งแล้ว สทฺธึ กับ มยา ด้วยเรา มํ มาเรตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยังเราให้ตาย (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ. เรา ชานิสฺสามิ จักรู้ กตฺตพฺพยุตฺตตกํ กมฺมํ ซึ่งกรรมอันควรแล้วแก่ความเป็นกรรมอันเราพึงกระทำ เตสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านั้น อิติ ดังนี้ เตหิ ชเนหิ มาริยมานา ผู้อันชน ท. เหล่านั้นให้ตายอยู่ อกาสิ ได้กระทำแล้ว ปตฺถนํ ซึ่งความปรารถนาว่า อหํ อ. เรา ยกฺขินี เป็นนางยักษิณี หุตฺวา เป็น สมตฺถา พึงเป็นผู้สามารถ เต ชเน มาเรตุํ เพื่ออันยังชน ท. เหล่านั้นให้ตาย เอเต ชนา อ. ชน ท. เหล่านั่น มํ ยังเรา มาเรนฺติ ย่อมให้ตาย ยถา ฉันใด เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว ภเวยฺยํ พึงเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. สมฺพหุลา ผู้มากพร้อม อาโรเจตฺวา กราบทูลแล้ว กาลกิริยํ ซึ่งการกระทำซึ่งกาละ ตสฺส สุปฺปพุทฺธสฺส ของนายสุปปพุทธะนั้น ภควโต แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ปุจฺฉึสุ ทูลถามแล้วว่า

คติ อ. คติ ตสฺส สุปฺปพุทฺธสฺส ของนายสุปปพุทธะนั้น กา เป็นอย่างไร (โหติ) ย่อมเป็น (โส สุปฺปพุทฺโธ) อ. นายสุปปพุทธะนั้น ปตฺโต ถึงแล้ว (อตฺตโน) กุฏฺฐิภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นโรคเรื้อน การเณน เพราะเหตุ เกนเอว อะไรนั่นเทียว อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา พฺยากริตฺวา ทรงกระทำให้แจ้งแล้ว โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา ตสฺส สุปฺปพุทฺธสฺส ตาวตึสภวเน อุปฺปนฺนภาวํ จ ซึ่งความที่แห่งนายสุปปพุทธะนั้น เป็นผู้บรรลุ ซึ่งโสดาปัตติผล แล้วจึงเกิดขึ้นแล้ว ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ด้วย ตครสิขิปฺปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา นิฏฺฐุหิตฺวา อปพฺยามํ กตฺวา ทีฆรตฺตํ นิรเย ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน อิทานิ (อตฺตโน) กุฏฺฐิภาวปฺปตฺตึ จ ซึ่งอันเห็นแล้ว ซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าตครสิขี ถ่มแล้ว กระทำแล้ว ให้มีในเบื้องซ้าย ไหม้แล้ว ในนรก สิ้นราตรีนาน ถึงซึ่งความที่แห่งตนเป็นคนโรคเรื้อ ในกาลนี้ เพราะผลอันเหลือลงด้วย วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. อิเม สตฺตา อ. สัตว์ ท.เหล่านี้ กโรนฺตา วิจรนฺติ ย่อมเที่ยวไปกระทำอยู่ กมฺมํ ซึ่งกรรม กฏุกวิปากํ อันมีผลอันเผ็ดร้อน อตฺตโน แก่ตน อตฺตนา ว ด้วยตนเทียว อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา (อิมํ) นี้ว่า

พาลา อ. คนเขลา ท. ทุมฺเมธา ผู้มีปัญญาชั่ว อตฺตนา

มีตน อมิตฺเตน อิว เป็นเพียงดังว่าศัตรูผู้มิใช่มิตร

(หุตฺวา) เป็น กโรนฺตา จรนฺติ ย่อมเที่ยวไป
กระทำอยู่ ยํ กมฺมํ อ. กรรมใด กฏุกปฺผลํ เป็นกรรม
มีผลอันเผ็ดร้อน โหติ ย่อมเป็น (ตํ) กมฺมํ ซึ่ง
กรรมนั้น ปาปกํ อันลามก อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กโรนฺตา วิจรนฺติ ย่อมเที่ยวไปกระทำอยู่ อกุสลํเอว ซึ่งอกุศลนั่นเทียว จตูหิ อิริยาปเถหิ ด้วยอิริยาบถ ท. ๔ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า จรนฺติ อิติ ดังนี้ ฯ

อชานนฺตา ชนา อ. ชน ท. ผู้ไม่รู้อยู่ อิธโลกตฺถํ จ ซึ่งประโยชน์ในโลกนี้ด้วย ปรโลกตฺถํ จ ซึ่งประโยชนในโลกเบื้องหน้าด้วย พาลา นาม ชื่อว่าคนเขลา อิธ ปเท ในบทนี้ว่า พาลา อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ทุปฺปญฺญา ผู้มีปัญญาชั่ว (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ทุมฺเมธา อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า อมิตฺตภูเตน เวรินา วิย เป็นเพียงดังว่าคนมีเวร ผู้เป็นศัตรูเป็นแล้ว หุตฺวา เป็น (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า อมิตฺเตเนว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ติขิณผลํ เป็นกรรมมีผลเข้มแข็ง คือว่า ทุกฺขผลํ เป็นกรรมมีทุกข์เป็นผล อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า กฏุกปฺผลํ อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องชาวนา

๓๒. ๑๓๒/๔ ตั้งแต่ สตฺถา อานนฺทตฺเถเรน ปจฺฉาสมเณน เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา อานนฺทตฺเถเรน มีพระเถระชื่อว่าอานนท์ ปจฺฉาสมเณน ผู้เป็นสมณะในเบื้องหลัง อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว ตตฺถ ฐาเน ในที่นั้น ฯ กสโก อ. ชาวนา ทิสฺวา เห็นแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา คนฺตฺวา ไปแล้ว วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว ภควนฺตํ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า อารภิ เริ่มแล้ว กสิตุํ เพื่ออันไถ ปุน อีก ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา อวตฺวา ไม่ตรัสแล้ว กิญฺจิ วจนํ ซึ่งพระดำรัสอะไร ๆ สทฺธึ กับ เตน กสเกน ด้วยชาวนานั้น คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว สหสฺสตฺถวิกาย ปติตฏฺฐานํ สู่ที่แห่งถุงแห่งพันแห่งทรัพย์ตกแล้ว ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว. ตํ สหสฺสตฺถวิกํ ซึ่งถุงแห่งพันแห่งทรัพย์นั้น อาห ตรัสแล้วว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ ตฺวํ อ. เธอ ปสฺส จงดูเถิด อาสีวิโส อ. อสรพิษ อิติ ดังนี้ อานนฺทตฺเถรํ กะพระเถระชื่อว่าอานนท์ ฯ (อานนฺทตฺเถโร) อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์ (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์ ปสฺสามิ ย่อมเป็น (อาสีวิโส) อ. อสรพิษ โฆรวิโส เป็นงูมีพิษร้าย (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

กสโก อ. ชาวนา สุตฺวา สดับแล้ว ตํ กถํ ซึ่งถ้อยคำนั้น จินฺตเตฺวา คิดแล้วว่า เอตํ ฐานํ อ. ที่นั่น จรณฏฺฐานํ เป็นสถานที่อันเป็นที่เที่ยวไป

เวลาย วา ในเวลาหรือ อเวลาย วา หรือว่าในเวลาอันไม่สมควร มม แห่งเรา (โหติ) ย่อมเป็น กิร ได้ยินว่า อาสีวิโส อ. อสรพิษ อตฺถิ มีอยู่ เอตฺถ ฐาเน ในที่นั่น อิติ ดังนี้ สตฺถริ ครั้นเมื่อพระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว เอตฺตกํ วจนํ ซึ่งพระดำรัส อันมีประมาณเท่านี้ ปกฺกนฺเต เสด็จหลีกไปแล้ว อาทาย ถือเอาแล้ว ปโตทยฏฺฐึ ซึ่งค้นแห่งปฏัก คโต ไปแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา นํ อาสีวิสํ ยังอสรพิษนั้น มาเรสฺสามิ จักให้ตาย อิติ ดังนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว สหสฺสตฺถวิกํ ซึ่งถุง แห่งพันแห่งทรัพย์ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า (ตํ วจนํ) อ. พระดำรัสนั้น อิมํ สหสฺสตฺถวิกํ สนฺธาย สตฺถารา กถิตํ จักเป็นพระดำรัสอันพระศาสดา ทรงหมายเอา ซึ่งถุงแห่งพันแห่งทรัพย์นี้ ตรัสแล้ว ภวิสฺสติ จักเป็น อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ตํ สหสฺสตฺถวิกํ ซึ่งถุงแห่งพันแห่งทรัพย์นั้น นิวตฺโต กลับแล้ว ฐเปตฺวา วางไว้แล้ว ตํ สหสฺสตฺถวิกํ ซึ่งถุงแห่งพัน แห่งทรัพย์นั้น เอกมนฺเต ในส่วนสุดข้างหนึ่ง (อตฺตโน) อพฺยตฺตตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นคนไม่เฉียบแหลม ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปกปิดแล้ว ปํสุนา ด้วยดินร่วน อารภิ เริ่มแล้ว กสิตุํ เพื่ออันไถ ปุน อีก ฯ

มนุสฺสาปิ แม้ อ. มนุษย์ ท. รตฺติยา เมื่อราตรี วิภาตาย สว่างแล้ว ทิสฺวา เห็นแล้ว โจเรหิ กตกมฺมํ ซึ่งกรรมอันอันโจร ท. กระทำแล้ว เคเห ในเรือน คจฺฉนฺตา ไปอยู่ ปทานุปทํ สู่รอยเท้าตามซึ่งรอยเท้า คนฺตฺวา ไปแล้ว ตํ เขตฺตํ สู่นานั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว โจเรหิ ภณฺฑสฺส ภาชิตฏฺฐานํ ซึ่งที่แห่งสิ่งของ อันโจร ท. แบ่งกันแล้ว ตตฺถ เขตฺเต ในนานั้น อทฺทสํสุ ได้เห็นแล้ว ปทวลญฺชํ ซึ่งเครื่องใช่สอยคือรอยเท้า

กสกสฺส ของชาวนา ฯ เต มนุสฺสา อ. มนุษย์ ท.เหล่านั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว ปทานุสาเรน ตามแนวแห่งรอยเท้า ตสฺส กสกสฺส ของชาวนานั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว (เตน กสเกน) ถวิกาย ฐปิตฏฺฐานํ ซึ่งที่แห่งถุงอันชาวนานั้นวางไว้แล้ว วิยูหิตฺวา คุ้ยแล้ว ปํสุํ ซึ่งดินร่วน อาทาย ถือเอาแล้ว ถวิกํ ซึ่งถุง ตชฺเชตฺวา คุกคามแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน วิลุมฺปิตฺวา ปล้นแล้ว เคหํ ซึ่งเรือน วิจรสิ ย่อมเที่ยวไป เขตฺตํ กสมาโน วิย เป็นราวกะว่าไถอยู่ ซึ่งนา (หุตฺวา) เป็น อิติ ดังนี้ โปเถตฺวา โบยแล้ว ทณฺเฑน ด้วยท่อนไม้ เนตฺวา นำไปแล้ว ทสฺเสสุ ทูลแสดงแล้ว รญฺโญ แด่พระราชา ฯ ราชา อ. พระราชา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตํ ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น อาณาเปสิ ทรงยังราชบุรุษให้รู้ทั่วแล้ว วธํ ซึ่งการฆ่า ตสฺส กสกสฺส ซึ่งชาวนานั้น ฯ ราชปุริสา อ. ราชบุรุษ ท. พนฺธิตฺวา ผูกมัดแล้ว ตํ กสกํ ซึ่งชาวนานั้น (กตฺวา) กระทำ ปจฺฉาพาหุํ ให้เป็นผู้มีแขนในเบื้องหลัง ตาเลนฺตา เฆี่ยนอยู่ กสาหิ ด้วยหวาย ท. นยึสุ นำไปแล้ว อาฆาตํ สู่ที่เป็นที่ฆ่า ฯ

โส กสโก อ. ชาวนานั้น (ราชปุริเสหิ) ตาลิยมาโน ผู้อันราชบุรุษ ท. เฆี่ยนอยู่ กสาหิ ด้วยหวาย ท. อวตฺวา ไม่กล่าวแล้ว อญฺญํ วจนํ ซึ่งคำอื่น กิญฺจ อะไร ๆ วทนฺโต กล่าวอยู่ว่า (สตฺถา) อ. พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้วว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ ตฺวํ อ.เธอ ปสฺส จงดูเถิด อาสีวิโส อ. อสรพิษ อิติ ดังนี้ (อานนฺทตฺเถโร) อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์ (อาห) ทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์ ปสฺสามิ ย่อมเห็น (โส อาสีวิโส) อ. อสรพิษนั้น

โฆรวิโส เป็นงูมีพิษร้าย (โหติ) ย่อมเป็น (อิติ) ดังนี้ อิติ ดังนี้ คจฺฉติ เดินไปอยู่ ฯ อถ ครั้นนั้น ราชปุริสา อ. ราชบุรุษ ท. ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้ว นํ กสกํ ซึ่งชาวนานั้นว่า ตฺวํ อ. ท่าน กเถสิ กล่าวแล้ว กถํ ซึ่งถ้อยคำ สตฺถุ จเอว ของพระศาสดาด้วยนั่นเทียว อานนฺทตฺเถรสฺส จ ของพระเถระชื่อว่าอานนท์ด้วย เอตํ การณํ อ. เหตุนั่น กึ นาม ชื่อว่าอะไร อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า อหํ อ. เรา ลภมาโน เมื่อได้ ทกฺขุํ เพื่ออันเฝ้า ราชานํ ซึ่งพระราชา กเถสฺสามิ จักกล่าว อิติ ดังนี้ (กสเกน) อันชาวนา วุตฺเต กล่าวแล้ว เนตฺวา นำไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก รญฺโญ ของพระราชา กถยึสุ กราบทูลแล้ว ตํ ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น รญฺโญ แด่พระราชา ฯ

เรื่องนายสุมนมาลาการ

๓๓. ๑๓๔/๑๐ ตั้งแต่ โส กิร เทวสิกํ พิมฺพิสารราชานํ เป็นต้นไป.

กิร ได้ยินว่า โส สมุนมาลากาโร อ. นายมาลาการชื่อว่าสุมนะนั้น อุปฏฺฐหนฺโต บำรุงอยู่ พิมฺพิสารราชานํ ซึ่งพระราชาพระนามว่าพิมพิสาร สุมนปุปฺผนาฬีหิ ด้วยทะนานแห่งดอกไม้ชื่อว่ามะลิ ท. อฏฺฐหิ ๘ ปาโต ว แต่เช้าเทียว เทวสิกํ ทุกวัน อฏฺฐฏฺฐหาปเณ ลภติ ย่อมได้ ซึ่งกหาปณา ๘,๘ ท. ฯ อถ ครั้นนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ตสฺมึ สุมน-มาลากาเร ครั้นเมื่อนายมาลาการชื่อว่าสมุนะนั้น คเหตฺวา ถือเอาแล้ว ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. ปวิฏฺฐมตฺเต เป็นผู้สักว่าเข้าไปแล้ว นครํ สู่พระนคร (สมาเน) เป็นอยู่ ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า มหา-ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ผู้อันหมู่แห่งภิกษุหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว วิสฺสชฺเชนฺโต ทรงเปล่งอยู่ ฉพฺพณฺณรํสิโย ซึ่งพระรัศมีอันมีวรรณะ ๖ ท. ปาวิสิ ได้เสด็จเข้าไปแล้ว นครํ สู่พระนคร ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต พุทฺธนุภาเวน ด้วยอานุภาพของพระพุทธเจ้า มหตา อันใหญ่ พุทฺธลีฬฺหาย ด้วยพระลีลาของพระพุทธเจ้า มหติยา อันใหญ่ ฯ

หิ จริงอยู่ เอกทา ในกาลบางคราว ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิจฺฉาเทตฺวา ทรงปกปิดแล้ว ฉพฺพณฺณรํสิโย ซึ่งพระรัศมีอันพรรณะ ๖ ท. จีวเรน ด้วยพระจีวร วิจรติ ย่อมเสด็จเที่ยวไป อญฺญตโร

ปิณฺฑปาติโก ภิกฺขุ วิย ราวกะ อ. ภิกษุผู้เที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต รูปใด รูปหนึ่ง คจฺฉนฺโต วิย ราวกะว่าเสด็จไปอยู่ ปจฺจุคฺคมนํ สู่ที่เป็นที่ต้อนรับ องฺคุลิมาลสฺส ซึ่งภิกษุชื่อว่าองคุลิมาล ตึสโยชนมคฺคํ สิ้นหนทางมีโยชน์ ๓๐ เป็นประมาณ เอกทา ในกาลบางคราว (ภควา) อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า วิสฺสชฺเชนฺโต ทรงเปล่งอยู่ ฉพฺพณฺณรํสิโย ซึ่งพระรัศมีอันมีพรรณะ ๖ ท. (วิจรติ) ย่อมเสด็จเที่ยวไป (คจฺฉนฺโต) วิย ราวกะว่าเสด็จไปอยู่ กปิลวตฺถุปฺปเวสนาทีสุ กาเลสุ ในกาล ท. มีกาลเป็นที่เสด็จเข้าไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์เป็นต้น ฯ ตสฺมึปิ ทิวเส ในวันแม้นั้น (ภควา) อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า วิสฺสชฺเชตฺวา ทรงเปล่งแล้ว ฉพฺพณฺณรํสิโย ซึ่งพระรัศมีอันมีพรรณะ ๖ ท. สรีรโต จากพระสรีระ ปาวิสิ ได้เสด็จเข้าไปแล้ว ราชคหํ สู่เมืองราชคฤห์ พุทฺธานุภาเวน ด้วยอานุภาพของพระพุทธเจ้า มหตา อันใหญ่ พุทฺธลีฬฺหาย ด้วยพระลีลาของพระพุทธเจ้า มหติยา อันใหญ่ ฯ

อถ ครั้งนั้น มาลาการโร อ. นายมาลาการ ทิสฺวา เห็นแล้ว อตฺตภาวํ ซึ่งพระอัตภาพ ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า รตนคฺฆิย-กาญฺจนคฺฆิยสทิสํ อันเช่นกับด้วยแก้วอันมีราคาและทองอันมีราคา โอโลเกตฺวา แลดูแล้ว (สรีรํ) ซึ่งพระสรีระ ทฺวตฺตึสมาหาปุริสลกฺขณปฺ-ปฏิมณฺฑิตํ อันประดับแล้วด้วยพระลักษณะของพระมหาบุรุษ ๓๒ อสีตฺยานุพฺยญฺชนสิริโสภคฺคํ อันเลิศด้วยความงามด้วยพระสิริคืออนุ-พยัญชนะ ๘๐ ปสนฺนจิตฺโต ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว จินฺเตตฺวา คิดแล้วว่า

อหํ อ. เรา กโรมิ จะกระทำ อธิการํ ปูชํ ซึ่งการบูชาอันบุคคลพึงกระทำให้ยิ่ง สตฺถุ แก่พระศาสดา กึ นุ โข อย่างไรหนอแล อิติ ดังนี้ อปสฺสนฺโต เมื่อไม่เห็น อญฺญํ วตฺถุํ ซึ่งวัตถุอื่น จินฺเตตฺวา คิดแล้วว่า อหํ อ. เรา ปูเชสฺสามิ จักบูชา ภควนฺตํ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า อิเมหิ ปุปฺเผหิ ด้วยดอกไม้ ท. เหล่านี้ อิติ ดังนี้ จินฺเตสิ คิดแล้ว ปุน อีกว่า อิมานิ ปุปฺผานิ อ. ดอกไม้ ท. เหล่านี้ อุปฏฺฐานปุปฺผานิ เป็นดอกไม้อันเป็นเครื่องบำรุง รญฺโญ ซึ่งพระราชา นิพทฺธํ เนืองนิตย์ (โหนฺติ) ย่อมเป็น ราชา อ. พระราชา อลภนฺโต เมื่อไม่ทรงได้ อิมานิ ปุปฺผานิ ซึ่งดอกไม้ ท. เหล่านี้ มํ พนฺธาเปยฺย วา พึงทรงยังบุคคลให้ผูกมัดซึ่งเราหรือ (มํ) ฆาตาเปยฺย วา หรือว่า พึงทรงยังบุคคลให้ขับไล่ ซึ่งเราจากแว่นแคว้น อหํ อ. เรา กโรมิ จะกระทำ กึ นุ โข อย่างไรหนอแล อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอตํ จินฺตนํ อ. ความคิดนี้ว่า ราชา อ. พระราชา มํ ฆาเตตุ วา จงทรงฆ่า ซึ่งเราก็ตาม (มํ) รฏฺฐโต ปพฺพาเชตุ วา จงทรงขับไล่ ซึ่งเรา จากแว่นแคว้นก็ตาม หิ ก็ โส ราชา อ. พระราชานั้น ททมาโนปิ แม้เมื่อพระราชทาน มยฺหํ แก่เรา ทเทยฺย พึงพระราชทาน ธนํ ซึ่งทรัพย์ ชีวิตมตฺตํ อันสัตว์ว่าเป็นเครื่องเป็นอยู่ อิมสฺมึ อตฺตภาเว ในอัตภาพนี้ ปน ส่วนว่า ปูชา อ. การบูชา สตฺถุ ซึ่งพระศาสดา อลํ พอ หิตาย จเอว เพื่อเกื้อกูลด้วยนั่นเทียว สุขาย จ

เพื่อความสุขด้วย เม แก่เรา กปฺปโกฏีสุ ในโกฏิแห่งกัป ท. อเนกาสุ อันมิใช่หนึ่ง อิติ ดังนี้ อโหสิ ได้มีแล้ว อสฺส มาลาการสฺส แก่นายมาลาการนั้น ฯ โส มาลากาโร อ. นายมาลาการนั้น ปริจฺจชิ สละรอบแล้ว ชีวิตํ ซึ่งชีวิต อตฺตโน ของตน ตถาคตสฺส เพื่อพระตถาคต ฯ โส มาลากาโร อ. นายมาลาการนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้วว่า ปสนฺนจิตฺตํ อ. จิตอันเลื่อมใสแล้ว เม ของเรา น ปฏิกุฏฺฏติ ย่อมไม่กลับกลอก ยาวเพียงใด อหํ อ. เรา กริสฺสามิ จักกระทำ ปูชํ ซึ่งการบูชา ตาวเทว เพียงนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ หฏฺฐปฺปหฏฺโฐ เป็นผู้ร่าเริงแล้วและร่าเริงทั่วแล้ว อุทคฺคุทคฺโค เป็นผู้ฟูขึ้นและฟูขึ้น (หุตฺวา) เป็น ปูเชสิ บูชาแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา ฯ

๓๔. ๑๓๘/๑๘ ตั้งแต่ อานนฺทตฺเถโร จินฺเตสิ อชฺช ปาโต ว เป็นต้นไป.

อานนฺทตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์ จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อชฺช ในวันนี้ สีหนาทสหสฺสานิ จเอว อ. พันแห่งสีหนาท ท. ด้วยนั่นเทียว เจลุกฺเขปสหสฺสานิ จ อ. พันแห่งอันยกขึ้นซึ่งท่อนผ้า ท. ด้วย ปวตฺตนฺติ เป็นไปอยู่ ปฏฺฐาย จำเดิม ปาโต ว แต่เช้าเทียว วิปาโก อ. วิบาก มาลาการสฺส ของนายมาลาการ โก นุ โข เป็นอย่างไรหนอแล (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ โส อานนฺทตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์นั้น ปุจฺฉิ ทูลถามแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา ฯ

อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ. พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ ตฺวํ อ. เธอ มา สลฺลกฺเขสิ อย่ากำหนดแล้วว่า กมฺมํ อ. กรรม อปฺปมตฺตกํ อันมีประมาณอันน้อย มาลากาเรน อันนายมาลาการ อิมินา นี้ กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้ หิ ก็ อยํ มาลากาโร อ. นายมาลาการนี้ ปริจฺจชิตฺวา สละรอบแล้ว ชีวิตํ ซึ่งชีวิต มยฺหํ เพื่อเรา อกาสิ ได้กระทำแล้ว ปูชํ ซึ่งการบูชา โส มาลากาโร อ. นายมาลาการนั้น จิตฺตํ ยังจิต ปสาเทตฺวา ให้เลื่อมใสแล้ว มยิ ในเรา เอวํ อย่างนี้ น คมิสฺสติ จักไม่ไป ทุคฺคตึ สู่ทุกคติ สตสหสฺสํ ตลอดแสน กปฺปานํ แห่งกัป ท. อิติ ดังนี้ นํ อานนฺทตฺเถรํ กะพระเถระชื่อว่าอานนท์นั้น อาห ตรัสแล้วว่า

(มาลากาโร) อ. นายมาลาการ ธตฺวา จักดำรงอยู่แล้ว
เทวมนุสฺเสสุ ในเทวดาและมนุษย์ ท. น คมิสฺสติ
จักไม่ไป ทุคฺคตึ สู่ทุคติ สตสหสฺสํ ตลอดแสน
กปฺปานํ แห่งกัป ท. (ตํ ทุคฺคตึ อคมนํ) อ. การ
ไม่ไป สู่ทุคตินั้น ผลํ เป็นผล เอตสฺส กมฺมุโน
ของกรรมนั่น (โหติ) ย่อมเป็น (มาลากาโร)
อ. นายมาลาการ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ จักเป็นพระ-
ปัจเจกสัมพุทธเจ้า สุมโน นาม ชื่อว่าสุมนะ
ภวิสฺสติ จักเป็น ปจฺฉา ในภายหลัง อิติ ดังนี้ ฯ

ปน ก็ สตฺถุ วิหารํ คนฺตฺวา คนฺธกุฏึ ปวิสนกาเล ในกาลอันเป็นที่เสด็จไป สู่พระวิหาร แล้วเสด็จเข้าไป สู่พระคันธกุฎี แห่ง

พระศาสดา ตานิ ปุปฺผานิ อ. ดอกไม้ ท. เหล่านั้น ปตึสุ ตกแล้ว ทฺวารโกฏฺฐเก ที่ซุ้มแห่งประตู ฯ

สายณฺหสมเย ในสมัยแห่งวันในเวลาเย็น ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. กถํ ยังถ้อยคำว่า อโห โอ กมฺมํ อ. กรรม มาลาการสฺส ของนายมาลาการ อจฺฉริยํ เป็นกรรมน่าอัศจรรย์ (โหติ) ย่อมเป็น (มาลา-กาโร) อ. นายมาลาการ ปริจฺจชิตฺวา สละรอบแล้ว ชีวิตํ ซึ่งชีวิต ธรมานกพุทฺธสฺส เพื่อพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ กตฺวา กระทำแล้ว ปุปฺผปูชํ ซึ่งการบูชาด้วยดอกไม้ ลภิ ได้แล้ว สพฺพฏฺฐกํ นาม ชื่อซึ่งหมวด ๘ แห่งวัตถุทั้งปวง ตํขณํเอว ในขณะนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสุํ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ธมฺมสภายํ ในธรรมสภา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา นิกฺขมิตฺวา เสด็จออกไปแล้ว คนฺธกุฏิโต จากพระคันธกุฎี คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว ธมฺมสภํ สู่ธรรมสภา ติณฺณํ คมนานํ แห่งการเสด็จไป ท. ๓ หนา อญฺญตเรน คมเนน ด้วยการเสด็จไป อย่างใดอย่างหนึ่ง นิสีทิตฺวา ประทับนั่งแล้ว พุทฺธาสเน บนพระพุทธอาสน์ ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺหฺ ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อัน

ภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษ ท. อาม เออ ปจฺฉานุตปฺปํ อ. ความตามเดือนร้อน ในภายหลัง น โหติ ย่อมไม่มี ยสฺส กมฺมสฺส (ปุคฺคเลน) กตตฺตา เพราะความที่แห่งกรรมใด เป็นกรรมอันบุคคลกระทำแล้ว โสมนสฺสํเอว อ. ความโสมนัสนั่นเทียว อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น (อตฺตโน) อนุสฺสริตานุสฺสริตกฺขเณ ในขณะแห่งตนตามระลึกถึงแล้วและตามระลึกถึงแล้ว (ยสฺส กมฺมสฺส ปุคฺคเลน กตตฺตา) เพราะความที่แห่งกรรมใด เป็นกรรมอันบุคคลกระทำแล้ว (ตํ) กมฺมํ อ. กรรมนั้น เอวรูปํ อันมีรูปอย่างนี้ (ปุคฺคเลน) อันบุคคล กตฺตพฺพํเอว พึงกระทำนั่นเทียว อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

จ ก็ (ปุคฺคโล) อ. บุคคล กตฺวา กระทำแล้ว
ยํ กมฺมํ ซึ่งกรรมใด น อนุตปฺปติ ย่อมไม่
เดือดร้อนในภายหลัง ปตีโต เป็นผู้เอิบอิ่มแล้ว
สุมโน เป็นผู้มีใจดี (หุตฺวา) เป็น ปฏิเสวติ
ย่อมเสวย วิปากํ ซึ่งผล ยสฺส กมฺมสฺส ของ
กรรมใด ตํ กมฺมํ อ. กรรมนั้น กตํ อันบุคคล
กระทำแล้ว สาธุ เป็นกรรมยังประโยชน์ให้สำเร็จ
(โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า (ปุคฺคโล) อ. บุคคล กตฺวา กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม ยํ ใด คือว่า เทวมนุสฺสสมฺปตฺตีนํ จเอว นิพฺพานสมฺปตฺติยา จ นิพฺพตฺตนสมตฺถํ อันสามารถในอันยังสมบัติแห่งเทวดาและมนุษย์ ท. ด้วยนั่นเทียว ยังสมบัติคือพระนิพพานด้วยให้บังเกิด คือว่า สุขุทฺรยํ อันมีสุขเป็นกำหร น อนุตปฺปติ ย่อมไม่เดือนร้อนในภายหลัง อถโข ที่แท้ (โส ปุคฺคโล) อ. บุคคลนั้น ปีติเวเคน ปตีโต จ ชื่อว่าเป็นผู้เอิบอิ่มแล้ว เพราะกำลังแห่งปีติด้วย โสมนสฺสเวเคน สุมโน จ ชื่อว่าเป็นผู้มีใจดี เพราะกำลังแห่งความโสมนัสด้วย หุตฺวา เป็น (อตฺตโน) อนุสฺสริตานุสฺสริตกฺขเณ ในขณะแห่งตนตามระลึกแล้วและตามระลึกแล้ว คือว่า ปีติโสมนสฺสชาโต เป็นผู้มีปีติและโสมนัสอันเกิดแล้ว อายตึ ต่อไป หุตฺวา เป็น ปฏิเสวติ ย่อมเสวย วิปากํ ซึ่งผล ทิฏฺฐธมฺเมเอว ในธรรมอันตนเห็นแล้วนั่นเทียว ตํ กมฺมํ อ. กรรมนั้น กตํ อันบุคคลกระทำแล้ว สาธุ เป็นกรรมยังประโยชน์ให้สำเร็จ คือว่า สุนฺทรํ เป็นกรรมดี คือว่า สิลิฏฺฐกํ เป็นกรรมสละสลวย (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า ยํ กตฺวา อิติ ดังนี้ เป็นต้น ฯ

เรื่องอุบลวรรณาเถรี

๓๕. ๑๔๑/๑๐ ตั้งแต่ มาตุลปุตฺโต ปนสฺสา นนฺทมาณโว เป็นต้นไป.

ปน ก็ นนฺทมาณโว อ. มาณพชื่อว่านันทะ มาตุลปุตฺโต ผู้เป็นบุตรของลุง อสฺสา เถริยา ของพระเถรีนั้น ปฏิพทฺธจิตฺโต เป็นผู้มีจิตอันเนื่องเฉพาะแล้ว ปฏฺฐาย จำเดิม (ตสฺส เถริยา) คิหิกาลโต แต่กาลแห่งพระเถรีนั้นเป็นคฤหัสถ์ (หุตฺวา) เป็น สุตฺวา สดับแล้ว ตสฺสา เถริยา อาคตภาวํ ซึ่งความที่แห่งพระเถรีนั้น เป็น ผู้มาแล้ว คนฺตฺวา ไปแล้ว อนฺธวนํ สู่อันธวัน เถริยา อาคมนโต ปุเรตรํเอว ก่อนกว่า กว่าการมา แห่งพระเถรีนั่นเทียว ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว ตํ กุฏิกํ สู่กระท่อมนั้น นิลีโน แอบแล้ว เหฏฺฐามญฺเจ ในภายใต้แห่งเตียง เถริยา เมื่อพระเถรี อาคนฺตวา มาแล้ว ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว กุฏิกํ สู่กระท่อม ปิธาย ปิดแล้ว ทฺวารํ ซึ่งประตู นิสินฺนมตฺตาย เป็นผู้สักว่านั่งแล้ว มญฺจเก บนเตียงน้อย (สมานาย) เป็นอยู่ อนฺธกาเร ครั้นเมื่ออันธการ จกฺขุปเถ ในคลองแห่งจักษุ อวิคเตเอว ไม่ไปปราศแล้วนั่นเทียว (ตสฺสา เถริยา) อาคตตฺตา เพราะความที่แห่งพระเถรีนั้น เป็นผู้มาแล้ว อาตปโต จากแดด พหิ ในภายนอก นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว เหฏฺฐามญฺจโต จากภายใต้แห่งเตียง อภิรุยฺห ขึ้นไปเฉพาะแล้ว มญฺจกํ สู่เตียงน้อย เถริยา วาริยมาโน

ผู้อันพระเถรีห้ามอยู่ว่า พาล แน่ะคนเขลา ตฺวํ อ. เธอ มา นสฺสิ อย่าฉิบหายแล้ว พาล แน่ะคนเขลา ตฺวํ อ. เธอ มา นสฺสิ อย่าฉิบหายแล้ว อิติ ดังนี้ อภิภวิตฺวา ครอบงำแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว อตฺตโน ปฏฺฐิตกมฺมํ ซึ่งกรรมอันตนปรารถนาแล้ว ปายาสิ ได้เดินไปแล้ว ฯ

อถ ครั้งนั้น มหาปฐวี อ. แผ่นดินอันใหญ่ อสกฺโกนฺตี วิย อันเพียงดังว่าไม่อาจอยู่ ธาเรตุํ เพื่ออันทรงไว้ อคุณํ ซึ่งโทษมิใช่คุณ อสฺส นนฺทมาณวสฺส ของมาณพชื่อว่านันทะนั้น ภิชฺชิ แตกแล้ว เทฺวธา โดยส่วนสอง ฯ โส นนฺทมาณโว อ. มาณพชื่อว่านันทะนั้น ปวิฏฺโฐ เข้าไปแล้ว ปฐวึ สู่แผ่นดิน คนฺตฺวา ไปแล้ว นิพฺพตฺติ บังเกิดแล้ว มหาอวีจิมฺหิ ในมหาอเวจี ฯ เถรีปิ แม้ อ. พระเถรี อาโรเจสิ บอกแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น ภิกฺขุนีนํ แก่ภิกษุณี ท. ฯ ภิกฺขุนิโย อ. ภิกษุณี ท. อาโรเจสุํ บอกแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น ภิกฺขูนํ แก่ภิกษุ ท. ฯ ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. อาโรเจสุํ กราบทูลแล้ว ภควโต แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น อามนฺเตตฺวา ตรัสเรียกแล้ว ภิกฺขู ซึ่งภิกษุ ท. (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ภิกฺขุภิกฺขุนีอุปาสกอุปาสิกาสุ ในภิกษุและภิกษุณีและอุบาสกและอุบาสิกา ท. หนา โย โกจิ ปุคฺคโล อ. บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง กโรนฺโต เมื่อกระทำ ปาปกมฺมํ ซึ่งกรรมอันลามก

หฏฺจปฺปหฏฺโจ เป็นผู้ร่าเริงแล้วและร่าเริงทั่วแล้ว อุทคฺคุทคฺโค วิย เป็นผู้เพียงดังว่าฟูขึ้นและฟูขึ้น (หุตฺวา) เป็น กโรติ ย่อมกระทำได้ ปุริโส วิย ราวกะ อ. บุรุษ ขาทมาโน เคี้ยวกินอยู่ มธุสกฺขราทีสุ วตฺถูสุ ในวัตถุ ท. มีน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวดเป็นต้นหนา มธุรรสํ ซึ่งรสแห่งของหวาน กญฺจิเอว บางอย่างนั่นเทียว อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ปาปิ อ. บาป น ปจฺจติ ย่อมไม่เผล็ดผล ยาว เพียงใด พาโล อ. คนเขลา มญฺญติ ย่อมสำคัญ มธุวา ว่าเพียงดังน้ำหวาน ตาว เพียงนั้น จ ก็ ยทา เมื่อใด ปาปิ อ. บาป ปจฺจติ ย่อมเผล็ด ผล พาโล อ. คนเขลา นิคจฺฉติ ย่อมเข้าถึง ทุกฺขํ ซึ่งทุกข์ อถ เมื่อนั้น อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า หิ ก็ พาลสฺส เมื่อคนเขลา กโรนฺตสฺส กระทำอยู่ ปาปิ ซึ่งบาป คือว่า อกุสลกมฺมํ ซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล ตํ กมฺมํ อ. กรรมนั้น อุปฏฺฐาติ ย่อมปรากฏ มธุ วิย ราวกะ อ. น้ำผึ้ง คือว่า มธุรรสํ วิย ราวกะ อ. รสแห่งของหวาน คือว่า อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ วตฺถุ วิย ราวกะ อ. วัตถุ อันเป็นที่ปรารถนา อันเป็นที่ใคร่ อันเป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ โส พาโล อ. คนเขลานั้น มญฺญติ ย่อมสำคัญ ตํ ปาปิ ซึ่งบาปนั้น มธุํ วิย ราวกะ อ. น้ำผึ้ง

อิติ ด้วยประการฉะนี้ (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า มธุวา อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กาลํ ตลอดกาล ยตฺตกํ อันมีประมาณเท่าใด (อิติ) ดังนี้ (สทฺทสฺส) แห่งศัพท์ว่า ยาว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า (ปาปํ) อ. บาป น เทติ ย่อมไม่ให้วิปากํ ซึ่งผล ทิฏฺฐธมฺเม วา ในธรรมอันตนเห็นแล้วหรือ สมฺปราเย วา หรือว่าในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม (ยาว) เพียงใด (พาโล) อ. คนเขลา มญฺญติ ย่อมสำคัญ นํ ปาปํ ซึ่งบาปนั้น เอวํ อย่างนี้ ตาว เพียงนั้น (อิติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า ปาปํ น ปจฺจติ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปน ก็ ยทา ในกาลใด อสฺส พาลสฺส เมื่อคนเขลานั้น (ปุคฺคเลน) ทิฏฺฐธมฺเม วิวิธา กมฺมกรณา กริยมานสฺส วา อันบุคคลกระทำอยู่ ด้วยกรรมกร อันมีอย่างต่าง ๆ ในธรรมอันตนเห็นแล้วหรือ สมฺปราเย นิรยาทีสุ อปาเยสุ มหาทุกฺขํ อนุภวนฺตสฺส วา หรือว่าเสวยอยู่ ซึ่งทุกข์อันใหญ่ ในอาบาย ท. มีนรกเป็นต้น ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ตํ ปาปํ อ. บาปนั้น ปจฺจติ ชื่อว่าย่อมเผล็ดผล อถ ในกาลนั้น พาโล อ. คนเขลา โส นั้น นิคจฺฉติ ย่อมเข้าถึง คือว่า วินฺทติ ย่อมประสบ คือว่า ปฏิลภติ ย่อมได้เฉพาะ ทุกฺขํ ซึ่งทุกข์ อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ยทา จ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

เทสนาวสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา พหู ชนา อ. ชน ท. มาก ปาปุณึสุ บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผลาทีนิ อริยผลานิ ซึ่งอริยผล ท. มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ฯ อปเรน สมเยน โดยสมัยอื่นอีก มหาชโน

อ. มหาชน กถํ ยังถ้อยคำว่า ขีณาสวาปิ แม้ อ. พระขีณาสพ ท. มญฺเญ ชะรอย สาทิยนฺติ จะยินดี กามสุขํ ซึ่งความสุขในกาม เสวนฺติ จะเสพ กามํ ซึ่งกาม น เสวิสฺสนฺติ จักไม่เสพ กึ เพราะเหตุอะไร หิ เพราะว่า เอเต ขีณาสวา อ. พระขีณาสพ ท. เหล่านั่น โกฬาปรุกฺขา เป็นต้นไม้อันผุ (โหนฺติ) ย่อมเป็น น หามิได้ วมฺมิกา เป็นจอมปลวก (โหนฺติ) ย่อมเป็น น หามิได้ อลฺลมํสสรีราเอว เป็นผู้มีเนื้อและสรีระอันสดนั่นเทียว (โหนฺติ) ย่อมเป็น ตสฺมา เพราะเหตุนั้น เอเตปิ ขีณาสวา อ. พระขีณาสพ ท. แม้เหล่านั่น สาทิยนฺติ ย่อมยินดี กามสุขํ ซึ่งความสุขในกาม เสวนฺติ ย่อมเสพ กามํ ซึ่งกาม อิติ ดังนี้ สมุฏฺฐาเปสิ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ธมฺมสภาย ในธรรมสภา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัส-ถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ขีณาสวา อ. พระขีณาสพ ท. น สาทิยนฺติ ย่อมไม่ยินดี กามสุขํ ซึ่งความสุขในกาม น เสวนฺติ ย่อมไม่เสพ กามํ ซึ่งกาม หิ เหมือนอย่างว่า อุทกพินฺทุ อ. หยาดแห่งน้ำ ปติตํ อันตกไปแล้ว ปทุมปตฺเต บนใบ

ของปทุม น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติดอยู่ น สณฺฐาติ ย่อมไม่ติดตั้งอยู่ด้วยดี วินิวฏฺเฏตฺวา ปตติเอว กลิ้งไปแล้ว ย่อมตกไปนั่นเทียว ยถา ฉันใด จ อนึ่ง สาสโป อ. เมล็ดผักกาด น ลิปฺปติ ย่อมไม่ติดอยู่ น สณฺฐาติ ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดี อารคฺเค บนปลายแห่งเหล็กแหลม วินิ-วฏฺเฏติวา ปตติเอว กลิ้งไปแล้ว ย่อมตกไปนั่นเทียว ยถา ฉันใด กาโม อ. กาม ทุวิโธปิ แม้อันมีอย่างสอง น ลิปฺปติ ย่อมไม่ซึมซาบ น สณฺฐาติ ย่อมไม่ตั้งอยู่ด้วยดี จิตฺเต ในจิต ขีณาสวสฺส ของพระขีณาสพ เอวํ ฉันนั้น อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา พฺราหฺมณวคฺเค ในพราหมณวรรค อิมํ นี้ว่า

โย ปุคฺคโล อ. บุคคลใด น ลิปฺปติ ย่อมไม่
ติดอยู่ กาเมสุ ในกาม ท. วาริ โปกฺขรปตฺเต
(อลิปฺปนฺโต) อิว ราวกะ อ. น้ำ ไม่ซึมซาบอยู่
บนใบแห่งบัว อารคฺเค สาสโป (อลิปฺปนฺโต)
อิว ราวกะ อ. เมล็ดผักกาด ไม่ติดอยู่ บน
ปลายแห่งเหล็กแหลม อหํ อ. เรา พฺรูมิ ย่อม
เรียก ตํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลนั้น พฺราหฺมณํ ว่าเป็น
พราหมณ์ อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องชัมพุกาชีวก

๓๖. ๑๕๒/๑๓ ตั้งแต่ สตฺถา มหาชนสฺส ปริวิตกฺกํ ญตฺวา เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา ญตฺวา ทรงทราบแล้ว ปริวิตกฺกํ ซึ่งความปริวิตก มหาชนสฺส แห่งมหาชน อาห ตรัสแล้วว่า ชมฺพุก ดูก่อนชัมพุกะ ตฺวํ อ. ท่าน ฉินฺทาหิ จงตัด กงฺขํ ซึ่งความสงสัย อุปฏฺฐากานํ แห่งอุปัฏฐาก ท. ตว ของท่านเถิด อิติ ดังนี้ ฯ โส ชมฺพุโก อ. ภิกษุชื่อว่าชัมพุกะนั้น วตฺวา กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํปิ แม้ อ. ข้าพระองค์ ปจฺจาสึสามิ ย่อมหวังเฉพาะ เอตฺตกํเอว การณํ ซึ่งเหตุอันมีประมาณเท่านี้นั่นเทียว อิติ ดังนี้ สมาปชฺชิตฺวา เข้าแล้ว จตุตฺถชฺฌานํ ซึ่งฌานที่ ๔ อุฏฺฐาย ลุกขึ้นแล้ว อพฺภุคฺคนฺตฺวา เหาะขึ้นไปแล้ว เวหาสํ สู่เวหาส ตาลปฺปมาณํ อันมีต้นตาลเป็นประมาณ วตฺวา กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า สตฺถา ทรงเป็นพระศาสดา เม ของข้าพระองค์ (โหติ) ย่อมเป็น อหํ อ. ข้าพระองค์ สาวโก เป็นสาวก อสฺมิ ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ โอรุยฺห ลงแล้ว วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว อพฺภุคฺคนฺตฺวา เหาะขึ้นไปแล้ว เวหาสํ สู่เวหาส สตฺตตาลมตฺตํ อันมีต้นตาล ๗ เป็นประมาณ เอวํ อย่างนี้ อิติ คือ ทฺวิตาลมตฺตํ อันมีต้นตาล ๒ เป็นประมาณ ติตาลมตฺตํ

อันมีต้นตาล ๓ เป็นประมาณ ปุน อีก โอรุยฺห ลงแล้ว ชาเนเปสิ ยังมหาชนให้รู้แล้ว อตฺตโน สาวกภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นสาวก ฯ มหาชโน อ. มหาชน ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ การณํ ซึ่งเหตุนั้น จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อโห โอ พุทฺธา นาม ชื่อ อ. พระพุทธเจ้า ท. อจฉริยา เป็นผู้น่าอัศจรรย์ อโนมคุณา เป็นผู้มีพระคุณไม่ต่ำทราม (โหนฺติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา กเถนฺโต เมื่อจะตรัส สทฺธึ กับมหาชเนน ด้วยมหาชน อาห ตรัสแล้ว เอวํ อย่างนี้ว่า อยํ ชมฺพุโก อ. ภิกษุ ชื่อว่าชัมพุกะนี้ ฐเปตฺวา วางไว้แล้ว ตุมฺเหหิ อาภตสกฺการํ ซึ่งสักการะ อันท่าน ท. นำมาแล้ว ชิวฺหคฺเค ที่ปลายแห่งลิ้น กุสคฺเคน ด้วย ปลายแห่งหญ้าคา เอตฺตกํ กาลํ สิ้นกาลอันมีประมาณเท่านี้ นิวุตฺโถ อยู่แล้ว อิธ ฐาเน ในที่นี้ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิดว่า อหํ อ. เรา ตปจรณํ ยังการประพฤติซึ่งตบะ ปูเรมิ จะให้เต็ม อิติ ดังนี้ สเจ ถ้าว่า (อยํ ชมฺพุโก) อ. ภิกษุชื่อว่าชัมพุกะนี้ ตปจรณํ ยังการประพฤติซึ่งตบะ ปูเรยฺย พึงให้เต็ม วสฺสตํ ตลอดร้อยแห่งปี อิมินา อุปาเยน โดยอุบาย นี้ไซร้ จ ก็ ภตฺตจฺเฉทนกุสลเจตนา อ. กุศลเจตนาอันเป็นเหตุตัดเสีย ซึ่งภัต อสฺส ชมฺพุกสฺส ของชัมพุกะนั้น อิทานิ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกุจฺจายิตฺวา อภุญฺชนฺตสฺส ผู้ประพฤติรังเกียจแล้ว ซึ่งตระกูลหรือ หรือว่า ซึ่งภัต ไม่บริโภคอยู่ ในกาลนี้ ยา ใด ตปจรณํ อ. การประพฤติซึ่งตบะ ตํ นั้น ฯ อคฺฆติ ย่อมไม่ถึงค่า กลํ ซึ่งเสี้ยว โสฬสึปิ แม้ที่ ๑๖ ตสฺสา

กุสลเจตนาย แห่งกุศลเจตนานั้น อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

พาโล อ. คนพาล ภุญฺเชถ พึงบริโภค โภชนํ
ซึ่งโภชนะ กุสคฺเคน ด้วยปลายแห่งหญ้าคา มาเส
ในเดือน มาเส ในเดือน โส พาโล อ. คนพาลนั้น
น อคฺฆติ ย่อมไม่ถึงค่า กลํ ซึ่งเสี้ยว โสฬสึ
ที่ ๑๖ สงฺขาตธมฺมานํ อริยปุคฺคลานํ แห่งพระ
อริยบุคคล ท. ผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว
อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. เนื้อความว่า สเจ ถ้าว่า พาโล อ. บุคคลผู้เป็นพาล คือว่า อปริญฺญาตธมฺโม ผู้มีธรรมอันไม่กำหนดรู้แล้ว ปริพาหิโร ผู้เหินห่าง สีลาทิคุณา จากคุณมีศีลเป็นต้น ปพฺพชิโต บวชแล้ว ติตฺถายตเน ในลัทธิแห่งเดียรถีย์ ภุญฺชนฺโต บริโภคอยู่ โภชนํ ซึ่งโภชนะ กุสคฺเคน ด้วยปลายแห่งหญ้าคา มาเส ในเดือน มาเส ในเดือน สมฺปตฺเต อันถึงพร้อมแล้ว (อาสาย) ด้วยความหวังว่า อหํ อ. เรา ตปจรณํ ยังการประพฤติซึ่งตบะ ปูเรสฺสามิ จักให้เต็ม อิติ ดังนี้ ภุญฺเชถ ชื่อว่าพึงบริโภค โภชนํ ซึ่งโภชนะ วสฺสสตํ ตลอดร้อยแห่งปี ฯ

เทสนา อ. เทศนา ปุคฺคลาธิฏฺฐานา อันมีบุคคลเป็นที่ตั้งว่า (อริยปุคฺคลา) อ. พระอริยบุคคล ท. ญาตธมฺมา ผู้มีธรรมอันรู้แล้ว คือว่า ตูลิตธมฺมา ผู้มีธรรมอันชั่งได้แล้ว (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุจฺจนฺติ ย่อมตรัสเรียก สงฺขาตธมฺมา ชื่อว่าผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว เตสุ อริยปุคฺคเลสุ ในพระอริยบุคคล ท. เหล่านั้นหนา โสตาปนฺโน อ. พระโสดาบัน เหฏฺฐิมโกฏิยา โดยที่สุดแห่งพระอริยบุคคลผู้มีในภายใต้ สงฺขาตธมฺโม ชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น ขีณาสโว อ. พระขีณาสพ อุปริมโกฏิยา โดยที่สุดแห่งพระอริยบุคคลผู้มีในเบื้องบน (สงฺขาตธมฺโม) ชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น โส พาโล อ. ชนผู้เป็นพาลนั้น น อคฺฆติ ย่อมไม่ถึงค่า โสฬสึ กลํ ซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ อิเมสํ อริยปุคฺคลานํ แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่านี้ สงฺขาตธมฺมานํ ผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อมแล้ว อิติ ดังนี้ (คาถาปาททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบาทแห่งพระคาถาว่า น โส สงฺขาตธมฺมานํ กลํ อคฺฆติ โสฬสึ อิติ ดังนี้ (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺพา) พึงทราบ ฯ

ปน ส่วนว่า อยํ อตฺโถ อ. เนื้อความนี้ว่า จ ก็ เจตนา อ. เจตนา ตสฺส พาลสฺส ของชนผู้เป็นพาลนั้น ตถา ตปจรณํ ปูเรนฺตสฺส ผู้ยังการประพฤติซึ่งตบะให้เต็มอยู่ เหมือนอย่างนั้น วสฺสสตํ ตลอดร้อยแห่งปี ยา ใด ปวตฺตเจตนา อ. เจตนาอันเป็นไปแล้ว ตาว-

ทีฆรตฺตํ ตลอดราตรีอันยาวนานเพียงนั้น สา นั้น น อคฺฆติ ย่อม
ไม่ถึงค่า กลํ ซึ่งเสี้ยว โสฬสึ ที่ ๑๖ ยา จ สงฺขาตธมฺมานํ อริย-
ปุคฺคลานํ กุลํ วา ภตฺตํ วา กุกฺกุจฺจายิตฺวา อภุญฺชนฺตานํ เอกา
ภตฺตจฺเฉทนกุสลเจตนา ตสฺสา เจตนาย แห่ง - ก็ อ. เจตนาอันเป็น
กุศลอันเป็นเหตุตัดเสียซึ่งภัต ของพระอริยบุคคล ท. ผู้มีธรรมอัน
บัณฑิตนับพร้อมแล้ว ผู้ประพฤติรังเกียจแล้ว ซึ่งตระกูลหรือ หรือว่า
ซึ่งภัต ไม่บริโภคอยู่ ดวงหนึ่งอันใด เจตนานั้น (อิติ) ดังนี้ เอตฺถ
คาถาปาทฑฺวเย ในหมวดสองแห่งบาทแห่งพระคาถานี้ (ปณฺฑิเตน)
อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) พึงทราบ ฯ

อิทํ อตฺถรูปํ อ. อรรถรูปนี้ว่า ยํ ผลํ อ. ผลใด กตฺวา กระทำแล้ว
ยํ ตสฺสา สงฺขาตธมฺมานํ อริยปุคฺคลานํ เจตนาย ผลํ ตํ ผลํ ซึ่ง-
อ. ผลของเจตนา ของพระอริยบุคคล ท. ผู้มีธรรมอันบัณฑิตนับพร้อม
แล้ว นั้นใด ผลนั้น โสฬสโกฏฺฐาเส ให้เป็นส่วน ๑๖ กตฺวา กระทำ
เอเกกํ โกฏฺฐาสํ ซึ่งส่วน ส่วนหนึ่งส่วนหนึ่ง ตโต โสฬสโกฏฺฐาสโต
จากส่วน ๑๖ นั้น โสฬสโกฏฺฐาเส ให้เป็นส่วน ๑๖ ปุน อีก เอกสฺส
โกฏฺฐาสสฺส ของส่วนส่วนหนึ่ง ตโต ปจฺฉิมโสฬสโกฏฺฐาสโต จากส่วน
๑๖ อันมีในเบื้องหลังนั้น ตํเอว ผลํ อ. ผลนั้นนั่นเทียว มหนฺตตรํ
เป็นธรรมชาติใหญ่กว่า ตปจรณโต กว่าการประพฤติซึ่งตบะ ตสฺส
พาลสฺส แห่งชนผู้เป็นพาลนั้น (โหติ) ย่อมเป็น (อิติ) ดังนี้
(ภควตา) วุตฺตํ เป็นอรรถรูปอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว โหติ

ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ตสฺสา คาถาย แห่งพระคาถานั้น (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) พึงทราบ ฯ

เรื่องอหิเปรต

๓๗. ๑๕๔/๘ ตั้งแต่ เอกสฺมึ หิ ทิวเส ชฏิลสหสฺสสฺส เป็นต้นไป.

หิ ความพิสดารว่า เอกสฺมึ ทิวเส ในวันหนึ่ง ชฏิลสหสฺสสฺส อพฺภนฺตโร อายสฺมา ลกฺขณตฺเถโร จ อ. พระเถระชื่อว่าลักขณะ ผู้มีอายุ ผู้มีในภายใน แห่งพันแห่งชฎิลด้วย (อายสฺมา) มหาโมคฺคลฺลานตฺ-เถโร จ อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะผู้มีอายุด้วย โอตรนฺติ ข้ามลงอยู่ คิชฌกูฏโต จากภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ (จินฺตเนน) ด้วยอัน คิดว่า มยํ อ. เรา ท. จริสฺสาม จักเที่ยวไป ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต ราชคเห ในเมืองราชคฤห์ อิติ ดังนี้ ฯ เตสุ เถเรสุ ในพระเถระ ท. เหล่านั้นหนา มหาโมคฺคลฺลาโน อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ อายสฺมา ผู้มีอายุ ทิสฺวา เห็นแล้ว อหิเปตํ ซึ่งอหิเปรต เอกํ ตนหนึ่ง อกาสิ ได้กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันยิ้มแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติ ปรากฏ ฯ อถ ครั้งนั้น ลกฺขณตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าลักขณะ ปุจฺฉิ ถามแล้ว การณํ ซึ่งเหตุว่า อาวุโส แน่ะผู้มีอายุ ตฺวํ อ. ท่าน กโรสิ ย่อมกระทำ สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติปรากฏ กสฺมา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ นํ มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรํ กะพระเถระ ชื่อว่ามหาโมคคัลลานะนั้น ฯ (มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร) อ. พระเถระ ชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ (อาห) กล่าวแล้วว่า อาวุโส แน่ะผู้มีอายุ

(อยํ กาโล) อ. กาลนี้ อกาโล โข เป็นกาลไม่สมควรแล วิสชฺเชตุํ เพื่ออันเฉลย อิมสฺส ปญฺหสฺส ซึ่งปัญหานี้ (โหติ) ย่อมเป็น ตฺวํ อ. ท่าน ปุจฺเฉยฺยาสิ พึงถาม มํ ซึ่ง ผม สนฺติเก ในสำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า อิติ ดังนี้ ฯ

เตสุ เถเรสุ ครั้นเมื่อพระเถระ ท. เหล่านั้น จริตฺวา เที่ยวไปแล้ว ราชคเห ในเมืองราชคฤห์ ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า นิสินฺเนสุ นั่งแล้ว ลกฺขณตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าลักขณะ ปุจฺฉิ ถามแล้วว่า โมคฺคลฺลาน แน่ะโมคคัลลานะ อาวุโส ผู้มีอายุ ตฺวํ อ. ท่าน โอตรนฺโต ข้ามลงอยู่ คิชฺฌกูฏา จากภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ กริตฺวา กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติปรากฏ มยา สิตการณํ ปุฏฺโฐ ผู้อันผมถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งอันแย้ม อวจ ได้กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ปุจฺเฉยฺยาสิ พึงถาม มํ ซึ่งผม สนฺติเก ในสำนัก ภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า อิติ ดังนี้ อิทานิ ในกาลนี้ ตฺวํ อ. ท่าน กเถหิ จงกล่าว ตํ การณํ ซึ่งเหตุนั้นเถิด อิติ ดังนี้ ฯ

เถโร อ. พระเถระ อาห กล่าวแล้วว่า อาวุโส แน่ะผู้มีอายุ อหํ อ. ผม ทิสฺวา เห็นแล้ว เอกํ อหิเปตํ ซึ่งอหิเปรตตนหนึ่ง อกาสึ ได้กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติปรากฏ อตฺตภาโว อ. อัตภาพ ตสฺส อหิเปตสฺส ของอหิเปรตนั้น เอวรูโป เป็นสภาพมีรูปอย่างนี้ (โหติ) ย่อมเป็น สีสํ อ. ศีรษะ อสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น มนุสฺสสีสํ วิย ราวกะ อ. ศีรษะของมนุษย์ อตฺตภาโว อ. อัตภาพ

เสโส อันเหลือ อสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น อหิสฺส (อตฺตภาโว) วิย ราวกะ อ. อัตภาพของงู เอโส อหิเปโต นาม ชื่อ อ. อหิเปรตนั่น ปญฺจวีสติโยชนิโก เป็นสัตว์ประกอบด้วยโยชน์ ๒๕ ปมาณโต ด้วยประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น อคฺคิชาลา อ. เปลวแห่งไฟ ท. อุฏฺฐิตา อันตั้งขึ้นแล้ว สีสโต จากศีรษะ ตสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น คจฺฉนฺติ ย่อมลามไป ยาว เพียงใด นงฺคุฏฺฐา แต่ทาง อุฏฺฐิตา อคฺคิชาลา อ. เปลวแห่งไฟ ท. อันตั้งขึ้นแล้ว นงฺคุฏฺฐโต แต่หาง (ตสฺส เปตสฺส) ของเปรตนั้น (คจฺฉนฺติ) ย่อมลามไป ยาว เพียงใด สีสา แต่ศีรษะ อฏฺฐิตา อคฺคิชาลา อ. เปลวแห่งไฟ ท. อันตั้งขึ้นแล้ว มชฺเฌ ในท่ามกลาง (ตสฺส เปตสฺส) ของเปรตนั้น คจฺฉนฺติ ย่อมลามไป ปสฺสานิ สู่ข้าง ท. เทฺว ๒ อุฏฺฐิตา อคฺคิชาลา อ. เปลวแห่งไฟ ท. อันตั้งขึ้นแล้ว ปสฺเสหิ จากข้าง ท. ทฺวีหิ ๒ (ตสฺส เปตสฺส) ของเปรตนั้น โอสรนฺติ ย่อมรวมลง มชฺเฌ ในท่ามกลาง อิติ ดังนี้ ฯ

กิร ได้ยินว่า อตฺตภาโว อ. อัตภาพ ทฺวินฺนํเอว เปตานํ ของเปรต ท. ๒ นั่นเทียว ปญฺจวรสติโยชนิโก เป็นสภาพประกอบด้วยโยชน์ ๒๕ (โหติ) ย่อมเป็น (อตฺตภาโว) อ. อัตภาพ อวเสสานํ เปตานํ ของเปรต ท. ที่เหลือลง ติคาวุตปฺปมาโณ เป็นสภาพมีคาวุต ๓ เป็นประมาณ (โหติ) ย่อมเป็น (อตฺตภาโว) อ. อัตภาพ อิมสฺส อหิเปตสฺส จเอว ของอหิเปรตนี้ด้วยนั่นเทียว กากเปตสฺส จ ของกาก-เปรตด้วย ปญฺจวีสติโยชนิโก เป็นสภาพประกอบด้วยโยชน์ ๒๕ (โหติ) ย่อมเป็น เตสุ ทฺวีสุ เปเตสุ ในเปรต ท. ๒ เหล่านั้นหนา อยํ

อหิเปโต อ. อหิเปรตนี้ (โหติ) ย่อมมี ตาว ก่อน ฯ

มหาโมคฺคลฺลาโน อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ ทิสฺวา เห็นแล้ว กากเปตํปิ แม้ซึ่งกากเปรต ปจฺจมานํ ผู้อันไฟไหม้อยู่ คิชฺฌกูฏมตฺถเก บนยอดแห่งภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ ปุจฺฉนฺโต เมื่อจะภาม ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตสฺส กากเปตสฺส ของกากเปรตนั้น อาห กล่าวแล้ว คาถํ ซึ่งคาถา อิมํ นี้ว่า

ชิวฺหา อ. ลิ้น (เต) ของท่าน ปญฺจโยชนิกา
เป็นลิ้นประกอบด้วยโยชน์ ๕ (โหติ) ย่อมเป็น
สีสํ อ. ศีรษะ เต ของท่าน นวโยชนํ เป็นศีรษะ
มีโยชน์ ๙ (โหติ) ย่อมเป็น กาโย อ. กาย
ตุยฺหํ ของท่าน อจฺจุคฺคโต ขึ้นไปล่วงแล้ว
ปญฺจวีสติโยชนํ สิ้นโยชน์ ๒๕ ตฺวํ อ. ท่าน
กริตฺวาน กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม กึ นุ อะไรหนอ
ปตฺโต เป็นผู้ถึงแล้ว ทุกฺขํ ซึ่งทุกข์ อีทิสํ
อันเช่นนี้ อสิ ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น เปโต อ. เปรต อาจิกฺขนฺโต เมื่อจะบอก อสฺส มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรสฺส แก่พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว คาถํ ซึ่งคาถา ว่า

โมคฺคลฺลาน ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะ ภนฺเต ผู้เจริญ
อหํ อ. ข้าพเจ้า อาหเรสึ ได้กลืนกินแล้ว ภตฺตํ ซึ่ง
ภัต อภิหฏํ อันบุคคลนำไปเฉพาะแล้ว สงฺฆสฺส

เพื่อสงฆ์ กสฺสปสฺส ของพระพุทธเจ้าทรงพระนาม
ว่ากัสสปะ มเหสิโน ผู้แสวงหาซึ่งคุณอันใหญ่
โดยปกติ ยถิจฺฉกํ ตามปรารถนา อิติ ดังนี้

อาห กล่าวแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กสฺสปพุทฺธกาเล ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. สมฺพหุลา ผู้มากพร้อม ปวิสึสุ เข้าไปแล้ว คามํ สู่บ้าน ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต ฯ มนุสฺสา อ. มนุษย์ ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว เถเร ซึ่งพระเถระ ท. สมฺปิยายมานา ประพฤติเป็นที่รักด้วยดีอยู่ นิสีทาเปตฺวา ยังพระเถระให้นั่งแล้ว อาสนสาลายํ ที่ศาลาอันเป็นที่นั่ง โธวิตฺวา ล้างแล้ว ปาเท ซึ่งเท้า ท. มกฺเขตฺวา ทาแล้ว เตเลน ด้วยน้ำมัน ปาเยตฺวา ยังพระเถระให้ดื่มแล้ว ยาคุํ ซึ่งข้าวยาคู ทตฺวา ถวายแล้ว ขชฺชกํ ซึ่งวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว ปิณฺฑปาตกาลํ ยังกาลแห่งบิณฑบาต อาคมมยมานา ให้มาอยู่ สุณนฺตา นิสีทึสุ นั่งฟังอยู่แล้ว ธมฺมํ ซึ่งธรรม ฯ ธมฺมกถาวสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งธรรมกถา (มนุสฺสา) อ. มนุษย์ ท. อาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺเต ซึ่งบาตร ท. เถรานํ ของพระเถระ ท. ปูเรตฺวา ยังบาตรให้เต็มแล้ว นานคฺครสโภชนสฺส ด้วยโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรสอันเลิศต่าง ๆ เคเห ในเรือน อตฺตโน ของตน อตฺตโน ของตน อาหรึสุ นำมาแล้ว ฯ ตทา ในกาลนั้น อหํ อ. ข้าพเจ้า กาโก เป็นกา หุตฺวา เป็น นิสินฺโน จับแล้ว ฉทนปิฏฺเฐ ที่หลังแห่งชายคา อาสนสาลาย แห่งศาลาอันเป็นที่นั่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ โภชนํ ซึ่งโภชนะนั้น อคฺคเหสึ ได้คาบเอาแล้ว กพเฬ ซึ่งคำข้าว

ท. ตโย ๓ มุขํ ยังปาก ปูเรนฺโต ให้เต็มอยู่ ติกฺขตฺตุํ ๓ ครั้ง เอเกน มนุสฺเสน คหิตปตฺตโต จากบาตรอันมนุษย์คนหนึ่งถือเอาแล้ว ปน ก็ ตํ ภตฺตํ อ. ภัตนั้น สนฺตกํ เป็นภัตเป็นของมีอยู่ สงฺฆสฺส ของสงฆ์ (โหติ) ย่อมเป็น นเอว หามิได้นั่นเทียว สงฺฆสฺส นิยเมตฺวา (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ เป็นภัตอันบุคคลกำหนดถวายแล้ว แก่สงฆ์ (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้ ภิกฺขูหิ คหิตาวเสสกํ เป็นภัตเหลือลงจากภัตอันภิกษุ ท. รับเอาแล้ว อตฺตโน เคหํ เนตฺวา มนุสฺเสหิ ภุญฺชิตพฺพกํ เป็นภัตอันมนุษย์ ท. นำไปแล้ว สู่เรือนของตน พึงบริโภค (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้ เกวลํ สงฺฆํ อุทฺทิสฺส (ปุคฺคเลน) อภิหฏมตฺตํเอว เป็นภัตสักว่าอันบุคคลนำไปเฉพาะแล้ว อุทิศเฉพาะสงฆ์ อย่างเดียวนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น กพฬา อ. คำข้าว ท. ตโย ๓ มยา อันข้าพเจ้า อหิตา คาบเอาแล้ว ตโต ปตฺตโต จากบาตรนั้น เอตฺตกํ กมฺมํ อ. กรรมอันมีประมาณเท่านี้ ปุพฺพกมฺมํ เป็นกรรมในกาลก่อน เม ของข้าพเจ้า (โหติ) ย่อมเป็น โส อหํ อ. ข้าพเจ้านั้น กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ ปจิตฺวา ไหม้แล้ว อวีจิมฺหิ ในนรกชื่อว่าอเวจี วิปาเกน เพราะผล ตสฺส กมฺมสฺส ของกรรมนั้น กากเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺโต บังเกิดแล้ว เป็นเป็นกากเปรต อิทานิ ในกาลนี้ ปจฺจนุโภมิ เสวยเฉพาะอยู่ อิทํ ทุกฺขํ ซึ่งความทุกข์นี้ คิชฺฌกูเฏ ที่ภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ ปกฺกาวเสเสน วิปาเกน เพราะวิบากอันเหลือลงจากกรรมอันเผล็ดผลแล้ว ตตฺถ กมฺเม ในเพราะกรรมนั้น อิติ ดังนี้ ฯ อิทํ วตฺถุ อ. เรื่องนี้ กากเปตวตฺถุ เป็นเรื่องของกากเปรต (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

ปน แต่ว่า เถโร อ. พระเถระ อาห กล่าวแล้วว่า อหํ อ. ผม ทิสฺวา เห็นแล้ว อหิเปตํ ซึ่ง อหิเปรต อกาสึ ได้กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติปรากฏ อิติ ดังนี้ อิธ วตฺถุมฺหิ ในเรื่องนี้ ฯ อถ ครั้งนั้น สตฺถา อ. พระศาสดา สกฺขิ ทรงเป็นพยาน อสฺส เถรสฺส ของพระเถระนั้น หุตฺวา เป็น อาห ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. โมคฺคลฺลาโน อ. ภิกษุชื่อว่าโมคคัลลานะ อาห กล่าวแล้ว สจฺจํ วจนํ ซึ่งคำอันจริง ปน ก็ เอโส เปโต อ. เปรตนั่น มย อันเรา ทิฏฺโฐ เห็นแล้ว (มม) สมฺโพธิปฺปตฺตทิวเสเอว ในวันแห่งเราบรรลุแล้วซึ่งสัมโพธิญาณนั่นเทียว อปิจ ก็แต่ว่า อหํ อ. เรา น กเถสึ ไม่กล่าวแล้ว ปรานุทยาย ด้วยความเอ็นดูต่อบุคคลอื่นว่า เอ ชนา อ. ชน ท. เหล่าใด น สทฺทเหยฺยุํ ไม่พึงเชื่อ วจนํ ซึ่งคำ เม ของเรา (ตํ อสทฺทหนํ) อ. ความไม่เชื่อนั้น ภเวยฺย พึงมี อหิตาย เพื่อความไม่เกื้อกูล เตสํ ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านั้น อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

๓๘. ๑๕๗/๑๓ ตั้งแต่ สตฺถา อิมํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา กเถตฺวา ครั้นตรัสแล้ว ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน ตสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น อิมํ นี้ (วตฺวา)

ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ปาปกมฺมํ นาม ชื่อ อ. กรรม อันลามก เอตํ นั่น ขีรสทิสํ เป็นเช่นกับด้วยน้ำนม (โหติ) ย่อมเป็น ขีรํ อ. น้ำนม ทุยฺหมานํเอว อันบุคคลรีดอยู่นั่นเทียว น ปริณมติ ย่อมไม่แปรไป ยถา ฉันใด กมฺมํ อ. กรรม กริยมานํเอว อันบุคคล กระทำอยู่นั่นเทียว น วิปจฺจติ ย่อมไม่เผล็ดผล ตถา ฉันนั้น ปน แต่ว่า ยทา ในกาลใด (กมฺมํ) อ. กรรม วิปจฺจติ ย่อมเผล็ดผล ตทา ในกาลนั้น (ปุคฺคโล) อ. บุคคล โยเชติ ย่อมประกอบ ทุกฺเขน ด้วยทุกข์ เอวรูเปน อันมีรูปอย่างนี้ อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

หิ ก็ กมฺมํ อ. กรรม ปาปํ อันลามก กตํ อัน
บุคคลกระทำแล้ว น มุจฺจติ ย่อมไม่ปล่อยไป
สชฺชุขีรํ อิว ราวะ อ. น้ำนมในวันมีอยู่วันนี้
(อมุจฺจนฺตํ) ไม่แปรไปอยู่ (ปาปกฺมฺมํ) อ. กรรม
อันลามก ฑหนฺตํ อนฺเวติ ย่อมไหม้ไปอยู่ พาลํ
ซึ่งคนพาล ปาวโก อิว ราวกะ อ. ไฟผู้เผาผลาญ
ภสฺมาจฉนฺโน อันเถ้ากลบแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ขีรํ อ. น้ำนม นิกฺขนฺตํ อันไหลออกแล้ว ถเนหิ จากนม ท. เธนุยา ของแม่โคนม ตํขณํเอว ในขณะนั้นนั่นเทียว อพฺภุณฺหํ อันอุ่นยิ่ง น มุจฺจติ ย่อมไม่เปลี่ยนไป คือว่า น ปริณมติ ย่อมไม่แปรไป (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา

(ปทสฺส) แห่งบทว่า สชฺชุขีรํว อิต ดังนี้ ฯ

อิทํ อตฺถรูปํ อ. อรรถรูปนี้ว่า สชฺชุขีรํ อ. น้ำนมในวันมีอยู่วันนี้ อิทํ นี้ น มุจฺจติ ย่อมไม่เปลี่ยนไป คือว่า น ปริณมติ ย่อมไม่แปรไป คือว่า น ชหติ ย่อมไม่ละ ปกตึ ซึ่งปกติ ตํขณํเอว ในขณะนั้นนั่นเทียว ปน แต่ว่า (ขีรํ) อ. น้ำนม (ปุคฺคเลน) อันบุคคล ทูหิตฺวา รีดแล้ว คหิตํ ถือเอาแล้ว ยสฺมึ ภาชเน ในภาชนะใด (ปุคฺคโล) อ. บุคคล น ปกฺขิปติ ย่อมไม่ใส่เข้า ตกฺกาทิอมฺพิลํ ซึ่งของเปรี้ยวมีเปรียงเป็นต้น ตตฺถ ภาชเน ในภาชนะนั้น ยาว เพียงใด คือว่า (ขีรํ) อ. น้ำนม น ปาปุณาติ ย่อมไม่ถึง อมฺพิลภาชนํ ซึ่งภาชนะแห่งของเปรี้ยว ทธิภาชนาทิกํ มีภาชนะแห่งนมส้มเป็นล้น ยาว เพียงใด (ตํ ขีรํ) อ.น้ำนมนั้น อวิชหิตฺวา ไม่สละวิเศษแล้ว ปกตึ ซึ่งปกติ ตาว เพียงนั้น ชหติ ย่อมละ ปจฺฉา ในภายหลัง ยถา ฉันใด ปาปกมฺมํปิ แม้ อ. กรรมอันลามก กริยมานํเอว อันบุคคลกระทำอยู่นั่นเทียว น ปจฺจติ ย่อมไม่เผล็ดผล เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว ยทิ ผิว่า (ปาปกมฺมํ) อ. กรรมอันลามก วิปจฺเจยฺย พึงเผล็ดผลไซร้ โกจิ อ. ใคร ๆ น วิสเหยฺย ไม่พึงอาจ กาตุํ เพื่ออันกระทำ ปาปกมฺมํ ซึ่งกรรมอันลามก ปน ก็ ขนฺธา อ. ขันธ์ ท. กุสลาภินิพฺพตฺตา อันบังเกิดเฉพาะแล้ว ด้วยกุศล ธรนฺติ ย่อมทรงไว้ ยาว เพียงใด เต ขนฺธา อ. ขันธ์ ท. เหล่านั้น รกฺขนฺติ ย่อมรักษา นํ ปุคฺคลํ ซึ่งบุคคลนั้น ตาว เพียงนั้น ขนฺเธสุ ครั้งเมื่อขันธ์ ท. นิพฺพตฺเตสุ บังเกิดแล้ว อปาเย ในอบาย เภทา เพราะความแตกไป เตสํ ขนฺธานํ แห่งขันธ์ ท. เหล่านั้น

(ปาปกมฺมํ) อ. กรรมอันลามก วิปจฺจติ ย่อมเผล็ดผล จ ก็ (ตํ ปาปกมฺมํ) อ. กรรมอันลามกนั้น วิปจฺจมานํ เมื่อเผล็ดผล ฑหนฺตํ อนฺเวติ ชื่อว่าย่อมไหม้ไปอยู่ พาลํ ซึ่งคนพาล (อิติ) ดังนี้ (ภควตา) วุตฺตํ เป็นอรรถรูปอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฯ

(ปุจฺฉา) อ. อันถามว่า (ปาปกมฺมํ) อ. กรรมอันลามก (ฑหนฺตํ อนฺเวติ) ย่อมไหม้ไปอยู่ (พาลํ) ซึ่งคนพาล กึ วิย ราวกะ อ. อะไร (อิติ) ดังนี้ ฯ

(วิสฺสชฺชนํ) อ. อันเฉลยว่า (ปาปกมฺมํ) อ. กรรมอันลามก (ฑหนฺตํ อนฺเวติ) ย่อมไหม้ไปอยู่ (พาลํ) ซึ่งคนพาล ปาวโก อิว ราวกะ อ. ไฟผู้เผาพลาญ ภสฺมาจฺฉนฺโน อันเถ้ากลบแล้ว อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า หิ เหมือนอย่างว่า วีตจฺฉิตงฺคาโร อ. ถ่านเพลิงอันมีเปลวไปปราศแล้ว ฉาริกาย ปฏิจฺฉนฺโน อันเถ้ากลบแล้ว อกฺกนฺโตปิ แม้อันบุคคลเหยียบแล้ว น ฑหติ ย่อมไม่ไหม้ ตาว ก่อน (ตสฺส วีตจฺฉิตงฺคารสฺส) ฉาริกาย ปฏิจฺฉนฺนตฺตา เพราะความที่แห่งถ่านเพลิงอันมีเปลวไปปราศแล้วนั้น เป็นถ่านอันเถ้ากลบแล้ว ปน แต่ว่า (วีตจฺฉิตงฺคาโร) อ. ถ่านเพลิงอันมีเปลวไปปราศแล้ว ฉาริกํ ยังเถ้า ตาเปตฺวา ให้ร้อนแล้ว ฑหนฺโต คจฺฉติ ย่อมไหม้ไปอยู่ ยาว เพียงใด มตฺถลุงคา แต่มันสมอง จมฺมาทีนํ องฺคานํ ฑหนวเสน ด้วยอำนาจแห่งอันไหม้ซึ่งอวัยวะ ท. มีหนังเป็นต้น ยถา ฉันใด ปาปกมฺมํปิ แม้ อ. กรรมอันลามก เยน ปุคฺคเลน กตํ

เป็นกรรมอันบุคคลใดกระทำแล้ว โหติ ย่อมเป็น ฑหนฺตํ อนุคจฺฉติ ย่อมตามไหม้ไปอยู่ ตํ พาลํ ซึ่งคนพาลนั้น นิพฺพตฺตํ ผู้บังเกิดแล้ว นิรยาทีสุ อปาเยสุ ในอบาย ท. มีนรกเป็นต้น อตฺตภาเว ในอัตภาพ ทุติเย วา ที่สองหรือ ตติเย วา หรือว่าที่สาม เอวํเอว ฉันนั้นนั่นเทียว อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า ภสฺมาจฺฉนฺโนว ปาวโก อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องสัฏฐีกูฏเปรต

๓៩. ๑๕៩/๒ ตั้งแต่ ปุริมนเยเนว มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร เป็นต้นไป.

หิ ความพิสดารว่า มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ สทฺธึ พร้อม ลกฺขณตฺเถเรน ด้วยพระเถระชื่อว่าลักขณะ โอโรหนฺโต ลงอยู่ คิชฺฌกูฏา จากภูเขาชื่อว่าคิชฌกูฏ กตฺวา กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปเทเส ในประเทศ อญฺญตรสฺมึ แห่งใดแห่งหนึ่ง ปุริมนเยนเอว โดยนัยอันมีในก่อนนั่นเทียว เถเรน สิตการณํ ปุฏฺโฐ ผู้อันพระเถระถามแล้ว ซึ่งเหตุแห่งอันแย้ม วตฺวา กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ปุจฺเฉยฺยาสิ พึงถาม มํ ซึ่งผม สนฺติเก ในสำนักภควโต ของพระผู้มีพระภาคเจ้า อิติ ดังนี้ (ลกฺขณตฺเถเรน) ปุฏฺโฐ ผู้อันพระเถระชื่อว่าลักขณะถามแล้ว ปุน อีก (มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรสฺส) ปิณฺฑาย จริตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา นิสินฺนกาเล ในกาลแห่งพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ เที่ยวไปแล้ว เพื่อบิณฑบาตเข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่งแล้ว อาห กล่าวแล้วว่า อาวุโส แน่ะผู้มีอายุ อหํ อ. ผม อทฺทสํ ได้เห็นแล้ว เอกํ เปตํ ซึ่งเปรตตนหนึ่ง อตฺตภาเวน โดยอัตภาพ ติคาวุตปฺปมาเณน อันมีคาวุต ๓ เป็นประมาณ อยกูฏสหสฺสานิ อ. พันแห่งค้อนอันเป็นวิการแห่งเหล็ก ท. สฏฺฐี ๖๐ อาทิตฺตานิ อันร้อนทั่วแล้ว สมฺปชฺชลิตานิ

อันรุ่งเรืองด้วยดีแล้ว ปติตฺวา ตกแล้ว อุปริมตฺถเก ในเบื้องบนแห่ง กระหม่อม ตสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น อุฏฺฐหนฺติ ย่อมตั้งขึ้น ภินฺทนฺติ ทำลายอยู่ สีสํ ซึ่งศีรษะ สีสํ อ. ศีรษะ ภินฺนํ อันแตกแล้ว ภินฺนํ อันแตกแล้ว สมุฏฺฐหติ ย่อมตั้งขึ้นพร้อม ปุน อีก อตฺตภาโว อ. อัตภาพ เอวรูโป อันมีรูปอย่างนี้ มยา น ทิฏฺฐปุพฺโพ เป็นสภาพอันผมไม่ เคยเห็นแล้ว อิมินา อตฺตภาเวน โดยอัตภาพนี้ (โหติ) ย่อมเป็น อหํ อ. ผม ทิสฺวา ครั้นเห็นแล้ว ตํ อตฺตภาวํ ซึ่งอัตภาพนั้น อกาสึ ได้กระทำแล้ว สิตํ ซึ่งอันแย้ม ปาตุํ ให้เป็นธรรมชาติปรากฏ อิติ ดังนี้ ฯ

หิ จริงอยู่ คาถาปพนฺธวจนํ อ. คำอันเป็นคาถาประพันธ์ อัน มีคำว่า

กูฏสหสฺสานิ อ. พันแห่งค้อน ท. สฏฺฐี ๖๐
ปริปุณฺณานิ เต็มรอบแล้ว สพฺพโส โดยประการ
ทั้งปวง นิปตนฺติ ย่อมตกลง สีเส บนศีรษะ
ตุยฺหํ ของท่าน โอภินฺทนฺติเอว ทำลายอยู่นั่นเทียว
มตฺถกํ ซึ่งกระหม่อม (ตุยฺหํ) ของท่าน อิติอาทิ
ดังนี้เป็นต้น

(มหาโมคฺคลฺลานตฺเถเรน) อันพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ สนฺธาย วุตฺตํ กล่าวหมายเอาแล้ว อิมํเอว เปตํ ซึ่งเปรตนี้นั่นเทียว เปตวตฺถุมฺหิ ในเรื่องแห่งเปรต ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว กถํ ซึ่งถ้อยคำ เถรสฺส ของพระเถระ อาห ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท.

เอโส สตฺโต อ. สัตว์นั่น มยาปิ แม้อันเรา โพธิมณฺเฑ นิสินฺเนนเอว
ผู้นั่งแล้ว ที่ควงแห่งต้นโพธิ์นั่นเทียว ทิฏฺโฐ เห็นแล้ว อหํ อ. เรา
น กเถสึ ไม่กล่าวแล้ว อนุกมฺปาย ด้วยความอนุเคราะห์ ปเรสํ ชนานํ
ต่อชน ท. เหล่าอื่นว่า จ ปน ก็แล เย ชนา อ. ชน ท. เหล่าใด
น สทฺทเหยฺยุํ ไม่พึงเชื่อ วจนํ ซึ่งคำ เม ของเรา (ตํ อสทฺทหนํ)
อ. ความไม่เชื่อนั้น ภเวยฺย พึงมี อหิตาย เพื่อความไม่เกื้อกูล เตสํ
ชนานํ แก่ชน ท. เหล่านั้น อิติ ดังนี้ ปน แต่ว่า อิทานิ ในกาลนี้
อหํ อ. เรา สกฺขิ เป็นผู้เป็นพยาน โมคฺคลฺลานสฺส ของภิกษุชื่อว่า
โมคคัลลานะ หุตฺวา เป็น กเถมิ ย่อมกล่าว อิติ ดังนี้ ฯ

๔๐. ๑๖๐/๓ ตั้งแต่ อเถกทิวสํ ราชา อุยฺยานํ คจฺฉนฺโต
เป็นต้นไป.

อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ราชา อ. พระราชา คจฺฉนฺโต
เสด็จไปอยู่ อุยฺยานํ สู่พระอุทยาน ปาปุณิ เสด็จถึงแล้ว ตํ ปเทสํ
ซึ่งประเทศนั้น ฯ ทารกา อ.เด็ก ท. กตฺวา กระทำแล้ว ปีฐสปฺปึ
ซึ่งบุรุษเปลี้ย ปาโรหนฺตเร ในระหว่างแห่งย่านไทร ปลายึสุ หนีไป
แล้ว ฯ ฉิทฺทจฺฉายา อ. เงาแห่งช่อง ผริ แผ่ไปแล้ว สรีรํ ตลอด
พระสรีระ รญฺโญ ของพระราชา ปวิฏฺฐสฺส ผู้เสด็จเข้าไปแล้ว รุกฺขมูลํ
สู่โคนของต้นไม้ ฐิตมชฺฌนฺติเก กาเล ในกาลอันมีในที่สุดแห่งท่ามกลาง
อันตั้งอยู่แล้ว ฯ โส ราชา อ. พระราชานั้น (จินฺเตตฺวา) ทรงดำริ
แล้วว่า เอตํ กมฺมํ อ. กรรมนี้ กึ นุ โข อะไรหนอแล อิติ ดังนี้

โอโลเกนฺโต ทรงแลดูอยู่ อุทฺธํ ในเบื้องบน ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว
หตฺถิรูปกาทีนิ รูปกานิ ซึ่งรูป ท. มีรูปของช้างเป็นต้น รุกฺขปณฺเณสุ
ที่ใบของต้นไม้ ท. ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า เอตํ กมฺมํ อ. กรรมนั่น
กมฺมํ เป็นกรรม กสฺส ของใคร (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ สุตฺวา
ทรงสดับแล้วว่า (เอตํ กมฺมํ) อ. กรรมนั่น (กมฺมํ) เป็นกรรม
ปิงฺคลปิโน ของบุรุษเปลี้ย (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ปกฺโกสา-
เปตฺวา ทรงยังราชบุรุษให้ร้องเรียกมาแล้ว ตํ ปีจสปฺปึ ซึ่งบุรุษ
เปลี้ยนั้น อาห ตรัสแล้วว่า ปุโรหิโต อ. ปุโรหิต มยฺหํ ของฉัน
อติมธุโร เป็นผู้มีปากจัด (หุตฺวา) เป็น อปฺปมตฺตเกปิ วจเน ครั้น
เมื่อคำแม้อันมีประมาณอันน้อย (มยา) อันฉัน วุตฺเต กล่าวแล้ว
ภณนฺโต กล่าวอยู่ พหุํ วจนํ ซึ่งคำมาก อุปทฺทเวติ ย่อมเบียดเบียน
มํ ซึ่งฉัน ตฺวํ อ. เธอ สกฺขิสฺสสิ จักอาจ ขิปิตุํ เพื่ออันดีด อชลณฺฑิกา
ซึ่งคูถของแพะ ท. นาฬิมตฺตา อันมีทะนานเป็นประมาณ มุเข ในปาก
ตสฺส ปุโรหิตสฺส ของปุโรหิตนั้น หรือ อิติ ดังนี้ ฯ (ปีจสปฺปี)
อ. บุรุษเปลี้ย (อาห) กราบทูลแล้วว่า เทว ข้าแต่สมมติเทพ อหํ
อ. ข้าพระองค์ สกฺขิสฺสามิ จักอาจ ตุมฺเห อ. พระองค์ ท.อาหราเปตฺวา
จงทรงยังราชบุรุษให้นำมาแล้ว อชลณฺฑิกา ซึ่งคูถแห่งแพะ ท. นิสีทถ
จงประทับนั่ง อนฺโตสาณิยํ ในภายในแห่งม่าน สทฺธึ กับ ปุโรหิเตน
ด้วยปุโรหิต อหํ อ. ข้าพระองค์ ชานิสฺสามิ จักรู้ กตฺตพฺพํ กมฺมํ
ซึ่งกรรมอันข้าพระองค์พึงกระทำ เอตฺถ วตฺถุมฺหิ ในเรื่องนี้ อิติ
ดังนี้ ฯ

ราชา อ. พระราชา อกาสิ ได้ทรงกระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ฯ อิตโร ปีจสปฺปิ อ. บุรุษเปลี้ยนอกนี้ กาเรตฺวา ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ฉิทฺทํ ซึ่งช่อง สาณิยา ที่ม่าน กตฺตริยคฺเคน ด้วยปลายแห่งกรรไกร ปุโรหิตสฺส เพื่อปุโรหิต กเถนฺตสฺส กล่าวอยู่ สทฺธึ กับ รญฺญา ด้วยพระราชา มุเข ครั้นเมื่อปาก วิวฏมตฺเต เป็นสักว่าอันปุโรหิตเปิดแล้ว (สมาเน) เป็นอยู่ ขิปิ ดีดแล้ว อชลณฺฑิกํ ซึ่งคูถแห่งแพะ เอเกกํ ก้อนหนึ่งก้อนหนึ่ง ฯ ปุโรหิโต อ. ปุโรหิต คิลิ กลืนกินแล้ว อชลณฺฑิกํ ซึ่งคูถแห่งแพะ ปวิฏฺฐํ อันเข้าไปแล้ว ปวิฏฺฐํ อันเข้าไปแล้ว มุขํ สู่ปาก ฯ ปีจสปฺปิ อ. บุรุษเปลี้ย อชลณฺฑิกาสุ ครั้นเมื่อคูถของแพะ ท. ขีณาสุ สิ้นแล้ว สาณึ ยังม่าน จาเลสิ ให้หวั่นไหวแล้ว ฯ ราชา อ.พระราชา ญตฺวา ทรงทราบแล้ว อชลณฺฑิกานํ ขีณภาวํ ซึ่งความที่แห่งคูถแห่งแพะ ท. เป็นของสิ้นแล้ว สญฺญาย ด้วยความหมายรู้ ตาย นั้น อาห ตรัสแล้วว่า อาจริย ข้าแต่อาจารย์ อหํ อ. ฉัน กเถนฺโต เมื่อกล่าว สทฺธึ กับ ตุมฺเหหิ ด้วยท่าน ท. น สกฺขิสฺสามิ จักไม่อาจ นิตฺถริตุํ เพื่ออันจดจำ กถํ ซึ่งถ้อยคำ ตุมฺเห อ. ท่าน ท. คิลิตฺวาปิ แม้กลืนกินแล้ว อชลณฺฑิกา ซึ่งคูถแห่งแพะ ท. นาฬิมตฺตา อันมีทะนานเป็นประมาณ น อาปชฺชถ ย่อมไม่ทั่วถึง (อตฺตโน) ตุณฺหีภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นผู้นิ่ง (อตฺตโน) อติมุขรตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้มีปากจัด อิติ ดังนี้ ฯ

พฺราหฺมโณ อ. พราหมณ์ อาปชฺชิตฺวา ถึงทั่วแล้ว (อตฺตโน) มงฺกุภาวํ ซึ่งความที่แห่งตนเป็นผู้เก้อ น อสกฺขิ ไม่ได้อาจแล้ว มุขํ

วิวริตฺวา รญฺญา สทฺธึ สลฺลปิตุํ เพื่ออันเปิด ซึ่งปาก แล้วปราศรัย
กับด้วยพระราชา ปฏฺฐาย จำเดิม ตโต กาลโต แต่กาลนั้น ฯ ราชา
อ. พระราชา ปกฺโกสาเปตฺวา ทรงยังราชบุรุษให้ร้องเรียกมาแล้ว
ปีจสปฺปึ ซึ่งบุรุษเปลี้ย (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า สุขํ อ. ความสุข เม
อันฉัน ลทฺธํ ได้แล้ว นิสฺสาย เพราะอาศัย ตํ ซึ่งท่าน อิติ ดังนี้
ตุฏฺโฐ ทรงยินดีแล้ว ทตฺวา พระราชทานแล้ว สพฺพฏฺฐกํ นาม ชื่อ
ซึ่งหมวด ๘ แห่งวัตถุทั้งปวง ตสฺส ปีจสปฺปิโน แก่บุรุษเปลี้ยนั้น
อทาสิ ได้พระราชทานแล้ว คามวเร ซึ่งบ้านส่วย ท. จตฺตาโร ๔
ทิสาสุ ในทิศ ท. จตูสุ ๔ นครสฺส แห่งพระนคร ฯ อมจฺโจ อ. อำมาตย์
อตฺถธมฺมานุสาสโก ผู้พร่ำสอนซึ่งอรรถและธรรม รญฺโญ ของพระราชา
วิทิตฺวา ทราบแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น อาห กล่าวแล้ว
คาถํ ซึ่งคาถา อิมํ นี้ว่า

สิปฺปกํ นาม ชื่อ อ. ศิลปะ อปิ ยาทิสกีทิสํ
แม้อันเช่นใดเช่นหนึ่ง สาธุ โข เป็นคุณยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จแล (โหติ) ย่อมเป็น ตฺวํ
อ. ท่าน ปสฺส จงดูเถิด คามา อ. บ้าน ท.
จตุทฺทิสา อันมีในทิศ ๔ (ปีธสปฺปินา) อัน
บุรุษเปลี้ย ลทฺธา ได้แล้ว ขญฺชปฺปหาเรน ด้วย
การดีดซึ่งมูลแพะ อิติ ดังนี้ ฯ

๔๑. ๑๖๒/๑๗ ตั้งแต่ สตฺถา อิมมสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา กเถตฺวา ครั้นตรัสแล้ว ปุพฺพกมฺมํ ซึ่งกรรมในกาลก่อน อสฺส เปตสฺส ของเปรตนั้น อิมํ นี้ (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. สิปฺปํ วา อ. ศิลปะหรือ อิสฺสริยํ วา หรือว่า อ. ความเป็นใหญ่ อุปฺปชฺชมานํ เมื่อจะเกิดขึ้น พาลสฺส นาม ชื่อว่าแก่คนพาล อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น อนตฺถาย เพื่อความฉิบหาย มีใช่ความเจริญ หิ ด้วยว่า พาโล อ. คนพาล ลภิตฺวา ได้แล้ว สิปฺปํ วา ซึ่งศิลปะหรือ อิสฺสริยํ วา หรือว่า ซึ่งความเป็นใหญ่ กโรติ ย่อมกระทำ อตฺตโน อนตฺถํเอว ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญแก่ตนนั่นเทียว อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ญตฺตํ อ. ความเป็นคืออันรู้ ชายติ ย่อมเกิด
พาลสฺส แก่คนพาล อนตฺถาย เพื่อความฉิบหาย
มิใช่ความเจริญ ยาวเทว เพียงใดนั่นเทียว (ตํ
ญตฺตํ) อ.ความเป็นคืออันรู้นั้น มุทฺธํ ยังปัญญา
ชื่อว่ามุทธา อสฺส พาลสฺส ของคนพาลนั้น วิปาตยํ
ให้ตกไปอยู่ หนฺติ ย่อมฆ่า สุกฺกํสํ ซึ่งส่วนกุศล
พาลสฺส ของคนพาล (ตาวเทว) เพียงนั้นนั่น
เทียว อิติ ดังนี้ ฯ

(สทฺโท) อ. ศัพท์ว่า ยาวเทว อิติ ดังนี้ ตตฺถ คาถายํ ใน พระคาถานั้น นิปาโต เป็นนิบาต อวธิปริจฺเฉทนตฺเถ ในอรรถว่า เป็นเครื่องกำหนดซึ่งเขตแดน (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ชานนภาโว อ.ความเป็นคืออันรู้ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ญตฺตํ ย่อมเป็น ฯ

(ปุคฺคโล) อ. บุคคล ชานาติ ย่อมรู้ ยํปิ สิปฺปํ ซึ่งศิลปะ แม้ใด ฐิโต ตั้งอยู่แล้ว ยมฺหิ อิสฺสริเย วา ในความเป็นใหญ่ใดหรือ ยาย ยสสมฺปตฺติยา วา หรือว่าในความถึงพร้อมด้วยยศใด ชเนน อันชน ญายติ ย่อมรู้ คือว่า ปากโฏ เป็นผู้ปรากฏแล้ว คือว่า ปญฺญาโต เป็นผู้อันบุคคลรู้ทั่วแล้ว โหติ ย่อมเป็น เอตํ ญตฺตํ อิติ วจนํ อ.คำว่า ญตฺตํ ดังนี้นั่น นามํ เป็นชื่อ ตสฺสา สิปฺปอิสฺสริย-ยสสมฺปตฺติยา ของศิลปะและความเป็นใหญ่และความถึงพร้อมด้วยยศนั้น (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

หิ จริงอยู่ สิปฺปํ วา อ. ศิลปะหรือ อิสฺสริยาทิภาโว วา หรือว่า อ. ภาวะมีความเป็นใหญ่เป็นต้น ชายติ ย่อมเกิด พาลสฺส แก่คนพาล อนตฺถายเอว เพื่อความฉิบหายมิใช่ความเจริญนั่นเทียว คือว่า โส พาโล อ.คนพาลนั้น นิสฺสาย อาศัยแล้ว ตํ สิปฺปอิสฺสริยาทิภาวํ ซึ่งศิลปะและภาวะมีความเป็นใหญ่เป็นต้นนั้น กโรติ ย่อมกระทำ อตฺตโน อนตฺถํเอว ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ แก่ตนนั่นเทียว ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วินาเสติ ย่อมให้พินาศ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า หนฺติ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า กุสลโกฏฺฐาสํ ซึ่งส่วนแห่งกุศล (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า สุกฺกํสํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า หิ ก็ สิปฺปํ วา อ. ศิลปะหรือ อิสฺสริยํ วา หรือว่า อ. ความเป็นใหญ่ อุปฺปชฺชมานํ เมื่อจะเกิดขึ้น พาลสฺส แก่คนพาล อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น กุสลโกฏฺฐาสํ ฆาเตนฺตํเอว ฆ่าอยู่ ซึ่งส่วนแห่งกุศลนั่นเทียว (อิติ) ดังนี้ ฯ

(เอตํ ปทํ) อ. บทนี้ว่า มุทฺธํ อิติ ดังนี้ นามํ เป็นชื่อ ปญฺญาย ของปัญญา (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า วิทฺธํสมานํ กำจัดอยู่ (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า วิปาตยํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า หิ ก็ ตํ ญตฺตํ อ. ความเป็นคือฉันรู้นั้น หนนฺตํ ฆ่าอยู่ สุกฺกํสํ ซึ่งส่วนกุศล ตสฺส พาลสฺส ของคนพาลนั้น มุทฺธํ ยังมุทฺธา ปญฺญาสงฺขาตํ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าปัญญา วินิปาเตนฺตํ ให้ตกไปวิเศษอยู่ คือว่า วิทฺธํเสนฺตํเอว กำจัดอยู่นั่นเทียว หนฺติ ชื่อว่าย่อมฆ่า อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องพระสุธรรมเถระ

๔๒. ๑๖๕/๑๓ ตั้งแต่ สตฺถา ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนฺโน เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า อุปาสโก อ. อุบาสก สทฺโธ ผู้มีศรัทธา ปสนฺโน เลื่อมใสแล้ว ตยา อันเธอ ขุํสิโต ด่าแล้ว หีเนน วจเนน ด้วยคำอันเลว อิติ ดังนี้ อาโรเปตฺวา ทรงยกขึ้นแล้ว โทสํ ซึ่งโทษ ตสฺสเอว สุธมฺมตฺเถรสฺส แก่พระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้นนั่นเทียว กาเรตฺวา ทรงยังสงฆ์ให้กระทำแล้ว ปฏิสาราณียกมฺมํ ซึ่งกรรมอันบุคคลพึงยังกันและกันให้ระลึกเฉพาะ เปเสสิ ทรงส่งไปแล้ว (วจเนน) ด้วยพระดำรัสว่า ตฺวํ อ. เธอ คจฺฉ ไปเถิด ตฺวํ อ.เธอ จิตฺตคหปตึ ยังคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ ขมาเปหิ จงให้อดโทษเถิด อิติ ดังนี้ ฯ โส สุธมฺมตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว ตตฺถ ฐาเน ในที่นั้น วตฺวาปิ แม้กล่าวแล้วว่า คหปติ ดูก่อนคฤหบดี เอโส โทโส อ.โทษนั่น โสโส เป็นโทษ มยฺหํเอว ของอาตมภาพนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น ตฺวํ อ. ท่าน ขมาหิ จงอดโทษ เม แก่อาตมภาพเถิด อิติ ดังนี้ เตน คหปตินา ปฏิกฺขิตฺโต ผู้อันคฤหบดีนั้นห้ามแล้ว (วจเนน) ด้วยคำว่า อหํ อ. ข้าพเจ้า น ขมามิ จะไม่อดโทษ อิติ ดังนี้ มงฺกุภูโต

ผู้เป็นคนเก้อเป็นแล้ว น อสกฺขิ ไม่ได้อาจแล้ว ตํ จิตฺตํ ขมาเปตุํ เพื่ออันยังคฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้นให้อดโทษ ปจฺจาคมาสิ กลับมาแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ปุนเอว อีกนั่นเทียว ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา ชานนฺโตปิ แม้ทรงทราบอยู่ว่า อุปาสโก อ. อุบาสก อิติ ดังนี้ (จินฺเตตฺวา) ทรงพระดำริแล้วว่า เอโส สุธมฺโม อ. ภิกษุชื่อว่าสุธรรมนั้น มานตฺถทฺโธ ผู้กระด้างเพราะมานะ คนฺตฺวา ไปแล้ว ตึสโยชนมคฺคํ สิ้นหนทางอันมีโยชน์ ๓๐ เป็นประมาณ ปจฺจาคจฺฉตุ จงกลับมาเถิด อิติ ดังนี้ ขมาปนุปายํ อนาจิกฺขิตฺวา ว ไม่ตรัสบอกแล้ว ซึ่งอุบายอันเป็นเครื่องยังอุบาสกให้อดโทษเทียว อุยฺโยเชสิ ทรงส่งไปแล้ว ฯ

อถ ครั้งนั้น อสฺส สุธมฺมตฺเถรสฺส ปุน อาคตกาเล ในกาลแห่งพระเถระชื่อว่าสุธรรมนั้นมาแล้วอีก ทตฺวา ทรงประทานแล้ว อนุทูตํ ซึ่งภิกษุผู้อนุทูต นีหตมานสฺส สุธมฺมตฺเถรสฺส แก่พระเถระชื่อว่าสุธรรม ผู้มีมานะอันนำออกไปแล้ว วตฺวา ตรัสแล้วว่า ตฺวํ อ.เธอ คจฺฉ จงไป ตฺวํ อ. เธอ คนฺคฺวา จงไปแล้ว สทฺธึ กับ อิมินา อนุทูเตน ด้วยภิกษุผู้เป็นอนุทูตนี้ อุปาสกํ ยังอุบาสก ขมาเปหิ จงให้อดโทษเถิด อิติ ดังนี้ (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า สมเณน นาม กาตุํ อ.อันชื่ออันสมณะกระทำ มานํ วา ซึ่งมานะหรือ อิสฺสํ วา หรือว่าซึ่งความริษยาว่า วิหาโร อ. วิหาร มยฺหํ ของเรา นิวาสนฏฺฐานํ อ. ที่อันเป็นที่อยู่ มยฺหํ ของเรา อุปาสโก อ. อุบาสก มยฺหํ ของเรา

อุปาสิกาโย อ. อุบาสิกา ท. มยฺหํ ของเรา อิติ ดังนี้ น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร หิ เพราะว่า (สมณสฺส) เมื่อสมณะ กโรนฺตสฺส กระทำอยู่ เอวํ อย่างนี้ กิเลสา อ. กิเลส ท. อิสฺสามานาทโย มีความริษยาและมานะเป็นต้น วฑฺฒนฺติ ย่อมเจริญ อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อภาสิ ได้ทรงภาษิตแล้ว คาถา ซึ่งพระคาถา ท. อิมา เหล่านี้ว่า

พาโล ภิกฺขุ อ.ภิกษุผู้เป็นพาล อิจฺเฉยฺย พึงปรารถนา อสนฺตํ ภาวํ จ ซึ่งความยกย่อง อันไม่มีอยู่ด้วย ภิกฺขูสุ ปุเรกฺขารํ จ ซึ่งการกระทำไว้ในเบื้องหน้า ในภิกษุ ท. ด้วย อาวาเสสุ อิสฺสริยํ จ ซึ่งความเป็นใหญ่ ในอาวาส ท. ด้วย ปรกุเลสุ ปูชา จ ซึ่งการบูชา ท. ในตระกูลของบุคคลอื่น ท. ด้วย สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า คิหิปพฺพชิตา อ. คฤหัสถ์และบรรพชิต ท. อุโภ ทั้งสอง มญฺญนฺตุ จงสำคัญ (กมฺมํ) ซึ่งการงาน กตํ อันตนกระทำแล้ว อติวสา อ. อำนาจอันยิ่ง ท. อสฺสุ จงมี มมเอว แก่เรานั่นเทียว กิจฺจากิจฺเจสุ ในกิจใหญ่และกิจน้อย ท. หนา กิสฺมิญฺจิ กิจฺเจ ในกิจอะไร ๆ อิติ ดังนี้ (อุปฺปชฺชติ) ย่อมเกิดขึ้น พาลสฺส แก่ภิกษุผู้เป็นพาล อิจฺฉา จ อ. ความ

อยากด้วย มาโน จ อ. มานะด้วย วฑฺฒติ ย่อม เจริญ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ภิกฺขุ อ. ภิกษุ พาโล ผู้เป็นพาล อิจฺเฉยฺย พึงปรารถนา สมฺภาวนํ ซึ่งความยกย่อง อวิชฺชมานํ อันไม่มีอยู่ คือว่า พาโล ภิกฺขุ อ. ภิกษุผู้เป็นพาล อสฺสทฺโธ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ทุสฺสีโล เป็นผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว อปฺปสฺสุโต เป็นผู้มีพระพุทธพจน์อันสดับแล้วน้อย อวิวิตฺโต เป็นผู้ไม่สงัดแล้ว กุสีโต เป็นผู้เกียจคร้านแล้ว อนุปฏฺฐิตสฺสติ เป็นผู้มีสติอันไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว อสมาหิโต เป็นผู้ไม่ตั้งลงด้วยดีแล้ว ทุปฺปญฺโญ เป็นผู้มีปัญญาอันชั่ว อกฺขีณาสโว เป็นผู้มีอาสวะอันไม่สิ้นแล้ว สมาโน เป็นอยู่ อิจฺฉติ ย่อมปรารถนา สมฺภาวนํ ซึ่งความยกย่อง อสนฺตํ อันไม่มีอยู่ อิมํ นี้ว่า อโห วต โอหนอ ชโน อ.ชน ชาเนยฺย พึงรู้ มํ ซึ่งเราว่า อยํ ภิกฺขุ อ. ภิกษุนี้ สทฺโธ เป็นผู้มีศรัทธา สีลวา เป็นผู้มีศีล พหุสฺสุโต เป็นผู้มีพระ-พุทธพจน์อันสดับแล้วมาก ปวิวิตฺโต เป็นผู้สงัดทั่วแล้ว อารทฺธวิริโย เป็นผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว อุปฏฺฐิตสฺสติ เป็นผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้แล้ว สมาหิโต เป็นผู้ตั้งมั่นด้วยดีแล้ว ปญฺญวา เป็นผู้มีปัญญา ขีณาสโว เป็นผู้มีอาสวะอันสิ้นแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ (พาโล) อสฺสทฺโธ ว สมาโน (อยํ ภิกฺขุ) ปาปิจฺฉตานิทฺเทเส (สารีปุตฺตตฺเถเรน) วุตฺตนเยนเอว โดยนัยแห่งคำว่า อ. ภิกษุผู้เป็นพาล เป็นผู้ไม่มีศรัทธาเทียว เป็นอยู่ ย่อมปรารถนาว่า อ. ชน จงรู้ ซึ่ง

เราว่า อ. ภิกษุนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเป็น ดังนี้เป็นต้น ดังนี้ ดังนี้ เป็นต้น อันพระเถระชื่อว่าสารีบุตร กล่าวแล้ว ในปาปิจฉตานิทเทส นั่นเทียว (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (ปทสฺส) แห่งบทว่า อสนฺตํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า ปริวารํ ซึ่งบริวาร (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า ปุเรกฺขารํ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า (พาโล) อ. ภิกษุผู้เป็นพาล ฐตฺวา ตั้งอยู่แล้ว อิจฺฉาจาเร ในความประพฤติด้วยอำนาจแห่งความอยาก เอวํ อย่างนี้ว่า อโห วต โอหนอ ภิกฺขู อ. ภิกษุ ท. สกลวิหาเร ในวิหารทั้งสิ้น ปริวาเรตฺวา แวดล้อมแล้ว มํ ซึ่งเรา ปุจฺฉนฺตา ถามอยู่ ปญฺหํ ซึ่งปัญหา วิหเรยฺยุํ พึงอยู่ อิติ ดังนี้ ปุเรกฺขารํ ภิกฺขูสุ อิจฺฉติ จ ชื่อว่าย่อมปรารถนา ซึ่งการกระทำไว้ในเบื้องหน้า ในภิกษุ ท. ด้วย (อิติ) ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สงฺฆิเกสุ อาวาเสสุ จ ในอาวาส ท. อัน เป็นของมีอยู่ของสงฆ์ด้วย (อิติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า อาวาเสสุ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อธิบายว่า ปณีตเสนาสนานิ อ. เสนาสนะอันประณีต ท. วิหารมชฺเฌ ในท่ามกลางแห่งวิหาร ยานิ เหล่าใด (พาโล) อ. ภิกษุผู้เป็นพาล วิจาเรนฺโต จัดแจงอยู่ ตานิ ปณีตเสนาสนานิ ซึ่งเสนาสนะอันประณีต ท. เหล่านั้น ภิกฺขูนํ เพื่อภิกษุ ท. สนฺทิฏฺฐ-สมฺภตฺตาทีนํ มีภิกษุผู้อันตนเห็นด้วยดีแล้วและอันตนคบด้วยดีแล้ว

เป็นต้น อตฺตโน ของตน (วจเนน) ด้วยคำว่า ตุมฺเห อ.ท่าน ท. วสถ จงอยู่ อิธ เสนาสเน ในเสนาสนะนี้เถิด อิติ ดังนี้ ปลิพุทฺธนฺโต เกียดกันอยู่ วรเสนาสนํ ซึ่งเสนาสนะอันประเสริฐ สยํปิ แม้เอง วิจาเรนฺโต จัดแจงอยู่ ลามกเสนาสนานิ จเอว ซึ่งเสนาสนะอันลามก ท. ด้วยนั่นเทียว อมนุสฺสปริคฺคหิตานิ เสนาสนานิ จ ซึ่งเสนาสนะ ท. อันอมนุษย์ถือเอารอบแล้วด้วย ปจฺจนฺติมานิ อันมีในที่สุดเฉพาะ อาคนฺตุกภิกฺขูนํ เพื่อภิกษุผู้อาคันตุกะ ท. เสสานํ ผู้เหลือ (วจเนน) ด้วยคำว่า ตุมฺเห อ. ท่าน ท. วสถ จงอยู่ อิธ เสนาสเน ในเสนาสนะนี้เถิด อิติ ดังนี้ อาวาเสสุ อิสฺสริยํ อิจฺฉติ จ ชื่อว่าย่อมปรารถนา ซึ่งความเป็นใหญ่ ในอาวาส ท. ด้วย (อิติ) ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า (พาโล) อ. ภิกษุผู้เป็นพาล นเอว (อิจฺฉติ) ย่อมไม่ปรารถนานั่นเทียว (จตุปฺปจฺจยปูชํ) ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัย ๔ (กุเลสุ) ในตระกูล ท. มาตาปิตูนํ ของมารดาและบิดา ท. น (อิจฺฉติ) ย่อมไม่ปรารถนา (จตุปฺปจฺจยปูชํ) ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัย ๔ (กุเลสุ) ในตระกูล ท. ญาตกานํ ของญาติ ท. อิจฺฉติ ย่อมปรารถนา จตุปฺปจฺจยปูชํ ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัย ๔ กุเลสุ ในตระกูล ท. ปเรสํเอว ชนานํ ของชน ท. เหล่าอื่นนั่นเทียว เอวํ อย่างนี้ว่า อโห วต โอหนอ อิเม ชนา อ. ชน ท. เหล่านี้ ทเทยฺยุํ พึงถวาย มยฺหํเอว แก่เรานั่นเทียว น (ทเทยฺยุํ) ไม่พึงถวาย อญฺเญสํ ภิกฺขูนํ แก่ภิกษุ ท. เหล่าอื่น อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า ปูชา ปรกุเลสุ จ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า จ ก็ สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า คิหี จ อ. คฤหัสถ์ ท. ด้วย ปพฺพชิตา จ อ. บรรพชิต ท. ด้วย อุโภปิ แม้ทั้งสอง มญฺญนฺตุ จงสำคัญ กตํ กมฺมํ ซึ่งการงานอันตนกระทำแล้ว คือว่า ปรินิฏฺฐิตํ อันสำเร็จแล้ว นิสฺสาย เพราะอาศัย มํเอว ซึ่งเรานั่นเทียว เอวํ อย่างนี้ว่า นวกมฺมํ อ. นวกรรม ยงฺกิญฺจิ อย่างใดอย่างหนึ่ง (ปุคฺคเลน) อันบุคคล กตํ กระทำแล้ว วิหาเร ในวิหาร อุโปสถาคาราทิกรณวเสน ด้วยอำนาจแห่งอันกระทำซึ่งนวกรรมมีเรือนแห่งอุโบสถเป็นต้น ตํ นวกมฺมํ อ. นวกรรมนั้น สพฺพํ ทั้งปวง เถเรน อันพระเถระ อมฺหากํ ของเรา ท. กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ยสฺส พาลสฺส แก่ภิกษุ ผู้เป็นพาลใด (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า มเมว กต มญฺญนฺตุ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สงฺกปฺโป อ. ความดำริว่า คิหี จ อ. คฤหัสถ์ ท. ด้วย ปพฺพชิตา จ อ. บรรพชิต ท. ด้วย สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง วตฺตนฺตุ จงเป็นไป วเส ในอำนาจ มมเอว ของเรานั่นเทียว คือว่า (คิหิปพฺพชิเตหิ) สกฏโคณวาสีผรสฺอาทีนิ วตฺถูนิ ลทฺธพฺพานิ โหนฺตุ วา อ. วตฺถุ ท. มีเกวียนและโคและมีดและขวานเป็นต้น จงเป็นวัตถุอันคฤหัสถ์และบรรพชิต ท. พึงได้ จงเป็นหรือ (คิหิปพฺพชิเตหิ) อนฺตมโส ยาคุมตฺตํปิ วตฺถุํ ตาเปตฺวา ปิวนาทีนิ กิจฺจานิ (ลทฺธพฺพานิ โหนฺตุ) วา หรือว่า อ. กิจ ท. มีการยังวัตถุแม้สักว่าข้าวยาคูให้ร้อน แล้วดื่มเป็นต้น โดยที่สุด จงเป็นกิจอันคฤหัสถ์

และบรรพชิต ท. พึงได้ จงเป็น (เต คิหิปพฺพชิตา) อ. คฤหัสถ์และบรรพชิต ท. เหล่านั้น วตฺตนฺตุ จงเป็นไป วเส ในอำนาจ มมเอว ของเรานั่นเทียว คือว่า อาปุจฺฉิตฺวา จงถามโดยเอื้อเฟื้อแล้ว มํเอว ซึ่งเรานั่นเทียว กโรนฺตุ จงกระทำ กิจฺจากิจฺเจสุ ในกิจใหญ่และกิจน้อย ท. เอวรูเปสุ อันมีรูปอย่างนี้หนา คือว่า ขุทฺทกมหนฺเตสุ กรณีเยสุ ในกิจอันตนพึงกระทำ ท. ทั้งเล็กทั้งใหญ่หนา กิสฺมิญฺจิ กิจฺเจ ในกิจอะไร ๆ คือว่า เอกกิจฺเจปิ แม้ในกิจอันหนึ่ง อิติ ดังนี้ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น (ตสฺส พาลสฺส) แก่ภิกษุผู้เป็นพาลนั้น (อิติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า มเมว อติวสา อสฺสุ อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า สา อิจฺฉา จ อ. ความอยากนั้นด้วย อยํ เอวรูโป สงฺกปฺโป จ อ. ความดำริ อันมีรูปอย่างนี้นี้ด้วย อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ยสฺส พาลสฺส แก่ภิกษุผู้เป็นพาลใด วิปสฺสนา อ. วิปัสสนา นเอว วฑฺฒติ ย่อมไม่เจริญนั่นเทียว มคฺคผลานิ อ. มรรคและผล ท. น วฑฺฒนฺติ ย่อมไม่เจริญ ตสฺส พาลสฺส แก่ภิกษุผู้เป็นพาลนั้น ปน แต่ว่า ฉสุ ทฺวาเรสุ อุปฺปชฺชนกตณฺหา จ เอว อ. ตัณหาอันเกิดขึ้นในทวาร ท. ๖ ด้วยนั่นเทียว นววิธมาโน จ อ. มานะอันมีอย่าง ๙ ด้วย วฑฺฒติ ย่อมเจริญ อสฺส พาลสฺส แก่ภิกษุผู้เป็นพาลนั้น เกวลํ อย่างเดียว อุทกํ วิย ราวกะ อ. น้ำ (วฑฺฒนฺตํ) เจริญอยู่ สมุทฺทสฺส แก่สมุทร จนฺโททเย ในกาลเป็นที่ขึ้นไปแห่งพระจันทร์ อิติ ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบทว่า อิติ พาลสฺส อิติ ดังนี้ ฯ

๕๓. ๑๗๐/๑๖ ตั้งแต่ อานนฺทตฺเถโร สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เป็นต้นไป.

อานนฺทตฺเถโร อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์ วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา อาห กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (จิตฺโต) อ.คฤหบดีชื่อว่าจิตตะ อาคจฺฉนฺโตปิ แม้เมื่อมา สนฺติกํ สู่สำนัก ตุมฺหากํ ของพระองค์ ท. อาคโต มาแล้ว มาเสน โดยเดือน วุตฺโถ อยู่แล้ว อิธอปิ ฐาเน ในที่แม้น้ำ มาสํเอว สิ้นเดือนนั่นเทียว อทาสิ ได้ถวายแล้ว ทานํ ซึ่งทาน (เทวมนุสฺเสหิ) อาภตปณฺณาการเนเอว ด้วยเครื่องบรรณาการอันเทวดาและมนุษย์ ท. นำมาแล้วนั่นเทียว เอตฺตํ กาลํ ตลอดกาลอันมีประมาณเท่านี้ กิร ได้ยินว่า อิทานิ ในกาลนี้ (โส จิตฺโต) อ. คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น กตฺวา กระทำแล้ว สกฏสตานิ ซึ่งร้อยแห่งเกวียน ท. ปญฺจ ๕ ตุจฺฉานิ ให้เป็นเกวียนเปล่า คมิสฺสติ จักไป มาเสนเอว โดยเดือนนั่นเทียว ปน ก็ เทวมนุสฺสา อ. เทวดาและมนุษย์ ท. อุฏฺฐาย ลุกขึ้นแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้วว่า อยฺย ข้าแต่เจ้าพระคุณ คมนกมฺมํ อ. กรรมคือการไป ตุจฺฉสกเฏหิ ด้วยเกวียนอันเปล่า ท. ตยา อันท่าน กตํ กระทำแล้ว อิติ ดังนี้ อสฺส จิตฺตสฺส แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น สกฏานิ ยังเกวียน ท. ปูรยึสุ ให้เต็มแล้ว รตเนหิ ด้วยรัตนะ ท. สตฺตหิ ๗ กิร ได้ยินว่า (โส จิตฺโต) อ. คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั้น ปฏิชคฺคนฺโต ปฏิบัติอยู่ มหาชนํ ซึ่งมหาชน (เทวมนุสฺเสหิ) อาภตปณฺณาการเนเอว ด้วยเครื่องบรรณาการ อันเทวดาและมนุษย์ ท. นำมาแล้วนั่นเทียว

อตฺตโน เพื่อตน ปุน อีก คมิสฺสติ จักไป ภนฺเต ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ปน ก็ สกฺกาโร อ. สักการะ อยํ นี้ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น
เอตสฺส จิตฺตสฺส แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั่น ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคจฺ-
ฉนฺตสฺสเอว ผู้มาอยู่ สู่สำนัก ของพระองค์ ท. นั่นเทียว กึ หรือ
อุทาหุ หรือว่า (อยํ สกฺกาโร) อ. สักการะนี้ อุปฺปชิชติ ย่อมเกิดขึ้น
(เอตสฺส จิตฺตสฺส) แก่คฤหบดีชื่อว่าจิตตะนั่น อญฺญตฺถ ฐาเน
คจฺฉนฺตสฺสอปิ แม้ผู้ไปอยู่ ในที่อื่น อิติ ดังนี้ ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า อานนฺท
ดูก่อนอานนท์ (จิตฺตสฺส) เมื่อคฤหบดีชื่อว่าจิตตะ มม สนฺติกํ
อาคจฺฉนฺตสฺสอปิ มาอยู่ สู่สำนัก ของเราก็ดี อญฺญตฺถ ฐเน
คจฺฉนฺตสฺสอปิ ไปอยู่ ในที่อื่นก็ดี (สกฺกาโร) อ. สักการะ อุปฺปชฺชติเอว
ย่อมเกิดขึ้นนั่นเทียว หิ เพราะว่า อยํ อุปาสโก อ. อุบาสกนี้
สทฺโธ เป็นผู้มีศรัทธา ปสนฺโน เป็นผู้เลื่อมใสแล้ว สมฺปนฺนสีโล
เป็นผู้มีศีลอันถึงพร้อมแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น เอวรูโป อุปาสโก
อ. อุบาสกผู้มีรูปอย่างนี้ ภชติ ย่อมคบ ยํ ยํ ปเทสํ ซึ่งประเทศใดใด
ลาภสกฺกาโร อ. ลาภและสักการะ นิพฺพตฺตติ ย่อมบังเกิด อสฺส
อุปาสกสฺส แก่อุบาสกนั้น ตตฺถ ตตฺถเอว ปเทเส ในประเทศนั้นนั้น
นั่นเทียว อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา ปกิณฺณกวคฺเค
ในปกิณณกวรรค อิมํ นี้ว่า

(ปุคฺคโล) อ. บุคคล สทฺโธ ผู้มีศรัทธา
สมฺปนฺโน ผู้ถึงพร้อมแล้ว สีเลน ด้วยศีล ยโส-

โภคสมปฺปิโต ผู้เพรียบพร้อมแล้วด้วยยศและ
โภคะ ภชติ ย่อมคบ ยํ ยํ ปเทสํ ซึ่งประเทศ
ใดใด (เทวมนุสฺเสหิ) ปูชิโต เป็นผู้อันเทวดาและ
มนุษย์ ท.บูชาแล้ว ตตฺถ ตตฺถเอว ปเทเส
ในประเทศนั้นนั้นนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น
อิติ ดังนี้ ฯ

เรื่องวนวาสีติสสเถระ

๔๔. ๑๗๘/๑๑ ตั้งแต่ อาปณิโก จินฺเตสิ อยํ ปุริโส อตฺตโน เป็นต้นไป.

อาปณิโก อ. ชาวร้านตลาด จินฺเตสิ คิดแล้วว่า อยํ ปุริโส อ. บุรุษนี้ อาคจฺฉนฺโต มาอยู่ ธมฺมตาย ตามธรรมดา อตฺตโน ของตน อาห กล่าวแล้วว่า ตฺวํ อ. ท่าน ปฏิจฺฉาเทหิ จงปกปิด กมฺพเล ซึ่งผ้าขนสัตว์ ท. ตว ของท่านเถิด อิติ ดังนี้ มํ กะเรา อหํปิ แม้ อ. เรา อวจํ ได้กล่าวแล้วว่า สเจ ถ้าว่า โส สามเณโร อ. สามเณรนั้น คณฺหาติ ย่อมถือเอา ทินฺนกํ กมฺพลํ ซึ่งผ้าขนสัตว์ อันบุคคลถวายแล้วไซร้ สเจ ถ้าว่า อหํ อ เรา อิจฺฉามิ ย่อมปรารถนาไซร้ ทสฺสามิ จักถวาย สนฺตกํ ซึ่งวัตถุอันเป็นของมีอยู่ มม ของเรา เจ หากว่า อหํ อ. เรา โน (อิจฺฉามิ) ย่อมไม่ปรารถนาไซร้ น ทสฺสามิ จักไม่ถวาย อิติ ดังนี้ ปน แต่ว่า (มม) เมื่อเรา อเทนฺตสฺส ไม่ถวายอยู่ ทิฏฺฐกํ กมฺพลํ ซึ่งผ้าขนสัตว์ อันสามเณรเห็นแล้ว ลชฺชา อ. ความละอาย อุปฺปชฺชติ จะเกิดขึ้น (มม) เมื่อเรา ปฏิจฺฉาเทนฺตสฺส ปกปิดอยู่ สนฺตกํ ซึ่งวัตถุอันเป็นของมีอยู่ อตฺตโน ของตน โทโส อ. โทษ นตฺถิ ย่อมไม่มี กมฺพลสเตสุ ในร้อยแห่งผ้าขนสัตว์ ท. ปญฺจสุ ๕ อิเมสุ เหล่านี้หนา เทฺว กมฺพลา อ. ผ้าขนสัตว์ ท. ๒ สตสหสฺสคฺฆนิกา เป็นผ้าประกอบด้วยราคาซึ่งแสน (โหนฺติ)

ย่อมเป็น อิเม กมฺพเล (มยา) ปฏิจฺฉาเทตุํ อ. อันเราปกปิด ซึ่งผ้าขนสัตว์ ท. เหล่านี้ วฏฺฏติ ย่อมควร อิติ ดังนี้ สมฺพนฺธิตฺวา ผู้แล้ว ทสํ ซึ่งชาย ทสาย ด้วยชาย ปกฺขิปิตฺวา โยนไปแล้ว อนฺตเร ในระหว่าง เตสํ กมฺพลสตานํ แห่งร้อยแห่งผ้าขนสัตว์ ท. เหล่านั้น ปฏิจฺฉาเทสิ ปกปิดแล้ว เทฺวปิ กมฺพเล ซึ่งผ้าขนสัตว์ ท. แม้ ๒ ฯ

สามเณโรปิ แม้ อ. สามเณร ปาปุณิ ถึงแล้ว ตํ ปเทสํ ซึ่งประเทศนั้น สทฺธึ พร้อม ภิกฺขุสหสฺเสน ด้วยพันแห่งภิกษุ ฯ ปุตฺตสิเนโห ความสิเนหาเพียงดังว่าบุตร อุปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว อาปณิกสฺส แก่ชาวร้านตลาด สามเณรํ ทิสฺวา ว เพราะเห็น ซึ่งสามเณรเทียว ฯ สกลสรีรํ อ. สรีระทั้งสิ้น ปริปุณฺรํ เป็นสรีระเต็มรอบแล้ว สิเนเหน ด้วยความสิเนหา อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ โส อาปณิโก อ. ชาวร้านตลอดนั้น จินฺเติ คิดแล้วว่า กมฺพลานิ อ. ผ้าขนสัตว์ ท. ติฏฺฐนฺตุ จงตั้งไว้เถิด อิมํ สามเณรํ ทิสฺวา หทยมํสํปิ (มยา) ทาตุํ อ. อันเราเห็นแล้ว ซึ่งสามเณรนี้ ให้แม้ซึ่งเนื้อแห่งหัวใจ ยุตฺตรูปํ เป็นของมีรูปสมควรแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ โส อาปณิโก อ. ชาวร้านตลาดนั้น นีหริตฺวา นำออกแล้ว กมฺพเล ซึ่งผ้าขนสัตว์ ท.เทฺวปิ แม้ ๒ เต เหล่านั้น ฐเปตฺวา วางไว้แล้ว ปาทมูเล ณ ที่ใกล้แห่งเท้า สามเณรสฺส ของสามเณร วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว อวจ ได้เรียนแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพเจ้า ภาคี พึงเป็นผู้มีส่วน ตยา ทิฏฺฐธมฺมสฺส แห่งธรรมอัน

ท่านเห็นแล้ว อสฺสํ พึงเป็น อิติ ดังนี้ ฯ โสปิ สามเณโร อ. สามเณรแม้นั้น อกาสิ ได้กระทำแล้ว อนุโมทนํ ซึ่งอันอนุโมทนาว่า เอวํ ตยา วุตฺตวจนํ อ. คำอันท่านกล่าวแล้ว อย่างนี้ โหตุ จงมีเถิด อิติ ดังนี้ อสฺส อาปณิกสฺส แก่ชาวร้านตลาดนั้น ฯ สามเณโร อ. สามเณร ลภิ ได้แล้ว กมฺพลสตานิ ซึ่งร้อยแห่งผ้าขนสัตว์ ท. ปญฺจ ๕ อนฺโตนคเรปิ แม้ในภายในแห่งพระนคร ฯ (สามเณโร) อ. สามเณร ลภิตฺวา ได้แล้ว กมฺพลสหสฺสํ ซึ่งพันแห่งผ้าขนสัตว์ เอกทิวเสเอว ในวันหนึ่งนั่นเทียว เอวํ อย่างนี้ อทาสิ ได้ถวายแล้ว ภิกฺขุสหสฺสสฺส แก่พันแห่งภิกษุ ฯ

อถ ครั้งนั้น (ภิกฺขู) อ. ภิกษุ ท. กรึสุ กระทำแล้ว (วจนํ) ซึ่งคำว่า กมฺพลทายกติสฺโส อ. สามเณรชื่อว่ากัมพลทายกติสสะ อิติ ดังนี้ นามํ ให้เป็นชื่อ อสฺส สามเณรสฺส ของสามเณรนั้น ฯ (สามเณเรน) ทินฺนกมฺพโล อ. ผ้าขนสัตว์อันสามเณรถวายแล้ว นามกรณทิวเส ในวันอันเป็นที่กระทำซึ่งชื่อ ปาปุณิ ถึงแล้ว กมฺพลสหสฺสภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งพันแห่งผ้าขนสัตว์ (อตฺตโน) สตฺตวสฺสิกกาเล ในกาลแห่งตนมีกาลฝน ๗ เอวํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ หิ ก็ อปฺปํ วตฺถุ อ.วัตถุอันน้อย (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันอันบุคคลให้แล้ว ยตฺถ ฐาเน ในฐานะใด พหุํ เป็นของมาก โหติ ย่อมเป็น พหุํ วตฺถุ อ. วัตถุอันมาก (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันบุคคลให้แล้ว ยตฺถ ฐาเน ในฐานะใด พหุตรํ เป็นของมากกว่า (โหติ) ย่อม เป็น (ตํ) ฐานํ อ. ฐานะนั้น อญฺญํ อื่น ฐเปตฺวา เว้น พุทฺธสาสนํ

ซึ่งพระพุทธศาสนา นตฺถิ ย่อมไม่มี เตน การเณน เพราะเหตุนั้น ภควา อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า อาห ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. อปฺปํ วตฺถุ อ. วัตถุอันน้อย (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันอันบุคคล ให้แล้ว ภิกฺขุสงฺเฆ ในหมู่แห่งภิกษุ ยถารูเป อันมีรูปอย่างใด พหุ เป็นของมาก โหติ ย่อมเป็น พหุ วตฺถุ อ. วัตถุอันมาก (ปุคฺคเลน) ทินฺนํ อันบุคคลให้แล้ว (ยถารูเป ภิกฺขุสงฺเฆ) ในหมู่แห่งภิกษุ อันมีรูปอย่างใด พหุตรํ เป็นของมากกว่า (โหติ) ย่อมเป็น อยํ ภิกฺขุสงฺโฆ อ. หมู่แห่งภิกษุนี้ ตถารูโป เป็นผู้มีรูปอย่างนั้น (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ สามเณโรปิ แม้ อ. สามเณร สตฺตวสฺสิโก ผู้มีกาลฝน ๗ ลภิ ได้แล้ว กมฺพลสหสฺสํ ซึ่งพันแห่งผ้าขนสัตว์ นิสฺสนฺเทน วิปาเกน ด้วยผลเป็นเครื่องหลั่งไหลออก กมฺพลสฺส แห่งผ้าขนสัตว์ เอกสฺส ผืนหนึ่ง เอวํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

๔๕. ๑๘๕/๖ ตั้งแต่ สตฺถา สามเณเรน สทฺธึ สมธุเรน เป็นต้นไป.

สตฺถา อ. พระศาสดา คจฺฉนฺโต เสด็จไปอยู่ สมธุเรน ด้วย พระธุระอันเสมอ สทฺธึ กับ สามเณเรน ด้วยสามเณร ปุจฺฉนฺโต ตรัสถามอยู่ อุปาสเกน ทสฺสิตปฺปเทเส ซึ่งประเทศอันอุบาสก แสดงแล้ว ท. ตสฺส สามเณรสฺส แก่สามเณรนั้น ปุพฺเพ ในกาล ก่อนว่า สามเณร ดูก่อนสามเณร อยํ ปเทโส อ. ประเทศนี้ โก

นาม ชื่อว่าเป็นประเทศอะไร (โหติ) ย่อมเป็น อยํ ปเทโส อ. ประเทศนี้ โก นาม ชื่อว่าเป็นประเทศอะไร (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อคมาสิ ได้เสด็จไปแล้ว ฯ สามเณโรปิ แม้ อ.สามเณร อาจิกฺขนฺโต ว กราบทูลบอกอยู่ว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อยํ ปเทโส อ. ประเทศนี้ อิตฺถนฺนาโม เป็นประเทศมีชื่ออย่างนี้ (โหติ) ย่อมเป็น อยํ ปเทโส อ. ประเทศนี้ อิตฺถนฺนาโม เป็นประเทศมีชื่ออย่างนี้ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้เทียว อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ สตฺถา อ. พระศาสดา คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว วสนฏฺฐานํ สู่ที่อันเป็นที่อยู่ ตสฺส สามเณรสฺส ของสามเณรนั้น อภิรุหิ เสด็จขึ้นไปเฉพาะแล้ว ปพฺพตมตฺถกํ สู่ยอดแห่งภูเขา ฯ ปน ก็ มหาสมุทฺโท อ. มหาสมุทร ปญฺญายติ ย่อมปรากฏ ชนานํ แก่ชน ท. ฐิตานํ ผู้ยืนอยู่แล้ว ตตฺถ ปพฺพตมตฺถเก บนยอดแห่งภูเขานั้น ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว สามเณรํ ซึ่งสามเณรว่า ติสฺส ดูก่อนติสสะ ตฺวํ อ. เธอ ฐิโต ยืนอยู่แล้ว ปพฺพตมตฺถเก บนยอดแห่งภูเขา โอโลเกตฺวา แลดูแล้ว อิโต จ ข้างนี้ด้วย อิโต จ ข้างนี้ด้วย ปสฺสสิ ย่อมเห็น กึ ซึ่งอะไร อิติ ดังนี้ ฯ (สามเณโร) อ. สามเณร (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อหํ) อ. ข้าพระองค์ (ฐิโต) ยืนอยู่แล้ว (ปพฺพตมตฺถเก) บนยอดแห่งภูเขา (โอโลเกตฺวา) แลดูแล้ว (อิโต จ) ข้างนี้ด้วย (อิโต จ) ข้างนี้ด้วย (ปสฺสามิ) ย่อมเห็น มหาสมุทฺทํ ซึ่งมหาสมุทร อิติ ดังนี้ ฯ (สตฺถา) อ. พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้วว่า

ตฺวํ อ. เธอ ทิสฺวา เห็นแล้ว สมุทฺทํ ซึ่งสมุทร จินฺเตสิ คิดแล้ว
กึ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ (สามเณโร) อ. สามเณร (อาห)
กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์
จินฺเตสึ คิดแล้ว อิทํ การณํ ซึ่งเหตุนี้ว่า มม ทุกฺขิตกาเล ในกาล
แห่งเราถึงแล้วซึ่งความทุกข์ มม เมื่อเรา โรทนฺตสฺส ร้องไห้อยู่
อสฺสุนา อันน้ำตา อติเรกตเรน อันยิ่งกว่า มหาสมุทฺเทหิ กว่า
มหาสมุทร ท. จตูหิ ๔ ภวิตพฺพํ พึงมี อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

(สตฺถา) อ. พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้วว่า ติสฺส ดูก่อน
ติสสะ สาธุ อ. ดีละ สาธุ อ. ดีละ เอตํ ปพฺพํ อ. ข้อนั่น (โหติ)
ย่อมมี เอวํ อย่างนี้ หิ เพราะว่า ปคฺฆริตอสฺสุ อ. น้ำตาอันไหล
ออกแล้ว เอเกสฺส สตฺตสฺส ทุกฺขิตกาเล ในกาลแห่งสัตว์ ผู้หนึ่ง
ผู้หนึ่ง ถึงแล้วซึ่งทุกข์ จตูหิ มหาสมุทฺเทหิ อติเรกตรํเอว เป็นน้ำ
ยิ่งกว่า กว่ามหาสมุทร ท. ๔ นั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ
จ ปน ก็แล (สตฺถา) อ. พระศาสดา วตฺวา ครั้นตรัสแล้ว อิทํ
วจนํ ซึ่งพระดำรัสนี้ อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ชลํ อ. น้ำ สมุทฺเทสุ ในสมุทร ท. จตูสุ ๔
ปริตฺตกํ เป็นน้ำนิดหน่อย (โหติ) ย่อมเป็น
อสฺสุชลํ อ. น้ำคือน้ำตา นรสฺส ของนระ ทุกฺเขน
ผุฏฺฐสฺส ผู้อันทุกข์ถูกต้องแล้ว โสจโต ผู้เศร้า
โศกอยู่ อนปฺปกํ เป็นน้ำไม่น้อย พหุํ เป็นน้ำ
มาก ตโต จตูสุ สมุทฺเทสุ ชลโต กว่าน้ำ

ในสมุทร ท. ๔ นั้น (โหติ) ย่อมเป็น สมฺม
แน่ะสหาย ตฺวํ อ. ท่าน ปมชฺชสิ ประมาณอยู่
ก็การณา เพราะเหตุอะไร อิติ ดังนี้ ฯ

อถ ครั้งนั้น (สตฺถา) อ. พระศาสดา ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว นํ สามเณรํ ซึ่งสามเณรนั้นว่า ติสฺส ดูก่อนติสสะ ตฺวํ อ. เธอ วสสิ ย่อมอยู่ กหํ ฐาเน ณ ที่ไหน อิติ ดังนี้ ฯ (สามเณโร) อ. สามเณร (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ. ข้าพระองค์ (วสามิ) ย่อมอยู่ อิมสฺมึ ปพฺภาเร ที่เงื้อมนี้ อิติ ดังนี้ ฯ (สตฺถา) อ. พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้วว่า ปน ก็ ตฺวํ อ. เธอ วสนฺโต อยู่ ตตฺถ ปพฺภาเร ที่เงื้อมนั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว กึ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ (สามเณโร) อ. สามเณร (อาห) กราบทูลแล้วว่า ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อง ข้าพระองค์ จินฺเตสึ คิดแล้วว่า ปริจฺเฉโท อ. การกำหนด สรีรนิกฺเขปสฺส ซึ่งอันทอดทิ้งซึ่งสรีระ มยา มรนฺเตน อิมสฺมึ ฐาเน กตสฺส อันเรา ผู้เมื่อจะตาย กระทำแล้ว ในที่นี้ นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ดังนี้ อิติ ดังนี้ ฯ

(สตฺถา) อ. พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้วว่า ติสฺส ดูก่อน ติสสะ สาธุ อ. ดีละ สาธุ อ. ดีละ เอตํ ปพฺพํ อ. ข้อนั่น (โหติ) ย่อมมี เอวํ อย่างนี้ หิ เพราะว่า อิเมสํ สตฺตานํ ปจวิยํ นิปชฺชิตฺวา อมตฏฺฐานํ นาม ชื่อ อ. ที่อันสัตว์ ท. เหล่านี้ ไม่นอนตายแล้ว บนแผ่นดิน นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ดังนี้ กเถสิ ตรัสแล้ว อุปสาฬฺหกชาตกํ ซึ่ง ชาดกอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยพราหมณ์ชื่อว่าอุปสาฬหกะ ทุกนิปาเต ในทุกนิบาต อิมํ นี้ว่า

สหสฺสานิ อ. พัน ท. จตุทฺทส ๑๔ อุปสาพฺหก-
นามานํ พฺราหฺมณานํ แห่งพราหมณ์ ท. ผู้มีชื่อว่า
อุปสาพหกะ (อคฺคินา) อันไฟ ทฑฺฒานิ ไหม้
แล้ว อสฺมึ ปเทเส ในประเทศนี้ อนามตํ ธานํ
อ. ที่อันสัตว์ไม่เคยตายแล้ว นตฺถิ ย่อมไม่มี
โลเก ในโลก สจฺจํ จ อ. ความสัตย์ด้วย ธมฺโม
จ อ. ธรรมด้วย อหึสา จ อ. ความไม่เบียด
เบียนด้วย สญฺโม จ อ. ความสำรวมด้วย ทโม
จ อ. ความฝึกด้วย (อตฺถิ) มีอยู่ อมฺหิ ธาเน
ในที่ใด อริยา อ. พระอริยเจ้า ท. เสวนฺติ ย่อมเสพ
เอตํ ธานํ ซึ่งที่นั่น เอตํ ธานํ อ. ที่นั่น อนามตํ
เป็นที่อันสัตว์ไม่เคยตายแล้ว โลเก ในโลก
(โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ ฯ

(สตฺเตสุ) ครั้นเมื่อสัตว์ ท. กตฺวา กระทำแล้ว สรีรนิกฺเขปํ ซึ่งอันทอดทิ้งซึ่งสรีระ ปจวิยํ บนแผ่นดิน มรนฺเตสุ ตายอยู่ สตฺตา อ. สัตว์ ท. มรนฺตา นาม ชื่อว่าตายอยู่ ปเทเส ในประเทศ อมตปุพฺเพ อันตนไม่เคยตายแล้ว นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ ด้วยประการฉะนี้ ฯ ปน ส่วนว่า อานนฺทตฺเถรสทิสา เถรา อ. พระเถระ ท. ผู้เช่นกับด้วยพระเถระชื่อว่าอานนท์ ปรินิพฺพายนฺติ ย่อมปรินิพพาน ปเทเส ในประเทศ อมตปุพฺเพ อันสัตว์ไม่เคยตายแล้ว ฯ

๔๖. ๑๘๘/๕ ตั้งแต่ ภิกฺขูนํ ธมฺมสภายํ กถา อุทปาทิ อโห เป็นต้นไป.

กถา อ. ถ้อยคำว่า อโห วต โอหนอ ติสฺสสามเณโร อ. สามเณรชื่อว่าติสสะ กโรติ ย่อมกระทำ ทุกฺกรํ กมฺมํ ซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยาก ญาตกา อ. ญาติ ท. อสฺส สามเณรสฺส ของสามเณรนั้น อทํสุ ได้ถวายแล้ว อปฺโปทกมธุปายาสํเอว ซึ่งข้าวมธุปายาสอันมีน้ำน้อยนั่นเทียว ภิกฺขุสตานํ แก่ร้อยแห่งภิกษุ ท. ปญฺจนฺนํ ๕ มงฺคเลสุ ในมงคล ท. สตฺตสุ ๗ ปฏฺฐาย จำเดิม ปฏิสนฺธิคฺคหณโต แต่กาลเป็นที่ถือเอาซึ่งปฏิสนธิ อทํสุ ได้ถวายแล้ว อปฺโปทกมธุปายาสํเอว ซึ่งข้าวมธุปายาสอันมีน้ำอันน้อยนั่นเทียว ภิกฺขุสงฺฆสฺส แก่หมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมุขสฺส อันมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน อนฺโตวิหาเร ในภายในแห่งวิหาร ทิวสานิ สิ้นวัน ท. สตฺต ๗ (ตสฺส ติสฺสสามเณรสฺส) ปพฺพชิตกาเล ในกาลแห่งสามเณร ชื่อว่าติสสะนั้นบวชแล้ว (ติสฺสสามเณโร) อ. สามเณรชื่อว่าติสสะ ปพฺพชิตฺวา ครั้นบวชแล้ว ปวิสนฺโต เข้าไปอยู่ คามํ สู่บ้าน ทิวเส ในวัน อฏฺฐเม ที่ ๘ ลภิ ได้แล้ว ปิณฺฑปาตสหสฺสํ ซึ่งพันแห่งบิณฑบาต สทฺธึ พร้อม สาฏกสหสฺเสน ด้วยพันแห่งผ้าสาฎก ทิวเสหิ โดยวัน ท. ทฺวีหิเอว ๒ นั่นเทียว ลภิ ได้แล้ว กมฺพลสหสฺสํ ซึ่งพันแห่งผ้าขนสัตว์ ปุเนกทิวสํ ในวันหนึ่งอีก มหาลาภสกฺกาโร อ. ลาภและสักการะอันใหญ่ อุปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว วสนกาเล ในกาลอันเป็นที่อยู่ อิธ-ฉเน ในที่นี้ อสิส สามเณรสฺส ของสามเณรนั้น อิติ ด้วยประการ-

ฉะนี้ อิทานิ ในกาลนี้ (โส สามเณโร) อ. สามเณรนั้น ฉฑฺเฑตฺวา ทิ้งแล้ว ลาภสกฺการํ ซึ่งลาภและสักการะ เอวรูปํ อันมีรูปอย่างนี้ ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรญฺญํ สู่ป่า ยาเปติ ย่อมยังอัตภาพให้เป็นไป มิสฺสกาหาเรน ด้วยอาหารอันเจือปน สามเณโร อ. สามเณร ทุกฺกร-การโก วต เป็นผู้กระทำซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยากหนอ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ ดังนี้ อุฑปาทิ ได้เกิดขึ้นแล้ว ภิกฺขูนํ แก่ภิกษุ ท. ธมฺมสภายํ ในธรรมสภา ฯ

สตฺถา อ. พระศาสดา อาคนฺตฺวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ. เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว กถาย ด้วยถ้อยคำ กาย นุ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตรหิ ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (วจเน) ครั้นเมื่อคำว่า มยํ อ. ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว อิมาย นาม กถาย ด้วยถ้อยคำชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตรหิ) ในกาลบัดนี้ อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขูหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว (วตฺวา) ตรัสแล้วว่า ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. อาม เออ ลาภูปนิสา นาม ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ ชื่อว่าอันเป็นเหตุเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ เอสา นั่น อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ นิพฺพานคามินี อันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น หิ ก็ อปยา อ. อบาย ท. จตฺตาโร ๔ วิวฏทฺวาราเอว อันมีประตูอันเปิดแล้วนั่นเทียว ติฏฺฐนฺติ ย่อมตั้งอยู่ ภิกฺขุโน เพื่อภิกษุ รกฺขนฺตสฺส

ผู้รักษาอยู่ ลาภูปนิสํ ปฏิปทํ ซึ่งข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ อารญฺญกาทิธูตงฺสมาทานวเสน ด้วยอำนาจแห่งการสมาทานซึ่งธุดงค์มีการอยู่ในป่าเป็นต้น (อาสาย) ด้วยความหวังว่า อหํ อ. เรา ลภิสฺสามิ จักได้ ลาภํ ซึ่งลาภ เอวํ ด้วยอาการอย่างนี้ อิติ ดังนี้ ปน ส่วนว่า (ภิกฺขุ) อ. ภิกษุ ปหาย ละแล้ว ลาภสกฺการํ ซึ่งลาภและสักการะ อุปฺปนฺนํ อันเกิดขึ้นแล้ว ปฏิปทาย ด้วยข้อปฏิบัติ นิพฺพานคามินิยา อันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรญฺญํ สู่ป่า ฆเฏนฺโต สืบต่ออยู่ วายมนฺโต พยายามอยู่ คณฺหติ ย่อมยึดเอา อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อิติ ดังนี้ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว คาถํ ซึ่งพระคาถา อิมํ นี้ว่า

ภิกฺขุ อ. ภิกษุ สาวโก ผู้เป็นสาวก พุทฺธสฺส
ของพระพุทธเจ้า อภิญฺญาย รู้ยิ่งแล้ว เอตํ
อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั่น เอวํ อย่างนี้ว่า หิ ก็
ลาภูปนิสา ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ อันเป็นเหตุ
เข้าไปอาศัยซึ่งลาภ อญฺญา เป็นอย่างอื่น โหติ)
ย่อมเป็น นิพฺพานคามินี ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ
อันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญฺญา เป็น
อย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น (อิติ) ดังนี้ น
อภินนฺเทยฺย ไม่พึงเพลิดเพลินยิ่ง สกฺการํ ซึ่ง
สักการะ อนุพฺรูหเย พึงพอกพูน วิเวกํ ซึ่งวิเวก
อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ. อรรถว่า เอสา ลาภูปนิสา นาม ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ ชื่อว่าอันเป็นเหตุเข้าไปอาศัยซึ่งลาภนั่น อญฺญาเอว เป็นอย่างอื่นนั่นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัติ นิพฺพานคามินี อันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพาน อญฺญา เป็นอย่างอื่น (โหติ) ย่อมเป็น หิ จริงอยู่ ลาภุปฺปาทเกน ภิกฺขุนา โถกํ อกุสลกมฺมํ กาตุํ อ. อันภิกษุ ผู้ยังลาภให้เกิดขึ้น กระทำ ซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล หน่อยหนึ่ง วฏฺฏติ ย่อมควร กายวงฺกาทีนิ อกุสลกมฺมานิ อ. กรรมอันเป็นอกุศล ท. มีการคดแห่งกายเป็นต้น (ลาภุปฺปาทกภิกฺขุนา) กตฺตพฺพานิ เป็นกรรมอันภิกษุผู้ยังลาภให้เกิดขึ้น พึงกระทำ โหนฺติ ย่อมเป็น หิ ด้วยว่า ยสฺมึ กาเล ในกาลใด (ลาภุปฺปาทกภิกฺขุ) อ. ภิกษุผู้ยังลาภให้เกิดขึ้น กโรติ กระทำอยู่ กายวงฺกาทีสุ อกุสลกมฺเมสุ ในกรรมอันเป็นอกุศล ท. มีการคดแห่งกายเป็นต้นหนา กิญฺจิ อกุสลกมฺมํ ซึ่งกรรมอันเป็นอกุศลบางอย่าง ตทา ในกาลนั้น ลาโภ อ. ลาภ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น หิ ก็ (ภิกฺขุโน) เมื่อภิกษุ อกตฺวา ไม่กระทำแล้ว วงฺกํ ซึ่งการคด หตฺถํ ยังมือ อุชุกํเอว อันตรงนั่นเทียว โอตาเรตฺวา ให้ข้ามลงแล้ว ปายาสปาฏิยํ ในถาดแห่งข้าวปายาส อุกฺขิปนฺตสฺส ยกขึ้นอยู่ หตฺโถ อ. มือ มกฺขิตมตฺตโก ว เป็นมือสักว่าอันข้าวปายาสเปื้อนแล้วเทียว โหติ ย่อมเป็น ปน แต่ว่า (ภิกขุโน) เมื่อภิกษุ กตฺวา กระทำแล้ว วงฺกํ ซึ่งการคด (หตฺถํ) ยังมือ โอตาเรตฺวา ให้ข้ามลงแล้ว อุกฺขิปนฺตสฺส ยกขึ้นอยู่ (หตฺโถ)

อ. มือ ปายาสปิณฺฑํ อุทฺธรนฺโต ว ช้อนขึ้นอยู่ ซึ่งก้อนแห่งข้าวปายาสเทียว นิกฺขมติ ย่อมออกไป เอวํ กายวงฺกาทีนิ อกุสลกมฺมานิ กรณกาเลเอว ในกาลอันเป็นที่กระทำซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล ท. มีการคดแห่งกายเป็นต้น อย่างนี้นั่นเทียว ลาภสกฺกาโร อ. ลาภและสักการะ อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น อยํ ปฏิปทา อ. ข้อปฏิบัตินี้ ลาภูปนิสา ชื่อว่าเป็นข้อปฏิบัติเป็นเหตุเข้าไปอาศัยซึ่งลาภ อธมฺมิกา อันประกอบด้วยธรรมหามิได้ (โหตุ) ย่อมเป็น ปน แต่ว่า ลาโภ อ. ลาภ อุปฺปนฺโน อันเกิดขึ้นแล้ว การเณหิ ด้วยเหตุ ท. เอวรูเปหิ อันมีรูปอย่างนี้ อิติ คือ อุปธิสมฺปทา อ. ความพร้อมด้วยมารยาท จีวรธารณํ อ. การทรงไว้ซึ่งจีวร พาหุสจฺจํ อ. ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีพระพุทธพจน์อันสดับแล้วมาก ปริวาโร อ. ความมีบริวาร อรญฺญ-วาโส อ. การอยู่ในป่า ธมฺมิโก นาม ชื่อว่าเป็นลาภประกอบด้วยธรรม โหติ ย่อมเป็น ปน ก็ กายวงฺกาทีนิ อกุสลกมฺมานิ อ. กรรมอันเป็นอกุศล ท. มีการคดแห่งกายเป็นต้น ภิกฺขุนา อันภิกษุ นิพฺพาน-คามินีปฏิปทํ ปูเรนฺเตน ผู้เมื่อยังข้อปฏิบัติอันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานให้เต็ม ปหาตพฺพานิ พึงละ (นิพฺพานคามินีปฏิปทํ ปูเรนฺเตน ภิกฺขุนา) อนนฺเธนเอว อนฺเธน วิย อมูเคน เอว มูเคน วิย อพธิเรนเอว พธิเรน วิย ภวิตุํ อ. อันอันภิกษุ ผู้เมื่อยังข้อปฏิบัติอันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานให้เต็ม เป็นเป็นผู้ไม่บอดนั่นเทียว เป็นผู้เพียงดังว่าบอด เป็นผู้ไม่ใบ้นั่นเทียว เป็นผู้เพียงดังว่าใบ้ เป็นผู้ไม่หนวกนั่นเทียว เป็นผู้เพียงดังว่าหนวด วฏฺฏติ ย่อมสมควร (นิพฺพานคามินี-

ปฏิปทํ ปูเรนฺเตน ภิกฺขุนา) อสเฐน อมาเยน ภวิตุํ อ. อันภิกษุ ผู้เมื่อยังข้อปฏิบัติอันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานให้เต็ม เป็นเป็น ผู้ไม่โอ้อวด เป็นผู้ไม่มีมายา วฏฺฏติ ย่อมสมควร (อิติ) ดังนี้ ตตฺถ ปเทสุ ในบท ท. เหล่านั้นหนา (คาถาปาทสฺส) แห่งบาท แห่งพระคาถาว่า อญฺญา หิ ลาภูปนิสา อิติ ดังนี้ ฯ

อตฺโถ อ. อรรถว่า ภิกฺขุ อ. ภิกษุ สาวโก ชื่อว่าผู้เป็นสาวก สวนนฺเต ชาตตฺเถน วา เพราะอรรถว่าเกิดแล้ว ในที่สุดแห่งการฟังหรือ โอวาทานุสาสนึ สวนตฺเถน วา หรือว่า เพระอรรถว่าฟัง ซึ่งโอวาทและอนุสาสนี พุทฺธสฺส ปณฺฑิตสฺส ของบัณฑิตผู้ชื่อว่าพุทธะ พุชฺฌนตฺเภน เพราะอรรถว่าตรัสรู้ สงฺขตาสงฺขตธมฺมานํ ซึ่งธรรมอันปัจจัยปรุงแต่งแล้วและไม่ปรุงแต่งแล้ว ท. สพฺเพสํ ทั้วปวง ญตฺวา ทราบแล้ว เอตํ ปฏิปทํ ซึ่งข้อปฏิบัตินั่น ลาภุปฺปาทนปฺปฏิปทํ จ คือซึ่งข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุยังลาภให้เกิดขึ้นด้วย นิพฺพานคามินีปฏิปทํ จ คือ ซึ่งข้อปฏิบัติอันมีปกติยังสัตว์ให้ถึงซึ่งพระนิพพานด้วย เอวํ อย่างนี้ น อภินนฺเทยฺย ไม่พึงเพลิดเพลินยิ่ง จตุปฺปจฺจยสกฺการํ ซึ่งสักการะคือปัจจัย ๔ อธมฺมิกํ อันประกอบด้วยธรรมหามิได้ คือว่า น ปฏิกฺโกเสยฺย ไม่พึงคัดค้าน ตํเอว ธมฺมิกํ จตุปฺปจฺจยสกฺการํ ซึ่งสักการะคือปัจจัย ๔ อันประกอบด้วยธรรมนั้นนั่นเทียว อนุพฺรูเหยฺย พึงพอกพูน วิเวกํ ซึ่งวิเวก กายวิเวกาทิกํ อันมีความสงัดแห่งกายเป็นต้น ฯ กายสฺส เอกีภาโว อ. ความที่แห่งกายเป็นสภาพโดดเดี่ยว ตตฺถ วิเวเกสุ ในวิเวก ท. เหล่านั้นหนา กายวิเวโก อิติ ชื่อว่ากายวิเวก สมาปตฺติโย อ. สมาบัติ ท. อฏฺฐ ๘ จิตฺตวิเวโก

อิติ ชื่อว่าจิตตวิเวก นิพฺพานํ อ. พระนิพพาน อุปธิวิเวกโก อิติ ชื่อว่าอุปธิวิเวก เตสุ วิเวกเกสุ ในวิเวก ท. เหล่านั้นหนา กายวิเวโก อ. กายวิเวก วิโนเทติ ย่อมบรรเทา คณสงฺคณิกํ ซึ่งการคลุกคลีด้วยหมู่ จิตฺตวิเวโก อ. จิตตวิเวก วิโนเทติ ย่อมบรรเทา กิเลสสงฺคณิกํ ซึ่งการคลุกคลีด้วยกิเลส อุปธิวิเวโก อ. อุปธิวิเวก วิโนเทติ ย่อมบรรเทา สงฺขารสงฺคณิกํ ซึ่งการคลุกคลีด้วยสังขาร กายวิเวกโก อ. กายวิเวก ปจฺจโย เป็นปัจจัย จิตฺตวิเวกสฺส แห่งจิตตวิเวก โหติ ย่อมเป็น จิตฺตวิเวโก อ. จิตตวิเวก ปจฺจโย เป็นปัจจั อุปธิวิเวกสฺส แห่งอุปธิวิเวก โหติ ย่อมเป็น จ จริงอยู่ เอตํ วจนํ อ. คำนี้ว่า กายวิเวโก วูปกฏฺจกายานํ เนกฺขมฺมาภิรตานํ ปุคฺคลานํ (โหติ) จ อ. กายวิเวก ย่อมมีแก่บุคคล ท. ผู้มีกายอันหลีกออกแล้ว ผู้ยินดียิ่งแล้วในเนกขัมมะด้วย จิตฺตวิเวโก ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโวทานปฺปตฺตานํ ปุคฺคลานํ (โหติ) จ อ. จิตตวิเวก ย่อมมี แก่บุคคล ท. ผู้มีจิตอันหมดจดรอบแล้ว ผู้บรรลุแล้วซึ่งความผ่องแผ้วอย่างยิ่งด้วย อุปธิวิเวก ย่อมมี แก่บุคคล ท. ผู้ไมมีอุปธิ ผู้ถึงแล้วซึ่งพระนิพพานอันมีสังขารไปปราศแล้วด้วย อิติ ดังนี้ (สารีปุตฺตตฺเถเรน) อันพระเถระชื่อว่าสารีบุตร วุตฺตํปิ แม้กล่าวแล้ว พฺรูหเย พึงพอกพูน คือว่า วฑฺเฒยฺย พึงเจริญ วิเวกํ ซึ่งวิเวก ติวิธํ อันมีอย่าง ๓ อิมํ นี้ คือว่า อุปสมฺปชฺช พึงเข้าถึงแล้ว (อิมํ ติวิธํ วิเวกํ) ซึ่งวิเวก อันมีอย่าง ๓ นี้ วิหเรยฺย พึงอยู่ อิติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบทว่า เอวเมตํ อิติ ดังนี้เป็นต้น ฯ

คัณฐีธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์แปล ภาค ๓ จบ